SLOVENSKI PESNIKI IN PISATELJI

ZA MLADINO PRIREDILA:

FRAN ERJAVEC IN PAVEL FLERÈ

XI. ZVEZEK:

JOSIP STRITAR

V LJUBLJANI 1923

IZDALA IN ZALOŽILA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

JOSIP STRITAR

IZBRANI SPISI ZA MLADINO

PRIREDILA:

FRAN ERJAVEC IN PAVEL FLERÈ

Z RISBAMI OKRASIL:

SAŠA ŠANTEL

V LJUBLJANI 1923

NATISNILA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

43655

Za obnovo
Univerzitetne biblioteke
v Ljubljani
podaril Založnik
dne 10/V 1924

D.: Knj. U T
apr. 1944

0300132121

Jos. Stritar

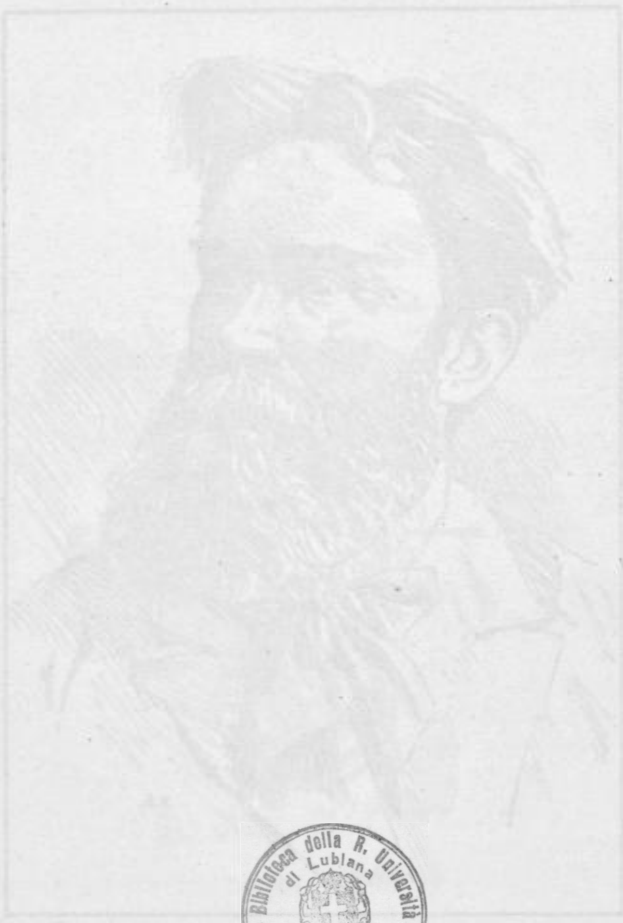

Biblioteca della R. Università di Lubiana
v Ljubljani
Biblioteka kr. univerze

JOSIP STRITAR.

Življenjepis.

1. Mladostna in dijaška leta.

Kakih šest ur južno od Ljubljane sredi prijaznega dolenjskega gričevja leži ob deželni cesti in državni železnici, ki vodi iz Ljubljane v Ribnico in Kočevje, obsežna in čedna vas Velike Lašče. Sem sta hodila skoro ob istem času v ljudsko šolo dva moža, ki ju slovenski narod po pravici prišteva med svoje največje sinove. Bila sta to pesnik, pisatelj in jezikoslovec Fran Levstik ter pet let mlajši pesnik in pisatelj Josip Stritar.

Stritar je bil doma v Podsmreki, vasici, oddaljeni tri četrti ure jugozapadno od Velikih Lašč. Tam sta gospodarila pred okroglo osemdesetimi

leti na majhni kmetiški domačiji pod št. 2 oče Andrej in mati Uršula. Imela sta šestero otrok, dva sina in štiri hčerke. Peti med temi otroki je bil sin Jožek, poznejši pesnik in pisatelj, rojen dne 6. marca l. 1836. Bil je ljubljenček svojih staršev in sam pripoveduje v pesmi »Glavan« o sebi, da

»... šibak, mehak je bil, razvajen malo,
da mu ni sile, se mu je poznalo.«

Ko je izpolnil deček šesto leto, so ga poslali starši v leseno enorazredno velikolaško šolo k učitelju J. Juvancu, ki ga je učil pisanja in branja ter nekoliko računstva; kaj več se v malih kmetiških šolah otroci tedaj še itak niso učili. Tudi pouk ni bil takrat tako reden kakor dandanes, zato je mali Jožek prebil večino svojih otroških dni na vaški paši sredi valovite in rodovitne pokrajine, ki nam jo popisuje v svojem »Zorinu« takole: »Trata nagnjena proti poldnevu, zadi breg z gostim grmovjem, izmed katerega se dvigujejo tu pa tam ter se prijazno svetijo bela brezova debla; na levi podolgovat hrib, na grebenu mu gleda bela cerkvica izmed temnega smrečja; ob robu njegovem naznanja jelševje potok, ki teče po globokem jarku med gozdom in trato; proti jugu gledaš pred sabo dobravo z redkim leščevjem, brinjem in trnjem. Poglej proti večeru: gorica se vrsti za gorico in daleč, daleč zadi stoje ter zapirajo svet velikanske planine!«

Na paši se je igral z vaško mladino, lovil v potoku ribe in rake ter pasel očetovo goved. Rad se je družil z »Glavanom«, »nekim dečkom iz bližnje vasi, kaki dve leti starejšim od mene. Bil je na slabem glasu, po krivici; tega sem bil tedaj prepričan in sem še zdaj... Meni se je v srce smilil. Večkrat mi je bridko tožil, kako hudo se mu godi. Kadar sem le mogel, smuknil sem k njemu, ko je pasel. Pa sva sedela ter se pogovarjala in modrovala, živinica se je pa lepo mirno pasla pred nama« (»Spomini«.). In v pesmi govori »Glavan« sam o teh mladostnih dnevih in o Stritarju takole:

»Ko v brezju pasel krave sem in voli,
zajahal k meni je zvečer po šoli.
Med praprotjo na mahu sva sedela
pa lepe sva pogovore imela.
Jaz sem mu delal malinčke, piščali,
iz lesa, lubja rezal mu živali.
On, dobra duša, mi je kruha nosil;
Bog ve, da nisem nikedar ga prosil.
Zvečer kurila in krompir sva pekla
in zraven marsikako modro rekla.«

V najbolj živem spominu je pa ohranil Stritar vse svoje življenje neko deklico, najdenko brez očeta in matere, ki je živela pri sosedovih kot rejenka. Zopet in zopet se je spominja v pesmih (»Rejenka«) in v povestih (»Zorin«) in še celo kot sedemdesetletni starček poje, spominjajoč se svojih zlatih otroških let, o njej:

»In tu smo pasli. Tu sva sedela
kraj žuborečega potoka
pa lepe pogovore sva imela
nedolžna otroka, oj srečna otroka!«

Po cele dneve sta na paši presedela in presanjala. Ona mu je pravila pravljice ter pela domače pesmice, ki mu niso potem nikdar izginile iz srca. Spomin na to nedolžno, vedno otožno in mehko deklico ga je spremljal in izpodbujal potem vse življenje. Sam misli celo, da je imela trajen vpliv na vse njegovo življenje, in pravi: »Kak bi bil neki jaz, ko bi ne bil našel v prvi mladosti tega čudnega otroka?«

Pa še drugi nešteti spomini so ga vezali na ta srečna otroška leta, ki nam jih je na svoja stara leta tako lepo popisal v svojih »Spominih« in v pesmicah »Doma«, polnih domotožja in hrepenenja. V mislih hodi že kot starček po domači vasi, rekoč:

»In tukaj na trati poleg steze
smo svinjko bili iz šole grede.
Kako sem rad to igro igral,
zdaj starec, menim, bi več je ne znal...

Tukaj v rebri smo orali,
oče so za drevo držali,
sestra pa klešče, poganjal sem jaz,
moško sem stopal dečak plavolas.
»Hej, lepo za brazdo, rosin,
ti pa zraven njega, rogin!«
Treba ni bilo rabiti biča...

Kako se vodica mi vidiš ozka,
tako široka nekdaj in gosposka!
Ponosno smo ti dejali reka,
vesela te bila je vsa Podsmreka.
Tu smo se fantiči veseli kopali,
po pasje plavali in brazdali
pa ribe smo lovili in rake,
pač same belice in koščake...«

V »Spominih« nam pripoveduje tudi o svojem kosu, ki ga je, vedno iztikajoč po bližnjih gozdovih, nekoč izmaknil iz gnezda ter ga doma zredil in negoval, ali pa o svojem bobnu, s katerim je miril razjarjena soseda in prepirajoči se ženski.

Nič čudnega torej, če se je, ko je bil dokončal velikolaško ljudsko šolo, le nerad ločil od svojih gozdov in trat, od »Glavana«, »rejenke« in drugih tovarišev, od svojega kosa, potoka in kravic ter odšel v ljubljanske šole, ki jih je že par let posečal njegov starejši brat Andrej, poznejši duhovnik. Ker je bil Jožek bistre glave in ljubljenec staršev, nameni oče jeseni l. 1846. tudi njega v ljubljanske šole. Kakor par let poprej Levstika je odvedel tudi njega v Ljubljano učitelj Juvanc in ga vpisal v šolo. Stanoval je najprej na Poljanah v stari, neprijazni hiši št. 16. Ker ga skromna velikolaška enorazrednica ni še dovolj pripravila za srednjo šolo, je moral vstopiti še v zadnji — tretji — razred ljubljanske normalke. Tu ga je poučeval stari Martin Ivanetič, učitelj tolikih naših najodličnejših mož.

O Ivanetiču nam pripoveduje Stritar, da ga »hrani v posebno hvaležnem spominu«. Vkljub

temu, da mož na zunaj ni bil mehak, ne prijazen in ne potrpežljiv z živahno mladino, vendar so ga imeli vsi radi, ker so čutili, da jih ima rad in da se pošteno trudi z njimi, da jih nauči čim največ. O njem in svojem tedanjem šolanju piše Stritar takole: »V tistem času je tudi v ljudskih šolah po mestih pri nas gospodovala nemščina. Po nemško se je poučevalo, po nemško izpraševalo in po nemško odgovarjalo. V naši domači šoli (v Vel. Laščah) smo se tudi učili nemščine; učili smo se je, ali naučili malo. Lahko si je torej misliti, da mi je bilo malo tesno pri srcu, ko sem, prvič poklican, moral vstati iz klopi ter iti na sodbo, ostro sodbo. Kako sem se odrezal, ne vem; to pa vem, da sem se nekako osrčil precej, ko sem začel govoriti, tako da se mi niso preveč hlačice tresle, kakor bi kdo mislil. Tu se je pa zgodilo nekaj čudovitega: Ko sem bil pri kraju s svojo učenostjo in modrostjo, pa me prime moj ostri sodnik s svojima krepkima rokama, postavi me na oder kakor skledo na mizo, obrne me proti učencem in zagrmi: Poglejte tegale fanta, ki je prišel s kmetov, pa kako zna! Vi pa — in nato jih začne zmerjati in oštevati, kakor je znal samo on; prava toča se je usula nad uboge poslušalčke. Nato pa me potreplje s tisto svojo težko roko po glavi, rekoč: ‚Majhen fant, pa velik mož.'«

O učitelju Ivanetiču nam pripoveduje še dalje: »Mož je posebno ostro pazil na to, da je bilo v šoli vse mirno in tiho kakor v cerkvi. Prepovedano je bilo celo »zvoniti z nogami«, kar tako

radi delajo posebno živi otroci, ki jim je sitno vedno mirno in modro sedeti kakor stari možje. Tisti, ki je sedel prvi v klopi, je bil nekak čuvaj in je moral paziti na to, da je bilo vse mirno in redno v njegovi klopi. Taki mladi čuvaji in pazniki pa se lahko prevzemo, postanejo oblastni in nadležni ter radi prenatančno in preostro izpolnjujejo svoje dolžnosti. To je človeška slabost, s katero imamo radi potrpljenje. Ali grdo pa je, ako ima človek, bodi mlad ali odrastel, pravo veselje, če more ovaditi in zatožiti človeka. Posebno grdo pa je to pri šolski mladini. Tako hudobno človeče ni vredno, da sedi v človeški družbi. Da je bil tak moj čuvaj ali nadzornik ali kako bi ga imenoval, tega ne rečem. Bog ne daj, da bi mu morebiti delal krivico, dasi sodim še zdaj, da me je zatožil prav po nepotrebnem. Ker sem bil majhen deček ter nisem do tal segal z nogama, sem res nekdaj malo »pozvonil«, pa me je hitro zatožil. Kdor je pa bil zatožen, moral je hitro vstati ter iz klopi pred sodnika! Vedel je precej, kaj ga čaka. Desnico je bilo treba iztegniti ter čakati, da pade nanjo ena ali dve, če ne več pri posebno velikem hudodelstvu. Tako se je zgodilo zdaj tudi meni ubogemu grešniku. Pot iz klopi do sodnega stola ni bila dolga, ali hoja mi je bila težka kakor malokatera pozneje. Ali sramota, sramota! Vsaj meni se je zdelo kaj sramotno tepenemu biti! Do tega časa se me ni doteknila ne doma ne v šoli šiba ali palica, tudi ne srdita trda roka. In sedaj! Take misli so mi šle po glavi, ko sem se bližal

svojemu sodniku. Pisal je ravno, zraven njega pa na desni strani je ležala tista strahovita paličica, ki jo bom zdaj okusil tudi jaz. Ko pridem do njega, stisnem skup zobe pa krepko iztegnem in mu pomolim desno roko, mož pa piše dalje ter se ne zmeni zame. Nekaj časa čakam tako. Ko se pa nič ne gane, ko mož ne pravi ne bev ne mev, mislil sem si: Storil si svojo dolžnost. Nadležen ne bodi pa pojdi mirno, odkoder si prišel. Le malo postojim — roko sem bil že prej nazaj potegnil — nato se obrnem in grem v klop na svoje mesto. Moji sošolci so pa debelo gledali, češ, kaj takega še ni bilo. Povedati ne morem, kako hvaležen sem bil možu, da je tako ravnal z menoj. Videl me je prav dobro, ali vedel je tudi, da tu ne velja palica. Vse ni za vsakega. Kar enemu koristi, to morebiti drugemu škodi. Meni bi bila palica gotovo škodila; storila bi me bila trdovratnega in trmastega. Šiba novo mašo poje, pravi slovenski pregovor, ali s tem pa ni rečeno: Le pridno pretepaj otroka, da bode kaj iz njega!«

Kakor je videti iz teh vrstic, sta si bila mladi, šibki Stritar in stari, trdi Ivanetič prav dobra prijatelja; saj je bil pa dečko tudi bistroumen in priden, zato je odšel na počitnice s samimi najboljšimi redi.

Ko se je jeseni vrnil v Ljubljano, je stopil že v prvi gimnazijski razred. Tudi v gimnaziji je bil takoj prvo leto med najboljšimi dijaki, zato je bil sprejet prihodnje leto tudi v Alojzijevišče, ki ga je vodil tedaj učeni Zlatoust Pogačar, poznejši

knezoškof ljubljanski. Tu se je sešel Stritar tudi s svojim pet let starejšim rojakom Levstikom, ki ga je poznal sicer od doma, a ponosni »retijski gospod«, kakor so domačini spoštljivo nazivali Levstika, se za malega šolarčka seveda še ni zmenil. Pobliže pa sta se sčasoma seznanila šele v Alojzijevišču, kjer je bil tedaj Levstik »duša vsemu življenju in gibanju v tem zavodu«, in odslej ju je vezalo vse življenje trajno, neomajno prijateljstvo.

Alojzijeviška leta so bila za mladega Stritarja prav važna. O njih nam sam pripoveduje takole: »In bilo je tisti čas res veselo življenje in gibanje, kakršnega morebiti ni bilo ne prej ne pozneje med mladino slovensko na gimnaziji, posebno pa v deškem semenišču, kakor so zlasti duhovni gospodje radi imenovali naš zavod. Tisti čas je vladal, to moram posebno poudariti, v Alojzijevišču neki duh, kakršen ni navaden po enakih zavodih. Neko blagodejno solnce je sijalo nad nami ter z gorkoto in svetlobo svojo budilo veselo mlado življenje.« V Alojzijevišču so bile tedaj »najbistrejše glavice gimnazije ljubljanske« in pod vodstvom razboritega Levstika so pisali, pesnikovali in igrali različne igre. Stritar nam pripoveduje, da so mu prišle že v Alojzijevišču pod roke nekatere Levstikove pesmi, ki jih je smatral za najboljše. Gotovo pod vplivom teh Levstikovih pesmi se je ojunačil tudi mladi Stritar ter kot četrtošolec začel zlagati prve pesmi. Priobčeval jih je v dijaškem lističu »Daničici«, ki so ga tedensko izdajali

tedanji alojzijeviščniki in ga je urejeval J. Marn. V šesti šoli je že toliko napredoval, da mu je tudi že »Zgodnja Danica« priobčila štiri pesmice, v katerih opeva luno, danico, zoro in Marijo. Naslednje leto (28. VII. 1854) so pa celo Bleiweisove »Novice« prinesle Stritarjevo žalostinko na pesnico Josipino Turnogradsko. Tako sta se budila v mladih dijaških srcih iskreno domoljubje in topla ljubezen za domačo književnost, ki je odlikovala ves tedanji rod, čeprav je bil vzgojevan v popolnoma nemški šoli.

A mladi alojzijeviščniki tudi pouka niso zanemarjali. Stritar pa je bil v šoli vedno med prvimi in k njegovim odličnim redom so profesorji pristavljali še posebno pohvalne opombe, ki nam kažejo, da je že takrat kazal početke vseh onih odličnih svojstev, ki so ga pozneje dičila kot pisatelja. Poleg znamenitega slovničarja Metelka je imel še druge odlične profesorje, ki so vcepljali v mlade, uka željne glave temeljito izobrazbo, zato upravičeno pravi nekje: »Jaz sem imel s svojimi učitelji prav posebno srečo...« Poleg obveznih šolskih predmetov se je že v gimnazijskih letih pridno bavil z italijanščino in francoščino. Francoščina mu je v poznejših letih mnogo koristila.

Vkljub temu, da je tedanja nazadnjaška dunajska vlada kmalu zadušila in zatrla živahno narodno gibanje, ki ga je izzvalo revolucijonarno leto 1848., v tedanji mladini vendarle niso zamrli zbujeni narodni vzori. Na ljubljanski gimnaziji je

študiralo tedaj mnogo bistrih mladeničev, ki so v poznejšem javnem narodnem življenju igrali odlične vloge. Mnogi izmed teh, kakor n. pr. Fr. Erjavec, V. Zarnik, so bili Stritarjevi sošolci. Na vse te je v narodnostnem oziru vplivala narodna revolucija, v književnem pa so vplivali nanje nastopajoči pesniki Koseski, Prešeren, Toman, Cegnar in še drugi. Največjo veljavo pa je imel med mladimi dijaki Levstik, ki ni samo neomejeno kraljeval v Alojzijevišču, temveč tudi med dijaki v šoli, kajti bil je že tedaj znan in vpoštevan pesnik.

Ko je po končani osmi šoli l. 1853. Levstik zapustil gimnazijo in odšel naslednje leto v semenišče nemškega viteškega reda v Olomuc, je Stritar — na gimnaziji za Levstikom najbolj vpoštevana glava ter njegov najvernejši prijatelj in rojak — vzdrževal nadaljnje stike med njim in dijaštvom. Njemu je Levstik redno dopisoval in Stritar je med odmori prebiral ta pisma dijakom v šoli na glas. Stritar nam pripoveduje o tem, rekoč: »Kadar je prišlo pismo iz Olomuca, sem moral gori na kateder, kakor hitro je bila prilika, in ga glasno brati vsemu razredu. Tako pozornega poslušalstva ni imel nobeden učitelj, tudi ne učitelj verozakonski. Če je bil prej ropot, da ni bilo čuti grmečega Boga, ko sem stopil s pismom v roki, bilo je mirno in tiho vse kakor v cerkvi.«

V tistem času pa Stritar že ni bil več v Alojzijevišču. Ker ni čutil v sebi poklica za duhovski stan, je hotel zapustiti zavod že konec šeste šole,

a vodja ga je pridržal še eno leto. Izstopil je šele, ko je prišel v osmo šolo. S tem pa se je zameril svojemu tedanjemu katehetu Globočniku, ki tudi ponosnega Levstika ni mogel trpeti. Ko tako nekega dne Stritar zopet bere na glas Levstikovo pismo, je sedel v sosednji sobi katehet Globočnik in prisluškoval. Ves razjarjen je šel od profesorja do profesorja in jih nagovarjal, naj glasujejo za to, da se Stritarja izključi. O tem je zvedel tudi profesor K. Reichel, ki je poučeval Stritarja latinščino in grščino in kateremu je bil mladi, bistroumni in pridni dijak všeč. Tudi ta gre od profesorja do profesorja prosit za Stritarja in ga s tem reši največje nesreče. Le toliko je Globočnik dosegel, da to leto Stritar ni bil več prvi odličnjak, nego šele četrti. Konec junija meseca l. 1855. je delal Stritar zrelostni izpit in ga prebil z izvrstnim uspehom.

Kakor vse prejšnje je preživel Stritar tudi počitnice po maturi doma sredi senčnatih gozdov, rodovitnih gričkov in šegavih Dolenjcev. Tu je največ občeval z Levstikom, ki se je tedaj že povrnil iz daljnega Olomuca in se naselil pri »sosedu Iliju« v Spodnjih Retjah, dobre pol ure od Podsmreke. V »Spominih« nam Stritar prav živo riše veselo počitniško življenje, zlasti dneve, prežite v Levstikovi družbi. Takole nam pripoveduje o tistem času:

»Ko se oziram nazaj v preteklo življenje svoje, ko premišljam in primerjam, kaj mi je dobrega prineslo in kaj hudega, tožiti pač nimam pravice. Mnogo lepega sem užil v mlajših letih

svojih, ali morda ničesar ne spominjam se tako rad, s tako čistim veseljem kakor tistega zlatega časa, ki sem ga . . . . . o počitnicah z Levstikom preživel v ljubem svojem rojstnem kraju!« Potem pripoveduje, kako je hodil Levstika obiskovat v malo podstrešno sobico, kako sta hodila skupaj krompir peč, kako sta zahajala zvečer v gostilno k stari Drakslerici, kjer je sedal Levstik vedno le v kot za mizo med kmetiške fante. Nekoč je Stritar slučajno sedel v posebni sobi med trško gospodo, a tedaj prilomasti noter Levstik, ga zgrabi, potegne izza mize, porine v veliko sobo in posadi v kmetiško druščino, rekoč: »Kaj boš tam? Semle sedi, duša, da boš videl, kaj je Laščan!«

V počitnicah l. 1855. sta se Levstik in Stritar za dalj časa ločila. Levstik je moral nastopiti službo domačega učitelja pri grofu Pacetu blizu Litije, Stritar pa je odšel na vseučilišče. Tedaj so hoteli tamošnji študentje prirediti prav posebno odhodnico. Za to priliko je napisal Levstik burko »Juntez«, ki so jo igrali v gostilnici pri Drakslerici. Stritar je igral vlogo študenta Zorka.

Leta, ki jih je preživel sredi veselega in šegavega dolenjskega ljudstva in v Levstikovi druščini, so vtisnila v mladega Stritarja neizbrisne sledove. Že od mladih nog se je učil sredi nepokvarjenega veselega in šaljivega dolenjskega ljudstva pristne in čiste narodove govorice, v družbi z Levstikom je pa občeval še prav posebno z različnimi kmetiškimi posebneži, kakor z »generalom kranjskih

beračev«, Pikinim Jožkom. Z Levstikom, ki je imel izrazit dar za jezikoslovje in tenko uho za čist in pravilen narodov jezik, sta se rada razgovarjala o jezikoslovju in o slovenščini. Tako se je navzel dovzetni Stritar mnogo zmisla za pravilen in čist ter jasen in slikovit jezik. Pri Levstiku, ki je bil v vedenju trd, je imel Stritar strogo šolo. Navadil se je pri njem paziti na duh in obliko, naučil se je od njega skrajne narodnosti. Vse te pridobitve je poleg Levstika ravno Stritar pozneje uporabil tudi v naši književnosti, ki je do tedaj jezikovno še posebno občutno trpela zaradi tako mogočnega nemškega vpliva, da izmed starejših pisateljev skoro nihče ni znal pisati pravilne slovenščine.

Pa tudi v slovstva drugih narodov je uvedel Stritarja visoko in široko naobraženi ter kritični Levstik. Pod njegovim vplivom se je napajal ob čistem vrelcu srbskih narodnih pesmi, katerih je Levstik znal mnogo na pamet. Z njim sta se po cele popoldneve razgovarjala o velikem angleškem dramatiku Shakespearju in o nemškem pesniku Goetheju. Skupno sta prebirala našega neumrljivega Prešerna in pretresovala druge tedanje naše pesnike in pisatelje.

Ko so Stritarju l. 1855. minile počitnice, je bilo treba misliti na nadaljnje študije. Ljubljanski škof A. A. Wolf, ki je spoznal velike Stritarjeve zmožnosti, ga je hotel poslati v orijentalsko akademijo, a Stritar se je rajši odločil za profesorski stan; zato je odšel na dunajsko vseučilišče študirat

grško in latinsko jezikoslovje. Posebno pridno je poslušal jezikoslovca Bonitza. Zanimiv je dogodek, ki ga je Stritar nekoč pripovedoval dr. I. Prijatelju, rekoč: »Ko sem sedel prvo leto v Bonitzevem seminarju kot gost s prijateljem Val. Mandelcem, me je mož takoj izteknil. Včasih namreč nisem mogel molčati, ko se je prerešetavalo to ali ono vprašanje. Postajal sem nemiren in sem šepetal svoje mnenje tovarišu Mandelcu. Bonitz je to zapazil in zahteval, naj glasno povem, kaj mislim. Bil je po navadi mojih odgovorov zelo vesel. Proti koncu prvega leta mi reče: ‚Pripravite tudi Vi seminarsko delo!' Jaz sem mu ugovarjal, da v prvem letu še ne morem predavati, ker nisem še reden član seminarja. A on je vztrajal pri svoji zahtevi. Napisal sem mu predavanje o svojem in njegovem ljubljencu Sofoklu. Prihodnjič je prišel v seminar z mojim konvolutom v roki, visoko vihteč moje delce: ‚To je delo, ki mi dela veselje!' je rekel po nemško. ‚Mož ne ponavlja samo tega, kar so povedali drugi, ampak pove tudi nekaj iz svojega!' Ko sem predaval o onem mestu v Sofoklu, kjer Elektra, ki je bila ves čas nadčloveška junakinja, zve, da je padel njen brat Orest, in postane mahoma čisto pasivna, tako da dejanje skoraj zamre, sem izrazil svojo misel, da Sofoklej tu retardira dejanje in dela prejšnjo junakinjo pasivno, ker nam hoče privesti Elektro človeško bliže. Pristavil sem, da Sofoklej ni bil samo velik dramatik, ampak tudi globoko čuteč človek. — Tu se je Bonitz zamislil in rekel odvažno: ‚O tem

je vsako razpravljanje odveč, vprašanje je zame rešeno!' Pozneje sem se vedno živahno udeleževal kritik in debat v seminarju. Kdor je predaval, je moral svoje delo poprej izročiti določenemu oponentu. Nekoč je imel predavati mali, zelo marljivi Reinisch. Bonitz mu določi mene za oponenta. In pri prihodnji seminarski vaji sem ga sijajno raztrgal. Kot oponenta se me je takrat vse balo. Bonitz me je ljubil. Zahajati sem smel v njegovo hišo, kar mi je zelo koristilo.«

Tako se je Stritar kar najresneje posvetil učenju. S profesorjem Bonitzem sta si postala dobra prijatelja in skupaj brala stare grške in rimske pisatelje. Bonitz mu je tudi priskrbel državno ustanovo v znesku letnih 400 goldinarjev. Nekaj mu je pošiljal duhovnik brat Andrej, nekaj si je prislužil sam s poučevanjem po bogatih hišah. Tako ni trpel pomanjkanja kakor toliko tedanjih naših dijakov, godilo se mu je celo prav dobro. Deloma zaradi tega, deloma pa zaradi široke in temeljite naobrazbe ter živahnega in elegantnega vedenja je užival med tovariši neomejen ugled.

Tako je brezskrbno, a marljivo študiral in po štirih letih z dobrim uspehom dovršil študije. Sam pripoveduje, da je bil velik lahkoživec in da je pridno uganjal razne norčije v družbi svojih slovenskih tovarišev. Ves čas pa se je tudi pridno bavil s književnostjo. Prebiral je največje pesnike in pisatelje raznih narodov, a sam ni pisal vsa ta leta ničesar. Nekje pravi, »da se mu ni ljubilo

pisati«, saj je živel kakor ptiček na veji. Ker se po dokončanih študijah ni hotel takoj vkleniti v težki profesorski stan, mu tudi ni prišlo na misel, da bi se bil ozrl po kaki redni službi.

2. Domač učitelj in prvi nastopi v javnosti.

Bil pa je še tudi drug vzrok, da se Stritar ni mogel takoj odločiti za profesorsko službo na kaki zapuščeni gimnaziji. Zlate svobode ni hotel zamenjati s trdo službo v kakem zakotnem nemškem mestecu, v domovino pa ne bi bil pri tedanjih razmerah prišel izlepa. Tedanja ponemčevalna dunajska vlada ni pripuščala, da bi slovanski profesorji ali uradniki služboval v domačih krajih, saj je upala, da na ta način laže in hitreje ponemči različne nenemške avstrijske narode. Vesel, da se mu za tako službo ni bilo takoj treba potegovati, si je s poučevanjem po bogatih hišah, kamor so duhovitega in izobraženega moža neprestano vabili, lahko prislužil več nego pa v profesorskem stanu; poleg tega je pa na ta način lahko ostal na velikem, živahnem Dunaju med svojimi rojaki, ki so tamkaj študirali.

Izprva je bil domač učitelj pri Sieglu, tvorničarju za lokomotive, pozneje pri bankirju Kanitzu, kjer je učil otroke latinski, grški, francoski in italijanski jezik. O teh letih je pripovedoval Stritar drju. Ivanu Prijatelju: »Jaz sem bil človek, ki ni hotel hoditi po ravni, izvoženi cesti do ljubega

kruhka. Na bodočnost sploh nisem mislil nikoli. Vrhutega so me neprestano vabili v dobre hiše za vzgojitelja, kjer se mi je godilo nenavadno dobro. Pri tvorničarju Kanitzu v Vöslavu (pri Dunaju) sem imel glavno besedo v hiši. Ne morem Vam dopovedati, kako sta me ljubila sina, kako gospod... Kanitz mi je neprestano poviševal plačo, me izpraševal ob novem letu in praznikih, kaj hočem za dar, jaz pa sem mu po navadi odklanjal vse. Nekoč pred Božičem mi prinese pokazat lepo blago za obleko in me vpraša, kako mi ugaja. Rekel sem mu, da je lepo. ‚Ne veste, kako bi mi ustregli, ko bi si hoteli dati iz tega blaga napraviti obleko!' mi je dejal. Tistikrat sem ponujeno darilo sprejel in mož je bil tega nad vse vesel. Pri odhodu iz njegove hiše sem dobil 4000 K odpravnine.«

O počitnicah Stritar navadno ni več zahajal domov, ker po Levstikovem odhodu tudi ni imel več prave druščine, nego jo je mahnil največkrat po svetu. Na ta način je prepotoval Bavarsko, Tirolsko, Češko, Porenje, Švico. Šel je tudi v Pariz, kjer je zbolel in zato dalje časa bival tam. Vrnil se je potem preko gornje Italije na Dunaj.

Stritar je že dijak in tudi pozneje vedno rad in mnogo čital, zlasti velike francoske, italijanske, nemške in angleške pesnike ter pisatelje; a s temi potovanji si je še bolj razširil obzorje in poglobil izobrazbo. Z občevanjem po bogatih hišah v najbolj izbranih družbah se je privadil tudi uglajenemu vedenju in elegantnemu nastopanju.

Vse to in pa velika radodarnost, ki jo je kazal ubožnim slovenskim dijakom, mu je pridobilo vprav očarujoč ugled med tedanjimi našimi dunajskimi študenti. Mladi, vitki, duhoviti, dovtipni in ponosni mož z obširno svetovno umetniško naobrazbo, z elegantnim nastopom in z nikdar prazno denarnico je kmalu postal središče, okrog katerega so se zbirali tedanji slovenski dijaki na Dunaju in na katerega so gledali vsi z največjim spoštovanjem. Slavni jezikoslovec V. Jagić je večkrat pravil, da se mu on kot dijak sicer ni upal približati, a da je neprestano čul slovensko in hrvaško dijaštvo izgovarjati Stritarjevo ime z največjim občudovanjem. Nič čudnega torej, če je bila Stritarjeva beseda najmerodajnejša v vsakem oziru, zlasti še v književnih zadevah. Užival je že tedaj velik sloves umetnika v najširšem pomenu besede in Levec je n. pr. l. 1867. pisal o njem: »Ta človek je zlata vreden. Pozna vse literature na svetu... Umetnik je od nog do glave.«

Tako so minevala mlademu Stritarju lepa in brezskrbna leta. Na Dunaj so drug za drugim prihajali nadarjeni slovenski dijaki, ki so se že v gimnazijskih letih poizkušali v pesnikovanju in pisateljevanju ter si potem, prebirajoč znamenite Levstikove spise in občujoč na Dunaju s književno visoko izobraženim Stritarjem, le še izpopolnili svoje znanje in ga s pridom prenašali na svoja dela. Tako je zrastel v Stritarjevi družbi najprej V. Mandelc, potem J. Jurčič, Fr. Levec, Ogrinec, I. Tavčar, J. Kersnik, F. Celestin in drugi.

V tisti dobi pa je bila naša književnost še prav borna. Imeli smo sicer razen Prešerna še nekaj pesnikov in pisateljev srednje vrednosti, a povsod je vladal tedaj skoro neomejeno vpliv Koseskega, ki niti dobro slovensko ni znal; vendar so skoro vsi bolj ali manj pobirali stopinje za njim, dočim je bil Prešeren domalega popolnoma pozabljen, Levstik in Jenko pa uvaževana le pri mladini. Vso javnost so neomejeno obvladovale »Novice« ostarelega Bleiweisa, ki za lepo književnost ni imel mnogo čuta in zmisla, dočim je Janežičev »Slovenski Glasnik«, okrog katerega so se zbirali mladi pesniki in pisatelji, životaril prav žalostno življenje in se mu je bilo vsak trenutek bati, da bo moral prenehati. Sicer je v to obče mrtvilo doma krepko udarjal neustrašni Levstik, a sam je bil prešibak, da bi mogel obrniti vse prosvetno, književno in politično življenje v nove, naprednejše smeri. Tedanji naši najboljši književni delavci, kakor Erjavec, Valjavec, Trdina in drugi, so živeli daleč izven Slovenije, mlajši so še študirali na dunajskih visokih šolah, doma pa razen Levstika ni bilo skoro nikogar, ki bi kazal narodu na prosvetnem, književnem in političnem polju nova pota.

V takih časih je prišel l. 1865. na Dunaj Jurčič, ki je čutil to našo vseobčo zaostalost in v čigar srcu je kar vrelo novih načrtov. Nadarjeni dvaindvajsetletni mladenič je že dobro vedel, da je pot, ki jo kaže narodu Levstik, edino pravilna. Čutil je, da potrebujemo resne književnosti, ki bi

bila oprta na velikega Prešerna. V takih mislih se sestane na Dunaju s Stritarjem, ki je sicer ves čas pazno motril vse književno življenje v domovini, a ni čutil potrebe, da bi se bil tudi sam vmešal vanje. Pač je po različnih dunajskih zbirališčih razlagal našim dijakom svoje nazore in svoje mnenje, a pri tem je živel vendarle samo življenje brezskrbnega lahkoživca v velikem, svetovnem mestu. Jurčičev prihod je prinesel v to življenje takoj precejšnjo izpremembo. Že jeseni l. 1867. so na Dunaju ustanovili slovensko literarno društvo, ki je prirejalo redne tedenske sestanke. Nanje so prinašali člani izvirne spise, ki so jih potem skupno čitali in pretresovali. Nameravali so izdajati tudi list, v katerem bi te spise priobčevali.

V tem društvu pač ni moglo manjkati Stritarja. Tu se je pobliže seznanil tudi z Jurčičem. Kmalu sta si postala dobra prijatelja. Ker je Jurčič hitro spoznal velike Stritarjeve sposobnosti, mu je razlagal svoje namere in načrte, h katerim ga je hotel pritegniti. In res sta se tedaj domenila, da bosta začela skupno izdajati »Klasje z domačega polja«. Kot prvi zvezek naj bi izšle pesmi že skoro pozabljenega Prešerna z njegovim življenjepisom in s podrobno oceno njegovega dela. Jurčič je uvidel, da ni nihče tako poklican, da napiše ta življenjepis in to oceno, kakor svetovno naobraženi Stritar, ki je edini tedaj temeljito poznal vso sodobno evropsko književnost in bi zatorej našega največjega pesnika lahko ocenil s širšega, svetovno književnega vidika.

Stritar se je po dolgem obotavljanju res vdal Jurčičevemu prigovarjanju in dne 1. aprila 1866. l. je izšlo v »Slov. Glasniku« naznanilo novega književnega podjetja, ki naj bi bilo »zbirka najboljših del slovenskih pisateljev, kot njen prvi zvezek pa Prešernove pesmi z življenjepisom.«

Ko je izšlo to naznanilo v »Glasniku«, je imel Stritar življenjepis z oceno že spisan, treba je bilo določiti le še urednika pesmim. Jurčič in Stritar sta čutila, da bi bil za tak posel najsposobnejši Levstik. Zato sta poverila to delo njemu, ki naj bi vodil tudi ves tisk. Stritar je tedaj poslal svoj spis Levstiku v Ljubljano, in ko ga je ta prebral, je pisal dne 13. IV. 1866 Stritarju: »Da se ne bom dolgo bavil po okoliših, moram reči naravnost, da takega kritičnega sestavka Slovenci dozdaj še nismo imeli, zato pa tudi mora stati Tvoje ime pod tem bleščečim sestavkom... Naj zve narod, kdo si in kaj si Ti, ki si dozdaj molčal v slovenskem jeziku, ali se tem bolj učil in pripravljal k delu, katerega smo se mi lotili še kot mlečnozobci. Moram Ti čestitati (po kranjsko: srečo voščiti), da si tako izobrazil svojo prirojeno sposobnost, svoj prirodni estetični čut... Brez kakega prilizovanja na desno in na levo sodim, da bo Tvoj spis o Prešernu epoha v našem slovstvu... Pokaj si dozdaj molčal? Meni so pač pripovedovala dunajska poročila, kako izvrstne humoristične in druge spise si včasih bral v dijaških večernih družbah, kar sem slišal z veseljem, zakaj o Tvoji sposobnosti nisem nikoli dvomil jaz... Ne vem ga med nami

človeka, ki bi imel vse orodje, kar ga je treba kritičarju, razen Tebe: estetičen, tako izobražen čut, bister um in znanje na vse strani. Jaz bi torej mislil, da se Ti primi tega polja in boš Slovencem nova zvezda — komet — ki bo vanjo zijalo vse, malo in veliko... Ti bi lahko neizrečeno koristil našemu revnemu slovstvu, in upam, da tudi gotovo boš...«

S tem pismom, s tako pohvalo najveljavnejšega tedanjega našega moža — Levstika, je bil že tridesetletni Stritar končno popolnoma pridobljen za slovensko književnost. Lahko torej rečemo, da sta nam Levstik in Jurčič zvodila Stritarja na naše književno polje. To je Jurčič nekoč (20. IV. 1868) tudi pisal Levstiku, rekoč: »Če imam kakšno zaslugo za slovensko slovstvo... gotovo sem te najbolj vesel, da sem zapeljal v bratovščino piscev Stritarja. Sam mi je večkrat dejal, da bi se ne bil morda nobenkrat oglasil, ko bi ga ne bil jaz vklenil v ‚Klasje'!«

Vrednost tega Stritarjevega spisa nam je najlepše razložilo Levstikovo pismo samo. Z njim je Stritar Prešerna Slovencem šele odkril, kajti njegove vrednost so čutili le redki izobraženci, za ogromno večino je bil pa že skoro pozabljen. Stritar, ki je s svojo temeljito in široko izobrazbo Prešerna res popolnoma razumel, nam ga je znal z zgovorno besedo razložiti in nam nazorno pokazati vse njegove lepote. A ne samo to; v tem znamenitem življenjepisu je razložil Stritar tudi vse svoje glavne misli o umetnosti in zlasti o

pesništvu in s tem vsej slovenski književnosti za dolgo dobo naprej pokazal pot iz ozkega obzorja Bleiweisovih »Novic« v široki svet lepote.

Ta izdaja Prešerna, ki je izšla spomladi l. 1866., je pa zopet tudi združila Stritarja z Levstikom, s katerim že izza dijaških let nista prišla v nobene stike več, kajti Stritar je živel stalno na Dunaju, Levstik pa doma v Sloveniji. Stritar je čutil do Levstika neizmerno spoštovanje in pravo pravcato sinovsko ljubezen, zato mu je tudi zelo dobro dela zgoraj navedena Levstikova pohvala. Takoj se mu je zahvalil v pismu ter ga prosil trajnega in odkritega prijateljstva. Ob tej priliki mu je tudi pisal, da ni nikdar mislil na pisateljevanje, zato se za tak posel tudi ni nikdar pripravljal, pač pa priznava, da je imel od nekdaj veliko veselja »za vse, kar se tiče umetnosti«.

Slovenska javnost je sprejela te Prešernove pesmi z mešanimi občutki. Zrelejša in književno izobražena mladina je stala za Stritarjem, Levstikom in Jurčičem, starim s častihlepnim dr. Bleiweisom na čelu pa ni bilo všeč, da mladina ne vpošteva njegovih tedaj že davno ostarelih nazorov in dela brez njega; zato v svojih »Novicah« ni knjige nič kaj pohvalil. Stritarja in njegovih dveh tovarišev to seveda ni oplašilo, vendar je napravilo to nasprotovanje starih toliko zmede, da ni »Klasje« več izšlo, čeprav so za drugi zvezek že bile določene Levstikove pesmi. Vse to je Stritarja le še bolj podžgalo, da je začel sedaj kot zrel mož neustrašeno posegati v tedanje naše

čudne književne razmere. Čutil je, da ne moremo nikamor naprej, ako bo še nadalje oviralo ves razvoj naše lepe knjige nekaj zastarelih narodnih prvakov z dr. Bleiweisom na čelu, ki so hvalili samo tistega, ki je hodil po njih stopinjah in se jim ponižno klanjal. »Novičarji« so se trdovratno branili vsake še tako resnejše kritike naše tedanje književnosti, mladi pa so dobro čutili, da dvignemo svojo zaostalo književnost le s temeljito kritiko. Že spomladi l. 1866. je pisal Stritar dr. Josipu Vošnjaku, da po sedanji poti ne bo mogoče več dalje in da bo treba »pokazati narodu . . . . kaj je dobro, kaj slabo in zakaj . . .«

Tega posla se je Stritar tudi res lotil in takoj v začetku prihodnjega leta (1867) je napisal v »Glasnik« razpravo »Česa je posebno treba našim pesnikom?« Kakor nekaj let pred njim Levstik je tudi Stritar tu najprej utemeljil, kako je potrebna kritika, rekoč: »Vpraša se, ali hočemo Slovenci imeti svoje slovstvo po zgledu drugih narodov ali ne. Če ga hočemo, treba nam je kritike... Če ga pa nočemo, pa pustimo to igračo in šemarijo, pa lotimo se bolj potrebnih reči!« Pisal je tu tudi o pesništvu in pesnikovanju, kažoč pri tem na napake, ki so jih delali skoro vsi tedanji naši pesniki. Te svoje članke je pošiljal v »Glasnik« le poredkoma, tem živahneje pa je začel delovati v dunajskem književnem društvu, katerega člani so bili Jurčič, Celestin, Levec, Ogrinec in Stritar in kjer je takoj prevzel vodilno vlogo, tako da mu je Levstik v nekem pismu

šaljivo pisal: »Pa saj si ‚Bog oča' med dunajskimi dijaki, kakor slišim.« Ti za vse lepo navdušeni možje so se shajali vsako drugo nedeljo pri Celestinu, včasih pa tudi na Stritarjevem gostoljubnem domu, kjer so si čitali napisane sestavke in jih prerešetavali. Kar so smatrali za dobro, so pošiljali Janežiču v Celovec za »Glasnik«. Pisali so tako pridno, da so se Janežiču ponudili, da mu sami napišejo vsako številko »Glasnika«, če se jim zaveže, da ne bo priobčeval v njem ničesar, česar ne odobre tudi oni. Janežič se je pa pri mladih, prekipevajočih pisateljih bal, da ne bi napolnjevali lista s takimi rečmi, ki bi ne bile všeč starim »Novičarjem«. Vedel je namreč, da bi moral »Glasnik« prenehati tisti trenutek, ko bi začele »Novice« proti njemu odkrit boj. To Stritarju in njegovim tovarišem ni bilo všeč, zato so zopet začeli misliti na podobno zbirko, kakršno je bilo nekdanje »Klasje«, ki je žal doživelo le prvi zvezek. Ta želja po osamosvojitvi je rodila v letu 1868. »Mladiko«, ki je prinesla v svojem prvem in edinem zvezku več Stritarjevih pesmi, njegovo povest »Svetinova Metka«, Jurčičevega »Sosedovega sina« in še nekaj krajših sestavkov. V »Mladiki« se je Stritar tudi prvič podpisal z namišljenim imenom »Boris Mirán«, pod katerim ga je potem tako dolgo poznalo slovensko slovstvo. Dasi bolj poredkoma, je pisal Stritar tudi še v »Glasnik«. Pod naslovom »Kritična pisma« je nadaljeval tu s prerešetavanjem tedanjih slovenskih pesnikov. Baš tedaj je priobčil Koseski v »No-

vicah« prevod znamenitega Byronovega »Mazepe«. In Stritar je dobil s tem povod, da enkrat za vselej obračuna tudi s »pesnikovanjem« tega čudnega moža, ki je presedal že vsem, ki so imeli kaj zmisla za pravo književnost. O njem in njegovem pesnikovanju je napisal uničujočo sodbo in obsodbo. Ta je stare »Novičarje« v Ljubljani hudo razburila in pozvali so Stritarja, naj poizkusi posloveniti en sam odstavek »Mazepe«, če je res tako učen, da devlje vse v nič. Stritar se seveda ni dal osramotiti in v par dneh je vzorno poslovenil 230 stihov »Mazepe« ter jih poslal »Novicam«; a ker jih one niso hotele priobčiti, je dodal še 51 stihov in jih poslal »Glasniku« s podrobno kritiko prevoda Koseskega. »Glasnik« je oboje priobčil; to pa je bila tudi že njegova zadnja številka, kajti bolehni Janežič ni mogel več zmagovati tako težkega bremena. Še preden je pa Janežič ustavil svoj list, ga je ponudil Stritarju in Jurčiču, da bi ga izdajala dalje. Vkljub vsemu pogumu in bojaželjnosti se pa mlada moža vendarle nista še upala takoj lotiti tako težavnega posla, zlasti ker sta že imela v načrtih »Mladiko«. Iz misli pa izdajanja leposlovnega lista vendarle nista izpustila, zlasti ker ju je k temu nagovarjal tudi Levstik, ki je bil za oba prva in najveljavnejša glava v tedanji slovenski književnosti. Ko pa sta se po dolgem pripravljanju in obotavljanju končno že domenila, da bosta nadaljevala od Janežiča jima ponujeni »Glasnik«, pa je Jurčič meseca junija l. 1868. vsled neprestanega pomanj-

kanja nenadoma zapustil Dunaj in odšel v Maribor, kjer je stopil v uredništvo »Slovenskega Naroda«.

Stritarja je ta nepričakovani Jurčičev korak hudo razžalil in začasno sta prekinila vse stike. Jurčič je poizkušal l. 1869. nadaljevati v Mariboru »Glasnik« sam, a izdal je le eno številko. Občutljivi Stritar se je tedaj popolnoma umaknil iz javnega delovanja. Levec je pisal glede tega sredi decembra l. 1868. J. Kersniku naslednje: »Stritar se je letos tako posamotaril, da je prav žalostno... Ne hodi v nobeno društvo, ne v druščino, v nobeno krčmo, ne v kavarno, stanuje pa v taki luknji, da ne morejo lehko sedeti trije ljudje okrog mize, eden mora stati ali pa ležati na postelji...«

Poleti l. 1868. je Stritar po dolgih letih zopet posetil domovino. V Ljubljani se je sešel tudi z Levstikom. Ponosni mož, ki je živel tedaj v najobupnejših razmerah ter naravnost stradal, ni bil ravno pri najboljši volji. To je Stritarja neprijetno dirnilo. Vrnil se je na Dunaj takih misli, da bi se sploh popolnoma odtegnil javnosti in prenehal z vsakim pisateljevanjem. Izvršiti je hotel le še svoj prejšnji sklep in izdati svoje pesmi, ki so se mu nabrale v zadnjih letih. To je tudi res storil. V založništvu F. B. Geitlerja na Dunaju je izšla jeseni l. 1869. lična, 155 strani obsegajoča knjižica z naslovom »Pesmi, zložil Boris Miran.«

3. Urednik in izdajatelj „Zvona“.

Stritarjeve »Pesmi« so pomenile v tedanjih naših književnih razmerah pomemben dogodek. Že prej spoštovan in občudovan, zlasti od mladine, je Stritar mahoma postal mož, v katerega so gledali vsi ljubitelji slovenske književnosti in prosvete z največjim zaupanjem in pričakovanjem. Na mah so te »Pesmi« potegnile mladino za seboj. Stritarja pa, ki je užival posebno zaupanje pri slovenski dunajski mladini, je ta silila in mu prigovarjala, naj vendar začne izdajati svoj leposlovni list, po kakršnem so vsi čutili potrebo, odkar je prenehal »Glasnik«. Temu prigovarjanju se je končno vdal in sklenil, da začne z začetkom leta 1870. izdajati samostojen leposloven list, ki ga je krstil po vzoru tedaj znamenitega ruskega lista »Kolokol« (= zvon) »Z v o n«. O tem pripravljanju je pisal Levec, tedaj vseučiliščnik na Dunaju: »Središče vsega našega duševnega življenja je Stritar. Dasi nikdar očitno ne govori, se vendar zbira okolo njega vse, kar ima kaj želje po pravi omiki... Stritarja smo zdaj priklenili, pisal bo, da bo veselje...«

In ob novem letu 1870. je res izšel na Dunaju »Zvon«, katerega lastnik, izdajatelj in urednik je bil Stritar sam. Z zadoščenjem je končno lahko vzkliknil: »V lastni hiši! Komu bi se prsi ne širile pri teh besedah!«

Sedaj so dobili mladi svoj list, ki ga je vodil Stritar, za tako podjetje gotovo med vsemi

najspretnejši in najsposobnejši. Okoli njega pa so se takoj zbrali vsi njegovi somišljeniki. Prišel je Jurčič, kateremu je velikodušno hitro odpustil ono nerodnost pred dvema letoma, nato je povabil njega, čigar učenca se je smatral vse življenje, namreč Levstika, s Hrvaškega sta se oglasila Erjavec in Valjavec, dunajska mladina: Celestin, Levec in Ogrinec so bili pa že itak od prvega početka pri podjetju. Vsi so vedeli, da njih nastop ne bo všeč starokopitnežem, ki so v Ljubljani vodili naše prosvetno življenje in se zbirali okrog Bleiweisovih »Novic« ter L. Jeranove »Zgodnje Danice«, a to jih ni plašilo, čeprav bi rajši videli, da se ne zapletejo z njimi v kake prepire. Ravnali so se po Stritarjevem geslu: »Če hočemo Slovenci imeti umetnost, literaturo, potem se nam bo pač treba učiti od drugih narodov: posnemati, kar je spoznal svet za lepo, večno veljavno.«

S svojim »Zvonom« so se mladi takoj prvo leto postavili, kajti svoje spise so priobčevali v njem naši prvi tedanji možje, kakor Levstik, Gregorčič, Jurčič, Ogrinec, Šuklje, Emil Leon (Iv. Tavčar) in drugi. Največ je pa pisal seveda Stritar sam. Priobčeval je pesmi, povesti (»Zorina«) in znamenite »L i t e r a r n e p o g o v o r e«, v katerih je obravnaval vsa važna književna vprašanja ter učil in svetoval na vse strani. Tako je z letom, ko se je prvič oglasil »Zvon«, stopil Stritar javno na vodilno mesto v slovstvu in začel novo dobo. Da je bil tak list potreben, je bilo

razvidno že iz tega, da je našel živahen odmev na vseh straneh. Naročali so se nanj posvetnjaki in duhovniki, a največ pa mladina, dijaštvo.

Začetek je bil torej storjen in poln zaupanja je gledal Stritar v bodočnost. Ob tej priliki sta se najlepše izkazala tudi Stritarjevo dobro srce in iskrena ljubezen, ki jo je gojil do takrat tako nesrečnega Levstika. Z »Zvonom« je hotel dati tudi njemu pripomočkov za življenje. Sam pripoveduje o tem takole: »Ko sem zvedel, da je ta pravi narodni mučenik brez podpore, brez upanja v nehvaležni domovini svoji, zdelo se mi je, da je prišla prava prilika, ko se mi uresniči želja, katero sem že dolgo časa gojil. Živeti, delati z Levstikom, izprehajati, pogovarjati se z njim, kaj si morem želeti lepšega na svetu! Neki rojaki moji ... prigovarjali so mi ... naj začnem izdajati lepoznanski list slovenski ... In ko je bilo podjetje na trdnem, ko je »Zvon« imel toliko podpore ... da je mogel pošteno rediti svojega lastnika, poklical sem Levstika — tisti dan je eden najlepših v življenju mojem — naj mi pride pomagat. In prišel je, ali kar sem želel in nameraval, ni se mi izpolnilo. Ko se mi je zdelo, da je čas, šel sem k njemu na dom ter prosil ga, naj gre malo izprehajat se z menoj. Ko sem ga imel na svoji strani, rekel sem mu: ‚Glej, ustanovil sem »Zvon«, toda ne zase, jaz nisem za to. List je bil zate ustanovljen, tvoj je. Toliko ima že sedaj naročnikov, toliko dobička. Bog daj srečo!‘ Levstik da ne! Nikakor ne. — ‚Zakaj ne?‘ ‚Za teboj jaz

ne morem prevzeti in urejevati lista!' — ‚Prazne besede!' — ‚Nikakor ne!'«

Levstik, ki ga je bil Stritar iz največje bede v Ljubljani potegnil na Dunaj, je imel tedaj že druge načrte: ustanoviti je hotel šaljiv list, v katerem se je hotel znositi nad svojimi ljubljanskimi nasprotniki. Imenovati ga je hotel »Blisk«, a pozneje se je premislil in ga začel izdajati pod imenom »Pavliha«, kjer je neusmiljeno prijemal svoje starokopitne ljubljanske nasprotnike. Ti so začeli proti njemu seveda prav tako odkrit boj, dokler mu z dnem 1. sept. l. 1870. niso ubili lista. Ko je prenehal izhajati »Pavliha«, je Levstiku odprl predale svojega »Zvona«. Stritar, a s tem je bila pa zapečatena tudi že »Zvonova« usoda. Stritar je uvidel, da proti tako močnim in brezobzirnim nasprotnikom »Zvona« ne bo mogel dolgo vzdržati, zato je sklenil že tedaj, da ga bo izdajal le še do konca leta, a v teh poslednjih številkah temeljito obračunal z nasprotniki. Napisal je zato v te zadnje številke svojega »Triglavana s Posavja«, jedke »Pasje pogovore« in »Očetu«. Vnel se je hud boj, in ko je objavil Stritar še neko kritiko tedanjega našega gledališča, so ga začeli napadati in blatiti na vseh koncih in krajih. Po časopisih ga je posebno obrekoval neki D. Bole ter razširjal o njem najbolj lažnive klevete, ki so zadele miroljubnega Stritarja prav v srce. Odločno je zavračal te napade, a vkljub temu so začeli odpadati naročniki drug za drugim, tako da je vzdržal list le z največjo težavo do konca

leta 1870., tedaj se je pa globoko užaljen in bridko razočaran poslovil s svojim listom od onega občinstva, ki mu je stalo ob strani do zadnjega.

Ker je slovenska javnost več verjela grdim obrekovalcem nego pa poštenjakoma Levstiku in Stritarju, ki sta hotela ustvariti narodu pravo umetnost, je žalovala za »Zvonom« pravzaprav samo mladina. Mariborski gimnazijci so n. pr. pisali Stritarju: »Kdor šteje Vas med slovenske Efialte, naj prišteva tudi nas in mislimo vso slovensko mladino, in mi bomo ponosni na ta priimek.« Podobno so mu pisali tudi dijaki iz Celja.

Ko je Stritar v zadnji številki »Zvona« oznanil njegov konec, je žalosten vzkliknil: »Diem perdidi, amici!« — Dan sem izgubil, prijatelji! A kako malo ga je izgubil, nam je povedal najlepše slovstveni zgodovinar dr. A. Žigon, ki pravi: »Stritar je v tistem prvem letniku svojega »Zvona« z Levstikom podal spomenik ... nevenljive vrednosti, ... dogotovljen je bil s tem važen mejnik, ki se bo morala zgodovina našega slovstva ob njem zamuditi nekoliko dalje.«

Ti neuspehi so pa tedaj Stritarja in Levstika vendarle hudo boleli, a še bolj ju je bolela krivica, ki se jima je delala. Odtegnila sta se vsakemu javnemu delu ter delala le še za svoj kruh. Stritar je Levstiku velikodušno odstopil svojo službo pri uredništvu državnega zakonika, sam se je pa preživljal s poučevanjem. A njuni nasprotniki v domovini jima niso dali miru, temveč

so se venomer zaletavali vanju. Levstik jim je parkrat odgovoril v »Slov. Narodu«, končno pa je minila potrpežljivost tudi mehkega Stritarja, da je vzrojil:

»Ne bo še konca? Zdaj mi je zadosti!
Do vrha jeza mi je prikipela...«

Ker tedaj ni imel na razpolago lista, v katerem bi mogel priobčiti odgovore po svoji volji, je l. 1872. izdal na Dunaju v posebni knjižici tri »Prešernova pisma iz Elizije« in tri zveščiče »Dunajskih sonetov«. V teh je izlil ves svoj srd in vso svojo bolest ter strašno obračunal s svojimi klevetniki v domovini. Nobenega obzira ni več poznal, temveč je odkrito in jasno izpovedal svoje prepričanje in svojo sodbo o nazadnjakih v domovini. To je zaleglo. Mladina je navdušena pokupila vse te drobne zveščiče in se jih učila na pamet, klevetniki so pa izgubili pogum, da bi še dalje dregali v sršenovo gnezdo.

Stritar po svojem bistvu nikakor ni bil bojna narava, nego ravno nasprotno: mehka, blaga, mirna duša in v vse te boje se je zapletal le nerad in izzvan. Že l. 1867. je zapisal besede, ki jih je v tem boju držal, rekoč: »Ko bi se bilo kdaj udariti za resnico, za čast domovine, takrat pa se ne bom skrival v koruzo; saj hvala Bogu ne nedostaja mi nabrušenega meča, ne ostrih sulic in puščic, ne bojim se boja iz oči v oči — gorjače pa ne vihtim rad in nikdar ne bom kakor potepuh in tihotapec pobiral tiho kamenja in hajd od zadaj po glavi.« Udarec »od zadaj po glavi« pa ga

je bolel najhuje. In bil je ves srečen, ko se je v domovini baš tedaj začelo delati za mir in spravo med starejšimi previdnimi in mlajšimi neizprosnimi narodnimi voditelji.

Še bolj pa se je umiril, ko si je ustvaril tudi lastno domače ognjišče s tem, da se je l. 1873. poročil s Terezijo Hochreiterjevo. Tedaj se je moral tudi ogledati po stalnem kruhu, zato je nastopil l. 1874. službo začasnega gimnazijskega učitelja na gimnaziji v Hernalsu, kjer je ostal do l. 1878., tega leta je bil pa premeščen na piaristovsko gimnazijo v Josefstadtu, kjer je služboval potem do svoje upokojitve l. 1901.

Skoro štiridesetletni Stritar je hotel poslej v miru in soglasju z vsemi čim bolj koristiti svojemu narodu in delati po svojih močeh za njegov napredek. Že v pozni jeseni l. 1875. je pisal svojemu staremu sodelavcu Levcu, ki je bil tedaj profesor v Ljubljani, ali bi ne kazalo zopet začeti z izdajanjem »Zvona«, češ, da ga njegovi dunajski prijatelji vedno in vedno nagovarjajo k temu. Vkljub temu, da je izgubil med tem že precej stikov s svojima nekdanjima glavnima sodelavcema in sobojevnikoma Levstikom in Jurčičem, se je vendar z vso vnemo zopet lotil svojega podjetja. In po petletnem prestanku je dne 1. januarja 1876. l. izšla na Dunaju zopet prva številka novega, drugega letnika njegovega »Zvona«.

A to ni bil več nekdanji »Zvon«, ki je klical in vabil v boj, nego »Zvon« miru in sprave. Sam priznava, da se je med tem tudi sam precej

izpremenil, da mu je srce pozabilo vse udarce, zato »delajmo v miru in spravi vsak po svoje za svoj narod«. Vkljub temu je pozdravilo občinstvo list z velikim veseljem in takoj v začetku leta je imel nad tisoč naročnikov. To je bilo za tedanje naše razmere izredno veliko. Sodelovali so pri njem zopet J. Jurčič, F. Erjavec, F. Levec, F. Šuklje, I. Tavčar, J. Kersnik in drugi, a največ je zopet pisal sam. Od l. 1878. dalje je priobčeval v listu tudi krasne slike Janeza in Jurija Šubica. Takoj v prvem letniku je priobčil celo vrsto pesmi (12 »Dunajskih elegij«, dolgo pesnitev »Raja« in več »Popotnih pesmi« itd.), dalje obširno povest »Gospod Mirodolski«, ki je prevedena tudi na italijanski in srbski jezik, več igrokazov, ocen in književnih poročil ter po stari navadi svoje kramljanje o slovstvenih zadevah in vprašanjih pod naslovom »Literarni pogovori« in »Zona«. Podobne rodoljubne in vzgojne spise je pisal ter priobčeval v listu tudi v naslednjih letih, n. pr. povesti »Sodnikovi«, »Rosana« itd.

Smer obnovljenega Stritarjevega dela pa ni bila več všeč mlajšim ljubljanskim pesnikom in pisateljem, nekdanjim Stritarjevim učencem, ki jim je še vedno stal na čelu po letih sicer že starejši, a po srcu še vedno mladi Levstik. Ti so hoteli imeti v »Zvonu« res umetniško, strogo književno glasilo, ne pa nekak vzgojni družinski list, kakršnega jim je sedaj nudil Stritar. Posledica tega je bila, da je nastajal med njimi in Stritarjem vedno globlji prepad in da so ga vedno bolj zapuščali.

Mehki, dobri in na vse strani dobrohotni Stritar ni bil pogodu mladim, bojevitim naravam, ki niso hoteli opisovati življenja, kakršno naj bi bilo, nego tako, kakršno je v resnici. Drug za drugim so odpadali od »Zvona« baš najboljši pesniki in pisatelji ter pripravljali svoj lastni list. Stritar je že l. 1879. čutil, da njegov list umira. Njegovi glavni podporniki so bili v Sloveniji, on pa na Dunaju, tako da med urednikom in med sotrudniki v domovini, kjer so se pripravljale nove smeri, ni bilo pravega stika. Vendar je še navrgel en letnik in tako pripomogel, da se je v domovini pripravil nov list. Že v letniku 1879. je poudarjal, da brez leposlovnega lista Slovenci ne morejo biti, a ustanove naj si ga v Ljubljani. V zadnjem letniku 1880. l. so priobčili nekaj malega le še mladi Gregorčič, Aškerc in I. Tavčar, sicer se je pa videlo, da je Stritar sam polnil predale svojega lista le še z največjo težavo. Konec l. 1880. je pri svojem listu skoro osamel in ni mu preostajalo drugega, nego da ga je s koncem leta ustavil.

Mladi so mu bili med tem res že pripravili naslednika v »Ljubljanskem Zvonu«, ki je brez Stritarjevega sodelovanja izšel l. 1881. Stritar je dobro čutil, kako gredo njegova in njih pota narazen, zato se je rajši sam umaknil.

V tej dobi je neutrudni pesnik prevedel tudi več svojih najboljših pesmi na nemški jezik in jih izdal l. 1877. na Dunaju pod naslovom »Gedichte«.

4. Profesor na Dunaju.

Ko so mladi Levec, Jurčič in Tavčar pod Levstikovim duševnim vodstvom v Ljubljani začeli izdajati »Ljubljanski Zvon«, se je Stritar izprva čutil zopet zelo osamelega, saj je izgubil svoje najdražje dete »Zvon« in zapustili so ga njegovi najboljši učenci. A mož, ki je petnajst let tako neumorno delal, ni mogel sedaj kar umolkniti. V svoji zapuščenosti je hotel zopet začeti izdajati »Mladiko«. Kako pa se je razveselil, ko ga je konec l. 1881. povabil tedanji urednik »Ljubljanskega Zvona« Fr. Levec, naj pristopi v krog njegovih sotrudnikov, in mu končno celo prepustil solastništvo lista. Jasno je bilo, da bi bilo velikemu preporoditelju vse naše književnosti in vzgojitelju naših najboljših tedanjih pesnikov in pisateljev težko vstopiti v ta krog kot ponižen gost, potem ko je toliko let sam izdajal in vodil naš prvi leposlovni list.

To povabilo je Stritar vesel sprejel in že l. 1882. ga vidimo med sotrudniki »Ljubljanskega Zvona«, v katerem je priobčil več sestavkov v vezani in nevezani besedi. Pa tudi v naslednjih letih, prav do l. 1896. se je še večkrat oglašal s krajšimi sestavki v tem našem najboljšem tedanjem leposlovnem listu. Krepkeje je nastopil le l. 1885., ko se je s svojimi »P o g o v o r i« branil proti dr. Mahničevim »Dvanajstim večerom«, naperjenim posebno na Stritarja. Iz poznejše dobe njegove je posebno lep sestavek »Levstik«, ki ga

je priobčil l. 1889. v »Ljublj. Zvonu«. Poleg tega je pa sodeloval nekaj časa tudi pri »Ljubljanskem listu«. Vanj je pisal svoja »Dunajska pisma«, ki so pa vzbujala pri mladih hud odpor, češ, da so v narodnem oziru prepohlevna. A Stritar tedaj ni več tako z lahkoto sledil novim smerem v vedno krepkeje se razvijajoči književnosti, ki je hitela po drugih potih, nego jih ji je svoj čas kazal. Vedno bolj tujega se je čutil v družbi mlajših in najmlajših pesnikov in pisateljev, dokler ni končno povsem obmolknil.

Najvažnejše delo, ki ga je opravil konec osemdesetih let, je bila izdaja njegovih zbranih spisov. Ravno za svojo petdesetletnico jih je ponudil v založbo »Slovenski Matici«. A tu je sedelo v odboru še mnogo njegovih starih nasprotnikov, ki so izjavili, da veje iz njegovih spisov »čuden duh«, zato ni prišlo do pogodbe. To je vzbudilo pri mladih mnogo nevolje in zaslužni pesnik je prejemal od vseh strani izraze spoštovanja. Stritar se na »Matični« odpor ni oziral in je začel izdajati svoje zbrane spise že naslednje leto pri ljubljanskem založniku Ig. pl. Kleinmayrju in Fed. Bambergu. Tekom l. 1887. in 1888. je izšlo šest debelih in lepo opremljenih zvezkov, katerim je dodal potem l. 1899. še sedmega. V tej izdaji je svoje mnogobrojne spise tudi skrbno pregledal ter marsikaj preuredil.

V osemdesetih letih je večkrat predaval v dunajskem slovenskem dijaškem društvu »Slovenija«. Najvažnejše v tej dobi je njegovo delovanje

na torišču mladinskega slovstva. V poslednji svoji mladinski knjigi »Lešniki« se je že kot sedemdesetletni starček poslovil od slovenskega občinstva, rekoč: »Ko je sod nagnjen, ne daje več tako dobrega, bistrega vina kakor prej. Preden se mu začne roka tresti od starosti in slabosti, odloži pero pameten pisatelj. Tako tudi jaz... To pa smem reči, da me je pri vsem mojem pisanju vodila dobra misel. Ne samo kaj za kratek čas, zdrave dušne hrane sem hotel podati svojim čitateljem. Da bi jim teknilo! Slovo jemaje od njih, želim, naj me ohranijo v prijaznem spominu. Z Bogom!

Z Bogom! Zdravi ostanite,
že ločiti se je čas.
Radi zdaj pa zdaj berite,
kar napisal sem za vas,
prav iz srca vam podal.
Bog pa daj, da bi obilo
dobrega sadu rodilo
seme, ki sem ga sejal.«

Poleg teh mladinskih knjig je izdal v devetdesetih letih še zbirko kratkih pesmic pod naslovom »Drobiž« (l. 1891.), v katerih je mirno odgovarjal novim Mahničevim napadom, priobčenim v »Rimskem Katoliku«, in dve nemški pesnitvi pod skupnim naslovom »Etwas« (l. 1894.). Prvo zbirko je izdal pod namišljenim imenom Peter Samotar, drugo pa pod imenom Peter Einsam, kar pomeni isto. Obe sta izšli na Dunaju.

5. Poslednja leta.

Po četrtstoletnem službovanju je Stritar l. 1901. že kot petinšestdesetleten starec stopil v pokoj. Kot gimnazijski profesor je poučeval latinščino, grščino, nemščino in francoščino. Njegovi številni učenci so ga ohranili v najboljšem spominu, ker jim je bil učitelj, ki ni le korenito razumel svoje stroke, nego jim je znal tudi tako podajati snov, da je vzbujal v njih ljubezen in zanimanje zlasti za oba stara jezika, to je latinščino in grščino. Še sedaj pripovedujejo njegovi učenci, da so bile njegove ure za dijake pravi užitek, tako sijajno je znal predavati.

Najbolj srečnega pa se je počutil Stritar doma v krogu svoje družine, ki ji je bil vdan z vsem srcem in z vso dušo. Gorko je ljubil svojega edinega sina Milana, sedaj profesorja na zemljedelski visoki šoli na Dunaju. Hčerka Kamila mu je umrla še v prvih mesecih. V osemdesetih letih se mu je izpolnila vroča želja vsega njegovega življenja, da si je v skrajnem severozapadnem dunajskem okraju Gersthofu (na Herbeckstraße št. 84) postavil svojo lastno hišico z vrtičem. Na počitnice je zahajal najrajši v prijazno nižjeavstrijsko mestece Aspang, odkoder je bila doma njegova žena. Ko je med svetovno vojno prepustil hišico na Dunaju svojemu sinu, se je pa za stalno preselil v Aspang.

Dasi se v tem času ni več pojavljal v javnosti, je še ves čas pridno pesnikoval in še dne

4. januarja 1918. l. je pisal dr. I. Prijatelju: »Verzi se mi delajo in pleto kar sami.« Nekaj teh pesmi je dr. Prijatelj objavil v »Stritarjevi antologiji« (l. 1919.), nekaj jih je zbral Stritarjev prijatelj župnik F. S. Šegula in objavil l. 1922. v drobni knjižici pod naslovom »Strunam slovo«, nekaj jih pa Stritar še vedno hrani neobjavljenih. Vsem tem poznim plodovom pa se pozna, da je Stritarju z življenjskimi silami ugasovala tudi pesniška žila.

Kako spoštovanje je užival sivolasi pesnik povsod, najbolj dokazuje slavnost, ki mu jo je priredila domovina l. 1906 v Ljubljani na čast njegove sedemdesetletnice. Po dolgih letih se je dne 19. maja 1906. l. pripeljal v spremstvu svoje soproge v Ljubljano, kjer so ga sprejeli mestni župan, zastopniki različnih društev in ga je pozdravila neštevilna množica ljudstva. Zvečer mu je dijaštvo pred stanovanjem zapelo podoknico. Drugi dan, dne 30. maja, je imel ljubljanski občinski svet slavnostno sejo, katere se je udeležil tudi pesnik. V njegovi navzočnosti so sklenili, da se naziva dotedanja Špitalska ulica v Ljubljani odslej Stritarjeva ulica. Več govornikov je slavilo njegove velike zasluge za narod, zvečer mu je pa priredilo ognjegasno društvo z godbo na čelu bakljado, a najznamenitejše slovensko pevsko društvo »Glasbena Matica« mu je zapelo na čast tri pesmi. Naslednjega dne dopoldne je bila njemu na čast v veliki dvorani »Mestnega doma« slavnostna akademija »Društva slovenskih knji-

ževnikov in časnikarjev«, na kateri je prof. dr. J. Tominšek v obširnem govoru očrtal ogromno delo, ki ga je izvršil slavljenec v naši književnosti. Po akademiji se je vršil v veliki dvorani »Narodnega doma« slavnostni banket, kjer so zopet različni govorniki slavili pesnika in njegove velike zasluge za naš narod. Stritar se je zahvalil za te izraze iskrene ljubezni in velikega spoštovanja v posebni pesmi, priobčeni v »Ljubljanskem Zvonu« 1906. l., kjer pravi med drugim:

»Kako naj prav zahvalim se? — Govoril
vam bodem, kakor mi veli srce:
Kar nameraval, ne kar sem storil,
to naj velja, za to mi hvala gre...«

Odslej o sivolasem pesniku dolgo ničesar nismo več čuli. Tiho je živel v krogu svoje družine in užival svoj počitek. Najljubše delo mu je bilo na vrtu, kjer si je dal vedno opravka. Tam je presajal, zalival, obrezoval prav kakor »Gospod Mirodolski« ali pa »Griški gospod Koren«, vmes pa pesnil sebi v zabavo.

Med vojno, še bolj pa po prevratu so pa prišli tudi zanj hudi dnevi. S skromno pokojnino si niti najpotrebnejše hrane ni mogel več kupovati, tako da je začel prav stradati in zaradi tega še hitreje pešati in slabeti. Ko ga je eden sestavljalcev tega življenjepisa okrog Božiča l. 1919. naprosil, naj mu napiše za to izdajo kake spomine iz otroških let, je dobil dne 10. januarja 1920. l. od njega odgovor, kjer pravi med drugim: »Prav rad, pa ne morem. Imel bi mnogo spominov iz otroških let

do današnjih dni, ki bi lahko zanimali mladino pa tudi odrasle ljudi. Prav žal mi je zdaj, da jih nisem zapisal za časa; zdaj je prepozno. Vsled slabe hrane so mi oči tako oslabele, da moram po zdravnikovem nasvetu prav previden biti z njimi pri branju in pisanju. Ne zamerite mi torej, da ne morem ugoditi Vaši želji. Z rojaškim pozdravom! — Jos. Stritar, 83 leten.«

Ko je zvedela domovina, kako se godi sivolasemu pesniku, se je takoj pojavil do njega čut usmiljenja in dolžne hvaležnosti. Povsod so začeli zbirati zanj prispevke in doneske, da so ga rešili vsaj gladovanja, a mož je slabel bolj in bolj ter zadnje čase tudi že skoro popolnoma oslepel in oglušel, poleg tega so mu pa odpovedale že tudi noge. Večkrat so mislili njegovi častilci tudi že na to, da bi ga spravili v domovino, zlasti ker je tudi sam že večkrat izrazil to željo. A njegova visoka starost in velika oslabelost nista dopuščali dolge poti; razen tega je njegovo blago srce preveč navezano na svojo družino, ki bi se danes pri nas ne mogla več udomačiti. In baš zavest, da ni navezal svoje rodbine tesneje na svojo slovensko domovino, mu je vedno grenila njegova stara leta.

6. Stritar kot pesnik, pisatelj in preroditelj slovenske književnosti.

»Talenta, ki sem ga prejel od Stvarnika, nisem zakopal. Delal sem pošteno z njim, ali pa sem kaj pridelal narodu v prid, o tem ne gre meni sodba,« je zapisal Stritar o sebi.

Res — talenta ni zakopal, saj smo slišali, da je začel pesniti že v prav zgodnjih deških letih, in še kot četrtošolec je priobčil svojo prvo znano pesmico »Milica« dne 2. februarja l. 1851. v tretji številki alojzijeviške »Daničice«. Vzlic že skoro pozabljenim Vodnikovim in Prešernovim pesmim je bilo v tistih časih naše pesništvo še v prvih začetkih, prav tako pa tudi naš slovenski jezik, ki vsled zapostavljanja ni bil še dovolj izlikan in ni imel zato veljave ne v šoli in ne v uradu. Viharno leto 1848. je podžgalo vrsto rodoljubov, da so zlagali pesmi, toda ti proizvodi so tedaj pač navduševali, a bili so po večini brez vsake večje pesniške vrednosti. Najbolj je slovel visoko bobneči Jovan Vesel-Koseski, ki pa niti dobro slovenski ni znal. Jasno je torej, da se mladi Stritar razen pri velikanu Prešernu ni mogel učiti pri naših tedanjih in dotedanjih posnikih, in pobudil ga je za pesnikovanje samo njegov znameniti rojak in tovariš v Alozijevišču, Levstik. Pod njegovim mogočnim vplivom je začel zlagati svoje prve pesmice.

Po odhodu iz Alojzijevišča je Stritar prenehal s pesnikovanjem, pač je pa ostal v najtesnejši

zvezi z vsem tedanjim našim književnim življenjem. Občevanje z zrelejšim in starejšim Levstikom ga je privedlo k našemu velikemu Prešernu, ki je ostal vse življenje njegov ljubljenec, in k znamenitim srbskim narodnim pesmim. Njegovo temeljito znanje jezikov in njegovo zanimanje ga je gnalo k starim rimskim in grškim pesnikom in k tujim novejšim književnostim. Od francoskih pisateljev sta se mu posebno priljubila J. J. Rousseau in Viktor Hugo, od nemških Goethe, temeljito pa se je poglobil tudi v angleško sodobno in starejšo književnost. Tako je spoznal Stritar že v svojih mladih letih velike pesnike in pisatelje svetovnih književnosti in ob teh vrelcih si je korenito izobrazil svoj že prirojeni umetniški čut.

Gledajoč te velike duhove svetovne književnosti in visoki književni razvoj pri drugih narodih, je čutil uboščino naših tedanjih pesnikov, ki so jecljali svoje okorne pesmice in polnili z njimi kmetijske in rokodelske »Novice«. Težko mu je bilo, da bi narod, iz katerega je izšel in ki ga je ljubil, po krivdi svojih pismarjev moral v prosveti vedno zaostajati za drugimi. Jurčiču zato ni bilo posebno težko, ko je spoznal v Stritarju izredni umetniški talent, da ga je pregovoril, naj sam prime za pero in pokaže svojim rojakom, kako se zlagajo pesmi.

Stritar je imel že od narave vse darove resničnega pesnika: krepko in globoko čuvstvovanje, sijajen dar pripovedovanja in temeljito znanje

jezika že od doma in pa iz Levstikove šole. Prve njegove pesmi iz šestdesetih let so takoj zbudile pozornost. Bile so pretežno liričnega značaja. V njih opeva svojo izvoljenko, vtiske s potovanj, prirodo ter svoje misli in svoja čuvstva, povsod pa prevladujeta čuvstvo nad razumom ter sveže, brezskrbno mladostno življenje.

Stritar je pač nastopal tudi ostro, kadar je branil svoje čisto umetniško stališče proti nazorom svojih nasprotnikov v domovini, ki za pravo umetnost niso imeli zmisla, in kadar je brezobzirno obračunaval z njih starokopitnostmi in napadi nanj. Taka so zlasti »Prešernova pisma iz Elizije« in »Dunajski soneti«. Ti pomenijo višek Stritarjeve pesniške sile, obenem pa poleg Prešernovega življenjepisa najkrepkejši nastop takratne mlade slovenske književnosti.

Vendar ostrina ni bila Stritarjevo bistvo. Po svojem značaju naš pesnik ni bil bojevnik, nego mehko čuteč učitelj in tolažnik. Živeč v velikem milijonskem mestu, kjer se družita razkošno bogastvo in strašna revščina, se je prepričal, kakor sam pravi, da »kar obseva solnce sveta, sama bol in beda ... sleherna stvar trpi ... brat mori brata, sin očeta ... nad grobom matere plaka zapuščeno dete ... svet je solzna dolina, polna bridkega trpljenja ...« Ta čuvstva, to naziranje in te misli prevevajo odslej večino njegovih pesmi, ki so polne sočutja do človeštva sploh in do posameznih trpinov posebe. Zopet in zopet kliče k usmiljenju, k pravičnosti in k ljubezni do bližnjega. V teh

pesmih se pogostoma spominja tudi svoje nesrečne domovine, zlasti naših jugoslovanskih bratov, ki so tedaj ječali še v turški sužnosti (»Raja«); a upa in veruje v boljšo bodočnost, ki jo ustvarijo sebi in vsemu človeštvu Slovani s svojim pravim slovanskim značajem, najbolje pojmujočim ljubezen do bližnjega.

To naziranje o svetu in življenju, ki ga nazivamo svetožalje, preveva večino njegovih pesmi in pripovednih spisov. V to svetožalje, ki se ne ujema z veselo, včasih celo šegavo slovensko naravo, se je poglabljal Stritar sčasoma bolj in bolj; zato poznejših njegovih pesmi celo njegovi največji prijatelji, kakor Levstik in Jurčič, niso več sprejemali s takim navdušenjem kot prve in neizprosni Levstik jih je včasih celo hudo grajal. Še večji odpor se je pa pojavil glede njih pri drugi slovenski javnosti, kateri so se zdele tuje. Zaradi njih so ga začeli zapuščati njegovi sotrudniki in sobojevniki. Njegovim nasprotnikom pa se je pridružil modroslovec dr. Mahnič, ki je Stritarjeve pesmi očitno obsodil, češ, da so pohujšljive. Nežnega pesnika, ki je vedel, da se mu v tem pogledu dela velika krivica, je ta obsodba hudo bolela.

Kar se tiče Stritarjevega svetožalja, so sodili njegovi kritiki deloma prav, a vzlic temu ostane Stritarjevo ime za vedno zapisano med največjimi slovenskimi možmi. Ravno Stritar in Levstik sta privedla slovensko pesništvo na popolnoma nova, res čisto umetniška pota, mu postavila

trdna načela in dala nove oblike, zato so se zlasti od Stritarja že dolgo, dolgo učili prav vsi naši mlajši pesniki tiste dobe, tako S. Gregorčič, J. Cimperman, A. Funtek, E. Gangl in drugi. Stritar svojih pesmi ni delal in koval, njemu so se izlivale kar same, in to je najboljši znak pravega pesnika. Stihi mu teko gladko, neprisiljeno, nikdar ni v zadregi za pravi domači izraz. Obsežna njegova književna naobrazba pa je provzročila, da so njegove pesmi tudi po zunanji obliki vzorne in brezhibne. Mojstrsko je zmagoval najtežje pesniške oblike. Ni uporabljal skoro nobenih olajšav, ki so včasih dovoljene pesnikom in s kakršnimi so si tedaj radi pomagali naši rodoljubi pri skladanju stihov. Najbolj je znan v tem oziru njegov neizprosni boj proti »apostrofu«, ki ga je baš on skoro popolnoma pregnal iz slovenskega pesništva.

*

Stritar pa ni ostal samo pri pesništvu, z vnemo in z veščo roko se je lotil tudi pripovednih spisov in igrokazov. Že l. 1868. je v »Mladiki« priobčil svoj prvi pripovedni spis »Svetinova Metka«, ki kaže že vse značilnosti Stritarjevega pripovednega talenta. Prijetno in gladko je pripovedovanje v čistem, domačem slogu in jeziku ter nazorno risanje predmetov, oseb in dogodkov. Že v tem spisu je stopil tudi izven tedanjih naših pisateljev, ki so slikali le naše kmetiško življenje, in umetniško združil vaško in mestno življenje, kmetiškega in gosposkega človeka. Že tukaj je

podal prvi med Slovenci zgled uglajenega sloga, ki ga je za njim dosegel le malokateri naš pisatelj.

Po »Svetinovi Metki« je spisal še celo vrsto drugih krajših in daljših povesti, ki jih diči poleg znaka Stritarjevega pripovednega talenta tudi znak njegovega osebnega značaja. Prvi in najizrazitejši v tem oziru je bil »Zorin« (»Zvon« l. 1870.), v katerem sta do vrhunca prikipela njegovo svetožalje in njegova mehka, nežna narava. V njem nam je narisal samega sebe, svoje notranje in svoje zunanje življenje. Prepojen s svetožaljem bega Zorin - Stritar po daljnih tujih deželah, v srcu mu pa vstajajo spomini na srečna otroška leta, ki jih je preživel z »rejenko« na domačih pašnikih; zato mu svet ne more dati ne miru in ne sreče. In ravno zaradi tega izrazitega svetožalja je zbudil »Zorin« že tisto leto v domovini hud odpor, a Stritar je svojega junaka spretno in pogumno zagovarjal.

Ko je l. 1876. obnovil svoj »Zvon«, je bila njegova narava že docela umirjena; ostal je le tolažnik in učitelj. Ta značaj izraža njegova glavna tedanja povest in njegov najduhovitejši pripovedni spis, nežni »Gospod Mirodolski«. V njem slika svoj osebni vzor in razlaga svoje umerjene nazore o življenju in raznih družabnih pojavih. Nasprotniki so Stritarju očitali, da se naslanja v tem spisu na roman »Župnik Wakefieldski«, ki ga je spisal angleški pisatelj Goldsmith, a že tedaj je pesnik poudaril, da kaj takega vendar nikakor ni greh.

V tej povesti se je pokazal Stritar sijajnega pripovednika, ki hoče s svojim spisom pred vsem poučevati; vendar ne sili ta namera nikjer tako v ospredje, da bi postal spis vsled tega neprijeten ali celo dolgočasen. Z napetostjo čitaš dalje in dalje spretno vpletene romantične dogodke, ki so v najtesnejši zvezi z vso osnovo povesti. »Gospod Mirodolski« je bil že kmalu preveden tudi na italijanščino in srbščino.

Polna romantike in zanimivih dejanj je tudi »R o s a n a«. V njej riše pisatelj življenje na kmetih. Po tej povesti je priobčil l. 1878. najboljši in najsamostojnejši pripovedni spis »S o d n i k o v i«, ki je tudi po obliki najbolj dovršen. V njem je še vedno precej sledov svetožalja, katerega se pesnik sploh nikdar ni otresel, vendar preveva vso povest svež in zdrav duh, kakršnega vidimo pri nas v tistih časih le še v Jurčičevih povestih. Tu nam dokazuje pisatelj, da je človek najsrečnejši, če ostane na svoji grudi daleč, daleč od pokvarjenega sveta, ki prinaša le propast. Razvoj dejanj je zanimiv, krepak in neprisiljen, dejanje izhaja iz dejanja, vmes je pa nanizanih polno najlepših prizorov in opisov.

Poleg teh velikih povesti je napisal Stritar mnogo krajših slik, črtic in razprav, kakor: »P r i l e t n e g a s a m c a s v e t i v e č e r«, M o ž z m a č i c o«, »O d p u s t i!«, »V i n o«, »Ž e l o d e c«, »H u d i s t r i c«, »O č e z a s i n a«, »P o p o t n a p i s m a«, »V L j u b l j a n o«, ki nam dokazujejo pisateljevo bistro opazovanje, duhovito šegavost,

iskreno čuvstvo in globoko ljubezen do vseh trpečih in nesrečnih. Nekako neprijetno pa včasih čutimo v njegovih spisih to, da pisatelj isto stvar rad ponavlja.

Vsestransko Stritarjevo delavnost in umetniško izražanje pa izpričujejo tudi njegovi prizorni spisi (»P i s m o«, »B a z a r«, »O d e r u h«, »Z a p r a v l j i v e c«, »N a j e m n i n a«, »R e j e n k a«, »I z B o s n e«, »O č e t o v o p i s m o«, »O č e t o v g o d«, »K o s a n a«, »K l a r a«, »N e d o l ž e n«, »K l a s i č n e p o d o b e«, »A p o s t r o f«). V teh spisih nam včasih s prav dramatično silo prikazuje razne prizore iz življenja. V tej vrsti bi lahko omenili »L o g a r j e v e«, igro v petih dejanjih, ki spada med najboljše proizvode tedanjega našega dramatičnega pesništva.

*

Največji spomenik pa si je postavil v našem slovstvu Josip Stritar s svojimi neštevilnimi kritičnimi in književnimi spisi. Zaradi njih bo njegovo ime vedno med prvimi v zgodovini slovenskega slovstva. Z njimi je prerodil vso našo književnost ter ji pokazal popolnoma novih potov, smeri in sredstev.

Osnovo za ta preporod je dal že Levstik, ko je l. 1858. objavil svoje znamenite tri spise: »Napake slovenskega pisanja«, »Potovanje iz Litije do Čateža« in »Martin Krpan«. Levstik je v teh spisih v glavnem pokazal, kaj je potrebno naši mladi književnosti, a podrobno se sam ni spuščal

v to, da bi učil, kako je treba umetniško delati. To vlogo je prevzel lahko le Stritar, ki je bil književno in splošno dovolj široko naobražen in je imel poleg tega še velik vzgojiteljski dar, kakršen je za tak truda polni posel najbolj potreben.

V tem pogledu je uspešno deloval sicer že takoj v svojih prvih dunajskih letih, ko je po raznih dijaških književnih društvih, krožkih in zabavah razvijal svoje moderne nazore o književnosti. Že s tem svojim delovanjem si je v ožjem krogu svojih prijateljev zgodaj pridobil odločilno veljavo, pred širšo javnost pa je stopil prvič šele l. 1866., ko je na Jurčičevo prigovarjanje napisal svoj znameniti spis o Prešernu, ki pomeni mejnik v zgodovini slovenskega pesništva. Ta uvod v Prešerna je bil za tiste dni po obsežnosti obzorja in po globokosti umevanja nedosežen, a je vzoren še za današnje dni. Najprej je temeljito obračunal s takratnimi »pesnikovalci«, ki so v potu svojega obraza gnetli prazne in dolgočasne stihe ter jih ponujali občinstvu kot pesmi. Prvi je Stritar takrat razložil svojim rojakom, kaj je pravo pesništvo in kaj pravi pesnik vsakemu narodu. Povedal je, da pesništvo ni rokodelstvo, nego od Boga dan dar, in da je pesnik najčistejši glasnik svojega naroda in svoje dobe. Temeljito in prvi med Slovenci se je poglobil v zmisel in namen pesništva in umetnosti sploh in s tega vidika je potem podrobno obravnaval Prešernove pesmi ter dognal, da je Prešeren doslej naš največji pesnik, mož, ki ga primerjamo lahko

z največjimi pesniki vseh časov in vseh narodov in pri katerem mora naša književnost nadaljevati, ne pa začenjati vedno iznova. S tem spisom je Stritar tako prvi pokazal, po kakih potih mora hoditi naš narod, če si hoče ustvariti pesništvo po vzoru drugih velikih narodov.

A z razpravo o Prešernu še nikakor ni bilo končano veliko vzgojno delo, ki ga je vzel Stritar na svoje rame in s katerim je po eni strani hotel očistiti slovensko njivo nesposobnih pisačev in »pesni—kovalcev«, na drugi pa pokazati poklicanim in nadarjenim Slovencem, kako naj delajo, da borno slovensko književnost res obogate in ne samo pomnože. To delo je nadaljeval, ko je začel pisati v Janežičev »Glasnik« (1867 in 1868) vrsto »Pisem mlademu prijatelju« z naslovom »Česa je posebno treba našim pesnikom«. Ta pisma je kasneje prekrstil v »Kritična pisma«. Tu pravi najprej, kako krvavo je potreba pri nas ostre in stvarne kritike, ker le na ta način si moremo ustvariti književnost po zgledu drugih narodov; kajti tudi rojen pesnik se mora učiti in najboljša učiteljica mladim književnikom je resna kritika. Potem obravnava pesnjenje podrobno, govoreč o tem, kdo naj poje, kako naj poje in kaj naj poje. Najodločneje se izreka proti onim, ki hočejo biti po vsej sili pesniki, a nimajo za to potrebnega daru, kajti »kdor ga ni prejel pri svojem rojstvu, njemu je zastonj vse prizadevanje in hrepenenje; ostal bode večno nem.« Končno vzame pod svoj ostri, a pravični

kritični nož tedanje naše pesništvo, zlasti Koseskega, ter na živih zgledih kaže, kako ne sme ravnati pesnik.

Mehkočutni in previdni Janežič si ni nič kaj upal prinašati teh »Kritičnih pisem«, ker se je bal, da bi mu razžaljeni nasprotniki ne ugonobili »Glasnika«. Stritar zato ni mogel že v tem listu povedati vsega, kar bi bil rad in kakor bi bil rad. Kako vesel je bil torej, ko je mogel nadaljevati ta pisma že čez dobro poldrugo leto v »lastni hiši«, v svojem »Zvonu«, in sicer z naslovom »Literarni pogovori«. Te pogovore je nadaljeval potem vztrajno in neutrudno prav do predzadnjega letnika (1879). V njih je prijetno, zabavno in zanimivo kramljal o vseh prosvetnih vprašanjih, ki so zanimala tedanjo javnost. Največ je govoril o svojem najljubšem predmetu, o umetnosti in pesništvu, poleg tega o pisateljevanju, o važnih novih knjigah, o znamenitih sodobnih pisateljih, o gledališču, o jeziku, narodnem pesništvu, mladinskem slovstvu, o raznih novih smereh v književnosti, o narodnosti in slovanstvu, o raznih dobrih in slabih lastnostih mladine, vmes je pa mirno in stvarno, a odločno odgovarjal na napade, ki so leteli z vseh strani nanj in na njegovo delo. Ta pisma so zgled resne in stvarne kritike, ki nam jo je prvi ustvaril Stritar z Levstikom.

Poleg teh »Kritičnih pisem« in »Pogovorov« je v resni in šaljivi obliki napisal še vrsto samostojnih poučnih člankov o raznih

perečih, splošno prosvetnih, književnih in drugih vprašanjih, tako o znanstveni terminologiji, o šestomeru, o glasbi, o slovenskih imenih, tako da lahko rečemo, da ga skoro ni prosvetnega vprašanja, katerega bi se Stritar ne bil lotil z bolj ali manj srečno roko ali nanje opozoril slovenskega občinstva ter mu ga razložil.

Če pomislimo, da Slovenci razen zgoraj omenjenih dveh Levstikovih spisov tedaj sploh nismo še imeli nobenih kritičnih in poučnih razprav, vemo šele prav ceniti ogromno Stritarjevo vzgojno delo, ki nam je mogočno prerodilo vse naše tedanje knjižno življenje ter slovenski književnosti odprlo pot iz dotedanjega ozkega obzorja v široki in svobodni svet velike umetnosti. To njegovo delo nam je vzgojilo krepek pesniški in pisateljski naraščaj, ki je slovensko književnost potem polagoma dvignil do današnje višine ter v širokih slojih slovenskega občinstva zbudil in vzgojil ljubezen in zmisel za umetnost.

V tem pa je tudi vsa veličina obširne Stritarjeve delavnosti in zaradi tega ostane spomin njegovega vpliva na razvoj slovenske književnosti neizbrisen.

*

Tekom dobrega četrtstoletja se je Stritar uspešno loteval vseh panog in smeri književnega delovanja. Poleg štirih mladinskih knjig je napisal za sedem debelih zvezkov pesmi, povesti, črtic, prizorov, iger in poučnih in književnih razprav. Vsi ti mnogobrojni spisi nam kažejo nadar-

jenega, nežnega in globokega pesnika, spretnega pripovednika in temeljitega poznavalca svetovne književnosti in umetnosti. Njegov slog je lahek in prijeten, beseda mu teče gladko, neprisiljeno in nikdar ni v zadregi za preprost domač izraz. Vse svoje življenje je kot pisatelj dosledno deloval v dosego trojnega namena slovstva, kakor ga je sam označil: 1. da izobražuje slovenski jezik, 2. da brani slovensko narodnost, 3. da izobražuje, povzdiguje in blaži narod.

Dasi je Stritar eden največjih slovenskih pesnikov in pisateljev svoje dobe in dasi so njegovi spisi dela visoke umetniške vrednosti, pa največjih zaslug si ni pridobil s svojimi pesmimi in povestmi, nego s tem, da je združil s svojim »Zvonom« v svojih rokah vodstvo slovenske književnosti in nam vzgojil celo vrsto naših najboljših mlajših pesnikov in pisateljev, med njimi zlasti Gregorčiča in Aškerca, ter da je dvignil slovensko književnost z njene dotedanje nizke stopnje ter ji odprl pogled in vstop v veliko svetovno umetnost. On je položil novejši slovenski književnosti temelj, na katerem se je potem tako bujno razvila, ustvaril našim pesnikom in pisateljem književni jezik ter vzbudil in vzgojil v širokih slojih slovenskega občinstva ljubezen in zmisel za umetnost. To je njegova največja zasluga in zato se bo blestelo njegovo ime vedno med prvimi možmi, kar jih je rodila slovenska mati.

7. Stritar kot mladinski pesnik in pisatelj.

Stritar je bil učitelj in vzgojitelj po svojem značaju in tudi po svojem poklicu, zato ni čudno, da se je že v prvih letih svojega javnega delovanja zopet in zopet obračal do mladine, v kateri je gledal vedno up in bodočnost naroda. O svoji ljubezni do nje je zapisal v »Zorinu«: »Veš, da imam posebno veselje do otrok. Rad se z njimi pogovarjam in igram, tudi otroci se me čudno hitro privadijo.« Na svoja stara leta se ji je pa posvetil docela ter ji podaril štiri knjige ljubkih pesmi, povesti in iger.

Za mladinsko slovstvo se je zanimal tudi že poprej. V svojih »Pogovorih« je dejal: »Jaz imam ... tudi ... posebnost, da rad, s pravim veseljem berem spise prav za otroke ali pa za malo bolj odraslo mladino ...« Njegovo zanimanje za mladinsko književnost nam kaže še vrsta »Pogovorov«, v katerih se je zopet in zopet vračal k mladini in mladinski književnosti ter učil tedanje mladinske pisatelje, kako in kaj naj pišejo, če hočejo nuditi mladini res tečne in zdrave duševne hrane. Odkrite, a poštene Stritarjeve besede so tedaj sicer marsikoga zbodle, a če pregledamo našo mladinsko književnost pred njim in za njim, moramo priznati, da je Stritar s svojo veljavno besedo močno vplival tudi na njen razvoj. Knjige za mladino so se jele hitreje množiti ter se izboljševale tudi po svoji vrednosti, končno se je pa mladinskim pisateljem pridružil tudi Stritar sam.

Ko se je že skoro docela umaknil z našega književnega torišča ter užival zasluženi počitek pri svoji ljubljeni družini, ga je v začetku devetdesetih let zaprosila naša »Družba sv. Mohorja«, naj napiše za slovensko mladino knjigo, ki bi jo ona založila. Šestdesetletni starček se je rad odzval vabilu in že l. 1895. je izšla zbirka »P o d l i p o«, ki je po svoji vrednosti gotovo med prvimi knjigami, kar jih je kdaj dobila v roke slovenska mladina. Lična, s podobami okrašena knjižica obsega 30 čvrstih, življenja polnih pesmi iz otroškega življenja ter zanimivo povest »G r i š k i g o s p o d«, ki nas po vsem spominja na »Gospoda Mirodolskega«, a ga je povsem priredil za mladino. V naslednjih letih je izdal potem še tri zbirke mladinskih spisov: »J a g o d e« (l. 1899.), »Z i m s k e v e č e r e« (l. 1902.) in »L e š n i k e« (l. 1906.).

Tudi omenjene zadnje tri zbirke obsegajo kopico pesmi, igrokazov, prizorov in povesti. »Lešnikom« so pa pridejani še pesnikovi »S p o m i n i«, v katerih nam s prisrčno šegavostjo in iskrenostjo riše nekatere zanimive dogodke iz svojega življenja. Pesmi opevajo večjidel kmetiško življenje in prirodo. Posebno ljubke so basni, ki so deloma izvirne, deloma prirejene po znamenitem grškem basnopiscu Ezopu. Tudi prizori in igrokazi so vzeti po večini iz kmetiškega življenja. Izmed povesti, ki jih je priobčil v teh mladinskih zbirkah, bi bilo poleg kopice krajših omeniti zlasti povesti »P a v l e« in pa »J a n k o B o ž e«. Zadnja je vzeta iz življenja slovenskih

kostanjarjev, ki so čez zimo včasih radi hodili na Dunaj peč kostanj in krompir.

Vse te mladinske spise odlikujejo vse vrline Stritarjevega peresa: bistro opazovanje, gladko in zanimivo pripovedovanje in lep, domač jezik. Kdo ne pozna n. pr. ljubkih pesmic »Z i m a« (»Prikašljala je starka zima...«), »S i r o m a k« (Kaj, deček, gledaš me debelo...), »V š o l i« ali pa »M l a d i v o j a k i« (Mi smo vojaki korenjaki...)? Kdo ni čutil spoštovanja do sivolasega gospoda Korena in se veselil sreče pogumnega Janka Božeta? Kako dobro je pogodil v vseh teh prisrčnih pesmicah in zanimivih povesticah radovedno mladinsko dušo in kako si jo zna osvojiti s svojo besedo! Tega je zmožen le resničen umetnik in iskren ljubitelj mladine, kakršen je bil Stritar. Zato pa lahko prištevamo Stritarja tudi med tiste naše pisatelje, ki so položili temelj naši mladinski književnosti.

8. Stritar kot človek.

Malokateri naš pesnik nam je že v svojih spisih tako iskreno odkril vso svojo mehko in nežno notranjost in pokazal vso svojo osebnost kot baš Stritar, saj pravi sam: »Vsi moji spisi so tako rekoč posamezni kosi mojega bitja.« Zato so njegova dela res jasno ogledalo njegove duše in njegovega srca.

Iz njegovih mladostnih spisov sevata neka pogumna bojevitost in moška odkritost, a čim bolj

se je njegova kipeča mladostna narava pomirjala, tem bolj prihaja do veljave njegova nežna in mehka, skoraj bi lahko rekli, ženska notranjost, ki ga je vedno odlikovala. Vsaka najmanjša krivica je globoko v srce zadela poštenjaka, ki nikdar nikomur ni vedoma storil krivice, ki je izpregovoril z nasprotnikom trdo besedo šele takrat, kadar ga je grobo izzval. To značilno črto vsega njegovega značaja vidimo že v zgodnjih otroških letih (glej pesem »Glavan«!), a živeč v velikem svetovnem mestu, kjer se tako tesno družita razkošnost in največja revščina, se je nagnil z vsem svojim srcem k revnim in trpečim. Njegovo globoko sočuvstvovanje z vsemi trpečimi ga je vodilo celo tako daleč, da je videl enega glavnih pesniških poklicev v tem, da izraža trpljenje vesoljnega človeštva ter kliče k pravičnosti, usmiljenju in ljubezni.

Druga značilna črta njegovega značaja je njegovo gorko rodoljublje. Iz vseh njegovih del odseva topla ljubezen do njegove ožje dolenjske domovine, v katero se vrača zopet in zopet, ki nam jo popisuje v najrazličnejših oblikah. Kakor je vedno ljubil svoje rodne kraje, tako je vedno gorko ljubil ves svoj narod in jezik tega naroda, za katerega je tako neumorno in pa nesebično delal celih štirideset let. Usoda je hotela, da je živel mož od svojih mladeniških let v tujini, ločen od svoje domovine. Ljubezen, ki ga je vse življenje tako živo vezala na njegovo družino, je povzročila, da na vseh straneh zaposleni mož ni pazil

na to, da bi se priučila njegovemu materinemu jeziku tudi njegova družina. Te svoje pogreške se je spomnil šele, ko je bilo prepozno, ko mu je družica ostarela, sin odrastel. To mu je grenilo starost in bolelo ga je tako, da se niti po prevratu ni vrnil v svojo osvobojeno domovino; rajši je blagi starček stradal in prezebal v daljnem nemškem Aspangu.

Naravnost genljiva je pa njegova ljubezen do živali in narave. V svojih pesmicah hodi v gozd, na travnik, med njive, ptiče, na pašo ter se pogovarja z rastlinami in živalcami. Kako prisrčno nam popisuje v »Spominih« svojega kosa, psa Peruna, kavko itd., a tudi v življenju mu je bilo najljubše mesto na domačem vrtu med cveticami in drevjem, ki jih je s tako ljubeznijo gojil in negoval.

Priljubil se je Stritar takoj vsakemu, kdor je prišel z njim v dotiko. V tem pogledu nam ga lepo opisuje Fr. Levec, rekoč: »Stritar! Ali ga hočem imenovati svojega prijatelja? To je moj učitelj! Deset let starejši po rojstvu, sto let starejši po sodbi svoji od mene. Blaga duša kakor nihče drugi; kavalir! Če človek vse razmeri, ničesar ne zameri, je njegovo geslo, po katerem se ravna. Duhovit, dovtipen, da mu ga ni para, občutljiv kot malokdo, občutljiv, t. j. rahločuten. Kaj hočem govoriti o njegovem geniju? Slovenija nima takega. Noben človek name ni imel takega vpliva kot on, od nobenega se nisem toliko naučil kot od njega... On ima čudno moč nad člo-

vekom... Jaz ne poznam človeka, ki bi bil tako spoštovanja, čislanja in gorke ljubezni vreden kakor on. Pri vsem svojem grdogledem pesimizmu je vendar strašen idealist. Z njim občevati se pravi učiti se. Koliko misli vzbudi v človeku, koliko nazorov!... Levstik... in Stritar... oba... sta moža, od katerih sem se jaz več naučil nego iz vseh knjig.«

Usmiljenost, odkritost, poštenost in radodarnost so najlepši znaki njegovega značaja. Pri njem res ni vedela levica, kar je dala desnica. Revnim slovenskim dijakom na Dunaju je razdajal do zadnjega vinarja vse, kar je imel. Znana je prijateljska velikodušnost, s katero je pomagal Levstiku v najtežjih časih. (Glej: Fran Levstik, Izbrani spisi za mladino! Str. XXI.—XXXII.). Odstopil mu je svojo službo, ponudil mu v last »Zvon« in delil z njim poslednji vinar. Ko pa si je postavil svojo hišico, je sezidal v njej tudi prijazno sobico, nekako tako, kakršna je bila Levstikova v Retjah. Namenjena je bila za Levstika, kateremu je Stritar pisal: »Pusti vse ter pridi in živi z menoj! V življenja svojega večerni zarji hočeva se izprehajati družno, pogovarjati se prijazno. Pod eno streho končajva svoje dni!« Da se ta Stritarjeva želja ni uresničila, ni bila njegova krivda.

Stritarjevo ime nam ostane za vedno eno največjih med našimi pesniki in pisatelji in njegovo življenje nam je zgled vzornega človeka in značaja. Po pravici mu je A. Funtek ob sedemdesetletnici zapel:

»In mi se klanjamo! Iskren pozdrav
pošiljamo učenci v daljavo k Tebi,
ki si prerodil duševno življenje
po krajinah slovenskih, ne prerodil
samo, ampak mu vlil ves svoj značaj
krepke osebnosti, ki s tenkim čutom
za vse, kar blago je, lepo in sveto,
odkazal smer si poeziji naši,
razvil naš jezik, da ni jezik več
beraških koč, da jasno kakor zvon
zveni po hišah tudi nam bogatih!...
To bil zvonar je od Boga poslan,
ki pred četrtstoletjem z veščo roko
ulil je takšen zvon, da glas njegov
zapel je v mraku kakor zvon jutranji
in na veselo delo v hram prosvete
pozival vsakogar, ki čut in misel
ohranil še umetnosti je naši.«

Pesmi za mladino

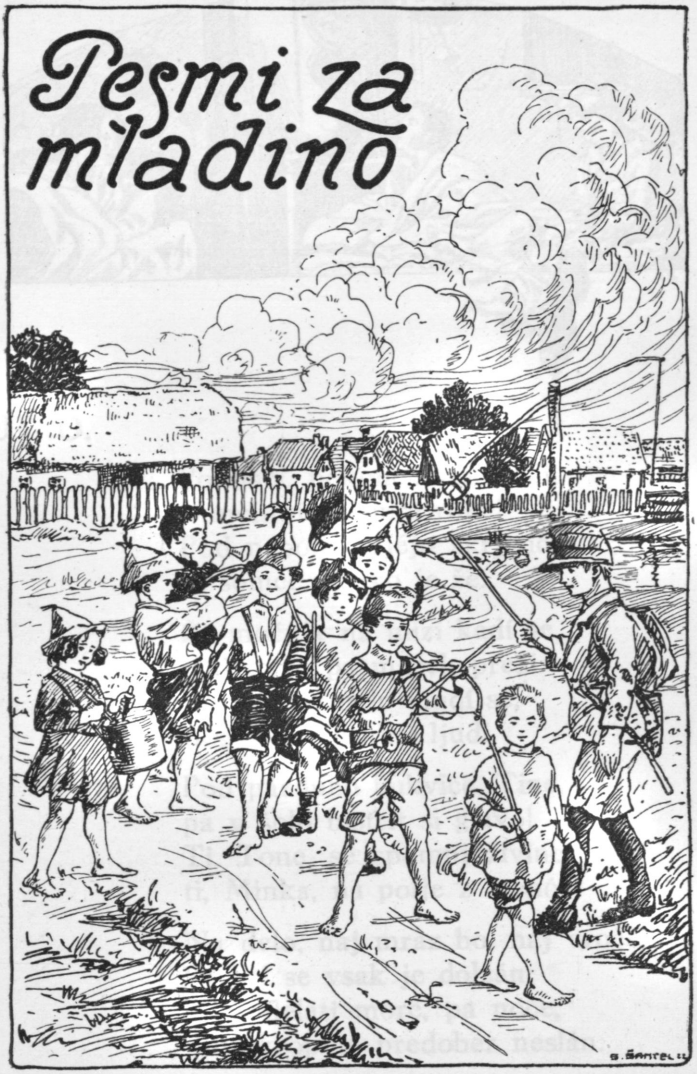

JUTRO.

Pokonci, pokonci, zaspanci,
k molitvi sklenite roké!
Pod nebom pojéjo škrjanci
in solnce visoko je že.

Že močnik na mizi kadí se,
pod mizo pa maček preží.
Po jedi na delo mudí se,
Bog siti le pridne ljudí.

Pod pázduho bukvice, Tine,
pa v šolo bistrít si glavó!
Ti, Tone, se spomni živine,
ti, Minka, na polje z menó!

Na delo, naj mraz bo, naj vroče,
truditi se vsak je dolžán;
kdor delati more, pa noče,
zanj krop je predober neslán.

VEČER.

Solnce zašlo je za góre,
noči umika se dan;
mrak po nižavah prostore
v plašč že zagrinja temán.

Mesec polagoma vzhaja,
zvezda večerna migljá.
Žejne cvetice napaja
hladna rosíca z nebá.

Zvon je zapel iz zvonika,
snema klobuček pastir;
mesec se više pomika,
pókoj povsod je in mir.

Jagodo, sivko in dimo —
dobro napasle so se —
urno domov poženímo,
one so site, mi ne!

SVETI MIKLAVŽ.

Sveti Miklavž sem jaz z belo brado,
škofovo kapo in s palico v roci.
Kamor pridem, vse vidi me rado,
zlasti veseli so me otroci.

Kdor je priden doma in v šoli,
nima igrač in norosti le v glavi,
ne preklinja, ne laže nikoli,
rad ga imam, on naj le nastavi.

Hrušek mu v škornje denem ponoči,
jabolk, orehov za ves teden.
Brezovko najde, ko dan napoči,
v škornju svojem, kedor je poreden.

Včasi pa pridem podnevi tudi,
pridnim se roka moja odpira,
zad za menoj pa parkelj hudi
v koš poredne otroke pobira.

TEPEŽNI DAN.

Danes je tepežni dan,
reši nam se, kristijan!
Biče nosimo spletene,
bičamo može in žene.

Čuden dan, narobe svet!
Stari nas so tepli pred,
dan's oblastni smo otroci,
šiba poje v naši roci.

Šibe v rokah nosimo,
terjamo, ne prosimo.
Brez razločka vse tepémo,
kar se da nam, vse vzemémo.

Suhe hruške, kaj srebra,
gnjat in krača, to velja!
Jabolka in hlebček kruha,
vinar tudi od skopuha!

PRVA LAŽ.

Lagàl si! — Ljubo dete moje,
obraz je od sramote ti rdeč,
oglaša glas vestí se tvoje.
Grešil si, a ne gréši več!

Vso vero laž človeku vzame
in več nazaj je ne dobi.
Lažnivcu več se ne verjame,
čeprav resnico govorí.

Laži se varuj in tatvine!
Laž in tatvina sta sestré,
obe iz ene korenine,
Bog ju sovraži in ljudje.

Laž Bog, resnice vir, sovraži,
lažnivca se ogiblje vsak.
Govori, kar je res, ne láži,
da boš pred svetom poštenjak!

TOŽBA PO MATERI.

Kako je hiša strašno prazna,
odkar v njej matere več ni!
Ta izba, prej tako prijazna,
odljudna, tuja se mi zdi.

Odkar so nesli vas iz hiše
in položili v temni hram,
solzé si vaša hčerka briše,
le k vam želi si, mati, k vam!

Oj kje ste, kje ste, mati zlata,
tako se toži mi po vas!
O ko bi se odprla vrata
in se prikazal vaš obraz!

Vratu bi vam se oklenila
pa v ljube gledala očí,
od sebe vas bi ne pustila,
tam hočem biti, kjer ste vi!

TOLAŽBA.

Tiho, tiho, Tonček mali,
o ne jokaj se takó!
Mater so ti pokopali,
to je pač strašnó hudó!

Kose našel sem v goščavi,
skoro bodo že godní.
Pa nikomur nič ne pravi,
vse imel boš revček ti.

Ta nožiček, ki so mati
dali mi za god ga, veš?
Na ga, tvoj je, le jokáti,
ljubi Tonček, se ne smeš.

In pa tele desetice,
od očeta jih imam,
košek jagod, kos potice,
kar imam, vse rad ti dam.

BOLNO DETE.

Tiho bodi, dete moje,
potrpljenje še imej!
Skoro bledo lice tvoje
bo rdeče kakor prej.

Skoro vele te ročíce
vence bodo spletale
in te šibke zdaj nožíce
za metulji letale.

Skozi okno solnce greje,
ptički se oglašajo,
skačejo na vejo z veje,
»Kje je Tonček?« vprašajo.

Zdaj pa spet zaspančkaj malo,
saj si truden in zaspan!
Spanje bo te pokrepčalo,
da boš zdrav in mož močan.

BOLNI TOVARIŠ.

Kako ti je, Andrejče? — Bolje?
Veliko bolje, to je prav.
Vstal skoro boš, na vrt, na polje
in v šolo šel krepák in zdrav.

Gospod učitelj so vprašali:
»Kako se Kotniku godi?«
Hvalíli so te in dejali,
da si najboljših eden ti.

Te jagode sem ti prinesel,
ki sem to jutro jih nabral,
v torilce to jih bom iztresel.
Kaj boljšega bi rad ti dal.

Še drugi pridejo za mano,
vsa šola rada te ima. —
Zdaj grem, nalogo danes dano
mudi se zdelati doma.

PRVIČ V ŠOLO.

Pojdi zdaj pa priden bodi,
da se boš naučil kaj!
Sveti Duh te, sinek, vodi,
on razum ti pravi daj!

Možu treba bistre glave,
da ga čislajo povsod;
on le íma kaj veljave,
butec se potiska v kot.

Na odkazano ti mesto
sedi pa na klop roké!
Ne šepeči, pazi zvesto,
kaj učitelj govore!

Kar oní velé ti, stori!
Vprašan, gledaj jim v obraz
in pa moško odgovori! —
Zdaj pa pojdi! Zadnji čas!

NA POTI V ŠOLO.

Kaj mudiš me, oj zeleni
in cvetoči travnik ti?
Lep si, ali v šolo meni,
ljubi travnik, se mudí.

Urne ribice v potoki,
rad bi vam tovariš bil.
Tekal, skakal bi po loki
in metulje bi lovil.

Ptiček, ti utegneš peti,
kar ti treba, znaš ti že;
v šolo moram jaz hiteti,
kjer se bistrijo glavé.

Ali ko pa šola mine,
kakor ti bom, ptiček, prost,
hej čez jarke in krtine,
travnik ves bo moj in gozd!

V ŠOLI.

»Ti tam šesti v drugi klopi!
Koliko je šestkrat pet?
Majhen mož, na prste stopi!«
»»Šestkrat pet je trideset!««

»Vrane družijo se rade,
pet na smreki jih čepí.
Puška poči, ena pade,
koliko jih še sedi?

Kaj se tebi zdi?« — »»Nobena!««
»Kaj? To v glavo mi ne gre!«
»»Ena pade ustreljena,
druge štiri odlete.««

»Glej ga, glej, glavíca bistra!
Majhen deček, velik mož.
S časom boš še za ministra,
ako vedno priden boš!«

POZIMI IZ ŠOLE.

Vse belo. Dol je bel in breg,
pod nogo škriplje trdi sneg.
Uboge ptičice zmrzujejo,
nožice gole privzdigujejo.
Zaspano, kakor da je v šoli,
iz neba gleda solnce doli.
Kam je gorkoto svojo delo?
Samo bi zdaj se rado grelo.
Zato že skoraj pojde spat
za morje v svoj kristalni grad. —
Od mraza škriplje vse in poka.
Mraz tudi vama je otroka,
iz šole zdaj domov gredé.
Le urno dvigajta peté!
Še mnogo vama bode teči,
da se doma pri gorki peči
ogreje mrzli ves životček,
kaj gorkega dobi v želodček!
Res poln težav je in bridkosti
že sam začetek učenosti.

NA POČITNICE.

Šolo, hej! so zaklenili,
nas po svetu zapodili.
Brez nalog in brez nadlog
pojdemo čez hrib in log.

Dom pozdravljen! kjer smo zrasli,
svinjko bíli, krave pasli.
Zdaj gospodje smo mladi,
ki nam pravijo že vi.

Mirno bomo praznovali,
pridno jedli, dolgo spali,
da život in duh močí
zopet nove zadobí.

Zdravi, oče! zdravi, mati!
ljuba sestra, bratec zlati!
Zdaj bom živel spet en čas
mirno, brez skrbi pri vas.

MLADI VOJAKI.

Mi smo vojaki korenjaki!
Kako nas gledajo ljudje
pa pravijo: To so junaki,
ki se nikogar ne boje!

Velike delamo korake,
pred nami boben ropota,
papirnate so naše čake
in puške naše iz lesa.

Ko mi vihtimo bridke meče,
ni smrti ne krvavih ran;
če teče kri, iz nosa teče.
Kako je lep vojaški stan!

Ko bomo pa kedaj dorasli,
železo bo, kar zdaj je les;
ko bodo drugi krave pasli,
vojaki bomo mi zares!

OBA JUNAKA.

»Kako si spehan, bled in plah!
Kaj ti je, Tonče?« — »Oče, strah!« —
»Kje pa si bil, otrok, govóri!« —
»Tam, veste, v Hudem bregu gori.

Rdeče jagode sem bral.
Kar se prikaže mi žival,
rjava zgoraj, spodaj bela,
pa kakor človek je sedela!«

»Ušesa dolga?« — »Da, tako!« —
»Oči debele!« — »Pa kako!
Jaz gledam, kar pokima z glavo
pa skoči.« — »Nate?« — »Ne, v goščavo.«

»Oba junaka! Hajd nazaj!« —
»Jaz pravim, medved bil je, kaj?« —
»Da, dolgouhi in rjavi,
ki se mu tudi — zajec pravi!«

POMLAD JE PRIŠLA.

Škrjanček poje, žvrgoli,
pomlad veselo nam oznanja.
Pomladi vse se veseli,
grm zeleni, drevo poganja.

Prej v led vkovan, zdaj prost šumlja
potòk in se po polju vije.
V njem družba ribic se igra
in z neba gorko solnce sije.

Cvetice ob straneh cveto,
zvončki, trobentice, zlatice,
po njih čebele med bero
in v solncu plešejo mušice.

Pastir pri čredici sedi
in poje, vriska, kar je moči.
Teliček skače in nori,
še sivka zdajpazdaj poskoči.

PRVA VIJOLICA.

Obšlà sem vso okolico,
da našla bi vijolico —
Ha, tu je ena! Oj veselje!
Izpolnjene so moje želje.

Dovoli, oj cvetica, mi,
ti prva med sestricami!
Izgrebla bom te z gručo celo
skrbnó, da te ne bo bolelo.

V gredíco te vsadila bom,
z vodico te pojila bom,
branila slane te strupene
in toče, da te ne zadene.

Kar si želiš, imela boš
pa cvetla in dehtela boš.
Domov zdaj urno kar mogoče,
da ti ne škodi solnce vroče!

DEKLICA IN CVETICE.

Po trati deklica hodila,
tako je deklica tožila:
Cvetice lani brala sem,
kar jih najlepših znala sem,
za god jih mamki podarila.
Cvetice letos brala bom,
kar jih najlepših znala bom,
na grob ji bom jih položila.

DEČEK IN PENICA.

Deček.

Kaj misliš, ljuba ptičica,
oj ptičica, peničica,
ves čas, ko v gnezdecu čepiš
in tako modro se držiš?

Penica.

Kaj mislim, deček, te skrbi,
pastirček radovedni ti?
Ugibljem, kdaj pač pride dan,
ko izvali se rod droban,
in že naprej se veselim,
kako se bom trudila z njim.
Pa to še mi po glavi gre,
kako hudobni ste ljudje.
Mi vas razveseljujemo,
mrčes vam pokončujemo,
vi gnezda nam razdirate,
mladiče nam pobirate.
Sram bodi vas, poredneži,
surovi nehvaležneži!

Deček.

Kdor tak je, res ga bodi sram!
Kar praviš ti, jaz pravim sam.
A jaz, verjemi, nisem tak,
neotesan, surov divjak.
Ne boj se, nič ti ne storim,
jaz tvoje sreče le želim
in prosim, molim, da Gospod
naj hrani tebe in tvoj rod.

PTIČJE GNEZDO.

Nič nikar se, ptica, bati,
ko na mladih tu čepiš!
Kakor dobra, pridna mati
zanje trudiš se, skrbiš.

Roka bila bi hudobna,
ki bi vam storila kaj.
Tiho, tiho, ptica drobna,
pred menoj ne trepetaj!

Sladko z grma in drevesa
pojete nam, ptiči vi,
vrt nam trebite mrčesa,
da cvete in sad rodi.

Mirno, brez skrbi bodite,
ti in mladi rod ves čas!
To samo mi dovolite,
da obiščem včasi vas!

MAČKU.

Kaj tako po vrtu laziš,
maček, tiho kakor tat?
Molči, ti na ptice paziš,
rad zavil bi kteri vrat!

Kaj si ti za to pri hiši,
da bi ptice nam moril?
Za podgane si in miši,
da bi pridno jih lovil.

Mačke, ve ste vse hudobne,
brez srca in brez vesti.
Klati, jesti ptičke drobne,
to vas najbolj veselí.

Ali, maček, ni veselje,
ko tako lepo pojo?
Kroti torej grešne želje,
če ne, šiba pela bo!

PES IN MAČKA.

Kaj? Pes in mačka mirno jesta
iz ene sklede? Prav tako!
Z veseljem vidim: vidva vesta,
kako se vkup živi lepo.

Oba živita v eni hiši
in vsak opravek svoj ima:
ti čuvaš hišo, ti pa miši
loviš, koristna sta oba.

Da pes in mačka nista dosti
podobna si, to nič ne de.
Vsak svoje imata kreposti,
obema hvala vama gre.

Če ti mijavkaš, ta pa laja,
čemu sovraštvo in prepir!
Ko srd in boj drugod razsaja,
med vama tu je blagi mir.

MOJ PSIČEK.

Kako rad svojega psička imam,
na svetu takega ne poznam!
Tovariš zvest mi je vedno na strani,
on kratkočasi me, čuva in brani.

Kako prijazne oči ima!
Pa umen je, le govoriti ne zna.
Pokonci stoji in kruha prosi,
zapira duri, košarico nosi.

Vse urno stori, kar mu velim.
Če kamen zaženem, teče za njim,
ko mu jo držim, čez palico skoči,
pod posteljo mojo čuje ponoči.

Jaz njega, on mene rad ima,
zato se v vsem po meni ravna.
Prav kakor jaz on maček na sveti
in potepuhov ne more trpeti.

PETELIN JUNAK.

Petelin mlad po vrtu hodi,
družino svojo moško vodi.
Kar ti zagleda zver — ohó!
strašansko zver, kokorokó!

Široko, grozno ima žrelo —
še širje se je njemu zdelo.
Očí ji gledajo grdo —
Nazaj, nazaj, kokorokó!

Ne! S kljunom nadnjo, kavs! in zlekne
pošast se vznak in ‚kvak' izblekne.
Nato junak: »Pošast leži!
Ne bojte se: kikiriki!«

Pristopi kura, stara baba,
pogleda, reče: »To je žaba!« —
Petelin jezen: »Kaj boš ti?
to je modràs, kikiriki!«

KOKLA.

Kokla biti težek stan,
skrb in sitnost noč in dan!
Po dvorišči, po smetišči
brskaj, živeža jim išči,
da nasiti se mladič,
sami ne ostane nič!
Kok kok!

In na vrtu, to je križ,
razkropi se ti drobiž,
ti pa praskaj in pobiraj,
kvišku se, na stran oziraj!
Kragulj gori nad glavo,
maček pazi za sečjo.
Kok kok!

Pa le ne poslušati,
vsak vse sam izkušati!
Ta ti spred, ta zadi lazi,
starka pa na vse naj pazi!
Ko pokličem ga: kok, kok!
meniš, da ti pride v skok?
Kok kok!

Jajce več ko puta ve,
dobro pravijo ljudje.
Križ je dandanes z mladino.
Komaj zapusti lupino,
pa ima že vso modrost,
vso modrost in učenost.
Kok kok!

Ti pa svári, delaj mir,
ravs je vedno in prepir.
Ko poganja mu grebenček,
čuti že, da je mladenček.
Peti začne, da je joj,
pa šopiri se na boj!
Kok kok!

Še na noč pokoja ni,
ko že drugo vse pospi.
Ko jih slednjič podse skličem,
kjer najbolje je mladičem,
nič miru mi ne dadó,
da nagnila bi glavó.
Kok kok!

Izpod mene gleda ta,
ta s podbradkom se igra;
eden na hrbèt mi spleza,
drugi kavsa me in dreza,
vendar rada jih imam,
ljubšega nič ne poznam.
Kok kok!

KRAVICA PRODANA.

Zdrava, sivka, srečno hodi,
milo me tako ne glej!
Pridna kakor tukaj bodi,
kjer živela boš poslej!

Pridna kravica si bila,
mirno v hlevu stala si.
Malo klaje si dobila,
mleka dosti dala si.

Modra bila si na paši,
ne uhajala drugam.
Telka si o Mali maši
vsako leto dala nam.

Enkrat še poglej prijazno,
preden te odtod ženo!
O kako bo v hlevu prazno
zdaj, ko tebe več ne bo!

SUROVEŽ.

Kaj ti ravnaš tako surovo
z živinčetom? To ni lepo!
Hudoben človek je gotovo,
kdor more delati tako.

Kaj meniš ti, da bolečine
žival ne čuti kakor ti?
Trpljenje tuje te ne gine,
ne smili se ti, kdor trpi?

Lahkó bi z rogom se braníla,
kar bi ne bilo ti ljubó;
lahkó vse dvakrat ti vrníla,
pa je predobro kravče to.

Ti ne pomisliš, da ti mleka
in masla daje, te redí.
Žival osramoti človeka.
Sramuj se, nehvaležnik ti!

ŽABJA SVATBA.

Svatbo žabe so imele,
zbrane iz sosednjih mlak.
Jedle, pile so in pele:
rega rega reg, kvak kvak!

Skokica nevesta mlada,
ženin bil je dolgokrak.
Rajala oba sta rada:
rega rega reg, kvak kvak!

»Živi ženin naš z nevesto!«
glas povzdigne Krakuš svak.
Zagrmi jih kakih dve sto:
rega rega reg, kvak kvak!

Po večerji zavrte se,
ko je bil že pozen mrak;
vriskajo, da vse se trese:
rega rega reg, kvak kvak!

Raki pa so poslušali:
Kaj ropot pomeni tak?
Tisto noč vso niso spali:
rega rega reg, kvak kvak!

ORAČ.

Sključen za plugom stopa orač.
»Hoj za brazdo!« voliča priganja.
Vrana za njim gre kakor berač,
črve pobira in se priklanja.

Pridno mož obdeluje zemljó,
s črtalom reže ji dolgo rano.
Seme rumeno poseje v njo,
setev povlači z zobato brano.

Bilka priklije iz plodnih tal,
lat iz bilke, ki klas bo rodila.
Če bo dežja in solnce Bog dal,
žetev iz setve bode obila.

Ljuba pšenica, tebe Gospod
sam blagoslovil je s svojo desnico.
Po vsej zemlji človeški rod
čisla in ljubi zlato pšenico.

BOŽJI VOLEK.

»Šuri muri v luknjici,
v lepi črni suknjici,
božji volek, brez strahu
pridi ven, pomlad je tu!«

»»Božji volek, to ime
meni v glavo prav ne gre.
Jaz sem konjcu bolj enak,
to pač lahko vidi vsak.««

»Volek, veš, rogé ima
kakor ti rožička dva;
da te pa ne razjezim,
muren, cvrček ti velim.«

»»Da, rožička dva imam,
ki ju za ves svet ne dam.
Z njima migam, glej, takó!
Reci, ni li to lepó?««

»Kaj bi se prepirala
in ime izbirala?
Mar pomladi se lepé
veseliva vkup, juhé!«

»»Tudi jaz sem je vesel.
Črikal bom, po svoje pel.
Pojva, da se vkup glasi,
ti juhé in jaz čri, čri!««

ŽENJICE.

Dozorela je pšenica,
trudno kima klas težák.
Urno sukaj srp, ženjica,
snope povezuj, možak!

Prepelica pedpedika,
vabi družbico mladó,
delj in delj se z njo umika.
Kam se slednjič skrila bo?

Poludne je zazvonilo,
zdaj sklenímo vsi roké!
Dekla nese nam kosilo,
použijmo ga sedé!

Potlej Njega zahvalímo,
ki je tak dobrotnik nam!
Za poletje nam in zimo
z vrhom polni žitni hram.

KOSEC.

Prepelica prepelí,
ko še ni miníla rosa.
Kosec travico kosí,
v solncu se mu sveti kosa.

Pot, ki čelo mu rosí,
si obriše, koso brusi.
Kadar se mu dobra zdi,
razkoračen jo poskusi.

Travne bilke padajo,
vmes sirotice cvetice,
glavice pokladajo
petelinčki in zlatice.

Padaj, padaj, travica!
Sivka suho bo hrustála,
pridna naša kravica
mleka bo obilo dala.

MLATIČI.

Hej, junaki, hej, mlatiči,
kup pšenični je visok!
Krepko naj pojo cepiči:
pika poka, pika pok!

Kruhku belemu se smeje
oče, mati in otrok.
Pritiskájmo še krepkeje:
pika poka, pika pok!

Ko mlatič je pri obedi
gologlav in golorok,
hitro mine, kar je v skledi:
pika poka, pika pok!

On kozarca se ne brani,
če je še tako globok,
letos pije kakor lani:
pika poka, pika pok!

JABLANA.

Kdaj lepša, jablana, si, ne vem.
Ko s cvetjem odeta stojiš spomladi,
nevesti podobna, te gledamo radi,
veselje si pravo našim očem!
In ko jeseni sad ti zori,
med listjem zelenim v solncu žari,
nagledati se te ne more oko.
Naj milo ti vedno bode nebo!

ZIMA.

Prikašljala je starka zima,
naguban, suh ima obraz.
Ko z brado kljukasto pokima,
sneg z neba prileti in mraz.

Po vrtu se sinica klati,
premalo hrane da ji gozd.
Zdaj ímaš, zajec ti uhati,
svoj štiridesetdanski post.

Mož starček se pri peči greje
in kima truden, da zaspi.
Da bo dovolj za platno preje,
kolovrat urno suče hči.

Po gladkem ledu se otroci
drevé, ne védo, kaj je mraz.
Nagajajo si s kepo v roci —
kako vesel je zimski čas!

SMREKA.

Smreka, lepo ti drevo,
lepa si, ko majnik sije,
ko pozimi sneg te krije,
rado gleda te oko.
Ko buči po svetu piš,
mraz vse, kar živi, pretresa,
gola druga so drevesa,
ti prijazno zeleniš.

SIROMAK.

Kaj, deček, gledaš me debelo?
Star sem in ne posebno lep,
zgubáno čelo, lice velo
imam in že napol sem slep.

Ljudje imajo dom in njive,
vrtove, travnike in les,
ob potu moje so koprive,
cvetica tudi ktera vmes.

Po svetu sem se vedno vbijal,
pod tujo streho truden spal,
pozimi sem se v plašč zavijal,
ki mi ga mož je vsmiljen dal.

Tu vidiš, deček, siromaka,
ki je bridkosti mnogo vžil.
Tam gori me plačilo čaka,
tam bom se večno veselil!

PREDICE.

Za kolovrat sedemo,
zavrtimo, predemo.
Nit gre gladka izpod palca,
veselila bode tkalca.

Tu lepo se grejemo,
šalimo in smejemo,
zunaj oster sever brije,
snežna rjuha zemljo krije.

Pravljice si pravimo,
zdaj uganke stavimo,
oče pa sedé pri peči,
nočejo nobene reči.

Zdaj kolesa vstavite,
spat lepo se spravite!
Lahko noč! pa sladko spite,
jutri zgodaj spet vstaníte!

SNEŽAK.

Poglejte našega moža!
Ni kmalu takega junaka,
od nog do glave iz snega
naredili smo ga snežaka.

Kako se modro mož drži,
z očmi ne trene in ne gane,
pokonci korenjak stoji
in kakor je, tako ostane.

Ves bel, le črne mu oči
iz ogla gledajo srdito.
Kdor gre mimo, se ga boji,
tako ponaša se mastito!

Le enega, snežak, se boj!
Ko solnce gorko v te posije,
tvoj lepi nos, život ves tvoj
stopi, scedi se in razlije.

MARTIN KOPAČ.

Bog daj vam srečen večer, možje,
in vsega, česar želi srce!
Ko tu pri vinu sedite veseli,
lepo, da ste k vam mi sesti veleli.
Jaz tudi, možje, bi lahko tako
za mizo sedel in pil ga lepo.

Lep dom sem bil prejel od očeta,
moža poštenega, trdnega kmeta.
Lepo postavljena hiša bela
vrstnice ni v okraju imela.
Dva jarma volov pa štiri krave,
za vse sena dovolj in otave.

Ščetincev v hlevu lepo število
krulilo je in se debelilo.
Šest mernikov se je sejalo pšenice,
prodana je nesla lepe petice.
Kopačevo smrečje je bilo na glasu,
ni bilo lepšega v tistem času.

Dobil sem ženico, ne brez dote,
pošteno in tudi ne brez lepote,
pa pridna je bila kakor mravlja,
ki vedno se trudi, znaša in spravlja.
Poslednja v posteljo, prva pokoncu
in vedno kaj dobrega zame v loncu.
Da, živel sem kakor vrabec v prosi.
Prijateljev, mislite lahkó si,
in vinskih bratcev imel sem obilo,
od sladkih besed se je vse cedilo.
Ni čudo, vsak je vesel plačevalca
in meni je rado šlo izpod palca.
V nedeljo večer — to bil je začetek —
smo pili, sčasoma v petek in svetek.
Po trije, štirje, sami ostali,
sedeli smo in kozarčke zobali
do dveh, do treh, da se je danilo,
in moje je bilo nazadnje plačilo.
Todà popivanje ni še najdražje,
metali smo tiste podobice vražje!
Najhujši sem jaz bil, kaj bi prikrival?
Dobival, izgubljal, izgubljal, dobival,
todà, ko šli smo slednjič narázen,
vrag vedi, Martinček je vselej bil prazen.

Tu prazen! tu gori — pa kaj bi vam pravil!
Saj veste, kako je, kaj bom onegavil!
Tri vogle, pravijo, žena podpira,
a kaj, če pa mož le vedno podira!

Kaj treba četvero volov? Izhaja
za silo se z dvema. — Prva prodaja
šla mi je vendar malo po glavi,
že manj pri prvi, drugi kravi.
Naposled se človek vsemu privadi
in kaplja za kapljo skalo ugladi.
Za kaj pa sta neki hoja in smreka,
če ne za to, da ju človek poseka?
A kaj bi vam vse na drobno našteval,
sramoto svojo vam razodeval!
Ko ni še prav tretje leto minilo,
nič več se ni pri Kopaču dobilo. —
In ona? S konca me je prosila,
lepo na srce mi govorila.
In res sem večkrat za trdno sklenil,
da bodem s tega na drug pot krenil.
Ostal sem doma, četudi s težavo,
premagal sem hudo izkušnjavo.
Pa so me dražili, da ženi sem v strahu,
da v kot me deva klečat na grahu,
da ona pri nas gospodari v hiši...
Četudi ni res, nerado se sliši,
pa gnalo me je tudi, seveda.
Bob v steno vsaka dobra beseda!
Na tihem je trpela sirota
pa delala je! — Edina dobrota,

da bila sva sama. Nazadnje se vtrudi,
pod težkim bremenom sirota se zgrudi
in več ne vstane. Blaga ženica,
kaj pravim ženica, prava svetnica,
da bi zdaj tam gori prosila zame!

Brez doma! Beraško malho na rame
pa hajdi po svetu s trebuhom za kruhom!
Usmiljenja nima nihče z lenuhom.
Res delo mi ni dišalo posebno,
a kaj, če je pa bilo potrebno!
Tako potepuh po svetu se klatim,
če treba, kosim, drvarim in mlatim.
Pol delavca sem in pol berača,
prijatelj je moj, kdor mi kaj plača. —
Na zdravje, možje pošteni, častiti,
pa dajte mi zopet ga malo naliti!
Za zgled Kopač lahko se stavi,
kako premoženje se hitro zapravi.

Pri vas se ni kaj takega bati,
prepametni ste in premožati
ter veste, kdaj se mora zavreti.
Pri vsem je treba mero imeti.
Ko bi pa vendar koga srbelo,
bolj vince mikalo nego delo,
naj spomni se Kopača berača,
ki pije ga le, če kdo mu ga plača.

DROBNICE.

1.

Ko stari govore,
otroci naj molče.

2.

Boj se hudega jezika!
Huje nego gad te pika.

3.

Tudi v sili, v šali se ne laži!
Kakršen si, takega se kaži!

4.

Piščeta kokla najprej napase,
ko so sita, šele misli nase.

5.

Ptič se s ptičem druži,
žaba z žabo v luži.

6.

Komur žito ne zori na njivi,
ne skrbe ga nič oblaki sivi.

7.

Zadnji v posteljo, prvi pokoncu,
pa bo vsak dan kaj dobrega v loncu.

8.
Na med se muhe love,
na sladke besede ljudje.

9.
Naj človek pol sveta obteče,
najboljši kruh doma se peče.

10.
Nazadnje bomo vendar rekli:
najboljši kruh so mati pekli.

11.
Misli poprej, potem govóri!
Dvakrat premisli, enkrat stóri!

12.
Stoječa voda se usmradí,
rjava kosa ne kosi.

13.
Bolezni sto imamo,
a zdravje eno samo.

14,
Kjer jeza v hiši gospodari,
nič ne popravi, vse pokvari.

15.
Kjer je vino, kjer je krača,
hitro najdeš pomagača.

16.
Lepoto sodi vsak drugači,
krastača lepa je krastači.

17.
Solnce ne sije tako lepo
kakor materino oko.

18.
Pitje in kajenje
krajšata življenje.

19.
Za lenuha
skorja suha!

20.
Ko ti kola cvilijo, pomaži!
Ko se dva prepirata, tolaži!

21.
Sad prepovedan mika,
četudi je lesnika.

22.
Glad ti bo najboljši kuhar,
tebi pravim, lahkokruhar.

23.
Odkod je kaša,
otrok ne vpraša.

24.
Najdražja last
je možu čast.

25.
Pridnost več velja
nego kup zlata.

26.
Vozi se ali pa hodi peš,
smrti naravnost naproti greš.

27.
Zlato bleščeče človeku pogled izpridi,
da svojega brata nesreče ne vidi.

28.
Visoko v zraku orel plava,
kraljičku ljuba je nižava.

29.
Če hočeš, da ti Bog pomaga,
ne goni reveža od praga!

30.
Ne samo do praga,
ven čez prag nesnaga!

31.
Ko svetuje ti jeza: mahni!
prej vendar malo si oddahni!

32.

Strast veli ti: stóri to!
pamet pravi: ne tako!

33.

Žganje pogubi jih več
nego kuga, glad in meč.

34.

Bodi človek, bodi lonec,
vsakega je enkrat konec!

UGANKE.

1.

Ko sem v peči, vsak me rad ima,
v strehi — vse pred mano trepeta.

2.

V vremenu lepem brez prahu je,
brez blata cesta, ko dežuje.

3.

Z drevesa priletelo,
peruti ni imelo.

4.

Kopita nosi, ni čevljar.
Sedlo íma, ni sedlar.

5.
Možiček pade z drevesa v travo,
klobuček okrogel mu krije glavo.
Zver pride ščetinasta, dolgousta,
popade možička in ga pohrusta.

6.
Pet bratcev v hišici mali
na tesnem skupaj tiči,
okrogli vsi in vsi drobni.
Kaj vedno bi notri tičali!
Ven jih vzemímo,
v lonec vrzimo
ter jim prilijmo vodé,
kuhani dobro diše.

7.
Sodček moj obroča nima,
dvojno vince v sebi íma.

8.
Kakor sneg najprej sem bela
in nato ozelenela,
slednjič kakor kri žarim,
tudi tebi prav dišim.

9.
Kakor vile spredi,
debel sod na sredi,
zad ima metló.
Kaj je to?

10.

Guga-gaga
poleg praga
hrane prosi,
kralju postelj
na hrbtu nosi.

11.

Ko o belem dnevu tat
krade žito, češnjev sad,
mirno gleda gospodar,
zanj ne zmeni se žandar.

12.

Škarje imam, pa nisem krojač,
ponočnjak sem, pa ne zapravljač.
Drugi pravijo: Le naprej!
Jaz: Le nazaj! Kdo sem, povej!

13.

Vrtec rdeč, ograja bela,
deček priden notri dela.
Vanj ni dežja in ni snegá,
vendar dovolj mokrote ima.

14.

Ko se obraste senožet,
kosec pokosi jo spet.
Če pa dobro ne kosi,
pod kosó mu teče kri.

15.

Nepovabljen pridem sam,
siliti pa se ne dam.
Kdor me videti želi,
leže naj in zameží.

16.

Glej, čudna stvar po polju gre,
spred ima rilec, zad roge.

17.

Samica stojim poleti, spomladi,
pozimi me vse objema in gladi.

18.

Visoko na strehi čepi
možiček in kadi.

19.

Krščen sem, pa ne kristjan,
vendar je visok moj stan.
Kradel nisem, ne moril,
vendar sem obešen bil.

20.

Nimam glave, nimam repa,
v sebi nimam nič kosti,
koža moja gladka, lepa,
polna znotraj je krvi.

21.
Bog ne vidi ga nikdar,
redkokdaj le kralj in car.
Sosed naš Urban
vidi ga vsak dan.

22.
Svetniki trije, tri svetnice,
gospod kaplan iz Podgorice
in pa stari Kimavec iz Žleba —
Koliko jim čevljev je potreba?

23.
Pes rjavček, nikdar len,
laja skozi plot koščen.

24.
S *k* sem žival, ki redi človeka,
s *t* me tista žival prežveka.

25.
Z *b* kmet me vlači po njivi,
z *v* stopam za njim v obleki sivi.

26.
Z *b* neprijeten gospodu in kmetu,
sè *z* gospoduje vsemu svetu.

27.
Z *r* žival, ki ne ve, kaj je prah,
sè *š* porednim otrokom strah.

28.

Z *a* podgane lovim in miši,
z *e* otroku pretim, ki ne sliši,
z *o* sem gost v siromakovi hiši,
z *u* pa norčavosti čas zapiši!

29.

Srebro je in vendar ni,
živo je in ne živi.

30.

Kaj boš me lovil? Kaj boš me lovila?
Ko ímaš me, nisem več, kar sem bila.

Razne pesmi

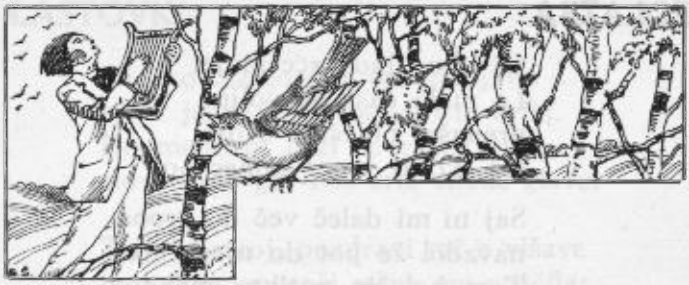

PRIRODI.

Glas slavcu, oj priroda blagotvora,
ti dala si, da v sladke melodíje
ljubezen, hrepenenje svoje lije,
ko tiho v spanju diha dol in gora.

Ko beli dan privede mlada zora,
škrjanec gostolé se kvišku vije
v pomladnje sinje nébo, da se skrije
v daljavi neizmernega prostora.

In jaz! Srcé zdaj žalost mi zaliva
in zdaj ga sladko širi mi veselje.
Srce prepolno duška ne dobiva.

Oj stvarnica, usliši moje želje:
srcé mi drugo v prsi mlade vstvari,
če ne, pa petja sladki dar podari!

TOLAŽBA.

Oj tiho, tiho, srce moje!
Le malo časa še voljnó
prenašaj bolečine svoje,
saj skoraj vsega konec bo!

Saj ni mi daleč več do groba,
navzdol že pot do njega gre.
Tam bolečin potihne zloba,
tam si počilo boš, srce!

Tam bodeš spalo dolgo spanje,
dramilo tam te nič ne bo.
Zaspe tam tudi pevske sanje,
ki zdaj miru ti ne dajo.

JESEN.

Kako si otožno, jesensko nebo!
Pod tabo vse hira,
vse vene, umira,
življenje vse jemlje slovo.
Hripavi
žerjavi
visoko kriče,
na južno hite.
Poglej drevo!
Zeleno pero
suši se mu in rumeni.
Cvetica,
samica
na trati medli.

LASTOVKI.

Visoko čez goré in čez planjave
tja v južne kraje ponesó te krila.
Ko mene tu drži sovražna sila,
slovenskih gor boš zrla znane glave!

Tedaj postoj, pozdravi mi z višave
moj dom, sporoči srčna mu voščila:
da srečo bi nebesa mu rosila
in dar mirú in med sinovi sprave!

Otrok njegov po širnem svetu tava,
Za tujo mizo tujec s tujci seda,
pod tujo streho tuj popotnik spava.

Ne ve, kaj slast je srčnega pogleda,
prijaznega iz ljubih ust pozdrava —
domača mu je tuja že beseda!

SPOMLADI V GOZDU.

Tiho, tiho, le počasi,
da stopinja se ne glasi!
Tam v zatišju grma, glej,
v krilu varnem gostih vej
gnezdece drobnó je skrito,
meni samemu očito.
In iz njega, glej, ljubo
gleda drobna mi glavica!

O ne boj se, drobna ptica!
Kaj trepeče ti oko?
Kak bi moral človek biti,
da bi mogel ti kaliti
tiho srečo, ljuba stvar?
O ne boj se me nikar!
Mila tebi sreča bodi,
rod veselo svoj izvodi,
da vaš zbor poletni dan
v gozdu peval bo glasan!

DELAVCU.

Da lep si, mož, ne bodem dejal,
podoben junaku v povesti.
Otrok bi se te na samoti zbal,
mlad pes te oblajal na cesti.

Košate obrvi, temno oko
srepo izpod čela ti gleda,
po licih strnišče ti raste ostró,
zadira se tvoja beseda.

Zamazan, zašit si, samo da ne bos,
lasje ne poznajo glavnika,
z rokavom, o groza, brišeš si nos.
Mož, kje je tvoja omika?

Po tvojem vedenju, ne bodi greh,
podoben se zdiš mi slonu.
To bil bi pogled, to bil bi smeh,
ko ti bi se gibal v salonu!

In vendar jaz rad rokó ti podam
in k tebi hotel bi sesti,
o belem bi dnevu ne bilo me sram
s teboj hoditi po mesti.

Za mizo pri vinu sediš golorok —
to vino v Šampanji ne rase —
in hčerka tvoja, prijazen otrok,
v naročju sede ti igra se.

Ti, kolikor znaš, ljubezniv si z njo,
z njo se pogovarjaš priljudno.
Lase ji s čela gladiš z rokó
in zraven smehljaš se čudno.

In s kruhom jo pitaš, večerje je čas,
ponujaš ji kislega vina.
Dekletce jé in ti gleda v obraz,
dasi jo zbada ščetina.

Podobo iz vaju naredil bi rad,
ponašal bi z njo se pred svetom.
Po mestih bi šel jo razkazovat
nemarnim gosposkim očetom! —

Glej, žena tvoja, ki pote gre,
da spravi domov te starca!
Ti mirno podaš ji kozarec molče,
ne brani se ona kozarca.

Zdaj greste domov, tako je prav,
vsi trije ste že zaspani.
Prijatelj, zbogom, ostani mi zdrav!
Bog hčer in ženó ti ohrani!

PRI PASTIRSKEM OGNJU.

Mrak je, ogenj že ugaša,
že umolknil je strnad.
Sita je živina naša,
rada šla domov bi spat.

Treba je od ognja vstati
in domov je gnati čas.
Težko čakajo že mati
in večerja čaka nas.

Sivka vaša, glej, se bliža,
mukajoč, da se mudi.
Čakaj še, da se prekriža
ogenj, preden pogori!

Da ostane v božji moči
to po dolgem, to po čez.
Zdaj se angelci ponoči
gret sem pridejo z nebes.

POPOTNE PESMI.

1.

Danes tukaj, jutri tam,
druge gore, druga mesta!
Če mi všeč ni tu, drugam
urno me odvede cesta.

Kakor ptica, ki leti
čez goré in čez ravnine,
kraje gledam in ljudi.
Kaj mi mar njih bolečine?

Kdo tolaži mi srce,
ko tolažbe milo prosi?
Kakor svoje jaz gorje,
vsak gorje naj svoje nosi!

2.

Ktera voda, Rena voda,
tebi je zmed vseh enaka,
kar se v morje jih iztaka,
od izhoda do zahoda?

Od izvira do iztoka
srečen rod ob tebi biva.
Malo tu se solz preliva,
malo tu se čuje joka.

Kaj je skrb in kaj je beda,
tvoje ne vedo gorice.
Sreča žarna, jasno lice
v bistri vodi tu se gleda.

Kaj mi solza v óko sili,
ko te gledam, lepa voda?
Oh, spominjam se naróda,
ki se tu še bolj mi smili!

3.

Lepa res si, zlata Praga,
Rim slovanski, Praga ti!
A kaj vse mi to pomaga?
Trudne moje so oči.

Vsa zastonj lepota tvoja,
dosti videl sem lepot!
Duh si moj želi pokoja,
truden ves mi je život.

4.

Domov iz tujega si kraja
želim in vedno želel bom,
a vendar — žalost me obhaja,
ko mislim nate, mili dom!

Vse grme tvoje, vsa drevesa
kot znance sem poznal nekdaj.
Solzà mi sili iz očesa
zdaj, ko se vračam v rojstni kraj.

Grmovje, ki je redko stalo,
košato bo zdaj in gostó
in šibko prej drevesce malo
lepo visoko bo drevo.

Poznal doma sem otročeta,
poznal odrasle sem ljudi,
mož deček, žene so dekleta.
Kje ta, kje oni? — V grobu spi!

Zato, ko rojstnega se kraja
spominjam iz nekdanjih dni,
strah me in žalost me ohaja —
srce se mi domov boji.

5.

Ljubljani.

Pozdravi Bog te, belo mesto,
nad tabo sivi, stari grad!
Iz daljne sem dežele zvesto
prišel te pozno obiskat.

Ti pač si mene pozabilo.
Let mnogo je preteklo že,
kar sem zapustil tvoje krilo,
zapustil tvoje sem goré.

Goré spet gledam zaželene,
veselje mi rosi okó.
Oh! bo še kdo se spomnil mene?
Saj sem spremenil se močno.

Obličje se mi spremenilo,
ostalo kakor prej srcé,
ljubezen verno ohranilo
do mile rojstne je zemljé.

6.

Lepoto zemlje pródate na drobno,
oj Švicarji gorjanci! Brez prestanka
zlato vam nosi Rus, Francoz, Hispanka,
Anglež gvineje šteje vam resnobno.

Povejte, zdi li vam se to spodobno?
Povsod pri vas nastavljena je zanka,
da vjame vanjo se podoba franka.
Vse za prodajo zdi se vam sposobno.

Hotél pri vas že nosi vsaka gora,
kjer malo se dobi za mnogo plače,
lednika ne pustite brez zapora.

Ta pesmi kos zapoje mi domače,
ta trobi v rog — plačati vse se mora.
Zastonj še divja koza tu ne skače.

DOMA.

1.

Spet vidim vas, domače gorice!
Oj srečne oči! Kalé jih solzice,
in če jih kalé, kalé jih naj!
Skoz solze te gledam, domači kraj!
In ti dolinica pred menoj,
pozdravljam te stari znanec tvoj
in tvoje griče na južni strani.
Kako so vsi mojim očem še znani!
Obhodil sem lepega mnogo sveta,
najlepše, najljubše je vendar doma.

2.

Tod hodil sem v šolo, po tej stezici.
sijala mi sreča na gladkem je lici.
Pod pazduho nosil sem vso učenost,
znal nisem, kaj je življenja bridkost.
Zdaj je učenosti glava polna,
oj težka glava, oj glava bolna!
Življenja okusil bridki sem sad.
Le enkrat cvete človeku pomlad!

3.

Kaj gledaš me postrani, ženica,
ti stara ženica, gubolica!
Ti me ne poznaš in tebe ne jaz.
Morda sva skupaj v šolo hodila,
pa sva oba že pozabila.
Za nama daleč je tisti čas!

4.

In tukaj na trati poleg stezé
smo svinjko bili iz šole grede.
Kako sem rad to igro igral!
Zdaj starec, menim, bi več je ne znal,
ko nemško, latinsko in grško znam
in druge še vednosti v glavi imam.

5.

Tukaj v rebri smo orali,
oče so za drevo držali,
sestra pa klešče. Poganjal sem jaz,
moško sem stopal dečak plavolas.

»Hej, lepo za brazdo, rosin,
ti pa zraven njega, rogin!«
Treba ni bilo rabiti biča,
pridna sta bila naša voliča.
Gori nad nami škrjanec je pel,
kakor jaz pomladi vesel.

6.

Kako se, vodica, mi vidiš ozka,
tako široka nekdaj in gosposka!
Ponosno smo ti dejali reka,
vesela te je bila vsa Podsmreka.
Tu smo se fantiči veseli kopali,
po pasje plavali in brazdali.
Pa ribe smo lovili in rake,
pač same belice in koščake,
a vendar je dobra večerjica bila,
ki se je doma iz njih naredila.

7.

In tu smo pasli. Tu sva sedela
kraj žuborečega potoka
pa lepe pogovore sva imela
nedolžna otroka, oj srečna otroka!
Pred nama po trati so travo mulile
tu ena, tam ena — kravice,
nič z njimi ni bilo preglavice,
kaj pridne in krotke živalce so bile.
Tu kraj žuborečega potoka
lepo sva sedela srečna otroka.

Le ena kaplja je, kaplja grenka
kalila nama otroško srečo:
družica moja, sirota rejenka
sosedova, je željo gorečo,
le eno željo na svetu imela:
po materi svoji je hrepenela:
»Oj mati, mati, kje ste, oj kje ste?
Za dete svoje, zame ne veste
in jaz ne za vas! Po svetu okoli,
po hribih, dolinah gori in doli,
do konca sveta bi romala bosa,

nožice bi vroče hladila mi rosa,
podnevi, ponoči bi ne počivala.
Le vas bi, mati, vas bi iskala,
da vaše obličje zagledam vesela.
Na prsih vam bi srečna slonela
pa gledala vas!« — Tako je tožila.
In meni se v srcu je želja zbudila,
da bi jo spremljal po daljni poti
in mater iskati pomagal siroti.

In bil je večer. Molče sva sedela
tu kraj žuborečega potoka.
Ob rami je nje mi glavica slonela
in v njeni ročici moja roka.
Tako sva sedela in molčala,
molče s solzami slovo jemala.
Oditi sem moral v šole v Ljubljano,
tja v daljno mesto, mesto neznano.

Na nebu nizko je solnce sijalo,
od naših krajev slovo je jemalo,
zatonu je bližalo se počasi.
Vse tiho! Kar kos se v goščavi oglasi.
Tako otožno je pel in milo!
Za gore večerne je solnce se skrilo,
a v meni je nekaj tiho dejalo:
zdaj vama je zadnjič skupaj sijalo.

Zgodilo se je, kar je tako želela:
prišla je mati, v naročje jo vzela
in nesla po svetu, Bog ve kam,
za njo sem gledal, ostal sem sam.
Zdaj sam tu sedim. Potòk žubori
kraj mene kakor nekdanje dni.
Vse, kakor je bilo! — Solnce zahaja.
Le hitro, le hitro iz tega kraja!

8.

Tu oče in mati mi ležita,
pod rušo zeleno mirno spita.
Kaj vama življenje je dobrega dalo?
Trud in skrbi, veselih ur malo.
Zdaj, blagi duši, počivata,
zasluženi pokoj uživata.
Ko bodo mi skoro dnevi končani,
rad bi tu počival vama na strani.

MOJEMU NARODU.

Naródi boje bijejo krvave,
oblastno zemljo z mečem si delijo.
Narodom z jeklom pišejo postave,
ki v sužnih sponah žalostno medlijo.
Krvavi lavor si vijó krog glave,
pridóbljen z jokom vdov in s podrtijo.
Brat z bratovo krvjo si piše dela,
da slava njih na veke bi živela!

In ti, moj rod? — Kjer sodijo usode
naródov se, tam glas se tvoj ne čuje.
Trobojna tvoja kdaj zastava bode
vihrala tam, kjer bojni bog kraljuje?
Kdaj ti ponosno vodil boš naróde,
kdaj pride doba, da Slovan kraljuje? —
Oj tiho, če ti zdaj je sreča kriva,
Slovana slava čaka nevenljiva!

Po svetu, koder se oko ozira,
razsaja maščevanje, srd, krivica.
Mogočni brata slabjega zatira,
trpi človeštva večja polovica.
Sovraštva svet je poln in poln prepira,
v temó zavita sveta je resnica.
Kdo v bran se bode stavil sili jezni,
kdo luč prinesel bratovske ljubezni?

Ti rod moj, mili rod! Ti hudobije,
sovraštva razdejal boš carstvo kleto.
Komu pač v prsih blažje srce bije,

komu za bratov srečo bolj je vneto?
Ti boš pomiril smrtne razprtije,
prinesel ljudstvom bratoljubje sveto.
Tvoj bode venec zmage nekrvave:
Naprej, moj rod! Naprej, zastava Slave!

PO SMRTI.

Ni kamena ne bo ne križa
na grobu, v katerem bodem spal.
Nihče se usmiljen ne približa,
da bi pomolil in dejal:
Pod hladno, mirno to gomilo
počivaj, trudno ti srce!
Saj, dokler moglo, ti nosilo
človeštva vsega si gorjé! —

MLADINI.

Na tujem, zgodaj ločen že od doma,
živim med glasnim hrupom tihe dni.
A duh mi brez miru po svetu roma,
pretekle in sedanje zre stvari,
človeštva gleda truda polna pota,
povsod trpljenje, siromaštvo, zmota!

Golobu trudnemu enak, pokoja,
tolažbe žejen vrača se domu,
a lice tvoje, domovina moja,
tolažbe mu ne daje in miru.
Dežela lepa, ljudstvo krepko, zdravo!
A kdo mu kaže pot do sreče pravo?

O naj molčim, kaj srce tu mi čuti,
da huje ne razvnamem starih ran!
Obup zagrinja v temne me peruti:
kedaj zasije nam rešenja dan!
V tej žalosti me glas tolažit hodi,
sladak, dobrikav glas: Ti miren bodi!

O tebi govori mi, oj mladina,
da tebe ni okužil smrtni strup.
Obupati ne sme še domovina,
ti cvet si njen, ti sladki njen si up.
Za vse, kar lepo, blago je in sveto,
za dragi dom srce je tvoje vneto.

Čuj milo prošnjo brata v tuji zemlji!
Dasi neznan, po rodu brat sem tvoj;
nikar mi upa zadnjega ne jemlji!
Ko vse se maja, ti mi trdno stoj!
Da ti ne vgasne v prsih ogenj sveti,
o hrani, brani ga, skrbno ga neti!

Um bistri si, srcé si blaži! V čisli
srce ti bodi vedno in povsod!
Ko ljubiš domovino svojo, misli:
človeku brat je človek, rodu rod.
Preganjanja se pazi in razpora,
sovraštvu v srcu ne dajàj prostora!

Pot ravna, vedi, prava je edina.
Nje v vsem dejanju drži se zvestó!
Hinavstvo, laž je grehu korenina,
resnica naj nad vse ti sveta bo!
Kar misliš v srcu, to v dejanju kaži,
ni sebi se ni drugim se ne laži!

V katerikoli kdaj se ti podobi
približa izkušnjava, trdno stoj!
Ko boj divja, ne omahuj v zvestobi!
To prošnja moja je, to nauk moj.
Dokler ji bodeš zvesta, ti mladina,
ničesar ne boji se domovina.

KRES.

Bratje, kres nocoj kurimo,
velik ogenj naredimo,
dviga naj se do nebes!
Čudna bo kurjava naša,
nenavadna ognju paša.
Tak se ni še kuril kres.

Kar je plesnive navlake,
stare grehe in napake
prinesimo ognju v dar!
Vsem poštenim bo pogodu,
v čast in prid naš kres naródu,
neprijateljem na kvar.

Siti bratje smo prepira,
ki ne zida, ki podira.
V ogenj z njim — kako gori!
Goste grče, korenine
mnogo dajejo vročine,
dim prelepo ne diši.

Tamkaj ono gnilo klado
zavalimo na grmado!
Dober res ne bo pepel;
mnoga po njej raste goba,
to je narodna lenoba.
Že plamen jo je objel.

On parobek tam izrujmo!
Dolgo ga ne ogledujmo,
gorel bode kakor mast.
Že gori starokopitnost,
bila nam je prava sitnost,
mlado je dušila rast.

Puhlo, votlo narodnjaštvo,
malopridno samopaštvo,
naj plamén upepelí!
Polovičarstvo nemoško,
kranjsko, štirsko in koroško
kres naj naš ugonobí!

Stari kvas smo postrgali,
vse napake smo požgali,
da naróda ne kazé.
Góri, kres, veselo góri,
razsvetle se naj prostori,
koti vsi in vse glave!

ROJAKOM.

Ne meni slave, dragi bratje moji!
Kaj to, če zvest sem domovine sin!
Po mnogem trudu jaz, po mnogem boju
počival skoraj v večnem bom pokoju
in kakor jaz ugasne moj spomin.

Jaz minem, a ne minejo resnice,
ki zanje mi gorelo je srce,
ko je mladostno mi žarelo lice,
ki zanje živel sem, trpél krivice,
ko so siveti jeli mi lasjé.

Beseda, če mi zanje govorjena
iz srca v srca našla pot je svoj,
življenja doba ni mi izgubljena,
plačila je dovolj beseda ena:
Tvoj narod zadovoljen je s teboj.

Oj bratje, to so bili bridki časi,
ko vse mi je dejalo: Ti si sam!
Ti kličeš, a nihče se ne oglasi,
doma si tujec, v mestu ti in vasi!
Tolažbo svojo zdaj za vse imam.

A ta tolažba sodbe mi ne moti.
Še niso vse nam združene moči,
še mnog mi rodoljub stoji naproti.
En smoter, a različni nam so poti,
in vendar moj se meni pravi zdi.

Vi pa, ki izvolili ste zastavo,
ki v boj jo nekrvavi nosim jaz,
za dobro vneti, lepo vsi in pravo,
za dom goreči, njega prid in slavo,
zavezniki, vesel pozdravljam vas!

Nam, bratje, slove geslo: Srca gori!
Živali blato bodi dom in prah!
S poštenim se Slovan orožjem bóri!
Kar podlo je, ne misli in ne stóri:
nesreči usmiljenje, krivici strah!

Ko domovina kliče nas sinove,
gradimo s prsmi hrabrimi ji grad!
Za narod, za pravice vse njegove
nikdar zaman Slovan se v boj ne zove,
vojak navdušen vsak je, star in mlad.

Med nami Iškarjotu ni prostora,
oskrumba, gnus je izdajalec nam.
Zaničevanja naj duši ga mora,
v obupu kliči: Name padi gora!
Gorjé, prokletje tu, prokletje tam!

Nam kakor mati domovina bodi!
Kje sinu je nad mater draga stvar?
S podobo njeno v srcu svet obhodi,
kar lepega kje najde med naródi,
domov prinese, njej pokloni v dar.

Krvava slava drugim bodi draga,
Slovan le hoče biti svoj gospod!
Na vrat on bratu jarma ne polaga.
Ne kri in jeklo, srce svet premaga,
srce najblažje íma slavski rod.

Kedó ne čuti? Nov se čas poraja,
porodne boli zemljo stresajo.
Vihar pomladnji stebre stare maja,
človeštvu vélika pomlad prihaja.
Naj skoraj pošljejo nebesa jo! —

Jaz videl je ne bom, a duša moja,
oko po njej tako mi hrepeni!
Po svetu tem prežalostna je hoja.
Za eno srečo kaj solzá in znoja,
kaj bolečin je treba in skrbi!

Drobtine naj berač vesel pobira,
ki padajo z bogate mize v prah.
Da enemu je dobro, sto jih hira,
glad siromaka pridnega zatira,
po božji zemlji tava bled in plah.

Kedo krivice stari grad podere,
krivice, ki v oblasti svet ima?
Kedo na vojno nadnjo brate zbere? —
On, ki najhuje tlači ga in tere,
on, ki najbolje roko nje pozna!

Na dan, Slovan! Slovanska ti mladina,
najlepše delo čaka te, na dan!
Gospoda več ne bodi ne trpina,
človeštvo ena bode naj družina!
Rešitelj svetu bode naj Slovan!

PESEM BREZ IMENA.

„Sem dolgo upal in se bal,
slovo sem upu strahu dal."
Prešeren.

Pesmi pel sem, milo tožil,
molčal bodem zanaprej.
Strune bom iz rok položil,
mirno gledal svet poslej.

Kakor je, tako naj bode,
svet najboljši res je ta.
Bog razdelil je usode,
kar zasluži, vsak ima.

Slugi treba je služiti,
dasi žalosten je stan,
raja tudi mora biti,
raja rodom je Slovan.

Kar narodov je na sveti,
svoje vsak ima dari.
Mi Slovani — mi trpeti
in molčati znamo mi!

Rod slovanski je pobožen,
on brez žolča je golob,
ves ponižen in podložen,
nikdar ne pokaže zob.

Tepe ga, kedor utegne,
zasmehuje, sramoti,
a Slovan se ne obregne,
vse »za dušo« potrpi.

Bog strahuje, kogar ljubi,
križev daje mu, nadlog;
rekel skoraj brez strahu bi,
da prerad ima nas Bog.

TURKI NA SLEVICI.

Grmade po gorah gore,
v nebo njih plamen šviga!
Privrel je Turek. Koder gre,
rohni, mori, požiga.
Pred njim je jok, za njim je stok.
Pomagaj zdaj nam, večni Bog!
Če on se nas ne usmili,
ni nam pomoči v sili.

Kakor čez polje vodni val
divja ob hudi uri,
rohneče se drevi druhal,
ne branijo ji duri.
Krvi pijani vriskajo,
bridké se sablje bliskajo.
Zdaj, zdaj bo truma cela
v vasico prihrumela.

Križ starček je sè stene snel,
podobo smrti božje.
»Kaj boš s sekiro, sin, začel?
Križ nam je zdaj orožje.
Le urno, urno za menó
k Mariji gori na goró!
Tam bo devica mila
v nadlogi nas branila.«

Otroka, ki v zibeli spi,
v naročje jemlje mati.
Kako se, glej, na smeh drži,
a zdaj ni časa spati!
In hčerko prime za rokó,
sin krila se drži plahó,
mož pa očeta vzame
na mlade, krepke rame.

Iz smrečja temnega blešči
zvonik s cerkvíco belo.
Marija milost tam deli
med romarjev krdelo.
V oltarju venčana stoji,
v naročju Jezusa drži.
Pozdravljena, kraljica,
kristjanom pomočnica!

Že begajočih je ljudi
vsa polna Slevska gora.
Cerkvica, oh, velika ni,
ne bode vsem prostora.

Otroci, starčki in žené
v hram božji plahi se drevé,
pred vrata se cerkvena
mož trdna vstavi stena.

Tako se stiskajo ovcé,
ko gladni volk jih straši,
tako golobje koprné,
kadar jih jastreb plaši.
»V oltarju, mati, tu stojiš,
v naročju Jesusa držiš,
o sliši nas uboge
ter reši nas nadloge!

»Čuj, bliže se drevi druhal,
po krvi naši vriska.
Kdo nam bo zdaj pomoči dal?
Na vrata že pritiska!«
Sekire s sabljami zvenče,
že omagujejo možje.
Razbiti so zapahi,
gorje zdaj trumi plahi!

Čez prag na konju prirohni,
gorje, sam turški paša,
krvavi v roki meč vihti,
zdaj bije ura vaša!
A — čudo čudovito glej!
Konj ne premakne se naprej,
ne gane ga ostroga,
pribita mu je noga.

Marija — kdo se stavi v bran! —
grozečo roko dviga.
Glej! iz oči — pogled strašán! —
ognjen plamen ji šviga.
Plašán spusti se paša v beg,
za njim neverniki vsi vprek.
Oteti so kristjani —
Marija svoje brani.

Še dandanašnji priča vam
to zgodbo čudovito
za pragom v kamen konjsko tam
upodobljeno kopito.
V oltarju mati tam stoji,
v naročju Jezusa drži.
Češčena ti, kraljica,
kristjanom pomočnica!

RAJA.

1. Gost.

»Zbogom torej, srečno hodi,
če se ti tako mudi!
Božja roka naj te vodi,
kamor ti srce želi!« —

»»Zbogom, ljuba ti družina,
saj te videl več ne bom;
daleč je Ercegovina,
solzni moj — nesreče dom.

Skozi Bosno solzorosno
hitel bom domov plašan,
kjer Turčin glavó ponosno
dviga, plaka kristijan.

Ko v slovo vam dajem roko,
srečne gledam vas ljudi,
žalost ta pogled globoko
znova v srcu mi budi.

Oj vi srečni siromaki,
vam neznano je gorje,
ki pod turškimi divjaki
kristijani ga trpe!

Vi ne veste, kaj je paša
in kaj beg je brez srcá.
Nizka koča ta je vaša,
košček vrta in poljá.

Mirno vam se čreda pase,
mirno v koči dete spi,
vam na njivi žito rase,
vam na drevju sad zori.

Raja seje, Turek žanje,
Turku sad in raji glad!
Mir pod streho — prazne sanje!
blizu je Turčina grad.

Kaj me, deva mladolica,
gledaš tujca ti molčé?
Tožna moja govorica
v óko vabi ti solzé.

Hčerka, tebi vsa enaka,
tvoje rásti, tvojih let,
žalostna doma me čaka,
radost moja, sladki cvet!

Najdem li še živo, zdravo
golobičico krotkó?
Ni li jastreba krvavo
zapazilo je oko?

Zbogom, ljuba ti družina!
Solnce je visoko že,
daleč je Ercegovina.
Zbogom, srečni vi ljudje!««

2. Vdova.

»Mati, Turek je Lisko ukral,
ko sem v rebri jo pasla!
Kdo nam bo zdaj, ko jo je odgnal,
mleka dajal in masla?«

»»Tiho, dete, zastonj je jok,
vse je nam mirno trpeti!
Bog ne posluša vdove, otrok,
ni pravice na sveti!

Turek ti je očeta zaklal,
Turek brata umoril.
Sin je očeta maščeval,
hudega nič ni storil!

Tiho! Nič ne pomaga nam!
Dete, čemu bi jokalo?
V kočo pojdi, poberi tam,
kar je nam še ostalo!

Težko ne bo ti breme to,
roke neso ga otročje;
jaz pa sinka, dete ljubó,
vzamem v svoje naročje.

Kraj zapustimo nesrečni ta,
tja čez mejo bežímo!
Dobri ljudje so onkraj gorá,
tam zavetja iščimo!

Preden pa grem, še z lastno rokó
prazno zažgem domačijo.
V njej se Turek šopiril ne bo,
ogenj naj upepelí jo!

Sin, ki nedolžne upiraš oči
materi v lice solzeče,
ti ne umeješ, kaj se godi,
ti ne čutiš nesreče!

Hišo tu glej gorečo, v spomin
vtisni se ta ti podoba,
da se kdaj spomniš, kaj je Turčin
in kaj turška je zloba!

Skrbno na tujem gojila te bom,
za maščevanje hranila,
Turka črtiti učila te bom,
s srdom bom te pojila!

Leta teko, zaželeni dan,
dan osvete napoči.
Ti junak, z junaki obdan,
bratom prineseš pomoči.

Ko moj sokol ti priletiš
v Ercegovino gorato,
dvigne se raja za častni križ
in za svobodo zlato!««

3. Begun.

»Čuj, po polju ljut vihar razsaja,
kakor gladen volk po hosti tuli!
Srečen, kdor pod mirno streho biva.
Mirno? Mira ni v Ercegovini!
Kakor divja zver se raja plaši,
po zakotih skrivnih se potika,
divji turški zlobi se umika.
Zdaj otroci ste pod streho zbrani
kakor drobna piščeta pod koklo,
ki jih krije z gorkimi perutmi.

Jutri, preden beli dan zasije,
zor visoke pozlatí vrhove,
mi pregnani morda iz te koče,
borne koče, vendar ljube koče
v daljne tuje kraje pobežimo,
tja, kjer turška sila ne razsaja.
Ercegovci smo, nesrečna raja!
— Čuj, kdo trka v pozni, burni noči?
Pojdi, Mara, ódpri tujcu duri!
Potnik bode, ki je pot izgrešil.
Siromaki smo, a dobro došel
nam je potnik pod ubožno streho.
— Božja milost! Marko, kaj ti tukaj?
In v naročju dete! — Kje je Nada,
kje je hčerka moja, žena tvoja?
Kaj molče mi kvišku kažeš z roko?
Tvoja roka je krvava! Marko!
Kje je Nada, kje je dete moje?
— »»Tam, kjer ni se več ji bati Turka!««
— »Tiho, žena! Sin, govóri jasno,
siva naj se ti ne smili glava!
Nož naravnost v prsi mi zasadi:
Ercegovec sem in znam trpeti.« —
— »»Bil sem v gozdu, žena sama v koči.
Krik začujem, krik predobro znan mi.
Urno planem, tečem proti koči.
Kaj zagledam? Groza! — Dva biriča!
Bog ubij te, beg, in tvojo mater!
Dva kragulja, krotka golobica —
Nada moja trepeta med njima!
Mednje planem, v stran biriča treščim,

zgrabim ženo — urno proti gozdu!
Lahko breme — za menoj biriča!
Blizu že sem gozdu — tu ob kamen
izpotakne noga se mi kleta!
Vraga blizu. Tu zavpije Nada:
Pusti mene, Marko, reši dete!
In potegne nož mi izza pasa,
zasadi si v prsi nož globoko.
Zbogom, Marko, beži, reši dete!
— Tu je dete!«« — — —
— — — »Bog te, sin, tolaži!
Tiho, žena, srca mi ne trgaj!
Molči, idi, zberi, kar je v koči!
Jutri zgodaj pojdete čez mejo.
Sin, ti spremi ženo in otroke!
Jaz pa skličem raje starejšine. —
Kar mogoče, vse smo pretrpeli.
Kri naj teče, zdaj naj puška sodi:
Umri, raja, ali prosta bodi!« —

4. Prisega.

Ti, ki so pokorni ti svetovi,
služijo ti zemeljski rodovi,
pred teboj trepeče slednja stvar,
ti človeške sodiš sam usode,
dvigaš, ponižuješ v prah naróde,
čuj naš glas, nad zvezdami vladar!

Kličemo v molitvi te očeta,
tvoja naj godi se volja sveta,
tvoje se časti ime povsod!

Zver dobrote vživa tvoje roke,
čuj uboge svoje nas otroke,
reši nas pogube, o Gospod!

Pred obličjem tvojim tu klečimo,
sužnje roke kvišku ti molímo,
milostno obrni v nas oko!
Bleda naša glej, upadla lica,
napolnila mero je krivica,
sužnji jarem žuli prehudó.

Sila sili nas na boj nemili,
za svobodo bomo se borili
in za sveti križ, navdušen roj.
Vse trpljenje že smo pretrpeli,
zmago ali smrt nam ti podeli —
v boj krvavi gremo, smrtni boj!

5. Na meji.

»Tu je meja, tu se poslovìmo!
Kratko bode naj slovo, junaško,
mehke solze omečijo srca,
src jeklenih bode nam potreba!
Vsak objemi zadnjič ženo svojo,
dete svoje, roko daj očetu! —
Zbogom, žena, zdrava mi ostani!
Ne pretakaj bridkih solz, ne zabi,
Ercegovka si, junaka žena!
Ako padem, Bog te naj tolaži,
zate padem, za otroke drage.
Bratje zate bodo mi skrbeli,

oče zate bo skrbel nebeški.
Lepo uči najine otroke
dom ljubiti, sovražiti Turka!
Daj mi dete, hčerko iz naročja,
da poljubim ji cvetoče lice,
morebiti zadnjič. — Sladko dete,
hčerka moja, krasna ti cvetica,
cveti, cveti, lepo se razvijaj,
pridna bodi, materi veselje
in očetu, ako se povrne!
Tudi zate grem v krvavo vojno,
da se v prosto vrneš domovino,
da živiš v njej prosta Ercegovka! —
Kaj me gledaš, sin, molče od stráni?
Kaj poglede upíraš poželjive
v puško v roki, bridki meč za pasom!
Vem, kaj nemi hočejo pogledi.
Ti ne moreš z mano. Z majko idí,
njej tolažba bodi in podpora!
Slepe vodi dedu ti korake,
ki mu mrknil zlati svit je dneva.
Zbogom, oče, zbogom, dragi moji!
Bratje, konec bridkega slovesa!
Solz, junaki, že preveč je teklo.
Žene drage, z deteti v naročju,
vi sinovi naší, še prešibki,
da nosilí bojno bi orožje,
vi očetje, starčki sivolasi,
ki se trese vam že suha roka,
onkraj meje najdete zavetja,
kamor turška že ne seza roka.

Prosta zemlja, prost tam narod biva,
nam po rodu in po veri bratje.
Rade vsake vam odpro se duri,
blaga srca, radodarne roke.
Od izhoda biva do zahoda
velik narod, nam soroden narod,
z nami čutí naše bolečine.
Vam darove bodo pošiljali,
Bog povrni mile jim darove!
Mir naj spremlja, draga te družina!
Mi v krvavo vračamo se vojno,
da deželo si osvobodimo,
da svobodni z vami v njej živimo!

6. Bojna pesem.

Krvavo se nebo žari,
požar na boj nam sveti.
Požar uniči naj vasi
pogum nam v prsih neti!
Svobodne glave dvigamo,
za sabo vse požigamo,
da ni se nam mogoče
vrniti v koče.

Vse pusto, prazno, vse golo,
puščava je za nami.
Nazaj solznó mi zre oko,
srca nam up ne mami.
Na puške se naslanjamo,
nikomur se ne klanjamo,
glav v jarem ne podamo,
umreti znamo!

Gorje, ko lev se oprosti
iz tesnega zapora!
Po maščevanju hrepeni,
kri gorko piti mora.
V verigah vzdihovali smo,
verige razdejali smo,
svobodni kristijani!
Kedo nam brani?

Hripavo kroka gladni vran,
korake spremlja naše.
Oj tiho, vran, poboj strašan
obilo da ti paše!
Mi smrti ne bojimo se,
za vero, dom borimo se,
srdita roka naša
ne prizanaša.

Svet klìcali smo na pomoč,
da reši nas sovraga.
Zastonj je glas v nebo vpijoč,
brat bratu ne pomaga!
Zdaj milosti ne prosimo,
pravico v rokah nosimo.
Kedor se v bran nam stavi,
grom ga pozdravi!

Zvesté smo dali si roké,
prisega nam je sveta!
Besede nas ne preslepé,
zastonj se nam obeta!

Če zadnjo kri pretočimo,
prej, bratje, se ne ločimo,
dokler pravica zmaga.
Na boj, na vraga!

7. Junak in dete.

»Oj ljubo dete, dete sladko,
ti ljubček mojega srca,
ko spet ti božam lice gladko,
solzá v očesu mi igra.

Povsod sem vedno mislil nate,
igral sem v sanjah se s teboj.
Zapustil vojsko sem in brate,
da spet te vidim, biser moj!

Gore preplezal sem visoke,
nogé, roké mi krvavé;
prebrodil reke sem široke,
po tebi, dete hrepené,

Imam te zopet, hčerka moja,
pozabljeno je vse gorje.
Oči poljubljam, lica tvoja,
na gorko stiskam te srce.

Očeta trdno se okleni
z ročicami okrog vratu,
jaz sem pri tebi, ti pri meni,
oj dete, bodi brez strahu!

Ne poprašuj me, kje je mama,
kedaj povrne se nazaj!
Ostala sva na svetu sama,
ne vprašaj, dete, me: zakaj?

Ubog, nesrečen je tvoj oče,
sovražnik dom podrl je moj.
Jaz nimam polja, nimam koče,
kjer mirno živel bi s teboj.

Otel sem te, odnesel v gore,
izročil dobrim te ljudem.
Nihče te najti tu ne more,
jaz sam zatišje tvoje vem.

Še enkrat daj si poljubiti
oči in lice, srček moj,
potem te moram zapustiti,
vrniti se v krvavi boj!«

8. Poslanec.

Končan je boj. Pravična zmaga
preveč prelila je krvi.
Naj bode, če krvava sraga
svobode zlati sad rodi!
Utrujena se četa zbira
ob gozdnem robu pod goró.
Z obličja pot in prah otira
junak s krvavo si rokó.
Tam oni rano obvezuje,

tekočo si ustavlja kri;
ta tukaj s smrtjo se bojuje,
tovarišu tako veli:
»Pozdravi mi ženó, otroke,
očeta naj ne zabi sin!
Ko pride dan, moč krepke roke
njegove čuti naj Turčin!« —
Molče prešteva četo malo
vodník; pogled mu je teman.
Nad polovico jih je palo,
poguben bil je zmage dan!
»Od rodnih bratov ni podpore,
pomoči od soseda ni.
Storili smo, kar človek more,
pri kraju naše so moči!
Brezup mi kaže vsako lice,
brezupno vame zro molče.
Kje je pogum, kje moč desnice?
Junakom vpadlo je srce!
Zastonj upor, zastonj je vstaja!
Kaj bo krvi prelite sad?
Podaj, udaj se Turku, raja,
vkleniti v jarem daj si vrat!
Kar more, naj zgodi se z nami,
trpeti uboga raja zna!« —
Iz misli žalostnih predrami
prihod ga starega moža.
Težkó, počasno starček hodi,
obveza krije mu oči.
Za roko deklica ga vodi,
pred vodjo z možem obstoji.

»Moj oče!« vodja bled zavpije,
»Kaj sèm te vodi trudna pot?
Kaj ti oči obveza krije?
Govóri, česa iščeš tod?«
»»Sin, potrpljenje! — Čuj me, raja!
Poslal je tvoj me gospodar.
Roko ti milostno podaja
in mir in srečo svetli car!
Vse odpusti ti dobri oče,
on maščevanja ne pozna!
Sezida cerkve ti in koče,
vse, kar želi srcé, ti da!
Da je pozabil Turek jezo,
kako se mu verjeti sme,
tu pečat!«« — Strga si obvezo!
Kjer prej oči — votlini dve! — —
Strah, groza srca vsem pretresa,
srdit ves kvišku plane roj,
strašan se dviga krik v nebesa:
Na boj, na boj — do smrti boj!

9. Junak in lastovka.

Srce ni miru mi dalo,
bojni sem zapustil grom.
V kraj domači me je gnalo,
gledat zapuščeni dom.

Ali še stoji mi koča,
borna koča pod goró,
ali vojska, tod deroča,
je zrušila tudi njò?

Tu stojim na vrhu gore,
zvezd po nebu luč bledi.
Polje v svitu zlate zore
mirno pod menoj leží.

A zastonj oko mi išče,
hišice ne najde! Glej:
žalostno je pogorišče,
kjer je hiša stala prej!

Oglja kupček in pepela
je samo na mestu še.
Kar imel sem, vse je vzela
zlobna turška roka, vse!

Kaj v višavi milo toži?
Glas domač se zdi mi ta.
Ptič nad pogoriščem kroži,
s krili plašno plapolá.

Lastovica lahkokrila,
iz daljave čez morjé
k nam si zvesto se vrnila
čez doline in goré.

Lepe videla si kraje,
srečne videla ljudi.
Pozabila nisi raje,
ki nadloga jo mori.

Oh, zakaj si priletela
v žalostni, nesrečni kraj?
Kjer si gnezdo prej imela,
tam je pogorišče zdaj!

Turška roka pokončala
z domom mojim dom je tvoj.
Vendar, kaj bi žalovala?
Ptica ti, veselo poj!

Tja poleti, onkraj gore!
Sreča, mir je tam doma,
gostoljubne najdeš dvore,
vsak zavetje rad ti da.

Tebi treba ni skrbeti,
kdo se mene usmilil bo?
Hodil, prosil bom po sveti
z otročiči in ženó!

10. Otroku.

Ti se smeješ, dete mi v naročji!
Jamico ti dela smeh na lici,
na cvetočem lici smeh otročji.
Pestujem te. List imam v desnici,
nemški list. Gubanči se mi čelo,
od nevolje se mi trese roka.
Prsi zbada mi bolesti želo,
žal srce obhaja mi globoka. —
Ti se smeješ. Meniš, da je šala,
da igram se s tabo po navadi

in nedolžna mi ročica mala
mehka tvoja lice bledo gladi.
A ne šalim se, res mi hudo je,
bridko, da ne moreš ti umeti.
Ti ne veš, nedolžno dete moje,
kaj godi se hudega po sveti,
koliko je bridke bolečine,
koliko človeške hudobije! —
Doli — blizu moje domovine —
boj se divji, nečloveški bije.
Človek davi, kolje tam človeka,
kakor koljejo v mesnici vola,
ruso glavo padlemu odseka,
krvavečo nosi vrhu kola!
Žene, matere more uboge,
kakršna je tvoja ljuba mati.
Deco, oh! nasajajo na droge,
táko kakor ti, moj biser zlati!
Siromakom so požgali koče,
da ne védo, kam bi naj se deli,
da otroku spati ni mogoče
mirno, kakor spančkaš ti v zibeli!
Polje, vrte jim je pokončala
grozovita, nečloveška roka.
Kaj otroku mati bo dajala,
ko jo kruha prosi, milo joka?
Bleda, slaba sama je od glada,
dete ji na velih prsih vene.
Srčno kri bi zanj prelila rada,
hrane nima dati mu nobene. —
Glej, kako trpijo naši brati,

svet pa mirno njih trpljenje gleda.
Lahko bi jim bilo pomagati,
krepka bi pomogla jim beseda,
krepka ta beseda se ne reče!
Brez srca je svet, nič ga ne gane.
Kri naj se preliva, curkom teče,
kdo bi se potezal za Slovane! —
Glej, moj sinček, to mi srce žali,
a kar bode, peče me najhuje:
ne da bi nesrečnim pomagali —
svet, moj sin, nesrečne zasmehuje!
Glej ta list! — Ti jokaš, dete moje?
Tiho, tiho! Oj nikar jokati!
Da se ne zmrači oko mi tvoje,
rajši sam s teboj se čem smejati.
Rasti, sine, dober, blag ostani,
materi veselje in očetu!
Ti ljubezen domovini hrani,
če si tudi rojen v tujem svetu!

GLAVAN.

Kriv. Vse resnica, kar se mi očita.
Krivica moja vam je vsa odkrita.
Gospoda! Kaj bi nosil vodo v Savo?
Zapalil streho bratu sem nad glavo.
Četudi ne omikan in oglajen,
tajiti in lagati nisem vajen.
Pa tudi milosti Glavan ne prosi,
kar sam si naloži, molče on nosi. —

Ne bom se zagovarjal. Kar sem storil,
storjeno je, in vendar bom govoril.
Gospodo hočem malo poučiti,
kako težko je včasih pošten biti.
Gorje mu, kdor spominja se mladosti,
težav, trpljenja polne in bridkosti!
Če križe v dušo ti mladost zapiše,
nobena moč jih več ji ne izbriše. —
Kmetijo majhno je imel naš oče,
živeti s trudom bilo je mogoče,
kakòr se sploh živi po našem kraji.
Dva brata bila sva, jaz bil sem mlaji,
ko noč in dan sva bila si podobna.
On, Janezek, šibak, glavica drobna,
polt gladka, kri in mleko na obrazci,
pa oni svedrasti, rumeni lasci,
volní in gladki kakor mišja dlaka!
Lepo, prijazno ti je bilo spaka,
prav kakor tisti angelci v oltarji.
Da, pravi angelček vam bil je starji,
grdin, oduren jaz. Lasje rjavi,
strnišče pravo, rekel bi, po glavi,
po licih pege gosto posejane.
Lepote vse so bile meni dane!
Dovolj, saj me tu vidite pred sabo.
Godilo se mi je pa tudi slabo.
On Janezek! — Matijec le je reklo,
Matijec meni vse. To me je peklo.
Ko bi le enkrat slišal bil Matijče,
Matijček, kakor mati sina kliče!
On hvaljen, pestovan in glajen,

zmerjanja jaz in šibe bil sem vajen.
Ko sem odrastel, da sem nosil hlače,
godilo se siroti ni drugače.
Obilo palice pa malo kruha!
Vse dobro bilo je za potepuha.
Nihče me ni trpeti mogel v vasi,
oj to so bili hudi, bridki časi!
Če je kdo kdaj pogrešal karžekoli,
Matijec bil je tat, pa hlače doli.
Kar se zgodilo je, da ni se smelo,
doma in v vasi, mene je bolelo.
Pa trmast bil sem, ker se nisem jokal
in prosil, če je tudi križ mi pokal.
Imela ni me živa duša rada.
Ne, nehvaležnost moja ni navada.
Še to naj vam povem, da bo mi lože.
V sosednji vasi bil je neki Jože,
šibak, mehak je bil, razvajen malo.
Da ni mu sile, se mu je poznalo.
Na Dunaju živi zdaj, dosti služi,
gospod z gospodo tam lahko se druži.
Če se me še spominja, to bi gledal,
ko bi prišel kedo in mu povedal,
kaj je sedaj Matijec, tisti z Griča!
Rad bi enkrat ga videl, Bog mi priča!
Ko bi na dom prišel mu, lepa snaga!
a ne pognal bi, upam, me od praga,
kakor se klatež, potepuh požene.
Kako sem rad imel ga, on pa mene!
Ko v brezju pasel krave sem in voli,
zahajal k meni je zvečer po šoli.

Med praprotjo na mahu sva sedela
pa lepe sva pogovore imela.
Jaz sem mu delal malinčke, piščali,
iz lésa, lubja rezal mu živali.
On, dobra duša, mi je kruha nosil —
Bog ve, da nisem nikedar ga prosil.
Zvečer kurila in krompir sva pekla
in zraven marsikako modro rekla.
Nekdaj sedela sva v večernem hladi,
v jesenskih grmih peli so strnadi —
to so vam mili in otožni glasi!
Žerjavica je gasnila počasi.
Večernica pred nama je migljala,
in zdajci me je žalost premagala.
Odpre se mi in vse sem mu potožil.
On mi je roko krog vratu položil —
o to je bila mehka, dobra roka! —
nato zaihti in na glas zajoka.
Jaz ne; prišla ni solza mi, ne ena! —
K nam drugo jutro prisopiha žena,
njegova mati. Materi srdita,
da sina pohujšujem ji, očita.
In meni zopet šiba je zapela.
Od tega dne več nisva vkup sedela.
Še ena duša, vse povem, je bila,
ki ni me sovražila in grdila.
Čas pride, vzamejo me med vojake,
moj rod se veselil je sreče take.
Ko sem od doma se, od svojih ločil,
vse tiho, solz nihče ni grenkih točil.
Lehkó slovo in vendar ne veselo,

da, žalostno celo se mi je zdelo.
Vendàr tolažim se: povsod bo bolje.
Ko pridem doli po stezi na polje
— na desno gleda iz grmovja skala —
tam pri studencu je Alenka stala.
Gospoda, ne smejajte se slabosti
človeka, ki je vžil dovolj bridkosti!
Jaz nisem, da bi me ljubila ženska,
to vem, ne nemška, laška, ne slovenska.
Ljubezen, vem, je takemu pregreha,
ne milovanja, on je vreden smeha!
To pa se bode, menim, vendar smelo:
tako mi dobro je siroti delo,
da me je ena duša milovala! —
Tam pri studencu, rekel sem, je stala.
Zamišljen sem jaz doli šel po poti.
Ko me ugleda, stopi mi naproti,
poda mi roko, »srečno hodi!« reče,
»pa pridi spet!« — In solza ji priteče
na ono lepo lice iz očesa.
Tako sem z doma šel, ne brez slovesa.
Začelo je življenje se vojaško,
nov križev pot. — Šli v vojno smo na Laško.
Zadela me je pri Magenti krogla,
življenja vendar mi ni vzeti mogla.
Pobrali so me, skrpali za silo.
Sam Bog ti večni vedi, kaj je bilo!
Tu notri ni miru mi nekaj dalo,
domov je sililo, domov me gnalo:
ne straši pota se, ne boj se truda!
Napotim se, bilà je zima huda.

Pritaval sem domov v viharni noči,
tema okrog, luč je gorela v koči.
Za mizo pri večerji sta sedela,
ko vstopim, on in — ona ostrmela.
Srepó pogleda on berača brata,
pogleda mene in pogleda vrata!
Njegovo, vse njegovo, ona tudi!
In polaste se me duhovi hudi
in notri me je zbodlo, zabolelo. —
Grem. V veži na ognjišču je gorelo.
Nesreča, hiša, ti, nesreča vama!
Ne jaz, ogorek zgrabi roka sama.
Ven z njim! In streha, hiša je gorela.
Prostora, kota zame ni imela!
V skednju so zjutraj našli me na slami.
In zdaj stojim, gospoda, tu pred vami.
Krivica je velika, kar sem storil,
zato bom tudi v ječi se pokoril,
siroti pribežališče bo ječa. —
Če kdaj ugledam beli dan — nesreča! —
Ob misli sami groza me obhaja —
trpljenje bo začelo se od kraja! — —

DROBIŽ.

1.

Bogat ne more biti vsak!
Ko meseca se konec bliža,
izginil zadnji že petak,
vesel si, če je kaj drobiža.

2.

To zdi se mi narobe svet,
kar se pri nas pogosto čuje.
Še nima svojih petnajst let,
pa kakor starec že modruje.

3.

Dandanes, to se reči sme,
je, kakor star pregovor pravi:
Več jajce nego puta ve.
Ti časi se ne zde mi zdravi.

4.

Srčán in hraber bodi mož,
in to v dejanju in v trpljenju!
Glavo pokonci, bodi mož,
junak ob smrti in življenju!

5.

Vsevidno solnce znad neba
ne vidi lepšega na sveti,
kot je z usodo boj moža,
ki zna udarce nje trpeti.

6.

Če češ izkusiti kogá,
zanj stori kaj — stvar mi je znana.
Hvaležnost kaže ti moža,
a čednost ta je bela vrana.

7.

Iz srca naj ti pesmi vro!
Oj pesnik, peti se ne sili!
In če se siliš, pesem bo
nerodna, da se Bog usmili!

8.

Ne gori in ne doli se
mož pôšten nikdar ne dobrika,
za pravo on nikoli se
plašán viharju ne umika.

9.

Hrast upogniti se ne da,
ni skale omajáti moči;
in če te ljudstvo kamena,
resnico mu govori v óči!

10.

Pravično se ne zdi mi to,
oj množica potrpežljiva!
Poti se jih in orje sto,
a žanje eden in uživa.

11.

Gotovo, zase si najprej
dolžan in za svoj rod skrbeti;
a to ni vse, srce imej
za brate po vsem širnem sveti!

12.

Popotniki smo vsi, samo
ta hodi peš in ta se vozi.
Če peša, omahuje kdo,
priskoči, bratu brat pomozi!

13.

Kaj nisva delavca oba?
Z glavó jaz delam, ti pa z dlanjo.
Kedo zastonj kaj nama da?
Za jed se trudiva vsakdanjo.

14.

Kedor ne dela, naj ne je,
apostolova je beseda;
kedor pa dela, on ne sme,
jaz pravim, biti brez obeda!

15.

Usmiljenje, roditelji,
otrokom v srca vi sadite!
Usmiljenja, učitelji,
učence svoje vi učite!

16.

Ko si za narod pel in pil,
opravil svoje si dolžnosti.
Kako bi srečen narod bil,
ko to bi bilo mu zadosti!

17.

Kedor svoj narod zataji,
ostró ga sodi! Sram te bodi!
Kedor svoj narod sramoti,
on v moško družbo naj ne hodi!

18.

Odkod naj pride nam uspeh,
ko eden zida, drug podira?
Nesloga, narodni naš greh,
vse prizadeve nam ovira.

19.

Da srajco nosi umazano,
očitaš možu zaničljivo,
a s tem še ni dokazano,
da je njegovo mnenje krivo.

20.

Da skruniš svojo lastno čast,
naj bode, to je tvoja škoda,
a kdo je tebi dal oblast,
da skruniš tudi čast naróda?

21.

Če prideta na dom mi dva
pomoči prosit siromaka,
sovražniku najprej se da,
prijatelj malo naj počaka.

STRUNAM SLOVO.

Najlepše.

Kaj izmed božjih teh stvari
najbolj na svetu veseli? —
Na nebu blagi solnca svit,
na zemlji človek plemenit.

Srce in glava.

Srce brez glave
dela zmešnjave;
glava brez srca
tudi ne velja;
srce in glava,
ta je prava!

Srečni dan.

Kar mladenič upal sem in pel,
sivolas doživel sem vesel:
dan doživel sem, oj srečni dan,
ko človeštvo rešil je Slovan.

PREŠERNOVA PISMA IZ ELIZIJE.

Zdaj, ko je že vama voda do grla,
ki vama bo kmalu sapo zaprla,
zdaj kličeta me, da vama pomagam,
ne vprašata, ali z vama se zlagam!

Zakaj si pa ne pomagata sama?
Kako se hlače tresejo vama!
Kaj nista vedela, kaj so »Novice«?
Gorje, ko velo zgubančijo lice,
ko strela zabliska jim izpod čela —
potrese se vsa slovenska dežela.
Prokleto! — Bog, ti greh mi odpusti! —
Dobile so vaju v stare čeljusti,
ker imenovala sta me »brezobzirna«
brez mojega pooblastila »Preširna«.
Prej niso mnogo po meni vprašale,
sè skopo roko dajale mi hvale
in s kislim obrazom, ker tej gospodi
Prešeren ni bil nikdar prav pogodi.
Kaj prišlo na misel je ljubi ženi,
da staro srce naklanja meni?
Z mladostnim ognjem se zame poteza,
kako ljubó ji pristoji jeza!
Res pozno sem nje ljubezni deležen,
a vendar sem ji iz srca hvaležen.
Ko duša enkrat od telesa se loči,
človeku ni več braniti se moči;
vse mu je trpeti, vse voljno prestati,
če oreh s kostmi se njegovimi klati!
Ravnala sta z mano »ko svinja z mehom«,
zdaj dam naj odpustek vajinim grehom!
Na svetlo dala sta moje pesmi,
storila veliko krivico zares mi.
Kjer pisal sem *am*, tam *om* sta pisala,
povsod apostrofov mi nametala,
z gorenjskega vse na dolenjsko zavila,

pred »eri« poštene *e* populila,
tako da človeka bole ušesa,
zato ne prideta nikdar v nebesa!
— In ti, ki si moje življenje popisal,
kako si vse po vrhu narisal!
Kdaj ribniške si preiskal perijohe
in druge take važne epohe?
Ne praviš jim, kakšno suknjo sem nosil,
ne, kje in kaj sem opoludne kosil,
in kar je najhuje, tristo hudičev,
po koliko pil zvečer sem poličev.
Ti češ, »ničevedec«, mi pesmi soditi?
Učiti se treba prej je, učiti!
Samó po svetu ne išči omike,
domače spoštuj, posnemaj svetnike!
Kar drugim resnica, to nam je zmota,
grdoba pri nas, kar drugod je zmota.
Po svetu pogled je mladini nevaren,
to beri, kar Lesar piše in Maren!
Da duša tvoja ne bode na škodi,
naj Praprotnik sam v učenosti te vodi!
Sploh, da se ogneš vsej zmoti, napaki,
stopinje pobiraj zvestó za prvaki!
V politiki zvezda naj bo ti Costa,
in da ne prelomiš dušnega posta,
»Tovariš« naj bo ti dušna paša!
Posebno pa, taka je sodba naša,
zvesto prebiraj, premišljaj »Novice«,
začetek in konec vsake resnice!
In če ti je njih podoba odurna,
nocturna versa manu, diurna!

A zlasti beri jih po večerji,
da sladko spanje objame te v perji.
Studenec modrosti iz njih ti teče,
prisezaj na vse, kar »Nezmotnik« reče!
Le njega poslušaj, če ne — gorje ti,
gorje na tem in na onem sveti!
Črn dolgo oblak je nad vama visel,
ker svojo enkrat imela sta misel.
Zdaj treščilo je — prav vama godi se!
Kedòr ne posluša, naj pokori se!
A tu porečeta gotovo: »Vraga!
kaj nama pridiga tvoja pomaga?
Prej naju potegni iz strašne muke,
potem, če hočeš, dajaj nauke!« —
Saj rad bi pomagal, a to je težavno!
Zdaj »pooblastilo« ni več veljavno;
prej bilo je čas dovoljenja iskati.
Kaj hočem ga zdaj »post factum« dajati!
Storiti pa čem, kar storiti se more.
Dovolj sta, siroti, trpela pokore,
pozabljno bodi, kar sta grešila!
Vem, slaba ni vaju volja vodila.
Kdo ve? En čas bi se kujal in kisal,
nazadnje jaz sam enako bi pisal.
Če to potolaži »noviško« jezo,
za grehe vama dajem odvezo.
Tako! Zdaj zbogom hodita mirna!
»Novicam« pozdrav

Franceta Preširna.

Dostavek.

Če kdaj se zgodi, da se zdolgočasim,
mogoče, da se zopet oglasim.

SOLNCU.

Ti, ki razsvetljaš najtemnejša kota,
naróda našega razsvetli »glave«,
da bodo nam kazali iz puščave,
v obljubljeno deželo boljša pota.

Če težja bode druga ti dobrota:
Vžgi v srcih ogenj jim ljubezni prave
do národa, ne pa do puhle slave,
če ti zadosti močna je gorkota.

Če pa ti to storiti ni mogoče,
razsvetli ljudstvo, da začne umeti,
kam ta in oni ga voditi hoče!

Vžgi jezo mu in dobro jo podneti,
da vendar enkrat malo zaropoče
in tem »voditeljem« domov posveti!

LE SOLNCE, SOLNCE!

Kar hočete, le mi vzemite,
vse drugo meni malo mar!
Le solnce, solnce mi pustite,
najljubši mi nebeški dar!

Oj sijaj, sijaj, solnce milo,
kako tvoj svit mi dobro de!
Saj skoro boš mi zatonilo,
noč večna mi je blizu že!

DUNAJSKI SONETI.

I.

Ne bo še konca? Zdaj mi je zadosti!
Do vrha jeza mi je prikipela.
Quos ego! Da bi vse vas grom in strela!
Posluh! jaz eno hočem vam zagosti.

O da imel bi človek roki prosti,
gorjača bi okrog ušes vam pela!
Doklej, druhal ti črna, boš norela?
Dovolj je sleparije in norosti.

Sramota, sveta jeza me pretresa.
Slovenci smo potrpežljivi osli,
ne pride se prehitro nam do mésa.

A zdaj počivajo naj drugi posli,
zagosti čem v kosmata vam ušesa,
potem razbijem vam ob glave gosli.

II.

Človekov sin je bil pač duša zlata.
On križ za nas je vzel na svete rame,
todà ko skrunila mu božje hrame
menjalcev, kupcev je druhal nosata

in kar jih sploh živi o krvi brata —
srd, sveta jeza v prsih se mu vname,
bič v svojo blago, krotko roko vzame,
in zdajci, glej, preozka so jim vrata!

Oj pridi, rešenik, druhal razpodi
nesveto nam, ki se redi in pase,
a ljudstvo po puščavi lačno vodi!

Kaj bo trpelo to vse večne čase?
Gorjé! Ubogi narod je na škodi,
po vrhu pa še svet mu krohota se.

III.

»Naučni slovnik« hočete izdati,
kakóršne drugi imajo narodi.
Prvaki, kaj se vam po glavi blodi?
Od strehe hišo jamete zidati?

Kedó ga hoče izmed vas pisati?
Pomagali si bodete s prevodi,
a moje ni, kar sosed mi posodi.
Na svojih nogah, mož, poskušaj stati!

Drugod nikjer ne bere maš cerkóvnik,
pri nas pa mora vse narobe biti,
tako da se nam smeje sam Germovnik.

Veliko mora sam se prej učiti,
kdor hoče pisati »naučni slovnik«.
Oj slavni vi slovenski Abderiti!

IV.

Ab Jove! — S tabo záčnem, sveti »Oče!«
Sè strehe vrabec nam na tla ne pade,
brez tebe v zbor nihče se ne prikrade.
Vse vidiš ti, nič ni ti nemogoče.

Oblast od Drave tvoja je do Soče,
v té stavijo Slovenci svoje nade.
Ti milosti deliš jim, ti »nagrade«,
do tebe vsak pošilja prošnje vroče.

Ti nam grmiš, ti delaš dež in jasno,
ti pišeš véliko in malo »pratko«.
Slovenija te moli enoglasno.

Kar hočeš, vse se ti izteče gladko,
četudi včasi zdi se nam počasno.
Češčeno tvoje nam ime presladko!

V.

»Sinú« puščica tretja naj zadene,
ti, ki ime ti je italijansko
in v žilah sókrvco imaš germansko,
kaj tebe je prineslo med Slovene?

Med Nemci nisi našel svoje cene,
zato blago vse svoje pravdoznansko
prenesel sem v deželo si slovansko,
češ, dete veselí se zlate pene.

Neumen nisi, to se mora reči.
Oh! le predobro si Slovence sodil,
ti znaš očitno »več ko hruške peči«.

Prej z blagom si okrog po hišah hodil,
zdaj jeli vsi sami so k tebi teči.
Kako še dolgo boš za nos jih vodil!

VI.

Pisatelji slovenski, časnikarji,
kako sirovi ste, neotesani!
Bosí, nevmiti in nepočesani,
po govoru, vedenju ste drvarji!

S peresi ne, vi pišete z loparji!
Če v mislih ste, v jeziku telebani,
vi menite, da pravi ste Slovani.
Kje plemenitost v vašem je slovarji?

V psovanju svojem strašno ste zgovorni.
Z »nemčurji«, »mavtarji«, »liberaluhi«
nam pridno bogatíte jezik vborni.

A kakor goba ste v humorju suhi,
v salonu kakor v coklah kmet okorni,
za vso lepoto slepi ste in gluhi.

VII.

Puščice prožil z lahkega sem loka
v prvaško neprijazno mi krdelo.
Lehko jih nekaj je mimó letelo,
preveč se v jezi mi je tresla roka.

Zdaj molči, jeza! Žalost mi globoka
v prijazne svojcev vrste vodi strelo!
Potrebno, vidim, vendar bridko delo!
Kaj čem? — Ljubezen *pokorí* otroka.

Ne! Strel ne bodem streljal. Morebiti
krivico nehote komu bi storil,
hudó bi bilo mi koga žalíti.

Iz srca bodem v srce jim govoril.
O da bi mogel z upom se tešíti,
da ízmed vseh en sam se je spokoril!

VIII.

Molčanje lepo res je, modro delo,
ki misli: kar ne peče te, ne gási!
Z njim človek sitnosti ne nakopá si,
celo koristi svoje bo imelo.

A vendar, bratje, meni bi se zdelo:
molčali smo dovolj, prišli so časi,
da jasna, krepka se beseda zglási,
ki reče: To je črno, to je belo!

Da vse nam gre narobe, kaj je krivo?
Povedati je treba to med brati:
Molčanje naše prepotrpežljivo.

Čas je, da že prestanemo mižati.
Pomislite, vam priporočam živo:
Tuj greh na grehe drugih je molčati.

JANEŽIČU V SPOMIN.

Vrtnik od zore trudi se do mraka,
sadi, presaja, cepi in preliva;
cvetice mraza brani in pokriva,
kedar preti jim toča iz oblaka.

Ves dan po vrtu v solncu pot pretaka,
da pride bela zima, ne počiva;
in vendar sam sadu on malo vživa,
gospod je prvi, naj družina čaka!

Vrtnik si nam rodil se v Rožnem doli,
sadil, gojil cvetice poezije
nam po dobravi, pusti prej in goli.

Sedaj, ko te gomia krije,
žaluje dom, ne zabi te nikoli,
hvaležen slave zdaj ti venec vije.

JURČIČU V SPOMIN.

In zdaj še ti! — Slovenec nima sreče.
Kar da mu, hitro spet mu vzame čas.
Za tabo zro nam zdaj oči roseče,
ki si tako prerano šel od nas!
Prisojeno je naši domovini:
kar boš ljubila, naglo ti izgini!

A tebe ne milujemo. Usoda
prijazna ni ti bila žive dni.
Ubožen sin uboznega naróda
bridkosti mnogo si okusil ti.
S pogledom mračnim si po svetu hodil
in svet te mnogokrat je krivo sodil.

Cvetic veselja nisi bral kraj pota,
nemiren potnik ti — d e s e t i b r a t!
Ti nisi tihega iskal si kota,

kamor ne pridi te nemir iskat:
ljubezen žene ni te grela, lica
ni gladila otročja ti ročica.

In vendar ljubil si: Ljubezen tvoja
slovenski narod bil je dragi sam,
zanj nisi bal se truda, niti boja,
prid njega bil je breme tvojih ram.
Slovanstva srčno ljubil si sinove,
sovražil si sovražnike njegove.

Slovan si bil po duhu in telesi:
v jeklenih prsih srce premehko,
žar svetega navdušenja v očesi,
na čelu skromnost, ponos združen z njo.
Bii redkih besedi si, brez zvijače,
svetinje niso bile ti igrače!

Ne tebe, nas nesreča je zadela,
ti srečno si dospel v pokoja kraj.
Nam dolgo bo še rana krvavela,
kedó na mesto tvoje pride naj?
Izguba tvoja nam je prevelika,
slovenske zemlje ponos ti in dika!

Tvoj duh nam stvaril je podobe jasne,
kedó jih med Slovenci ne pozna
in ljubi? — Njim življenje ne ugasne,
krvi so zdrave, zdravega duha.
Ti mnogo nam si dal, še več bi radi,
a bil si nam odvzet v najlepši nadi!

In vendar tvoj spomin nikdar ne mine,
hvaležen bode večno ti Sloven.
Zapisan v zlato knjigo domovine,
ti svetiš poleg prvih se imen.
Nevénljiv venec glavo ti obdava
in mi hvaležno te slavimo: Slava!

Basni

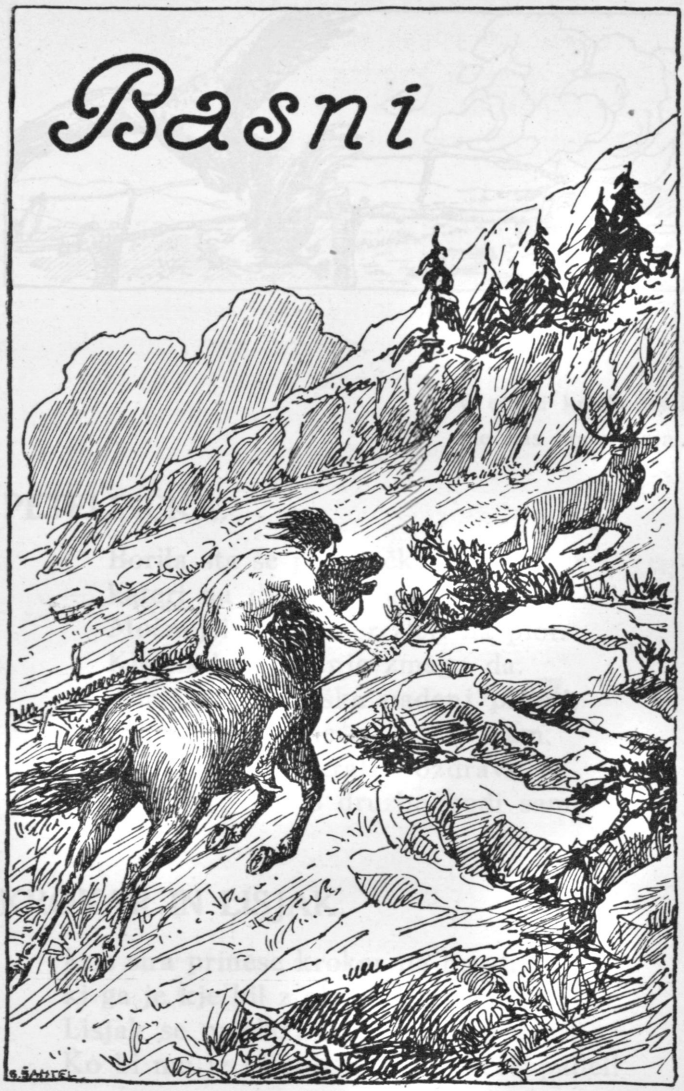

V obliki kratkočasni
uče nas stare basni.

PETELINČKA.

Borila sta se petelinčka dva,
kateri na dvorišču bo gospod.
Močnejši zmaga ter zleti na plot.
Kikiriki! na znanje zmago da.
Kar jastreb zviška nadenj prileti,
pograbi ga, odnese Bog ve kam.
Premagani čez kratko ozdraví
in moško kurjo družbo vodi sam.

KROKAR IN LISJAK.

Kos sira prinese krokar na hrast,
ki ga je kje bil z okna ukradel.
Lisjak se priplazi: »O sirček, o slast!
Ko bi mu iz kljuna v moj gobček padel!

Oj ptica najlepša, kar svet jih ima,
kako se sveti to perje tvoje!
Le škoda, da krokar peti ne zna,
ti tudi, menim, le krokaš po svoje.

Da lep je kakor perje tvoj glas,
vse hvale bi bil in časti nam vreden;
vse bi te slavilo, mesto in vas,
kralj ptičev bi bil in drug nobeden.«

Črnè si misli, te hvale vesel:
Poskusimo malo, kako bi se pelo!
Kra, kra! je lepo na vse grlo zapel —
Sir pade iz kljuna priliznjencu v žrelo.

SRAKA IN PAV.

Ženska taka ali taka,
zala hoče biti vsaka.
Vtakne rada kaj si v láse
ali kaj obesi nase.

Sraka, da bi bila zala,
pavovih peres nabrala.
»To bo pa lepó!« in z vsemi
našopiri se, našemi.

Zdaj pa k pavu v vas! Seveda
v mlaki se gredoč ogleda.
Pavu vsa izpremenjéna
reče: »Naj bom tvoja žena.«

Pav se razsrdi: »Ti spaka
moja žena, ti si sraka!«
Perje svoje ji pobere,
vmes še njeno ji izdere.

NETOPIR.

Na tla je padel netopir podnevi.
Podlasica ga zgrabi, on pa reče:
»Oh prizanesi mi, ubogi revi!« —
»»Ne more biti, stara pravda teče
med ptiči in menoj.«« — »O to ni nič!
Jaz miška sem pohlevna, ne pa ptič.« —
»»Pa bodi, zdrava mi ostani, miška!««
To reče, ga pusti in gre. Kar zviška
postolka nadenj doli prileti.
Prestrašen milo netopir kriči:
»Usmiljenje imej, postolka, z mano!« —
»»Zakaj pa? Miši meni so za hrano!«« —
»Jaz nisem miška, ptič sem kakor ti,
ptič, ki so oslabele mu moči;
pač res nekoliko podoben miši.« —
»»Naj bo, kaj novega vsak dan se sliši.««—
Zdaj miš, zdaj ptič, kakòr najbolje kaže;
tako seve izhaja se najlaže.

KONJ IN OSEL.

Konja z oslom gnal je mož po poti.
Konj in osel težko breme nosi.
Osel omaguje, konja prosi:

»Vzemi kos tovora mi siroti!«
Konj, da ne! — Mrtev se osel zgrudi.
Gospodar pa oslov tovor vzame
ter ga konju položi na rame,
ne dovolj — oslóvo kožo tudi!

OSEL IN PSIČEK.

Osel je videl, kako gospodar
svojega psička rad ima,
ker se tako mu dobrikati zna.
Misli si: To je že prava stvar!
Da bi kaj takega se ne znalo!
Naj le pride, počakajmo malo!
Ko na vrtu zagleda moža,
zdirja, skače in z repom miga,
kakor je videl psa, pa riga
po oslovsko: i-a, i-a!
Vzpne se pred njim na zadnje nogé,
prednje na rame mu položi.
Kaj to pomeni, mož ne ve;
misli si pač, da osel nori.
Ko mu pa lice lizati hoče,
»Ti grdoba!« nad njim zaropoče.
Daleč od sebe ga pahne jezen,
mar mu ni oslovska ljubezen.

LEV, OSEL IN LISICA.

Lev, osel in lisica lov lovili,
zverine so veliko podavíli.
Lev oslu zapove, da naj deli.

Ta tri enake kupe naredi:
Tako, zdaj vsak svoj delež naj izbere!
»Ti osel ti!« se lev nad njim zadere
in ga raztrga — »Zdaj pa déli ti!«
veli lisici. Ta na kup vse znosi,
en majhen kupček zase le pusti .
Nato: »Tu vzemi si!« lepo ga prosi.
Zdaj zadovoljen vpraša lev lisico:
»Kje pa si ti deliti se učila?«
Ta reče mu: »Da ti povem resnico:
Nesreča oslova me je zmodrila.«

VOLK IN MEDVED.

Volk in medved pod goró
srno najdeta mladó.
Sprimeta se in borita,
da nazadnje obležita.
Kar lisica tja priteče,
zgrabi srno, nič ne reče
in pobegne z njo v goró.
Tepca gledata za njo.

LEV IN ZAJEC.

Kralj lev se je nekdaj pogovarjal
prijazno z zajcem, zverjo uhato.
Besede je dobro ta preudarjal,
spodobno se vedel in možato.

Le ene ni mogel mož zamolčati,
vesel časti in imenitnosti svoje:
»Kralj lev, je li res, če smem vprašati,
da vam je petelin zoprn, ko poje?« —

»»Veljaki imamo svoje slabosti,
ta to, ta ono, kaj bi tajili!
Na primer, slon v vsej svoji kreposti
ne more čuti prasiča, ko cvili.««

»Tako je v resnici, kralj češčeni,
junaka včasi slabost obhaja.
Enako godi se tudi meni,
trpeti ne morem, ko pes zalaja.«

LISICA LEVINJI.

Lisica levinji: »Kaj boš ti, reva?
Na leto eno mlado le imaš.« —
Njej levinja: »»Kar praviš, to ni laž.
Res enega imam le, ali — leva!««

VOLK IN ŽERJAV.

V goltancu kost je volku obtičala,
izpraviti nikakor ni se dala.
Zdravnika išče. Pride mu žerjav. —
»Pomagaj! Dal ti bodem, kar je prav.« —
Žerjav veli: »»Odpri, kar moreš, žrelo!««
In s kljunom seže vanje, z glavo celo
ter kost izdere. — »»Zdaj plačilo moje!««

Volk nehvaležni drugo zdaj zapoje:
»Ni to dovolj plačila, da sem glavo
iz žrela pustil celo ti in zdravo?«

ZAJCI IN ŽABE.

Zajci, večnega strahu že siti,
so sklenili v vodi smrt storiti.
Pridejo do luže. Od njih šuma
splaši se na bregu žabja truma.
V lužo vse poskače. — »Ne, možaki!
Smrti nočemo storiti v mlaki,«
reče zajec siv: »Kaj bi se bali?
Še plašnejše vidimo živali.«

OČE IN HČERI.

Imel je oče hčeri dve,
omožil dobro je obe.
Starejšo je vrtnarju
in mlajšo dal lončarju.
K vrtnarjevi pogledat gre:
»Kako je kaj?« — »»Bo že, bo že,
samo dežja je treba zelenjavi.
Molíte zanj!«« — Lončarjevo pozdravi:
»Kako pri vas?« — »»Bo že, bo že, samo
Bog daj nam solnca, lepega vremena,
da se suši posoda nam lončena.
Molíte zanj!«« — Zdaj moli! Pa kako?

POPOTNIK IN RESNICA.

Popotnik vidi ženo na samoti,
pobita, žalostna sedi ob poti.
Prijazno vpraša: »Kdo si ti, ženica?«
Pogleda ga, odgovori: »Resnica.
Ti, mož, me torej tudi ne poznaš! —
Kaj te pregnalo je iz mesta?«« — »Laž.«
»»Nekdaj povsod so radi me imeli.
Laži zdaj, kamor pride, so veseli.
Kjer laž samo se ljubi in časti,
resnica nima mesta med ljudmi.««

KLEN IN RAK.

Klen.

»Smiliš se mi, siromak,
grdi, neokretni rak!
Ti, ker se tako bojiš,
v luknji sam ves dan čepiš.
Šele, ko nastane mrak,
upaš si iz nje, mračnjak!
Zadenjsko se ven priplaziš,
zadenjsko za hrano laziš.
Me pa ribe plavamo,
sem ter tja zigravamo,
zvijamo se, zibljemo,
z repom rahlo gibljemo.

Videti nas je lepó,
pa poskusi ti takó!
Ribice lahko živimo,
dan na dan se veselimo,
vi pa ste okorni, raki,
nazadnjaki in mračnjaki.«

R a k.

»Raki smo zares okorni,
nismo kakor ti zgovorni,
vendar — dasi rad molčim,
nekaj ti odgovorim:
Kar se tiče naše hoje,
naj povem ti misli svoje:
Raki zadenjsko gredo,
ker so vstvarjeni tako.
V luknji rak čez dan čepi,
ne zato, ker se boji;
rak bolj nočna je žival,
Stvarnik mu takó je dal.
Rak da bi se bal kogá?
Klešče take, glej, ima!
Z njimi vščipne, da boli.
Pridi sem, če te srbi!«

DVE MALHI.

Dve malhi nosi človek vsak,
v obeh obilo je napak.
Napak je tujih polna ena,
ki spred na prsih mu visi.

Na hrbtu druga ga teži,
ki z lastnimi je naložena.
Zato le vedno vidi tuje,
napak se svojih ne sramuje.

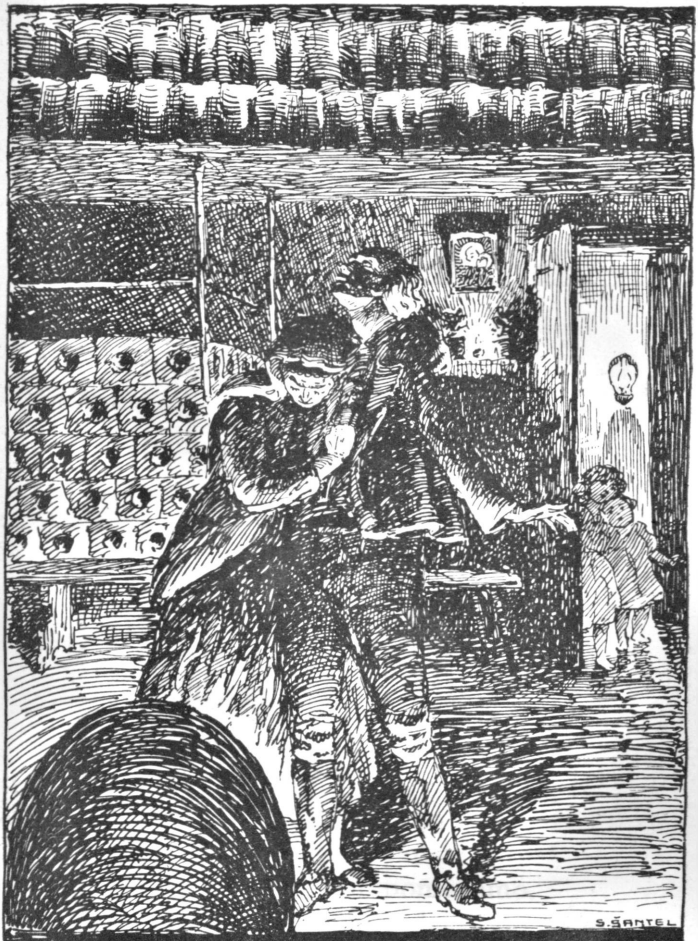

Prizori in igrokazi

NA SENOŽETI.

(Odlomek.)

Dekleta.

Seno dekleta grabimo,
prijetno žensko delo!
Pa peti ne pozabimo,
kaj bi dekle ne pelo?
Le enkrat se lepo živi,
ko mlada v žilah teče kri.

Vsi vkup.

Le enkrat se lepo živi,
ko mlada v žilah teče kri.

Fantje.

Dekletom mi pomagamo,
prijetno moško delo!
Mi zdevamo, nalagamo
pa pojemo veselo.
Le enkrat se lepo živi,
ko mlada v žilah teče kri.

Vsi vkup.

Le enkrat se lepo živi,
ko mlada v žilah teče kri.

Pastir.

Končati delo že je čas,
doma večerja čaka nas.
Že solnce blizu je gorá
in dosti še leží sena.

Vsi vkup.

Prav pravi pastir, res pozno je že,
le urno, le urno sukajmo roké!

(Sliši se piskanje, čez nekaj časa nastopi)

Pikin Jože.

Pikin Jože, tralala!
póvsod in nikjer doma.
Staro in mlado
ima ga rado,
piskati in peti zna.

Pripovedke lepe zna,
pol smehá in pol joká,
burke uganja.
Mati županja
sama rada ga ima.

Vsi.

Pikin Jože, dober dan!

Pikin Jože.

Pevcev kralj imenovan.
Tako se namreč imenujem sam,
ker kakor kos in slavček peti znam.
Z beračem pita me hudobni svet,
berač! kriče otroci zad in spred.
Kaj, jaz berač? Jaz ne molim roké,
ne pačim se, ne prosim vbogajme.
Pred cerkvijo pri vratih ne čepim,
zaslužim si pošteno, kar dobim.
In radi dájo, kar dajó ljudje,
in zraven se še tudi veselé
veselega čudaka. — Jaz berač?
Naj bo, če se mi reče postopač.
Popotnik, pevec sem popotni jaz,
ne straši glad, vročina me in mraz.
Brez davka, brez opravka in dolgá
lepo živim, vse rado me ima.
Pokoncu nosim glavo brez skrbi,
vse moje, kar mi vidijo oči!

Kjer Slovenec govori,
po slovensko Bog se moli,
zlata kapljica zorí,
krasne gore, cvetni doli.
Brata brat Sloven pozna,
tam povsod sem jaz doma.

Žena pridna, mož junak,
kakor makov cvet dekleta.

Sin mladenič korenjak,
vreden matere, očeta.
Kar se reče, to velja.
Tam, oj tam, sem jaz doma!

Zdaj pa ne morem več. Suhó mi je
od petja in od žeje grlo vse.
Krščanske duše, kje je kaj mokrote?

Pastir *(mu pokaže studenec).*

Poglejte, tukaj dosti je dobote!
Vodica čista je in hladna tudi.

Pikin Jože.

Za zadnjo silo! Nič se mi ne čudi!
Pa ribice po njej igrajo se
in dobro, vidim, v njej imajo se.
Ne bom vas motil, ribice drobné,
kalil ne bodem bistre vam vodé.
Kaj drugega želi si pevca grlo.

(Deklica mu prinese vrč z vinom.)

Pikin Jože *(pije).*

Kako to dobro de! Ti dekle vrlo!
Povrni Bog ti, kar si mi storilo!

(Pogleda v studenec.)

Oj srečne ribice ve,
ne znate, kaj je gorjé!

Nikdar iz vode ne greste,
kaj je vročina, ne veste,
in kar najhujše je nam,
neznana žeja je vam.

(Ogleduje se v vodi.)

Oj Pikin Jože, Pikin Jože ti,
kako si lep bil nekdaj, kakor kri
in mleko! Stara Pika, tvoja mati,
ne mogla bi te takega poznati.
Oj ti mladost, življenja zarja,
enkrat samo nam siješ ti!
Oko berača in cesarja
zastonj po tebi se solzi.
Stoj, Pikin Jože, to ni pravi glas,
veselje s tabo pridi v trg in vas!
Mladino sámo vidiš pred seboj,
poskočno jim zapiskaj in zapoj!
Mladina moška tu in ženska tam!
Po dva in dva! Jaz pa zagodem vam.
Po dva in dva podajte si roké
in urno mlade sukajte peté! *(Plešejo.)*

Gospodar župan *(pride).*

Tako se dela? Dideldideldaj!
Znorelo vse se suče, to je kaj!

Pikin Jože.

No, kaj pa to, če mladi se ljudje
pod milim nebom malo zavrte!
Mi tudi, oče, bili smo mladí
nekdaj, in zdaj, pomislite, so ti.

Gospodar.

Ti pa že ti, ki motiš mi ljudi,
ti lahkokruhar sivolasi ti!
Ne orješ in ne seješ, ne skrbiš,
pa kakor vrabec v prosu le živiš.

Pikin Jože.

Ljudjem življenje lajšam in sladim,
kaj de, če včasi malo ponorim.
Veselje nosim, trosim krog in krog,
veselega vesel je tudi Bog.

Gospodar.

Naravnost v luknjo s takimi ljudmi!
Tako postava nova govori.

Pikin Jože.

Za naju, menim, stara še veljaj.
Bog srečo vam, župan oblastni, daj!
Poglejte le, kako po plesu spet
roké vam urno suče mladi svet!
Mazila hoče malinsko kolo,
veselje delo dela nam lahkó.
Kaj menite, kako se vas bojim!
Večerjo dobro, vem, pri vas dobim.
In zdaj pa eno še, ki bo za vas,
pošteno, ne samó za kratek čas.

(Poje.)

Kmetov stan najtežji stan,
skrb in delo dan na dan!
Vbija se in trudi,
da se v jamo zgrudi.
Od zore do mraka
težava ga čaka,
od mraka do zore
prav spati ne more.
Žena ga pika,
sila velika,
zdaj moke, zdaj soli
v predalu ni.
Obuti nima Tine kaj
in Minka kaj obleči.
Ti vedno daj in vedno daj,
vsem ni mogoče vstreči.
Davki pridejo, priklade.
Kje naj jemlje, da ne krade!
In če ne plačaš, reva,
pa kravica iz hleva!
Prodati ni že kaj,
in vendar daj in daj!
Žito na polju zori,
siv se oblak pridrevi,
toča se vsuje z neba,
klas mu in lat pokonča. —
Brez dela, skrbi
gospoda živí.

Odvetnik, notar
kuje si denar;
pero pomoči,
goldinar skoči.
Pravde ni konec,
poln mu je lonec,
kmetu pa prazen.
Lepa prikazen!
Zdravnik potiplje žilo —
goldinar za plačilo.
Če kaj zapiše,
velja pol hiše!
Uradnik sedi,
nič se ne mudi,
pero mu igrača,
gotova je plača. --
Čevljarja poglejte, kako živi!
S kopiti po hišah se zlahka redi.
Na stolcu sedi mastito,
ima med koleni kopito
in s šilom vbada, zabija žebljè
pa norce uganja, da smeje se vse.
Zdaj žganci, zdaj krača,
klobasa, pogača,
kar dobrega hiša ima,
vse rado čevljarju se da.
Nazadnje pobere kopita pa gre,
na voglu poskoči, zavriska: juhé!
Karkoli na svetu živi,
kmet z žuljavo roko redí.

Vsi.

Kmetov stan najtežji stan,
skrb in delo dan na dan!
Vbija se in trudi,
da se v jamo zgrudi.

(Zazvoni.)

Pikin Jože.

Slišite zvonjenje?
Angelsko češčenje.
Klobuček z glavé,
sklenimo roké,
pokleknimo
in molimo!

(Pokleknejo in molijo.)

Vsi.

Solnce je že za goró,
seno naloženo,
delavci domov gredo,
delo je storjeno.
Domov se pomiče
počasi voz težak.
Večerja nas kliče,
polje objema mrak.
Že leta netopir,
povsod je mir!
Mi tudi smo miru željní,
domov se nam mudí

LOGARJEVI.

Prizori iz petega dejanja.

Osebe:

Andrej Logar. **Polona.**
Matija. **Tone.**

Prostorna kmečka soba. Večer.

PRVI PRIZOR.

Tonček, potem Polona.

Tonček *(pri veliki mizi s knjigami pred seboj, s peresom v roki, bere).* Ob cesti, ki je 2 kilometra 761 metrov dolga — zakaj pa še tistih 761 metrov? — stoji na vsako stran v enaki daljavi po 530 ovočnih — aha! to je sadnih — dreves. Kako daleč narazen stoje drevesa? Ta je pa že malo slana, vendar jo bomo že z božjo pomočjo. Zakaj sem pa prvi v računstvu, kakor pravijo? — Torej na 2 kilometra 761 metrov, to je 2761 metrov gre 530 dreves; treba bo torej 2761 deliti s 530; 5 v 27...

Polona *(pride iz kuhinje s košarico v roki).* Le pridno delaj, Tonče, da bo do večerje vse gotovo; saj si tako malo pozno začel. Jaz skočim malo k sosedovim po opravku, skoraj bom zopet tukaj.

Tonček. Kdaj pa pride oče s sejma, mati?

Polona. Vsak čas lahko pride. Le glej, da bo vse v redu do tistega časa; saj veš, kako je natančen.

Tonček. Vse je že gotovo, samo eno še imam, pa ta bo tudi skoraj v kraju.

Polona. Ne bom te motila —

Tonček. Ej, take sile pa vendar ni! Kaj mislite, mati, ali mi bo oče kaj prinesel s sejma?

Polona. Če si bil ves čas priden, morda že, pa če ga nisi nikoli razjezil!

Tonček. Priden že, priden; ali da bi ga ne bil nikoli nič razjezil, vendar ne morem prav reči. Malo nagel je oče in rad malo zaropota, tudi ko ni take sile. Vendar se nič ne bojim. Veste, mati, naš oče je čuden mož; kdor ga ne pozna, bi ga lahko krivo sodil. Ali jaz ga pa že poznam. Rad se dela hudega; rad grdo pogleda in se zadere nad človekom, tudi nad menoj. Ali jaz sem prebrisan človek. Včasi, ko sam ne ve, mu kakor skozi nekako poko pogledam v srce, in to je prav dobro, mehko srce. Z menoj ni tako, kakor se bere v lepih povestih; ne boža me, ne objema in poljublja me, ne pita me z medenimi priimki, in vendar, recite, kar hočete: jaz vem, da me ima rad in prinese mi tudi kaj. Boste videli, pa stavite z menoj!

Polona. Kakor meniš! Zdaj pa moram iti.

Tonček. 5 krat 5 je 25 *(potem molčé piše).* Tako, ta je tudi gotova! *(Pospravlja: začuje korake po veži.)* Kdo neki? Očetovi koraki to niso! *(Vrata se počasi odpro, vstopi star mož s culo v roki.)*

DRUGI PRIZOR.

Tonček. Andrej Logar.

Andrej. Dober večer Bog daj!

Tonček. Bog ga daj!

Andrej. Sam doma?

Tonček. Sam; oče je na sejmu, mati pa pri sosedovih. Odložite malo pa semkaj sedite, oče! Videti ste trudni. Odkod pa ste? Iz našega kraja menda ne; nikoli vas nisem še videl v svojem življenju.

Andrej. Ljubi — kako ti je pa ime?

Tonček. Tonček sem doma, v šoli pa Anton.

Andrej. Ljubi Tonček, jaz sem pač v tem kraju doma, ali veliko let sem že z doma, zato ni čudo, da me nisi še videl.

Tonček. Kje pa ste živeli ta čas?

Andrej. Daleč, daleč odtod!

Tonček. V Ljubljani, v Celju, v Celovcu?

Andrej. Še dalje!

Tonček. Pa menda vendar ne v Trstu?

Andrej. Oj še veliko, veliko dalje! Tam onkraj tiste velike vode — v Ameriki!

Tonček. Kaj pravite? V Ameriki? Iz Amerike ste prišli? Za božjo voljo, ali je mogoče? Pa kaj se čudim? Saj sem bral in slišal praviti, da se je mnogo ljudi iz naše dežele preselilo v Ameriko. Vi ste torej eden tistih? Kako se vam je pa godilo v Ameriki?

Andrej. Zdaj tako, zdaj tako, kakor je bila volja božja.

Tonček. To mora biti lepo v Ameriki! Ali ste prišli v dotiko z Indijanci, rjavokožci?

Andrej. Hvala Bogu, da ne! Saj me tudi mikalo ni!

Tonček. Jaz bi pa rad imel opraviti z njimi. Jaz bi kar pobegnil v Ameriko. To bi bilo veselje!

Andrej. Veš, od daleč se to vidi vse lepše. Povsod je dobro, pravijo po pravici, doma pa najbolje.

Tonček. Veste, oče, če utegnete, pri nas morate ostati več časa, pa mi boste povedali vse, kar ste doživeli v Ameriki in na potu, ko ste se vozili po morju. Oče in mati vas bosta tudi rada poslušala.

Andrej. Bomo videli. — Kakšne bukve pa imaš tukaj?

Tonček. To so naše šolske knjige: katekizem, berilo, računica...

Andrej. Kako praviš? Rač...

Tonček. Računica.

Andrej. Kaj je to računica? Katekizem, berilo — to že vem, tako smo tudi mi govorili, ali računica —

Tonček. To je knjiga, v kateri se uči računstvo, t. j. kako se računi ali rajta, kakor pravijo taki, ki ne znajo lepo, čisto govoriti slovenski.

Andrej. Tako, tako! Zdaj se ljudje pri nas nosijo in govore in žive nekako bolj po gosposko. Da bi le s starimi navadami ne izginilo staro poštenje! V šolo torej hodiš, to je lepo in dobro. Zdaj, kakor slišim, hodijo tudi pri nas skoraj vsi

otroci v šolo. Da bi se le vsi tudi pridno učili! Ko človek pogleda malo po svetu, potem šele prav vidi, kako dobro je, če se je kaj učil v mladosti. Kdor nič ne zna, nič ne velja. Česa se pa učite v šoli?

Tonček. Najprej seveda imamo katekizem, krščanski nauk in zgodbe Sv. pisma starega in novega zakona.

Andrej. Tako je prav. Krščanski nauk je prvi, le pridno se ga uči! Staro mero so odpravili, dobro, ali staro vero naj nam puste.

Tonček. Branja in pisanja seveda tudi, potem zemljepisja: kakšna je zemlja, kako se suče okrog solnca, kako se delajo noč in dan in štirje letni časi, katere gore in reke so v tej ali oni deželi, posebno v naši domovini, katera mesta in koliko prebivalcev imajo posamezne dežele. Spoznavamo različne živali, rastline in kamene. Kako bi vam mogel vse na drobno in natanko našteti! Vsega se učimo, kar mora človek vedeti in znati.

Andrej. Potemtakem ste pravi učenjaki!

Tonček. Kajpada smo, kolikor toliko. Pa računstva seveda tudi! Kaj težke račune že rešujemo. Poslušajte! *(Bere iz računice.) A* in *B* dobita za delo 37 dinarjev 96 par. *A* je delal 5 dni, *B* 8 dni. Koliko dobi vsak?

Andrej. Jaz ne vem! Kaj takega se svoje dni mi nismo učili! Svet je od dne do dne bolj prebrisan! — Pa dinarje ste dobili in pare. Svet se res suče kakor kolo.

Tonček. Še eno! *(Bere.)* K skupnim davkom neke občine je donašal *A* 57. del, namreč 136 dinarjev 80 par. Koliko je moral donašati *B*, ako je njegova davčna vsota znašala 76. del vkupnega davka?

Andrej. To je pa že najvišja učenost!

Tonček. In to sem jaz vse izračunil prav lahko, kakor bi orehe trl. Ali hočete slišati?

Andrej. Čemu? To ni nič za mojo staro glavo. Pa kaka čudna imena imate v svojih računih! Enemu se pravi *A*, drugemu pa *B*. Čudna svetnika.

Tonček. Ali ni to res imenitno? *A* pravimo namesto kateregakoli imena in prav tako *B*, *C*. Tisto vam pa pravim, oče, ne da bi se hvalil: kar se tiče računstva, ne ustrašim se nikogar. Če pride kaka prav zagatna naloga, da je ne zmore nobeden, pa mi migne gospod učitelj z očmi —

Andrej. To so gospod šomašter, kakor smo rekli nekdaj; učitelj zato, ker uči. Nič napačno!

Tonček. Mi smo pa učenci, ker se učimo.

Andrej. Torej, kako ti pravijo?

Tonček. No, Logar Anton, kaj pa ti?

Andrej. Kako? Kaj praviš? Logar?

Tonček. Zakaj pa ne Logar? Kaj ni to pošteno ime, kali?

Andrej. Menda se ne umeva prav. Pri vaši hiši se pravi po stari navadi pri Logarjevih, ti pa se pišeš za Hribarja!

Tonček. Jaz naj se pišem za Hribarja! Ta ni slaba! Jaz bom morda vendar najbolje vedel, kako se pišem. A zdaj vem, zakaj mislite, da se pišem za Hribarja! Pred nami so bili tukaj Hribarji, ali naš oče je kupil od Hribarjevega strica ta dom. Mi pa smo Logarji, stare mere poštenjaki. Raca na vodi! Jaz sem Logar Anton, kakor sem vam že rekel, moj oče Logar Matija in naša mati je Polona, Apolonija Logar. Tako, zdaj veste!

Andrej. Vse vem! *(Vstane in vzame culo s klopi.)* Zdaj pa moram iti. Z Bogom, ljubi Tonček! Priden bodi, poslušaj svoje starše! In če boš kdaj sam oče, ne bodi samoglav, tudi ne s svojimi otroki. Trma ni dobra! Meni se mudi, zdrav ostani!

Tonček. Kaj pa to? Prej se vam ni mudilo, zdaj pa kar! Ali morda zato, ker smo Logarji? Kaj je ime Logar tako na slabem glasu? *(Stopi predenj.)* Ne, oče! Jaz vas ne pustim tako! Kaj bi mi rekla oče in mati, ko bi slišala, da sem pustil starega popotnega moža v mraku izpod strehe! Mislila bi morda, da sem ga kako razžalil. Tega pa že ne!

Andrej. Le tiho bodi! Ko bodo tvoji starši zvedeli, kdo je bil pod njih streho, pa bodo veseli, da se je zopet pobral o pravem času.

Tonček. Kako čudno govorite! Kakemu razbojniku vendar niste podobni!

Andrej. Sčasoma ti bo vse jasno. Zdaj pa le hitro! Pusti me!

Tonček. Zdaj pa res ne vem, kaj naj mislim in storim. *(Začuje korake v veži.)* A to je prav! Mati gre. Zdaj bomo videli. *(Vrata se odpro, mati vstopi.)*

TRETJI PRIZOR.

Tonček, Andrej, Polona.

Polona *(ostrmi, ko zagleda Andreja, ki je vidno v veliki zadregi).* Oče, oče! *(Prime ga za obe roki.)* Bog vas sprimi pod našo streho! Da ste le še živi in zdravi!

Andrej. Ne zameri, da sem prišel. Nisem vedel, da je vajina hiša!

Polona. Ne govorite vendar tako, oče! Najina hiša vaša hiša.

Tonček *(debelo gleda).* Oče? Oče? Kaj pa to? Čigav oče?

Polona. Očetov oče, moj oče, tvoj stari oče, naš oče! Pojdi, pa podaj roko svojemu staremu očetu.

Tonček *(stori tako).* Ej, to je pametno! Zdaj imam pa še starega očeta! Kdo bi bil mislil kaj takega! Zdaj boste pa zmerom pri nas ostali.

Polona. Kajpada! Pri nas bo pa dobro se mu bo godilo.

Andrej. Ti že ti, Polona! Verjamem, da boš imela potrpljenje s starcem, ki nima, kamor bi položil glavo, čeprav mu nimaš za kaj biti hvaležna. Ravno narobe! Ali kaj pa on, ki sem —

Polona. Tiho, oče!

Tonček *(maje z glavo).* Čudne reči!

Polona *(prime Tončka za ramo ter ga zaobrne).* Ti v kuhinjo! Nikogar ni pri ognju. Glej na večerjo, ki se kuha! Ko bo vrelo, pa me pokliči!

Tonček *(gre počasi ven).* Zdaj moram pa v kuhinjo!

ČETRTI PRIZOR.

Andrej in *Polona.*

Polona *(malo bolj potihoma).* Kar se tiče njega, le mirni bodite! Vesel bo, da vas zopet vidi. Kaj menite, da je res tako hudoben človek?

Andrej. Svojo glavo ima prav kakor njegov oče. Kresilo ob kamen — iskre! Če pomisli, kaj sem mu storil v trmi, da sem ga izpodil, prepovedal mu svojo hišo, ker ni hotel pustiti ubožnega pa pridnega in poštenega dekleta! Tako sem ravnal z njim, ki mi je bil vedno priden, varčen sin. Kaj pravim sin? Za hlapca mi je bil, za težaka, samo brez plačila. Moj edini sin je bil oni nesrečni —

Polona. Molčite nu, oče, pa pustite te neprijetne, pozabljene reči!

Andrej. Ne, pusti me, naj govorim in si olajšam vest kakor pri izpovedi! V sleposti sem dal vse, vse tistemu svojemu izgubljenemu sinu — Bog mu daj mir in pokoj, saj se je pokoril — ki mi je na Dunaju vse zapravil. Ostalo mi je samo

toliko, da sem mogel v Ameriko, Andrej Logar v Ameriko! !

Polona. In vendar, glejte, oče, Bog je v svoji neskončni milosti obrnil vse na dobro. Matija je imel srečo pri vsem, kar je počel. Svojo trmo ima, prav pravite; ali trma je včasi tudi dobra, če je na pravem mestu. Zabil si je bil v glavo, da hoče biti sčasoma gospodar na starem Logarjevem domu. To se mu je zdelo tem lažje, ker Hribar, vaš kupec, ni kmetoval in gospodaril, kakor se mora, če se hoče živeti v današnjih časih. Prej, nego bi bila jaz kdaj upala, smo že oblastno gospodarili na starem Logarjevem domu. Res je bilo treba nekaj na posodo vzeti, da smo izplačali Hribarja, ali ta dolg je z božjo pomočjo do malega že poravnan. Torej, oče, še enkrat: Bog vas sprimi! Kar je bilo neprijetnega, pozabite pa veseli bodite in Boga hvalite kakor jaz, da se zopet vidimo zdravi in veseli. Izpraševala vas ne bom, kako se vam je godilo; za to bo še časa dovolj, ko se odpočijete do dobrega. Trudni ste gotovo pa lačni tudi. Najprej večerjo! *(Hoče iti v kuhinjo.)*

Andrej. Ne, Polona, večerje ne, lačen nisem prav nič, truden pa truden. Če meniš, da on ne bo hud, pa mi vrzi malo slame na tla v skednju ali kjer bodi.

Polona. Kaj? Naš oče, da bi pri nas spal na slami kakor berač! Če že res ne marate večerje, če ne morete ali nočete počakati, da pride on — tukajle notri boste spali *(odpre stransko izbo)* na moji postelji. Ležali boste in spali kakor kak

grof ali škof. Nič se ne branite! Vse zastonj, tu sem jaz gospodinja in tudi jaz imam svojo trmico. Če menite, pa pojdite precej! Tonče, sem pojdi!

(Tonče je med tem pogovorom nekekrati odprl vrata in pogledal v sobo, ali mati mu je vselej zapretila, da ne!)

PETI PRIZOR.

Prejšnja. Tonček.

Tonček. Kaj bi radi?

Polona. Stari oče noče čakati večerje. Truden je, spat gre. Vošči mu lepo lahko noč!

Tonček. Jaz bi ga pa tako rad še gledal pa govoril z njim. Ali če ste tako trudni, pa lahko noč! Dobro spite, pa kaj lepega naj se vam sanja!

Andrej *(gre počasi v stransko izbo).* Lahko noč!

Polona in Tonček. Lahko noč! *(Polona gre v kuhinjo.)*

ŠESTI PRIZOR.

Tonček (sam).

Tonček *(hodi po sobi gori in doli, držeč se za brado).* Čudne reči to! Prav kakor v sanjah ali v kaki povesti! Pa da mi niso nič povedali, da imam starega očeta — v Ameriki! Nekdaj sem bil pač ujel na uho nekaj takega, pa nisem dalje ugibal. Kdo bi bil pa mislil! — Oče gre. To je pametno! To bo gledal!

SEDMI PRIZOR.

Tonček, Matija, malo potem Polona.

Tonček. Dober večer, oče! Težko sem vas čakal.

Matija. Dober večer! Kaj novega?

Tonček. Oj novega, novega!

Polona *(naglo vstopi in mu popreti, naj molči).* Ti vzemi svoje bukve v roko pa v kot!

Tonček. Saj že vse znam pa naloge so tudi gotove. *(Tiho.)* Kaj pa zopet to!

Polona. Pa kaj beri! — Kako si opravil?

Matija. Dobro sem opravil, prodal! Tri sto dinarjev, da govorim po novem. Pa pili smo ga tudi malo seveda, po navadi; zato sem se malo zamudil.

Polona. Prav, saj si ga redkokdaj privoščiš.

Matija. Jaz sem le vesel, da bomo mogli zdaj odriniti zadnji dolg, ki je bil na hiši. Noč in dan nisem imel miru; vedno me je nekaj ujedalo in peklo kakor huda vest. Zdaj smo ptiči! Živa duša nima zdaj nič opraviti in govoriti na Logarjevem domu. Vsakemu lahko vrata pokažem, kdor bi bil nadležen. *(Vrže listnico na mizo.)* Denar gospodar! Kaj si mi hotel povedati, Tone?

Tonček *(iz kota).* Če mi pa mati ne pusti!

Matija. Kaj pa je, mati?

Polona. Le malo potrpljenja! Vse lepo po vrsti, kakor so hiše v Trsti. Najprej boš pa večerjal. Sem le sedi pa odpočij si malo! Takoj bo

na mizi. *(Gre ven, pa še enkrat popreti Tonetu, naj molči.)*

Matija *(pogleda Tončka).*

Tonček. Mm, mm!

Matija. Mm, mm!

Polona *(prinese skledo ter jo postavi na mizo).* Zdaj pa hitro začni! *(Tončku.)* Pa ti tudi!

Tonček. Mm, mm! *(Sede ter začne zajemati z očetom.)*

Polona *(sede Matiji nasproti).* Tako! Zdaj lepo jej pa poslušaj! Popotnega moža imamo pod streho.

Tonček. Pa kakšn—

Polona. Jezik za zobmi! Zdaj jaz govorim.

Tonček. Mm, mm!

Polona. In veš, odkod je prišel?

Matija. Odkod?

Polona. Iz Amerike!

Matija. Iz Amerike?

Polona. Iz Amerike. Pa misli si, našega očeta je videl v Minezoti!

Tonček. Mati!

Polona. Tiho ti!

Tonček. Mm, mm! *(Hitro zajema.)*

Matija *(položi žlico na mizo).* Očeta videl! Torej še živi, hvala Bogu! Kako se mu pa godi?

Polona. Slabo se mu godi pa bolan je!

Matija *(nekaj časa molči zamišljen).* Bolan je, zapuščen, v tuji deželi, brez pomoči!

Polona. Kdo ga je pa silil —?

Matija *(pogleda jo ostro).* Polona! Tako te nisem še nikoli slišal govoriti. Oče je oče! Kako pravi četrta božja zapoved?

Tonček *(zase).* Spoštuj očeta...

Polona. Hotela sem le reči... Pomisli...

Matija. Tu ni nič pomišljevati ali premišljevati. Pomagati je treba prej ko mogoče. Hvala Bogu, da imamo ravno s čim. *(Udari po listnici.)* To, in če ne bo zadosti — zadnji rep iz hleva.

Polona. In ravno prej si se tako veselil, da boš mogel poplačati zadnji dolg.

Matija. Žena, čudno govoriš; ali nič ti ne pomaga, tu sem jaz gospodar! Res, da ni tvoj oče, je pa moj; in to bi ti moralo veljati ravno toliko! — Samo ko bi človek vedel kako? Ko bi pomoč prišla prepozno! Vest bi me pekla vse moje žive dni. Kje pa je tisti mož?

Polona. Spat je šel, ker je truden.

Matija. Kje pa leži? Grem ga kar budit še nocoj. Tako truden vendar ne bo, da bi ne mogel izpregovoriti nekoliko besed. Moram, drugače bi ne mogel zaspati vso noč. Kje je torej? *(Stranska vrata se odpro. Skljućen vstopi Andrej. Matija ostrmi. Polona in Tonček ga primeta vsak za eno roko ter ga peljeta počasi k Matiji.)*

OSMI PRIZOR.

Prejšnji in Andrej.

Matija *(razprostre mu roke naproti).* Oče!

Andrej. Moj — sin! Ali — mi — moreš — odpustiti?

Matija. Kaj odpustiti? Jaz vam? Vi meni, da sem bil tako trmast! Zdaj je pa vse dobro! Semle sedite za mizo, meni nasproti, da vas malo ogledam, saj vas nisem že videl toliko let! Malo osiveli ste pa ogoreli, drugega nič. Krepki ste in postavni pa lepo zdravega lica, da je veselje. *(Tončku.)* Le glej, le glej svojega starega očeta, saj ga nisi še nikoli videl. Ali ni lep mož?

Tonček. Kakor sv. evangelist Marka v oltarju.

Matija. Ti pa, mati, hitro po najboljšega! Kar vrč vzemi ali pa golido, da ti ne bo treba tolikokrat iti. Ná *(poda ji listnico)*, pa če je kaj dobrega, da prigriznemo. Jaz sem zdaj strašno lačen! Pa vi ste seveda tudi oče. Vse, kar je dobrega in dragega! Zdaj ne bomo denarja pošiljali v tisto neumno Ameriko; rajši zapijmo vsega! *(Mati gre.)*

Tonček. Oče, zakaj mi pa niste prej povedali, da imam starega očeta, živega — tam notri v Ameriki? Jaz bi se bil kar izmuznil pa pobegnil tja k njemu.

Matija *(smehljaje se).* Vidiš, kako dobro je bilo, da nisi nič vedel. Morda bi bil utonil v morju ali pa tisti divjaki bi te bili ujeli in — pojedli.

Tonček. Brr! E pojte, pojte, to ni tako, kakor si vi mislite, oče!

(Polona pride z vinom ter ga postavi na mizo s kozarci.)

Polona. Tako! Pa tukaj nekaj mrzle svinjine; drugega ni bilo dobiti.

Matija *(nalije vsem).* Torej Bog živi, oče! *(Trčita.)*

Tonček *(s kozarcem v roki).* Bog živi našega ljubega starega očeta pa vas, oče in mati, tudi! *(Trčijo.)* Veste, mati, to ste pa prav dobro naperili, res. S konca nisem vedel, kaj bi si naj mislil, da ste ravnali tako čudno! Potem sem pa kmalu uganil — bistra glavica! — kam merite. Nikoli bi ne bil mislil, da ste tako — prebrisani.

Polona. Ti —!

Tonček. Pa vi, oče. To se mora reči, prav lepo ste ravnali, pošteno in moško — jaz bi bil tudi tako!

Matija. Nu, to me pa res prav veseli, da si z menoj zadovoljen.

Tonček. Na vaše zdravje! Bog vas živi! *(Krepko potegne.)*

Matija. Ta mladič ti pije kakor mavra! Če se ga nalezeš, kaj pa jutri v šoli, ko boš imel glavo kakor mernik?

Tonček. E kaj! Živi se samo enkrat pa vsak dan človeku ne pride stari oče iz Amerike!

Andrej. Ko bi mi bil kdo rekel pred eno uro, ko sem počasi korakal proti tej hiši, da bom še nocoj takole z vami sedel pri mizi —!

Matija. Zakaj pa ne?

Andrej. Kaj bi vprašal! — Jaz sam ne vem, kako je bilo. Kar vleklo me je nekaj sem. Seveda, ko bi bil vedel —

Matija. Kaj, ko bi bili vedeli?

Andrej. Čigava je zdaj ta hiša —

Matija. Tako, tega niste vedeli?

Andrej. Ko bi bil vedel, ne bi si bil upal!

Matija. Tako? Ne bi si bili upali v svoji potrebi priti k svojemu sinu? Tako me sodite? To ni lepo, oče!

Andrej. Saj veš, kaj je bilo med nama!

Matija. Kaj je bilo med nama!

Andrej. V svoji potrebi, praviš. Ne, potreba ni ravno tako velika. Čisto prazen nisem prišel.

Matija. Tisto meni nič mari, ali imate kaj ali nič. Toliko imamo že, da vas bomo preživili!

Tonček. Zdaj pa zopet malo prepirčka, ko smo ravnokar tako lepo skupaj sedeli, pili in jedli ter radi se imeli! Zdaj bom pa jaz natočil.

Polona. Taki prepiri še niso najhujši.

Tonček *(staremu očetu).* Pijte, oče! Takega niste gotovo že dolgo pili. Amerikanska vinska trta ne velja, še trtna uš je ne mara! *(Smeh.)* — Še enkrat in dvakrat in trikrat: Bog živi našega starega očeta iz Amerike. Bog živi Logarjeve! *(Trčijo in pijo.)*

(ZAGRINJALO ZDRSNE.)

ODERUH.

Podoba iz kmetskega življenja.

Osebe:

Gregor, kmet. **Tine**, sedemleten.
Barba, njegova žena. **Ančka**, petletna.
Kalan.

Kmetska hiša. Večer.

I. PRIZOR.

Barba in otroka. Pozneje Gregor.

Barba. Skoraj bo devet in še ga ni. Zopet se vrne s praznimi rokami. Vse zastonj, nam ni upanja — nobene pomoči! — Otroka, ljuba otroka! Nocoj bomo zadnjič skupaj spali pod domačo streho *(zakrije si obraz s predpasnikom)*. Bog ve, katera usmiljena duša nam jutri da prenočišča, snop slame za posteljo, košček kruha za večerjo! Jutri zjutraj pridejo ter nas izženo izpod strehe. Mnogo dobrega nisem užila pod njo — trud podnevi, skrb ponoči — vendar izpod strehe pregnanemu biti, to je bridko, to je hudo. Trud in skrb in molitev — vse zastonj. Nebeški Oče, hudo nas izkušaš — češčeno bodi Tvoje sveto ime!

Otroka, nocoj smo zadnjič skupaj — jutri že se moramo razkropiti po svetu. Kdo bi nas vse skupaj vzel pod streho? Moj Bog, moj Bog, če sem zaslužila jaz s svojimi grehi to šibo! Ti si oster sodnik — tepi me, ne prizanašaj mi, rada se pokorim! Ali kaj sta pregrešila ta uboga, nedolžna otroka? — Pojdita spat, otroka!

Tine. Jaz nisem zaspan, mati! Čakal bom, da pride oče.

Ančka. Jaz tudi, mati! *(Čujejo se počasni koraki.)*

Gregor *(pride ves pobit — vsi molčé — čez nekaj časa).* Žena, zakaj ne spraviš v posteljo otrok?

Barba. Težko je iti spat brez večerje *(ureže vsakemu kos kruha).* Nata, otroka, in pojdita spat! To je nocoj vajina večerja.

Tine *(podaja svoj kos materi).* Mati, jejte vi! Vi niste nič jedli ves dan. Jaz nisem lačen.

Ančka *(ponuja svoj kos očetu).* Jaz tudi ne, oče!

Gregor *(obrne se v stran in si briše oči).* To je preveč! *(Kakor srdit.)* Otroka, jejta, pravim, če ne — pa spat, spat! — Videti vaju ne morem!

Tine. Ne bodite hudi, oče, saj greva. Lahko noč, oče! Lahko noč, mati! *(Otroka odideta žalostna v stransko izbo, vrata ostanejo priprta.)*

Gregor. Čast bodi Bogu! Zdaj mi je vendar nekoliko laže. Videti ju ne morem.

Barba. Nič upanja torej?

Gregor. Nič upanja! Vse zastonj! Vse sem obletel. Potrkal sem na vsaka vrata — eni ne morejo, drugi nočejo. Tolažbe, dobrih svetov, kolikor hočeš — pomoči — nihče, nihče! Vse zastonj!

Barba. Ubogi mož!

Gregor. Vse sem poizkusil, bil sem celo — to ti je bil težaven pot, pravi križev pot — ne želim takega najhujšemu sovražniku — bil sem pri

tisti pijavki, tisti zverini, pri tistem — jaz ne vem, kako bi mu dejal, ali to ni človeška podoba — Bog me čuvaj pregrehe! — pri tistem oderuhu, ki nas je tako daleč prignal. Bog ve, da nisem prevzeten človek, ali srce se mi je krčilo, noga se mi je ustavljala, ko sem se bližal tistemu nesrečnemu pragu. Gorje, kdor ga je enkrat prestopil — njemu ni več pomoči! Ko zagledam ono suho, skljućeno pošast, one prežeče oči z onim vražjim pogledom, ko pomislim, da ta prikazen je kriva vse naše nesreče: zgrabi me jeza, vse je vrelo in kipelo po meni, znositi sem se hotel nad njim, povedati mu prav od srca, naj bo, kar hoče, kaj je on — toda spomnim se tebe in otrok, zatajim se, ponižam se, toliko da nisem pokleknil pred njim — Bog mi grehe odpusti! Jamem ga prositi, kakor se Bog prosi. ‚Glejte‘, pravim mu, ‚vi ste sami, nimate ne žene ne otrok, vsega imate, kolikor vam treba in tudi malo več. Vi ne veste, kaj je potreba, kaj je siromaštvo. Vi ne veste, kaj je to, ko vidi oče stradati otroke. Imejte usmiljenje in Bog bo imel usmiljenje z vami! Ne bodite tak kakor tisti bogatin v evangeliju, ki je imel devetindevetdeset ovac, pa je šel in vzel ovco onemu, ki je imel edino. Saj vas ne prosim, da mi odpustite dolg — vse vam plačam; imejte samo še nekoliko potrpljenja, ne gonite nas izpod strehe! Kam naj se obrnemo? Pomislite, vsem nam pride zadnja ura, saj vam je ne želim še, ali vendar vsem nam pride zadnja — Bog nam jo daj srečno! Pomislite, da boste morali odgovor dajati pred večnim sod-

nikom! Bodite usmiljeni, da usmiljenje zadobite!' Tu se skloni pokonci in se zareži nad mano: ‚Vi torej mislite, da sem res že tako po kraju? Motite se, pravim vam, motite se! Zdrav sem, krepak sem, vsi pojdete pred mano. — Kako bom odgovor dajal? Kaj sem ti krivico storil? Posodil sem ti, na to mizo sem ti naštel gotovega, dobrega denarja, samega poštenega denarja, zdaj toliko, zdaj toliko. Kadar nisi imel za davke, za obleko, za sol, kaj vem za kaj, vselej si prišel k meni, prosil si in moledoval. Dal sem se omečiti. Jaz sem dober človek, predober človek. Dal sem ti, posodil sem ti gotovega denarja, kolikor si potreboval, na tisto tvoje siromaštvo. Če si slabo gospodaril, ali sem jaz kriv? Svoje hočem nazaj, posojen denar. Plačaj, kar si dolžan, in mir besedi!'

‚Posojen denar', mu odgovorim, ‚posojen denar. Vi sami najbolje veste, koliko ste mi zares posodili. Sam Bog večni vedi, kako je dolg tako naglo, tako strašno narastel!' — ‚Kaj meniš,' zavpije nato, ‚da ti bom zastonj posojeval? Kdo da meni kaj zastonj?' — Še ne odjenjam, začnem mu na srce govoriti. Risa bi bil omečil, ali ta človek ima srce trdo, jekleno — koso bi sklepal na njem! — Nobene pomoči! Jutri ob devetih uri pridejo. Vse bo prodano. In kdo bo kupec? — O, posrečilo se mu je, kar je tako dolgo, tako zvito nameraval! Mi pojdemo in on sede na naše mesto.

(Vrata stranske izbe se počasi odpirajo, strahoma se prikaže Tine ter se bliža očetu. Ančka pride za njim in se stisne k materi.)

Tine. Vse bo prodano, oče, vse, tudi dima, oče?

Gregor. Vse, vse, tudi dima.

Tine. Ne, dime ne bodo prodali, oče! Jaz ne pustim. Veste kaj, oče? Jutri vstanem pred dnem pa odženem dimo v gozd. Noben človek ne bo videl. Zvečer, ko bodo možje že odšli, jo priženem spet nazaj in dima bo naša.

Gregor. Bog ne daj, sin! V ječo bi me spravil. Krava ni več naša — nič ni več našega!

Tine. Ne, dime pa ne pustim — prijel jo bom za roge, obesil se ji bom okrog vratu, jaz je ne pustim! —

Gregor. Sirota, ti govoriš kakor otrok. — Zakaj nisi šel v posteljo, kakor sem ti velel?

Tine. Jaz ne morem zaspati, oče! Tako mi je hudo! *(Čujejo se počasni, težki koraki.)*

Gregor. Kdo bo neki? *(Vrata se odpro — vstopi Kalan.)*

II. PRIZOR.

Kalan in prejšnji.

Kalan *(s krošnjo na hrbtu).* Bog daj dober večer!

Gregor in Barba. Bog ga daj!

Kalan *(razprtujoč krošnjo).* Nu, kaj me gledate? Ali ne poznate več Kalana ali ga nočete poznati? Kalan sem, Jernej Kalan s Kozjega vrha, hišne številke — ne, hišne številke ni imel naš grad. Nič ne škodi, zato pa ni bilo vojaka v našo

hišo. Mislim, da je nimajo v tistih svojih debelih protokolih. Gostač sem, vaš sosed. Ni tega pet let, kar sem bil pri vas, pa bi me ne poznali? O svetem Matiji je bilo. Dobro sem pogodil takrat. Bili ste ravno vola prodali in kupili ste od mene sukna, lepega sukna, materi za krilo. Nu, kako pa zdaj? Ne bo nič kupčije? Dobro blago imam, fino blago, robo, da poka, kakor pravimo Tržačani. Vsaka reč le en čas trpi, tisto krilo, dasi dobro blago, ne bo več za nedeljo. Poglejte, tu bo kaj za vas!

Barba. Pustite, pustite, kaj boste razkladali! Krilo je še za potrebo — kak drugi krat. Hudi časi, težki davki — slaba letina — —

Kalan. Oče Gregor, ne poslušajte matere! Njen god bo prihodnji teden. Če niste ravno pri denarjih, kaj to? Saj ni, da bi moralo biti pri tej priči. Znanca sva. Jaz nisem hudoben človek. Ne bojte se, ne bom vas hodil nadlegovat. Jaz vas ne bom pre— *(zase).* Jezik za zobmi! *(Glasno.)* Kadar boste mogli in kolikor boste mogli. Tudi vam bo kaj treba, oče!

Gregor. Ne, na upanje ne, Jernej! Kadar pridejo boljši časi. Zložite zopet svoje blago, nocoj ne bo kupčije.

Kalan. Torej z vami ni nič, kakor vidim. Kaj pa tukaj? *(Proti otrokoma.)* Tu imate nekaj drobiža. Vaše?

Gregor. Najina otroka.

Kalan. Lepa otroka. Bog jima daj srečo! Nu, ti dečko, kaj se tako držiš? Ne bom te ne! Bliže stopi! Kaj se me bojiš?

Tine. Jaz se nikogar ne bojim.

Kalan. Tako je prav! *(Bliža se mu.)* Krepak dečko, srčan junak. To vam bo kedaj lep vojak. Kaj?

Tine. Zakaj pa ne, če bo treba?

Kalan. Ej, saj ni tako hudo. Jaz sem bil tudi pri vojakih, pred sovražnikom sem stal in ni me bilo konec. Samo tukajle me je malo zasrbelo, kakor bi me bil komar pičil, ali skoraj je bilo dobro. Radi so me imeli. Nerodno so me pustili, ko sem bil doslužil. Mislim, da so me hoteli narediti za generala, Bog ve! Kako ti je ime, junak?

Tine *(že nejevoljen).* Tine.

Kalan. Tine, Valentin. Lepo ime, skoraj gosposko ime. Nu, Tine, ali bova midva kaj? Hlač ti bo treba, kakor vidim. Te niso več, da bi dejal —

Tine *(razžaljen).* Kaj vam mar moje hlače? Dobre so zame!

Kalan *(zase).* To si pa zopet prav zavozil, Kalan! *(Glasno.)* Koliko si star, Tine?

Tine. Sedem let.

Kalan. Sedem let, torej hodiš že v šolo?

Tine. Ne, doma se učim. Brati že znam. Drugo leto pojdem v šolo.

Kalan. Oče, zakaj ne pošiljate sina v šolo?

Gregor *(v zadregi).* — — Doma ga potrebujem. Moj Bog! — Ni vse tako, kakor bi si človek želel! — — *(Nekoliko časa vse tiho.)*

Kalan. Torej s tabo ne bo tudi nič kupčije. Kaj pa ti, krotka jerebičica? Kako ti je ime? *(Ančka se stisne k materi.)*

Barba. Ančka.

Kalan. Nu, Ančka, kako bo? Ta mi še odgovora ne da. Tako je prav. Le pridna bodi pa matere se drži! Pri materi je najbolje. — Torej, kakor vidim, kupčije ne bo nocoj. Ni prave volje. Ali prenočišča mi pa vendar daste, oče? Pozno je že, ni da bi dalje hodil.

Gregor. Tega ni treba prositi. Saj še berača ne gonimo od praga, nikar pa vas!

Kalan. Vas, vas! Jernej se mi pravi, Jerneja me imenujte pa tikajte me, oče, kakor ste me nekdaj, pa bo prav!

Gregor. Kakor te je volja. Samo — postelje nimamo pripravljene.

Kalan. Postelje? Jaz pa postelja! Kamor ležem, tam obležim. Vsaka klop mi je prav, snop slame, če je, dobro, če ne, pa tudi prav. Trde ude imam, samo hrbet mi je malo oguljen. — Ta nesrečna krošnja! Dokler je človek še mlad in krepak, še gre; ali kadar ima svoje štiri križe in zraven še kljuko na sebi, potem se mu že utepa! In pa vedno od hiše do hiše, v mrazu in vročini. Prej je še bilo, ko je bilo še nekaj denarja v deželi — človek je vendar nekaj zaslužil, ali zdaj, kamor pridem, siromačija, beraštvo! Kolikokrat je treba trkati na vrata, da se enkrat odpro, koliko prestopiti pragov, da človek proda vatel trakov. Žalostne čase smo doživeli, oče!

Gregor. Res, žalostne čase.

Kalan. Kaj pa vam, oče?

Gregor. Kakor je božja volja.

Barba *(prinese snop slame ter napravlja posteljo).* Samo — prepozno ste prišli, večerjali smo že.

Kalan. Ej, kaj to? Jaz nisem izbirčen. Kos kruha, če je še tako črn, še tako trd, pa vrč vode, in večerja je gotova.

Barba. Kruh nam je ravno pošel. — Saj veste — kjer so otroci! —

Kalan. Kaj pa, ko bi od soseda kaj prinesli? Saj še toči Jerin — ne?

Barba. Kajpada še toči, ali *(v hudi zadregi)* — pozno je že. — Saj bi že sama šla — ali —

Gregor. Žena, ti ne znaš lagati in jaz tudi ne. Govorimo naravnost! Beliča ni pri hiši, na upanje nič ne dobimo in tudi nočemo!

Kalan. Ej, kaj pa to! Zakaj pa prej niste povedali? To ni nič posebnega, da je včasih kmet brez gotovine. Nate, mati, en polič vina! Pa kaj prigrižljaja, kar je! *(Barba odide.)*

Gregor. Kaj bi ti dalje prikrival? Saj je vse zastonj! Jernej, v žalostnem času si prišel k nam. Nocoj te še moremo prenočiti — jutri bi te ne mogli več! — Jutri bomo — sami iskali prenočišča.

Kalan. Oče! —

Gregor *(bridko).* Ko bi bilo kaj pravice na svetu, ne godilo bi se nam tako. Moja žena in jaz kako sva se trudila, delala in skrbela! Vse zastonj! Na stare dni morava prijeti za palico in iti po svetu. To je bridko, to je trdo! A kaj midva!

Kaj bo z otrokoma? Otroka, še enkrat vama pravim, pojdita spat, pozno je, pojdita spat!

Ančka. Jaz bom čakala, da pride mati. Tako me je strah!

Tine. Prosim vas še enkrat, oče, pustite me tukaj pri sebi! Jaz ne morem spati.

Barba *(prinese vina ter ga postavi pred Kalana).*

Kalan. Pojdite sem, oče, pijte!

Gregor. Le pij, Jernej! Jaz nisem žejen.

Kalan. Žejen, žejen! Vino se ne pije samo za žejo *(poizkuša).* Vino ni napačno.

Gregor. Meni se ne ljubi piti!

Kalan. Tega mi pa vendar ne odrečete! Na moje zdravje! *(Trčita. Gregor se vina komaj dotakne.)*

Gregor. Če mi hočeš kaj ljubega storiti, Jernej, ne vikaj me! Koliko sem pa starejši od tebe?

Kalan. Starejši! Kaj starost! Vi ste mož, oženjen mož, veljaven mož. Kaj bi se jaz z vami? Povsod in nikjer doma. Po svetu prenašam svoje siromaštvo, klatim se, ubijam se po svetu kakor voda od kamena do kamena. Vi ste gospodar, imate svojo domačijo. —

Gregor *(bridko).* Svojo domačijo!

Kalan. Imate jo še in — *(udari ob mizo)* in še! — Toda pustimo to! Vino je močno — ali sem pa jaz tako slab! — Oče Gregor! — pustite, da vas tako imenujem! — Oče, jaz nisem hudoben človek, Bog mi je priča, vendar se mi zdi, da nisem ravnal, kakor je prav! Oče, vse vem, vse mi

je znano. Ne bodite hudi, da nisem prej povedal. Čudne muhe imam, ali slabega ne mislim. Jaz nisem tako napačen človek, kakor bi mislil kdo! Vse mi je znano. Včeraj sem bil v Ljubljani, dobil sem v roke novine. Redkokdaj mi pride kaj takega pred oči; radoveden nisem in časa imam malo. Tu sem bral na zadnji strani, na tisti nesrečni strani, kjer se zapisujejo in razglašajo nesreče naše dežele. Strašna vrsta jih je in ne veseli se, kdor jih bere! — Tu sem bral tudi vaše ime. Urno oprtim svojo staro prijateljico, edino na svetu, in hajdi proti Podlogu! Morebiti bi se pa vendar dalo kako —

Gregor. Nam ni pomoči!

Kalan. Vendar, oče, beseda ni konj! Koliko bi vam bilo potreba? Vprašati vendar smem. —

Gregor. Kaj bi govoril! Ti si dober človek, Jernej. Hvaležen sem ti, veseli me, da se me vendar še kdo spominja v moji nesreči, čeprav mi pomagati ne more.

Kalan. Vendar govorite!

Barba. Osemsto je dolga — vse tistemu oderuhu na Griču, ki sedi in preži kakor pajek na muhe. Bog mi grehe odpusti! Saj ga poznate. —

Kalan. Poznam, poznam, da bi ga ne tako! Torej osemsto!

Gregor. Bog sam večni vedi, kako smo tako globoko zagazili, da ni rešitve! Iztežka smo živeli, res, vendar pošteno. Zadene nas nesreča pri živini — saj veš, živina je malemu kmetu, kakršni smo mi, edini gotovi denar. Tu je vendar nekoliko

prireje za davke, za obuvalo in kar je treba. Dve kravi, dve lepi kravi nam vzame v enem dnevu, v eni uri nesreča. Ušli sta bili na jaro deteljo, potem pa pit — saj veš — začne ju napenjati, vse smo poizkusili, kar nam je kdo svetoval, vse zastonj! Obe pogineta v eni uri. To je bil začetek. Davke je bilo plačevati — denarja ne pri hiši. Tu me zmoti sam hudobni duh, Bog mi grehe odpusti! — Grem k tistemu skopuhu, tistemu oderuhu. Posodi mi za silo — ali zapisati mu moram še enkrat toliko! Imel je mazinec, kmalu je bila vsa roka njegova — zdaj je vse njegovo! —

Kalan. Ni še njegovo!

Gregor. Danes ali jutri, to si je malo navzkriž! Bog ve, da nisem zapravljivec ne pijanec ne igralec —

Kalan. Kaj boste, oče, saj vem. Vi niste edini poštenjak, kateremu se tako godi, ne prvi ne zadnji. V hudih časih živimo, oče!

Gregor. Nesreča je odslej roko podajala nesreči. Uglajen ji je bil pot do naše hiše. Zadnjič sem izgubil vse upanje, vse veselje; saj vse nič ne pomaga. Jutri zjutraj pridejo, vse nam prodado! Trikrat toliko je vredna domačija, ali kdo bo kupoval? Treba je gotovine. Vse bo njegovo in mi pojdemo po svetu! —

Kalan. Zdaj smo še tukaj in jutri — morebiti pa vendar ne bo vse njegovo, vsaj napol zastonj ne! — Osemsto, pravite, je dolga?

Gregor. Vse njemu!

Kalan. Osemsto goldinarjev. *(Krepko potegne iz kozarca.)* To ni, kar si bodi! Osemsto ranjševev! To niso mačkine solze — kdor jih ima — imeti jih je treba! Sedite sem, meni nasproti, oče, da se malo posvetujeva, da kako ukreneva! Pojdite sem, mati! Pijte! Ne, jokati mi ne smete! Jaz ne morem videti jokajočega obraza; samo to mi storite, mati, prav lepo vas prosim!

Barba *(prime kozarec).* Bog pomozi!

Kalan. In vam in meni in vsem poštenim ljudem, kolikor jih je še na svetu! Nihče torej ne bo kupoval? Kaj pa, ko bi jaz!

Gregor. Ti, Jernej?

Kalan. Kaj me gledate? Jaz, jaz. Jernej Kalan s Kozjega vrha, gostačev sin, vojak nekdaj, zdaj pa kupčevalec, čeprav nosim oprtiv blago od hiše do hiše: »Kupite, kupite!« — Pošten kupčevalec; zrno do zrna pogača! Vino, mislite, govori iz mene? Tristo! — Ne, tega veselja mu ne storimo! Dozdaj sem kupčeval s samim drobižem, ko bi poizkusil enkrat malo bolj na debelo, s kmetijami? Več jih poznam, ki so tako obogateli. Dobra kupčija, lepi dobički! —

Gregor. Torej ti bi poizkušal?

Kalan. Zakaj ne? Gnal bom, dokler mi sapa ne uide! Tako v ceno ne dobi te lepe, prilične domačijice, kakor si misli. Videli bomo, tristo zelenih! Jeli, dečko, kaj pa ti praviš? Kaj stojiš tam v kotu? Sem pojdi med može, poštenjake, da boš vedel, kaj so možje! Nič se ne boj starega Kalana, čeprav je prav nemarno s tabo govoril! Razjezil

sem te bil, ti si na kratko nasajen, majhen lonček, hitro zavre — nič ne de. Prav je, da ne daš, da bi se onegavilo s teboj. Veš, tisto, kar sem prej govoril o tistih tvojih hlačicah — to je bila samo zvijača, da bi kup naredila. Dobre hlače so še, poštene hlače. Bog daj, da bi jih še mnogo raztrgal v svojem življenju! Tudi mi moramo živeti! Približaj se, junak — bodiva prijatelja — na tvoje zdravje!

Barba. Pojdi, Tine, ker te kliče! Ne zamerite, Jernej, otrok ni vajen vina, nikoli ga še ni pokusil.

Kalan. Pa naj ga zdaj! Pij, dečko, da boš pomnil ta večer! *(Tine pokusi vino.)*

Kalan *(čez nekaj časa).* Ne, tako ni nič, premislil sem si.

Tine. Premisli?! Saj sem vedel, da ne bo nič.

Kalan. S kupčijo ne bo nič. Kaj bi začel s hišo in zemljo? Sam sem, nikogar nimam na svetu. — Veste kaj, oče? Posodim vam tistih osemsto. Nesite jih, zamašite žrelo oni zverini in mir bo besedi. Ali bo tako prav, oče?

Gregor. Prav! Kaj bi ne bilo prav, ako bi mi to res storil — ali — kako ti bom vračal? Tega ne pravim, da bi bil denar izgubljen, saj bi bil na domačijo zapisan, ki je vsaj trikrat toliko vredna. Res bi nam bilo pomagano za sedaj; ali, Jernej, ko bi ti kdaj denarja potreboval, ko bi se premislil, ko bi kar prišel: ‚Daj mi, vrni mi, kar sem ti posodil,' kaj potem? Bili bi zopet na starem in drugič bi nas še huje bolelo.

Kalan. Oče! Govoriva pametno besedo, saj sva moža, dobra moža! Toda na suhem smo, kakor vidim. Nič prida se ne da govoriti pri prazni posodi, mati! Prosim vas, storite mi še to: pojdite še enkrat k sosedu! Če že spi, nič ne de. Po vratih razbijajte, okna pobijte — vse bo Kalan plačal, vse mora pokonci! *(Barba gre.)* Jaz bi bil rad enkrat vesel, prav iz srca vesel — z dobrimi ljudmi vesel. Malo sem dobrega užil na svetu. Žalostna so bila moja otroška leta. Nihče me ni rad imel, še roditelji moji ne, Bog jim daj dobro! Vse se je zadevalo obme kakor ob kamen na cesti. Dejali so, da sem hudoben, potuhnjen otrok. Nazadnje sem sam verjel. Utrdilo se mi je srce, začel sem sovražiti ljudi, nagajal sem jim, kjer sem mogel, bil sem pravi nepridiprav. *(Barba pride z vinom.)* O ko bi mi bil en sam človek na svetu pokazal prijazen obraz, kako bi mu bil hvaležen! In — bil je človek, ki je imel usmiljenje z mano, ki ni verjel, kar so govorili ljudje. Vi se ne spominjate več, oče, dolgo je že, a jaz nisem pozabil in ne pozabim, dokler bom živ. Sosed me je zatožil očetu, da sem mu sekirico ukradel. Bog ve, da sem bil nedolžen! Nagajal sem ljudem, a nikoli se nisem dotaknil tujega blaga, Bog mi je priča! Oče je bil osoren mož. Bal sem se, skrival sem se ves dan, tudi zvečer si nisem upal domov. Pribežal sem k vam. Vi ste mi verjeli, da nisem tat. Prenočili ste me, zjutraj ste šli k očetu, pregovorili, omečili ste moža — brez strahu sem se vrnil domov. Tisto noč, ko sem ležal pri vas na svislih,

se je zgodila v meni čudna izprememba: omečilo se mi je otrplo srce. Solze se mi udero, prve solze po licih. Vso noč nisem zatisnil očesa. Takrat sem prisegel skrivno in sveto prisego, da hočem biti priden, dober, delaven človek. In prisegel sem, da se hočem kedaj hvaležnega izkazati svojemu dobrotniku, da le dobim priložnost. Oče, ta priložnost je prišla. Nič posojila! Nate, tukajle notri bo precej toliko, kolikor potrebujete, če je še kaj več, tudi ne škodi! Vzemite, kolikor je treba, in nesite jutri navsezgodaj tistemu nesrečnemu, zaporčnemu človeku! Dajte mu še en petak povrhu za jezo, naj ga pije na Kalanovo zdravje, da mu jeza ne škodi. Kaj stojite ter me gledate? Pil sem res, vendar vem, kaj govorim. Tako pametno še nikoli nisem govoril v svojem življenju.

Barba. Jernej, govoriti ne morem, tako čudno mi je pri srcu — ne vem, kako bi —

Kalan. Ne besede, mati! Tiho! Pijte pa veseli bodite!

Gregor. Daj mi roko, Jernej!

Kalan. Roko pa roko! Suho, koščeno roko, a pošteno roko!

Gregor. Obetal ti nič ne bom, Jernej, Ali Bog mi je priča!

Kalan. Oho, ljudje! Kaj mislite, da bo to kar tako? Menite li, da bom tako posipal svoj trdo zasluženi denar? Čujte, zdaj bom pa jaz govoril! Nič za nič! Ne pozabim se samega sebe ne, nikar se ne bojte! Vse sem dobro premislil in preudaril. Nekoliko časa mislim še kolovratiti po svetu,

potem pojdem v pokoj! Oče, tamle gori pod streho imate izbo. To sem si izvolil za stare dni. Ne bom vam delal Bog ve kaj nadlege. Miren sem in z malim zadovoljen. Pa kaj z vami govorim! Tudi vam pride čas, ko si boste želeli pokoja, gospodarstvo pa izročite krepkejšim rokam. Rod za rodom kakor list za listom na drevesu. Še kakih dvanajst, trinajst let in drug bo gospodar tej hiši, tamle oni junak, ki tako modro gleda in misli Bog vedi kaj. Pojdi sem, dečko! Nu, kako bo? Ali boš dal staremu Kalanu tisto izbo pod streho?

Tine. Vsa hiša bo vaša, vse bo vaše!

Kalan. Polagoma, polagoma, sinko! Ne obetaj preveč! Veš, potrpljenje boš moral imeti z mano kakor z materjo in z očetom. Sitni so stari ljudje in hudomušni, težko je živeti z njimi. Vendar nič se ne boj! Ne bom te preveč nadlegoval. Pomagal ti bom, dokler bom mogel gibati, na polju, pri živini, kjer bo treba. Drva ti bom klal, kosil bom.

Tine. Ne vem, ali sem pijan ali sem tako vesel — kar ukal bi od samega veselja!

Kalan. Daj mi roko, da boš mož beseda. Tako! Ali te smem malo za lase prijeti, da boš pomnil, kar si obljubil?

Tine *(pomoli mu glavo).* Le dobro potegnite! Ančka, pojdi sem, pa vesela bodi! Vse bo naše, tudi dima bo naša. Jutri zjutraj jo poženeva na pašo! *(Prime kozarec.)* Bog živi strica Jerneja!

Kalan. Jerneja Kalana s Kozjega vrha!

(Zagrinjalo zdrsne.)

PRAVDARJA.

Osebe:

Martin Slivar. Jurček, njun sin.
Jera, žena njegova. Luka Ozimek.

Kmetska soba.

PRVI PRIZOR.

Martin in Jera.

Jera. Kaj bi te vpraševala, kako si opravil pri dohtarju! Ko bi usta dejala: dobro, pa bi obraz govoril: slabo.

Martin. Stvar ni še pri kraju.

Jera. Pa bi bilo vendar dobro, ko bi bila tako ali tako. Veš, Martin, saj vem, da si ti gospodar; tvoja beseda velja. Ali svetovati bi se ti pa vendar smelo in te prositi. Ta nesrečni košček travnika bo še naša nesreča. Koliko lepega denarja je že šlo dohtarju! Dvakrat toliko in še več, nego je vreden! Pusti mu ga, naj ga ima, da bo mir!

Martin. Ti govoriš kakor ženska. Kaj ve ženska, kaj je pravica! Jaz se potezam samo za pravico, in to je moja dolžnost. Pravica mora obveljati in bo obveljala tudi tukaj. Kje pa živimo? Med divjaki ali pesoglavci? In ko bi bilo treba iti do kralja! Travnik je bil moj, je moj in bo moj; naj se Luka na glavo postavi! Jaz da bi odjenjal temu —

Jera. Moj Bog, moj Bog, kaj bo to?

Martin. Končna sodba bo ta, da je travnik moj, in stroški bodo boleli njega, ki je izgubil pravdo. To bo, nič drugega. Pravica se mora izkazati. Ko bi mi moja pravica ne bila jasna kakor beli dan, kaj meniš, da bi le z mazincem mignil? Slabo me poznaš! — Ali le poslušaj, otrok mora umeti!

Jera. Lepo te prosim — kolikokrat sem že slišala vse litanije od konca do kraja! Recimo, da je pravica res na tvoji strani, ali je s tem že rečeno, da bo travnik tebi prisojen? Sodnik je človek. Lahko se moti, čeprav hoče biti pravičen.

Martin. Pa naj se moti! Ali je s tem že pravde konec? Saj pravim, ako treba, tja do kralja! Kaj li ne vemo, kod se gre v Belgrad? In če ne vemo, bomo pa vprašali!

Jera. Samo Belgrada je še treba, res, drugega nič. In pa — ali meniš, da nima kralj drugega opravka kakor pravdo razsojati med Martinom Slivarjem in Luko Ozimkom z Lisičjega vrha? O Martin, Martin! Ko bi ti hotel poslušati svojo ženo, ki menda ne ve, kaj je pravica, pa ti vendar dobro svetuje — kar naravnost bi tekel k sosedu — še klobuka bi ne vzel — pa bi mu resel: Veš kaj, Luka? Eden, ti ali jaz, mora biti vendar pameten. Če nočeš biti ti, bom pa jaz. Travnik, za katerega se pravdava že toliko časa, je bil dosedaj moj, odslej pa bodi tvoj, da bo mir in da sčasoma ne postaneva še oba berača. Kaj bova pitala dohtarja, ki je že dovolj debel, sama bova pa hujšala! Tako bi govorila jaz, vidiš!

Martin. Tako bi morda govoril tudi jaz, ko bi bil ti. Zdaj pa ne morem drugače. Vse nič ne pomaga.

Jera. Če Bog kako ne pomore! Kdo neki gre?

DRUGI PRIZOR.

Prejšnja. Luka.

Luka. Debelo me gledata. To je, kakor ko bi kako jutro solnce vzhajalo tam izza Slemena, kjer navadno zahaja. Jaz pod Slivarjevo streho! Ko bi mi bil kdo prorokoval pred eno uro, v zobe bi se mu bil smejal. Ali človek, če hoče pameten biti, ne sme nikoli reči: Tega pa tega ne storim nikoli.

Jera. Čudno res!

Martin. Dolgi okoliši! Kaj pa je?

Jera. Morda vendar ne kaka nesreča!

Luka. Tudi brez nesreče ni. Kje je pa Jurček?

Jera. Jezus, Marija! Doli k vodi je šel pred kako uro rake lovit. Kaj pa je, za Boga svetega?

Luka. Nič hudega, še kaj dobrega. Le mirna bodita oba! Zdrav je in dobre volje. Lahko ga vidita, kadar hočeta, samo malo še potrpita, da se prej nekaj pogovorimo. Ti Martin! Travnik, za katerega se pravdava in pričkava toliko časa, praviš, da je tvoj.

Martin. Kakor so tele hlače moje. Moj je bil, moj je in moj bo, če je še kaj pravice na svetu!

Luka. Veš, Martin, tisto — ali je bil in je tvoj, naj bo že, kakor je, ne bova se pričkala. Ali

čeprav do sedaj ni bil tvoj, poslej bodi! Travnik je tvoj. Stori z njim, kar hočeš!

Martin. To mi noče v glavo! Ali mi hočeš izkazati kako milost? Take sile mi še ni, da bi prejemal dobrote od tebe. Meni je za pravico, ne za travnik. Travnik bodi tistega, kateremu gre po pravici! Nič milosti, nič dobrot!

Luka. Le ne tako naglo! Če mi nihče ne veli, naj sedem, bom pa sam. Morda te bom pa vendar pregovoril, Martin, samo poslušaj me! Nič milosti, nič dobrot! Če ti pa pravim, da sem tvoj dolžnik, in te prosim, vzemi ta košček zemlje na dolgu, pa še dolg ne bo poplačan, še ostanem tvoj dolžnik.

Martin. Za dolg morem dati samo, kar je moje; s tujim blagom se ne plačujejo dolgovi.

Jera. Martin, ne bodi no vendar tak!

Martin. In pa kakšen je tisti dolg? Jaz ne vem, da bi ti bil kdaj kaj posodil.

Luka. Saj je dolg lahko tudi drugačen. Glej Martin, jaz, kakor veš, imam sina, edinega otroka. Ženil se ne bom več.

Jera. Pa bi se lahko!

Luka. Take ne dobim več, kakršna je bila moja Mica — Bog ji daj dobro! — drugačne pa ne maram. Gospodinji mi sestra in gospodinji dobro. Vidiš, človek se trudi in ubija in dela kakor črna živina. Saj rad, če ve, za koga. Kar ima, vendar noče, da bi po njegovi smrti prišlo v tuje roke. To je že tako.

Martin. Tisto je res. Ali toliko besed, pa še vedno ne vem, kam meriš.

Luka. Prav praviš, ali to je že tako, da je človek včasih malo bolj gostobeseden, posebno kadar ne ve prav, kako bi, da bi bilo prav.

Jera. Torej Jurčku res ni nič — kje pa je?

Luka. Pri nas je. Saj je hotel z menoj priti, pa sem ga pregovoril, naj malo potrpi. Edinega sina, pravim, imam. In zdaj bi tudi tega ne imel, brez otroka bi bil, ko bi ne bilo vašega Jurčka. Rake je šel lovit, pa je ujel nekega čudnega raka — mojega Janezka!

Martin in **Jera.** A!

Luka. Da, našega Janezka je potegnil iz vode, brez njega bi bil utonil. Prav o pravem času ga je tja pripeljala božja roka.

Jera. Naš Jurček vašega Janezka iz vode otel? Kako pa je bilo?

Luka. Kako je bilo, to je kmalu povedano. Najbolje pa, da vama sam pove. Ravno gre. *(Jurček pride.)*

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji. Jurček.

Jera. To je prav, da si prišel. Ravno sem hotela jaz iti pogledat. Pa se ti res ni nič zgodilo?

Jurček. Kaj se mi bo? Saj znam plavati, čeprav samo po pasje, pa je vendar dobro.

Jera. Pa kako si oblečen!

Luka. To je pa tako. Mokra sta bila seveda oba, ko sta prišla. Pa Liza ni hotela drugače, kakor so že ženske. Sleči sta se morala pa v posteljo

oba! Jurček je silil domov, pa ga ni pustila, da bi se ne prehladil, da bi ne dobil vročinske bolezni.

Jera. Prav, to ni kar tako.

Jurček. Predolgo mi je bilo čakati, da se moja obleka posuši na solncu, pa so mi dali nekaj Janezkove. Seveda mi je vse prekratko in pretesno, pa za silo je že.

Martin. Torej kako je bilo no, povej!

Jurček. Rake sem lovil tam doli malo pod mlinom. Ravno sem bil posegel v luknjo in sem prijel enega velikega, kar zaslišim: joj, joj! Takoj se mi je zazdelo, kaj je. Pustim raka, skočim pokoncu pa letim proti tisti strani, odkoder sem slišal vpitje. Veste, to je tam doli pri tisti veliki stari vrbi, kjer je voda tako globoka, da gre meni skoro čez glavo, pa veliki kleni so tam. Ravno prav sem prišel. Samo roke je še molil iz vode, kakor da bi prosil: Rešil me, kdor je živ! Kmalu sem ga imel. Malo sitno je bilo res. Oklenil se mi je vratu, da mi je že sapa uhajala, vendar sva srečno priveslala do brega. Ribe je lovil na trnek, stal je na robu pa se je udrlo pod njim.

Martin. To si pa dobro naredil, dečko!

Jurček. Prava reč, če človek zna plavati!

Jera. Pa ko bi te bil doli potegnil, tako močan vendar nisi!

Jurček. Ko bi človek vselej tako premišljeval, kaj se mu more zgoditi, ko je treba pomagati, kam bi pa prišli? Pa v Boga je tudi treba malo zaupati, kali!

Jera. Prav praviš. Ali se res popolnoma dobro počutiš? *(Potiplje mu čelo.)* Nič mraza in vročine?

Jurček. Nič. Zdrav sem kakor riba v vodi.

Luka. Torej zdaj si vse slišal, Martin! Zdaj veš, zakaj sem tvoj dolžnik.

Martin. Dolžnik? Pa moj dolžnik? Ne vem, kako in zakaj. Kaj ima z vsem tem opraviti najina pravda?

Luka. Veš, Martin, jaz menim, da poslej ne bodi nič več pravde med nama! Jaz vsaj se ne maram tožariti z možem, čigar sin je smrti otel mojega edinega otroka. Za pravdo je pa vendar treba dveh. Kako se boš pravdal sam? Bodi pameten, Martin, pa vzemi ta nesrečni košček zemlje, ki je nama obema že prizadejal toliko preglavice, več nego je vreden! Prosim te, bodi tako dober! Veš, prav težko bi mi bilo, ko bi moral iti tako od tebe. Pa prav veliko sreče naj ti prinese, tebi in tvojemu vrlemu sinu!

Jera. Martin, bodi pameten! Kaj boš dlako cepil?

Martin. Nu, pa bodi, če že ni drugače. Prav tako ni, kakor bi jaz hotel in kakor hoče pravica, vendar bodi, kakor ti hočeš, da bo mir!

Jera. Torej je vendar Bog pomagal. Hvala mu bodi! *(Martin in Luka si sežeta v roke.)*

(ZAGRINJALO ZDRSNE.)

„IN NA ZEMLJI MIR LJUDEM!“

Podoba iz kmetskega življenja.

Osebe:

Luka Okoren, imovit kmet. **Marijana**, njegova žena
Šimen, njun sin.

Lična kmetska soba. V kotu miza praznično pogrnjena. Božični večer.

PRVI PRIZOR.

Luka, Marijana.

(Luka sedi zamišljen za mizo. Kmalu potem prinese Marijana jed ter jo postavi pred njega.)

Marijana. Srečen božični večer!

Luka *(slabe volje).* Bog daj!

Marijana. Kaj ti pa je, Luka, da si tak?

Luka. Kakšen?

Marijana. Tako čemeren! Nocoj na sveti večer, ko je vse veselo!

Luka. Vesel naj bom tudi še!

Marijana. Zakaj bi pa ne bil vesel ravno ti! Ali trpiš kako pomanjkanje? In zdravi smo tudi vsi, hvala Bogu!

Luka. Vsi!

Marijana. No ti, jaz in pa hlapec in dekla in tudi ljuba živinica v hlevu. Kaj pa še?

Luka *(hoče nekaj reči, pa vendar molči).*

Marijana. Zdaj pa ne glej tako srepo! Nož in vilice v roko, pa začni!

Luka. Nič se mi ne ljubi.

Marijana. Ne ljubi! Poglej, kar imaš najrajši, sem ti napravila za ta večer: ukajeno ribo pa kislo zelje. Kralj sam težko da bi imel nocoj boljšo večerjo. Le pokusi! *(Luka začne jesti, a vidi se, da mu jed ne gre v slast.)* Pa dobre volje bodi, saj imaš za kaj! Taka letina pa vse lepo spravljeno o pravem času! Ne bodi Bogu nehvaležen, da se ne pregrešiš!

Luka *(položi nož in vilice).* Zadosti. Nocoj se mi ne ljubi, pa se mi ne. In pa še tvoje pridige naj poslušam! *(Vstane.)* Ven iz te puščobe!

Marijana. Kam pa?

Luka. K Somraku stopim na polič vina.

Marijana. Če hočeš vina, saj ti ga lahko prinesemo.

Luka. Ven iz te puščobe, pravim! Pri Somraku bo že kdo, da človek pride na druge misli.

Marijana. Če meniš, pa pojdi! *(Luka odhaja počasi.)*

DRUGI PRIZOR.

Marijana, Šimen.

Marijana *(sede za mizo ter sedi nekoliko časa zamišljena. Zunaj začne pes lajati in cviliti).* Kdo bo pa to? To bo kaj posebnega. *(Čez nekaj časa se začujejo koraki v veži. Počasi se odpro vrata in vstopi)*

Šimen. Dober večer, mati!

Marijana *(ploskne z rokami).* Jezus Nazarenski! Šimen!

Šimen. Tako sami, mati?

Marijana. Zdaj ne več sama, Bogu bodi hvala! Kdo bi bil kaj takega mislil!

Šimen. In oče?

Marijana. Ravnokar je šel k Somraku.

Šimen. Pa pride kmalu?

Marijana. Menim, da ne tako hitro. Morda se ga vendar ne bojiš?

Šimen. Bojim! Saj veste, kaj je bilo.

Marijana. Prav po nepotrebnem. Nagla sta oba, pa odnehati nobeden! — Toda kaj stojiš tako? Sem sedi za mizo! Lačen si. Glej, tole je bilo pripravljeno za očeta, pa se mu ne ljubi.

Šimen. Tudi meni ne.

Marijana. Pa pokusi vsaj!

Šimen *(vzame košček).* Zmerom zdravi?

Marijana. Vse zdravo, hvala Bogu! In ti?

Šimen. Tudi. Nič mi ni bilo, odkar sem šel odtod.

Marijana. Kje si pa bil za voljo božjo ves čas?

Šimen. Kje sem bil? Na Hrvaškem sem bil. V gozdu sem delal ali v šumi, kakor pravijo tam. Veselo delo v gozdu in zdravo. Pa zasluži se tudi kaj, če človeku ne gre vse po grlu, kar se godi navadno. Hrvat ni kaj posebno priden, zato pa tam znajo ceniti dobrega delavca.

Marijana. Ali povej mi, kako ste se pa razumeli z ljudmi?

Šimen. Kako to mislite?

Marijana. No, oni so govorili po hrvaško, ti pa po slovensko.

Šimen. Hrvaško, slovensko, to je isti jezik, samo da Hrvatje malo drugače zatezajo.

Marijana. Glejte no, vsi ljudje pa vse vedo.

Šimen. Oče! Poznam ga po stopinjah. Skrijte me, mati! *(Šine v stransko izbo. Takoj potem pride Luka.)*

TRETJI PRIZOR.

Marijana in *Luka.*

Marijana. Tako hitro nazaj?

Luka. Nič druščine!

Marijana. Božični večer! Tu je vsak pošten kristjan, če le more, doma v svoji družini.

Luka. Če jo ima.

Marijana. Ti pa je nimaš?

Luka. Imam in nimam.

Marijana. Veš kaj, Luka? Kaj bi hodila po okoliših? Govoriva kar naravnost!

Luka. Zopet pridigo?

Marijana. Nič pridige, samo pošteno besedo. Meniš, Luka, da ne vem, zakaj si nocoj, ta sveti večer, tako hudomušen, da ti ni nič prav? Misliš, da ne vem, česa pogrešaš?

Luka. Jaz ničesar ne pogrešam razen miru.

Marijana. Le tiho bodi pa ne delaj se tako trdega, Luka! Lani osorej, veš, smo imeli drugačen božični večer. Vesela družinica je sedela pri tej mizi, srečna in zadovoljna. Tudi nocoj bi bilo lahko tako, ali enega ni. Zakaj ga ni?

Luka. Zakaj ga ni! Ali sem jaz kriv, da ga ni? Trma je kriva, trma!

Marijana. Prav praviš, trma. Ali čigava?

Luka. Čigava? Lepo vprašanje! Njegova.

Marijana. Pa tvoja! Posebno pa tvoja. *(Luka zaropoče nevoljno.)* Le miren bodi pa poslušaj! Ne bo ti škodovalo, če ti malo popridigujem. Tvoja trma, pravim. Kaj je bilo treba tiste nesrečne pravde s sosedom za tisti košček zemlje, ki ni vreden —.

Luka. Ti govoriš kakor ženska. Kaj ve ženska, kaj se pravi: pravica! Za pravico sem se poganjal, ne za tisti košček zemlje! Pravica se mora izkazati, naj — —.

Marijana. Saj se je tudi izkazala. Zdaj jo pa imaš.

Luka. Nič se ni izkazala! Moj doktor ni bil nič prida. Kotnik je imel boljšega, to je. Kaj ti veš?

Marijana. Tvoj doktor ni bil nič prida, pa si mu vendar sčasoma znosil desetkrat več, nego je vreden tisti krajček.

Luka. Ali si kaj stradala zaradi tega, kaj? Jaz sem gospodar v hiši.

Marijana. Ali dober svet lahko posluša tudi gospodar. Vidiš, Luka, tu je bil Šimen bolj — kako naj rečem, da ne bo zamere?

Luka. Nič ne reci, pa ne bo zamere! Fant se je pregrešil zoper četrto božjo zapoved. Kaj bi ga zagovarjala!

Marijana. Ne tako! Ti si se poganjal za pravico, pa on tudi. Videl je, da je pravica na sosedovi strani, zato ti je kakor pošten in pameten

človek svetoval, da odjenjaj. Morda je bil res malo prenagel, da ni vsake besede dobro preudaril, ali od mladosti ne zahtevaj modrosti!

Luka. Ti si mu vedno dajala potuho. Jaz pa pravim: Sin ne sme biti nikoli zoper očeta, on se je pa naravnost potezal za mojega nasprotnika. Ali je to prav?

Marijana. Če je pa videl, kakor pravim, da je pravica na sosedovi strani. Če je naprej vedel, da moraš izgubiti pravdo, ali je mogel molčati?

Luka. Kaj videl in vedel! Nič ni videl in vedel. Doktor je doktorja premagal, drugega nič!

Marijana. Ti tako sodiš, drugi pa drugače.

Luka. Saj ni več pravice na svetu!

Marijana. Kaj je pravica, praviš, ženska ne ve, to pa ve ženska, mati, da je moral njen edini sin za nič in zopet nič po svetu!

Luka. Moral, moral! Kdo ga je pa silil?

Marijana. Ali nisi ti, ko sta se prepirala, ves razkačen, kakor te nisem še prej videla nikoli, se zagrozil nad njim: naj se pobere in ti ne pride nikdar več pred oči?

Luka. In če sem v jezi in nevolji res kaj takega izbruhnil, ali je treba vsako besedo pobrati in shraniti, kakor bi bila prišla s prižnice? Oče — otroku, pa bi vsako besedo dvakrat premislil in preudaril, preden jo izpusti iz ust! Beseda ni konj.

Marijana. Otrok ima svojih sedemnajst let, pomisli!

Luka. V četrti božji zapovedi ni rečeno, do katere starosti velja. Trma, trma! Pa naj se zanjo

pokori malo po svetu in vidi, da je vendar najbolje, če je sin pokoren svojemu očetu.

Marijana. Saj je bil pokoren, še prepokoren. Ko si ga zapodil, pa je šel in se ni več prikazal do današnjega dne!

Luka. Ti zavijaš besede, ker si ne veš pomagati drugače, prav po žensko. Če mi je že šel pri tej priči izpred oči, kaj ni mogel še tisti večer priti nazaj, ko se je bila jeza polegla, in reči: Oče, ne bodite hudi, ali ne zamerite, ali kaj takega? Ne bil bi ga požrl!

Marijana. Odpuščenja prositi, ko si je človek v svesti, da se mu krivica godi, veš, Luka, to ni kar tako. Posebno pa moški, ki se že čuti, ki ne more trpeti, da kdo dela z njim kakor svinja z mehom, ne bodi grdo reči.

Luka. Ti imaš res čudne besede, žena!

Marijana *(skoro jokaje).* Kaj, ko se potezam za svojega otroka!

Luka. Zdaj je pa vendar otrok!

Marijana. Ti nimaš srca! *(Vrata stranske izbe se počasi odpro in prikaže se Šimen.)*

ČETRTI PRIZOR.

Prejšnji, Šimen.

Šimen *(slovesno).* »In na zemlji mir ljudem!«

Luka. Kaj pa to? Šimek!

Šimen. Oče, ne bodite hudi!

Luka *(siloma prikrivajoč svoje veliko veselje).* Tako je prav, to so besede, vidiš! *(Pogleda ženo ter ji popreti s prstom.)* Ti!!

Marijana *(smehljaje).* Veš, to se je kar samo tako naredilo.

Luka. Kod si se pa klatil, da te ni bilo toliko časa, ti trma trmasta?

Šimen. Hotel sem malo po svetu pogledati, kako je drugod.

Luka. Jeli, doma je vendar še najboljše. Ljubo doma, kdor ga ima, pravi pregovor. Ti ga imaš, hvala Bogu!

Šimen. Bogu pa vam, oče.

Luka. Tudi ti si pripomogel po svoji moči, da je vse lepo v redu. Toda kaj govoričimo? Vprašalo in odgovarjalo se bo lahko mirno pozneje. Lačen si pa žejen tudi. *(Šimen odmigava.)* Boš že, boš že, pa jaz tudi. Prej se mi ni ljubilo, zdaj se mi pa. Mati, le še jedi gori! Pa po vina pošlji, kar v golidi! Pa bomo lepo vkup večerjali, kakor se spodobi ta sveti božični večer. Križ božji! *(Začneta jesti, Marijana izide vesela.)*

(ZAGRINJALO ZDRSNE.)

ŽIVALSKI POGOVORI.

KRTA.

(Dva krta si rijeta nasproti, pa se trčita z rilcema.)

Prvi krt. Oha! To sem jaz pa moj rilec!

Drugi krt. Pa jaz pravim ravno tako!

Prvi krt. Brez zamere, sosed!

Drugi krt. Nič zamere! Saj se nisva rada. Ali kaj se hoče, ker se nič ne vidi.

Prvi krt. Še ne vem, kako bi dejal: Dober dan ali kako?

Drugi krt. Ubogi krt ne ve nikoli, ali je dan ali noč, nikar pa, da bi vedel, koliko je ura.

Prvi krt. Kaj trdo življenje ima ubogi krt. Koliko trde zemlje mora preriti, da najde kaj malega za želodec. Meni se zdi, da je čimdalje manj mrčesa na svetu, pod zemljo, hočem reči.

Drugi krt. Pa kar je pri vsem tem najhujše: svojega življenja si nikdar nismo v svesti.

Prvi krt. Nespametni kmet nas preganja in nam streže po življenju, kakor da bi mu bili najhujši sovražniki.

Drugi krt. Pa smo mu pravi dobrotniki. Koliko mu pokončamo škodljivih ogrcev, bramorjev in drugega škodljivega mrčesa! Tisti kupčki, ki jih delamo po polju in po vrtih, so mu tako napoti, pa jih lahko z majhnim trudom spomladi razgrebe z grabljami.

Prvi krt. On nam pa stavi pasti ali pa nas čaka z motiko, ko rijemo, da nas pobije. Mene je eden zadel. Tule gori na hrbtu se mi še pozna.

Drugi krt. Mene je bila pa past uščipnila, tako da uboga žival res nima miru.

Prvi krt. Pa kaj sem še slišal! Nova šega je prišla zdaj med ljudi.

Drugi krt. Kaj nam mari človeške šege, da nas le pri miru puste!

Prvi krt. Saj to je ravno! Ko bi nas pustili pri miru! Ali ravno ta nova šega je kriva, da nas zdaj še huje love nego poprej. Mestne ženske, gospe se jim pravi, nosijo zdaj, to je tista nova šega, naše kožuške za nekako obleko ali kali!

Drugi krt. Kaj! Še tega nam je bilo treba! Da jim kaj takega šine v glavo! Koliko nas mora pustiti življenje, da se kaj prida napravi iz naših kožuhov! Ali kaj to človeku! On misli, da je vse njegovo, pa usmiljenja ne pozna.

Prvi krt. Prej je polhovina veljala, zdaj pride pa krtovina na njeno mesto. Človek hoče vedno kaj novega, posebno pa ženska.

Drugi krt. Tisto pa moram že reči, lepši je naš kožušek nego pa polhov.

Prvi krt. In zdaj je tudi imeniten.

Drugi krt. Da bi jo — tisto imenitnost! Jaz bi rajši mirno na tihem živel brez vse imenitnosti.

Prvi krt. Pa jaz tudi. — Toda dovolj pogovora! Jaz ne utegnem, mudi se mi zopet na delo. Petero jih čaka doma, da jim prinesem kaj za večerjo, pa nimam še nič, čeprav sem se trudil, da me vsi udje bole. Morda bo pa ona bolj srečna. Skrbna in pridna mati je, to moram reči.

Drugi krt. Z mladiči otročiči je seveda križ; to sem že dovolj izkusil v svojem življenju. Zdaj pa sem samec. Prestar in preokoren sem že za ženitev. Pa naj se drugi mlajši trudijo in ubijajo, da ne bo konec tega ubogega krtovega rodu.

Prvi krt. Modre besede! Tudi jaz že komaj čakam, da pojdem v pokoj. Zdaj pa zdravi, sosed! Brez zamere!

Drugi krt. Dobro srečo!

VRABCI PONOČI.

Čivko. Saj sem vedel, da ne ostane tako. No stara, zdaj imaš zimo, ki si je vedno tako želela. Prevlažno ti je bilo, preblatno; zdaj pa je vse trdo kakor rog. Sneg škriplje ljudem pod nogami in burja brije in žvižga okoli vogalov, da je veselje!

Čivka. Pod streho smo vendar, hvala Bogu, in če se dobro skupaj stisnemo, se že prebije za silo.

Čivko. Pod streho smo res, ali v zatišju smo samo odzadaj. Cerkev, to ti je res pametna naprava, ali jaz bi si jo vendar lahko še boljšo mislil. Streha naj bi segala dalje čez zid, da bi bilo prostornejše podkapje. Ta zapeček s svetim Florijanom je malo preplitev.

Tipka. Mati! Pikapik mi ne da miru, zmerom me drega in suje. Pravi, naj grem zdaj jaz na kraj.

Pikapik. Vsak pol ure, kakor je dogovorjeno, in deseta je že odbila. Jaz sem že ves trd po eni strani.

Čivka. Pameten bodi pa pomisli, da je dekle! Še malo potrpi! — Z otroki je križ!

Čivko. Veš, stara, jaz pa menim, da bi bilo vendar bolj pametno, ko bi bili šli vsaj čez zimo na kmete. Ti si pa kakor vse ženske, vedno tiščite v mesto. Kaj imaš tako dobrega tukaj?

Čivka. In kaj imaš ti na kmetih?

Čivko. Boljše zatišje se tam dobi. Takole pod kakim kozolcem ali pa v kakem skednju, kjer se človek lahko v seno zarije, to ti je prenočišče!

Čivka. Ponoči ne bom dejala, to je še, ali kaj pa podnevi? Hrana, hrana, ta je prva!

Čivko. Kako zrnce se vendar še najde v slami, da si človek dušo priveže.

Čivka. Najde se, najde, da se Bogu smili. Saj sem bila že na kmetih, tam ti je pravo siromaštvo doma; kmetu se dandanašnji slabo godi. Tiste snopiče, kar jih ima, sedaj tako dobro omlati, da ne najdeš zrna v slami, če jo desetkrat obrneš. Kmet sedaj prav prazno slamo mlati. Ne samo, da kmet vrabca ne redi, še sam ga lovi sebi za živež. Tukaj se nam vsaj za življenje ni bati. In za živež tudi ni tako trdo. Tukaj je vendar še kaj odpadkov, kmetu nič ne odpada z mize v smeti.

Pikapik. Najboljši odpadki, mati, pa so tisti, ki odpadajo konjem po ulicah, to so zares odpadki. Jaz sem že večkrat premišljal, kako modro je vendar konjski želodec ustvarjen, da ne prebavi vsakega ovsenega zrna. Tu pa tam se še katero izmuzne, da se mi z njim okoristimo. Prav imenitno res ni tisto brskanje, a koristno.

Čivko. Ta paglavec ti ne govori tako napačno. Saj zmerom pravim, iz tega bo še kaj.

Čivka. Saj dekle tudi ni nerodno, prav po materi se je vrglo. Ali kaj sem že hotela reči? Dobrosrčnih ljudi je tudi po mestih, ki vrabcu kaj privoščijo, zlasti ženske in starejši ljudje.

Čivko. Bog vedi, kaj je tistemu starčku, ki nam je vsako jutro v mestnem parku drobtin posipal? Dva dni ga že ni, morda je zbolel.

Pikapik. Da bi le še kaj hujšega ne bilo, prav bojim se. Škoda moža! Res so dobri ljudje. Pa čudno, taki, ki najmanj imajo, najrajši dajo. Danes popoldne pri vratih velikanskega gosposkega poslopja je stalo boso otroče in glodalo skorjo, ki mu jo je bila podarila kaka milostna roka. Jaz sem priskakal k njemu. V srce se mi je smililo sirotišče, tako je prezebovalo. Mislil sem si, tem človeškim sirotam je pa še huje nego nam. Mi imamo vsaj vsak svoj gorki kožušek, ki nas brani najhujšega mraza. Ko sem jo tako gledal — bila je deklica — pa je mislila, da je živeža prosim, pa mi je začela drobiti svojo trdo skorjo in mi metati drobtine. Nisem jih mogel pobirati, tako mi je bilo hudo. Kar ti pride človek strašno hudega pogleda, z bridko sabljo za pasom, pa se zadere nad ubogo siroto, kaj tukaj dela. Ona se bridko zajoka, ali to ni genilo neusmiljenega moža. Osorno ji zapove, naj gre za njim. Bog ve, kam jo je gnal! Jaz sem jezno začivkal. Kaj sem hotel človeku, ki ima tako bridko sabljo za pasom!

Čivko. Dobro srce ima tudi ta mladič, stara!

Čivka. O kaj dobro srce! Z dobrim srcem se dandanašnji ne pride daleč. Bojim se, da bi ne postal zapravljivec. Pameti je treba, sinko, pameti, pa zvitosti, prekanjenosti, nesramnosti, če ni drugače.

Pikapik. O nič se ne bojte, mati! Kar se tega tiče, ne ustrašim se najstarejšega vrabca. Kjer je treba, znam si že tudi pomagati. Povsod sem zraven, kjer je kaj, in ne dam se izlepa odpoditi. Ondan sem videl, ko je stara ženica z okna posipala golobom samo lepo rumeno pšenico. Takoj sem bil med njimi. Star golob me je kavsnil po glavi, da sem tri solnca videl. Bolelo me je, odletel sem malo, ali takoj sem bil zopet med njimi. Dobro sem se nazobal.

Tipka. Mati, jaz sem tako lačna. Dajte mi kaj!

Čivka. Kaj ti čem dati, ko nimam sama ničesar. Potrpi do jutri! Glavo pod perut pa zaspi! Morda se ti bo kaj lepega sanjalo.

Pikapik. Veste kaj, oče! Tale golida sv. Florijana bi bila kaj pripravno prenočišče, ko bi ne bila tako polna snega. Izkidajmo jo jutri!

Čivko. Kaj ti pomaga, takoj bo zopet zametena.

Pikapik. Še nekaj bi vas vprašal, oče. Včeraj sem videl sosedovega Živka. Ves črn je bil, kakor da bi ga bil s sajami namazal. Zakaj to, oče?

Čivko. Saj je bil res s sajami namazan. V dimniku je prenočeval.

Pikapik. Zakaj pa ne gremo tudi mi v dimnik prenočevat? Prav gorko je gotovo tam.

Čivka. Kaj te ni sram tako govoriti? Pošten vrabec mora nekoliko nase gledati; vedeti mora, kaj se spodobi. Po dimnikih se potikati, to je že zadnja.

Čivko. In pa brez nevarnosti tudi ni, če se ponoči v hiši kaj pripeti, da je treba hitro zakuriti v peči. Ti mirno spiš v dimniku in nič ne misliš. Kar se ti privali gost dim. Preden se dobro zdramiš in umakneš, lahko te zaduši.

Pikapik. Slišal sem praviti, da letajo nekateri ptiči jeseni tja na južno, kakor pravijo, v gorkejše dežele, kjer ni snega in mraza pa vsega dosti. Zakaj se tudi mi ne selimo v tiste gorke dežele, oče?

Čivko. To se ne da tako lahko dopovedati. Kadar boš starejši, boš vse vedel.

Pikapik. Pa vendar nekaj — le poskusite, oče!

Čivko. To je že tako. Navada je taka. Kar se pomni, nikoli se niso vrabci selili. Morda zato ne, ker smo preslabi letalci. Le poglej lastovice! Kako se ti sučejo in švigajo kakor strele pod nebom. Le poskusi, pa boš videl.

Pikapik. Kako pa to, da se celo prepelice selijo, kakor sem slišal, s prepelicami pa se vendar lahko merimo v letanju. Debele so kakor žganec, zlasti jeseni, pa še repa nimajo.

Čivko. Zato se jim pa tudi slabo godi na popotovanju, kakor se pripoveduje. Na tisoče jih polove, ko popadajo vse utrujene na tla. Sploh je vse tisto preseljevanje in popotovanje nevarno.

Koliko jih odpotuje in kako malo se jih vrne! Zato le bodimo zadovoljni, da je tako. Pozimi nam je včasih res hudo, ali mehkužni nismo. Vrabec je vajen mraza in stradanja kakor berač.

Pikapik. Saj nas tudi neki imenujejo berače med ptiči. To ni imeniten stan.

Čivko. Kaj se če! Ko bi bil tudi še imeniten, to bi bilo že preveč. Vse skupaj ne more biti. Ali kaj sem hotel reči? Ne sezaj mi vedno v besedo! Mladi svet naj molči, ko starost govori. Res, dejal sem, da nam je včasih res hudo, ali slednjič se vse prebije, tudi zima. In potem pride vesela pomlad, gorko poletje, prijetna jesen, ko je povsod vsega dovolj. Drugi ptiči, ki se selijo, ne vedo, kaj je gorka pomlad.

Pikapik. O, pomladi se jaz tudi veselim! Da bi že skoraj prišla! To bo veselje in letanje in čivkanje! Kajne, oče, spomladi se ptiči ženijo? Jaz se bom tudi ženil, oče!

Čivka. O ti nepridiprav, da ti rojijo že take misli po glavi!

Pikapik. Res mi rojijo, zakaj pa ne? Saj to ni nič napačnega, pa prav prijetne so te misli. Jaz že vem, kje se bom ženil. Izbral sem si že tisto —

Tipka. Mati, jaz ne morem spati! Pa vsa trda sem že od mraza!

Čivka. Dete je res slabotno. Skrbi me. Veš kaj, stari? Vzemiva jo medse v sredo, da se sirota ogreje. Pojdi sem, Tipka! Tako! Zdaj pa dovolj čivkanja in besedovanja. Nobene besede več! Lahko noč!

MLADA IN STARA LASTOVICA.

Mlada. Mati, ali je res, kakor sem slišala, da bomo zapustili te kraje in se preselili v neko daljno, strašno daljno deželo?

Stara. Kajpada je res. Zato se nas je toliko zbralo v tem kraju, da se posvetujemo in potem skupaj odrinemo na daljno pot.

Mlada. Zakaj pa, mati? Saj je tako prijetno tukaj pa živeža do ostanka. Jaz si ne želim lepšega kraja. Kar tukaj ostanimo!

Stara. Ti si še mlada pa govoriš po svoji pameti. Zdaj je seveda lepo in prijetno v tem kraju in živeža še dovolj. Ali pride čas in skoro pride, le glejmo, da nas ne prehiti, čas, ko tu ne bo prijetno pa živeža tudi ne bo. Zima pride.

Mlada. Kaj je to zima? Ali ste jo že videli, mati?

Stara. Ne, videla je nisem, ali slišala sem praviti, kakšna je. Strašen čas, strašen mraz.

Mlada. To pa že vem, kaj je mraz. Ko sem bila iz gnezda in je tedaj deževalo ves dan, pa mi je bilo mraz, kar tresla sem se od mraza.

Stara. O to ni še nič! Ko pride zima, je tak mraz, da vse poka. Pa živeža nikjer nič; muhe, metulji, komarji, vse ti pogine od prehudega mraza. Zato moramo, ko se bliža tisti hudi čas, poiskati druge, gorke kraje, kjer je živeža dovolj.

Mlada. Vi ste bili že tam, kajne?

Stara. Trikrat že. To je dolga pot, čez morje moramo.

Mlada. Kaj je to morje?

Stara. To ti je strašno velika voda, da se ne vidi od konca do kraja.

Mlada. Če je v tistih krajih tako lepo in prijetno, kakor pravite, zakaj pa ne ostanete tam? Zakaj pa pridete zopet nazaj?

Stara. To ti je pa reč, ki ti je ne morem pojasniti in razložiti. Sama ne vem, kako je to; ali ko pride tisti čas, pa nas kar obide neko čudno hrepenenje, da moramo kar nazaj! Ta kraj je vendar naša prava domovina.

Mlada. Prav radovedna sem, kako bo to.

Stara. Saj boš skoro izkusila vse.

Mlada. Ali se pa vse ptice selijo tako kakor me lastovice?

Stara. Ne vse; nekatere ostanejo tu čez zimo, kjer se jim seveda včasi silno hudo godi. To so take, ki žive bolj ob zrnju, na primer vrane, vrabci...

Mlada. O vrabci, te pa dobro poznam, pa nič jih prav ne maram.

Stara. Zakaj ne?

Mlada. Sama prav ne vem zakaj. Menda zato, ker so tako predrzni in sitni. Pa lepi tudi niso vrabci, nikakor ne. Pa kako letajo! Tako okorno, pa tako hitro opešajo! Če primerjam lastovico z vrabcem, zdi se mi tako nekako gosposka, tako šibka, vitka in gladka. Pa kako letamo lastovice! To je pravo veselje, kako se sučemo in smučemo sem ter tja, pa ne utrudimo se nikdar. Zato menda nas imajo ljudje tako radi.

Stara. Ali ravno zaradi naše lepote, ne vem; radi pa nas imajo res. Ne streljajo, ne love in ne preganjajo nas kakor druge ptiče.

Mlada. Vrabce.

Stara. Tudi vrabce. Zato se pa tudi ljudi nič ne bojimo; tako privajene smo in domače. Pod njih streho iščemo zavetja in imamo svoja gnezda.

Mlada. Posebno naša gospodinja je kaj prijazna z nami, pa jaz se je tudi nič ne bojim.

Stara. Prav praviš, da je prijazna z nami, pa dobra žena je. Ko se je bilo letos naše gnezdo malo pokvarilo, tako da se je bilo bati, da ne pade kar na tla, kaj je storila žena? Hitro je vse lepo popravila in poravnala, da sem se ji kar čudila.

Mlada. Zato se bomo pa, ko se vrnemo, zopet naselile pod njeno streho.

Stara. Ti, jaz bom morala, če bom živa in zdrava, poskrbeti za drugo mesto. — Slišiš kričanje? Le hitro pojdiva pogledat, kaj je!

MICI IN MUCA.

Mici. Lepa noč, soseda!

Muca. Lepa, lepa; samo malo hladna.

Mici. Mesec tako prijazno sveti.

Muca. Solnce mi je ljubše, ker greje tako prijetno.

Mici. Greje seveda prijetno, ali svetloba solnčna zbada oči.

Muca. Pa zamežiš.

Mici. Škoda, da ni mesec tudi gorak. To bi bilo prijetno!

Muca. Kajpada; mačke ljubimo gorkoto.

Mici. Na kmetih, pravijo, se grejejo na peči ali za pečjo, kadar je mraz.

Muca. Po mestih ni takih peči. Škoda!

Mici. Zato imamo pa tukaj bolj gosposko življenje.

Muca. Pa miši ne lovimo!

Mici. Čemu neki? Saj imamo druge hrane dovolj.

Muca. Jaz, čeprav katero ujamem kdaj za kratek čas, pokusim je ne. Gosposki mački ne diši mišje meso.

Mici. Diši že, ali zoprno!

Muca. Ali ptički, ptički, to ti je mesce!

Mici. Ko bi le ne imeli peruti!

Muca. In vendar se zdajpazdaj dobi kateri. Samo potrpežljivega zalezovanja in prežanja je treba.

Mici. Posebno na tem vrtu.

Muca. Zato pa tako rade zahajamo sem.

Mici. Res čudno! Vrtovi okrog in okrog, in vendar ptiči kar sem silijo na ta vrt: kosi, penice, taščice in drug tak drobiž.

Muca. Menda zato, ko vidijo, da je tako dobro zagrajen, češ, tu se nam ni bati maček.

Mici. Ali taka ograja še ni iznajdena, da bi mačka ne mogla skoz ali čez.

Muca. Mene tudi. In čeprav nič ne ujamem, prežati je tudi veselje. Kar sline se mi cede, ko

vidim takole po vejicah skakljati tiste ljube živalce, ki jih imam tako rada!

Mici. S starimi je težava. Kakega mladiča pa vendar časi, čeprav redko, dobimo v kremplje.

Muca. To je dobro, da ptiči ne priletavajo samo semtertja na ta vrt, ampak da tudi gnezda delajo tukaj.

Mici. Gospodinja jim pa pomaga! Res, prinaša jim vsega, česar potrebujejo za gnezdo, in ko je gnezdo gotovo, obda s trnjem grm, da bi mačka ne mogla do njega.

Muca. Čudno, kako se te živalce, ki so drugače tako plašne, čisto nič ne boje te žene! Toliko, da ji ne zobljejo iz roke, ko jim prinese kakor kokošim hrane pozimi.

Mici. Vidijo in čutijo, da jih ima rada.

Muca. Pa kako rada! Zato pa sovraži nas, uboge nedolžne živalce, ki včasi zavijemo vrat kateremu njenih ljubčkov! Nikoli ne bom pozabila, kako je bilo nekega jutra! Tamle na onem grmu so imele penice gnezdo. Penice ima žena nad vse rada.

Mici. Pa mož tudi!

Muca. Oba enako otročja! Jaz sem pa ravno tako vedela zanje kakor ona. Pa sva hodili gledat, zdaj ona, zdaj jaz. Bilo je pet mladih. Ko so se mi zdeli dovolj godni, pa sem jih lepo na tihem ponoči. To ti je bila večerjica!

Mici. Verjamem.

Muca. Ali ko pride nato zjutraj navsezgodaj ona kakor po navadi pogledat svoje ljube mla-

dičke, pa vidi ali pravzaprav ničesar ne vidi v gnezdu, samo malo perja okoli, to so bili vsi križi doli! Kar nora je bila pa jokala se je! Jaz sem pa čepela v zatišju pa gledala jo. Skoro se mi je smilila sirota!

Mici. Ali veš, kaj je novega?

Muca. Kaj? Menda vendar niso prišli zopet s kmetov?

Mici. Da bi ne bilo tako! Podnevi ne bo zdaj nič več na tem vrtu, na temle prostorčku, kjer se je tako prijetno čepelo na solncu!

Muca. Pa tisti Belko, tista zgaga z njimi?

Mici. Seveda; videla sem ga. Tako živ in vesel je, kakor ni bil prej nikoli.

Muca. Da bi ga griža!

Mici. Pa ga noče.

Muca. Kako sovraži ta grdoba vse, kar mijavka! Kakor je majhno, spaka, pa je hudo kakor sršen.

Mici. Pa vendar jih bomo še, le tiho bodi! Za zdaj pa lahko noč!

Muca. Lahko noč!

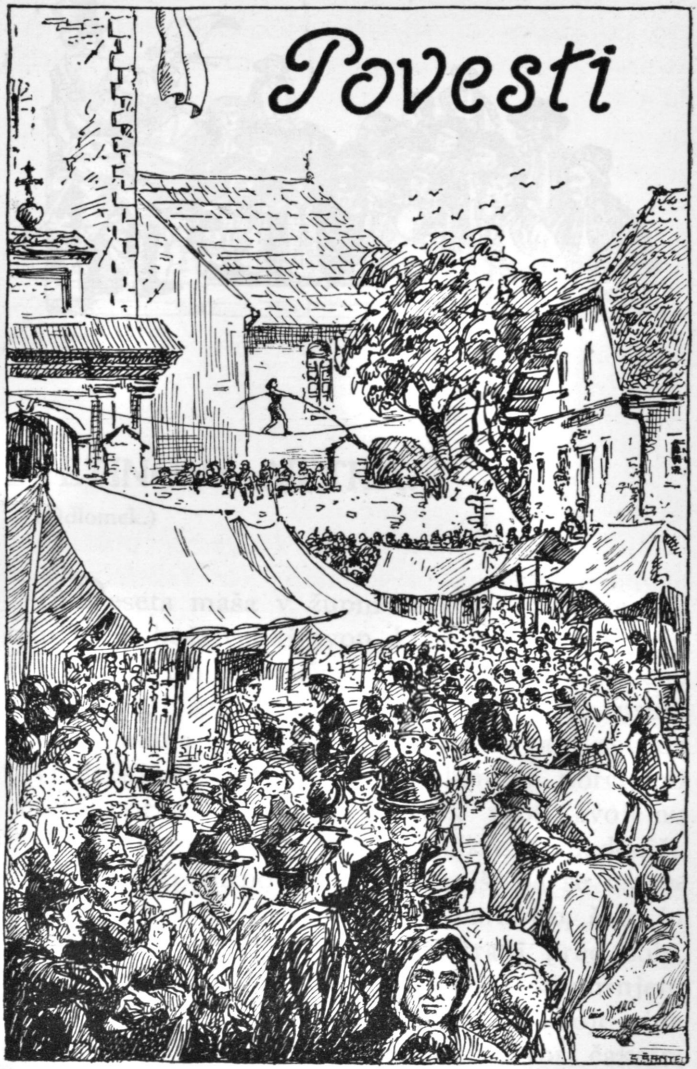
Povesti

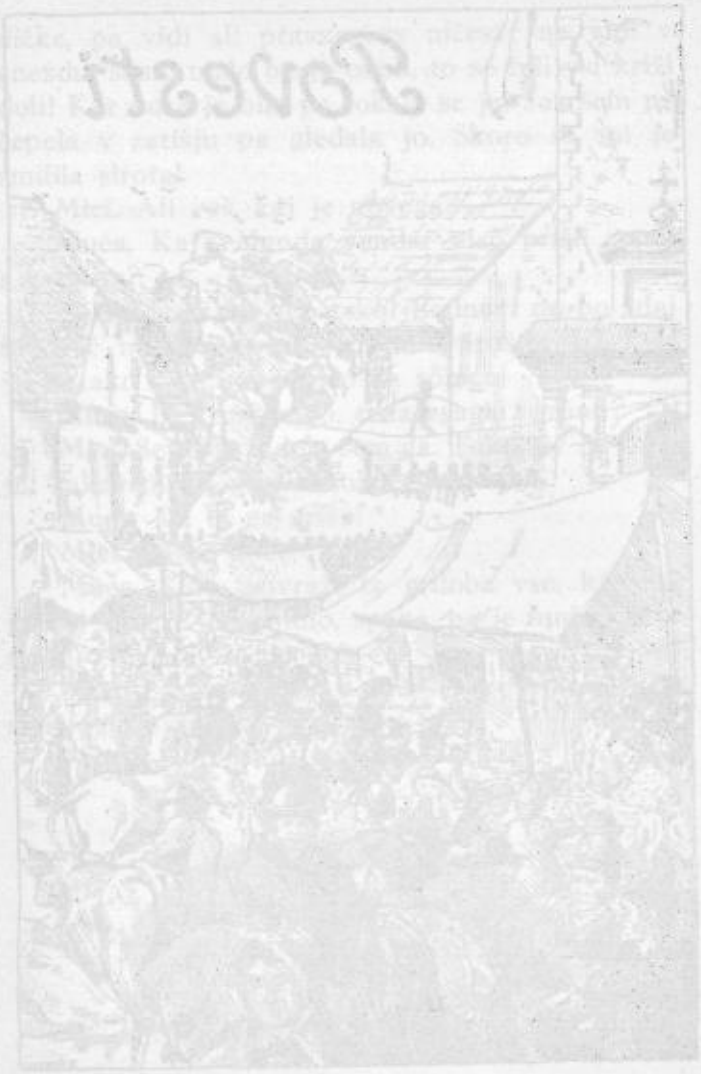

SVETINOVA METKA.

(Odlomek.)

Deseta maša v župni cerkvi v Beli vasi je minila. Še buči veliki zvon, ki je pel pri zadnjem evangeliju, ko se začne skozi velika cerkvena vrata valiti gosta množica. Najprej se usuje ljuba mladina iz župne in iz drugih vasi, seveda prvi dečki, ki se z mnogimi šalami in norčijami veselo porazgube po vasi, vsak proti svojemu domu, za njimi se vrste po velikosti mladeniči. Mlajši gredo mirno domov, starejši pa se ustavljajo na širokem prostoru pred cerkvijo, šolo in župno hišo, in sicer na desni strani pred šolo, zakaj na levi se v tem zbirajo možje, ki obrnjeni nazaj proti cerkvi, tlačijo in prižigajo svoje pipe ter med mnogimi, silno umnimi pogovori čakajo,

kaj bo danes klical birič. Od Sile, tako se je namreč dejalo staremu biriču, to so pač vedeli, da jim ne pride nič dobrega. S svojim hrepečim glasom bo pač spet na znanje dejal, do kdaj morajo prinesti davke, da bo treba zopet cesto nasipati, ali pa, da bodo temu in temu prodajali zemljišče, ker ni mogel plačati davka. Res, kmalu pride Sila, star mož kratke postave in širokih pleč, z dolgo, krivo sabljo na širokem jermenu, ki se mu je skoraj vlačila po tleh. Zavihti se na zid, ki opasuje cerkev, vzame zvezek pisem izpod pazduhe, jih razgrne počasi in gleda srepo vanje, čeprav ve vse iz glave, in še celo brati ne zna, če smemo verjeti porednim paglavcem, ki trdijo, da še velikokrat narobe drži pisma. Zdaj se odkašlja, ostro pogleda okrog, če ga vsi poslušajo, nabere sape, kolikor je more, ter zakriči kakor star petelin: Od kraljeve komisije itd.

V tem, ko možje poslušajo svoje dolžnosti, katere jim naklada Sila, stoje njim nasproti njih mladeniči, ki se ne smejo še mešati v zbor modrih mož in se jim tudi zato ni treba brigati, kaj Sila govori — ter ogledujejo dekleta, ki sramežljivo gredo pred njimi. Čeprav pa v tla povešajo oči, kakor jih uče matere, ne hotel bi vendar staviti, da ni spoznala vsaka svojega izmed gledalcev.

Svetinova Metka! Svetinova Metka! Ta glas se hipoma zbudi med mladeniči in gre od ust do ust. Vse oči so obrnjene v dve dekleti, ki gresta bolj med zadnjimi iz cerkve. Desna ima kakih šestnajst do sedemnajst let. O prvem pogledu se

spozna, da so nanjo obrnjene vse oči, dasi je njena družica tudi prav zalo dekle.

Metka je bolj majhne nego velike postave in šibke rasti. Nenavadno belo obličje in drobne ročice kažejo, da ni vajena težkega dela na polju. Čeprav je opravljena kakor druga dekleta, vendar ji vse nekako drugače pristoji, tako da je videti vsa nekako gosposka. Zlasti pa nosi belo pečo rahlo pod brado zavezano, tako da se ji vidijo odspredaj lepi, gosti, črnorjavi lasje. O njeni lepoti je bila daleč okrog samo ena misel, samo en glas: ni je lepše pod belovaškim zvonom, nego je Svetinova Metka, in mnogemu mladeniču je na skrivnem srce gorelo zanjo.

Kakor pa lepota tako sta bili znani tudi Svetinkina poštenost in sramežljivost. Čeprav je bila prijazna z vsakim človekom, vendar se ni mogel ponašati nobeden, tudi najlepši in najbogatejši ne, da bi bil dobil kdaj posebno dobro besedo ali posebno prijazen pogled od Svetinove Metke. Zato so ji očitali nekateri, da je trdega ali še celo prevzetnega srca. Nazadnje so se mladeniči navadili, da so jo gledali z veseljem kakor lepo rožo, ograjeno s trnjevim plotom.

»Ali si videla Dorčeta, Metka?« vpraša Marijanica svojo družico, ko sta bili že med zadnjimi hišami župne vasi. »Kako je zrastel in kak lep mladenič je zdaj? Pa tudi jako moško se vede. Pa kaj se bo menil tak lep, bogat gospod za nas kmetska dekleta, ko bi bile še tako lepe kakor

si ti, Metka! On ima dovolj imenitnih mestnih gospodičen, ki so lepe in šume v dragih svilenih krilih. O pač srečna, katera bo kdaj njega imenovala svojega! Ali ni res, Metka? Pa kaj ti je danes, da si tako tiha in zamišljena? Glej, kako si bleda! In zdi se mi, da imaš objokane oči. Povej, kaj ti je, Metka?«

»O nič! Soparna vročina v cerkvi, mislim, me je prevzela, tako da mi je bilo skoraj slabo. Zdaj pa je že bolje, ko sva na čistem zraku, in skoro mi bo popolnoma dobro.«

V tem sta bili zapustili vas. Kolovozni pot tik gozda na desni strani ju je peljal po prijazni dolini, po kateri je tekel potok z vrbami in jelšami ob obeh straneh.

Bil je lep poletni dan. Z neba, jasnega kakor ribje oko, je hudo pripekalo solnce. Tiho in mirno je bilo vse okrog in okrog. Ptiči, ki so si malo prej še z veselim žgolenjem iskali južine, so tičali tiho skriti po drevju in po grmovju. Drevje je bilo, kakor bi dremalo, ne z listom ni genilo. Le semtertja zašumi pred Metko in Marijanico kak martinček, ki se je, ob potu na kamenu ležeč, kakor mrtev grel na solncu. Ko pa začuti stopinje, švigne bliskoma v bližnje grmovje. Bilo je, kakor bi ves svet hotel govoriti: Danes je Gospodov dan! Kaj takega sta mislili tudi deklici, zakaj molče in zamišljeni sta šli svojo pot, kakor bi se bali s kako besedo dramiti sveti, praznični mir! Zdaj zazvoni veliki zvon v župni cerkvi poldne in zaporedoma mu odgovarjajo

manjši po podružnicah. Metka in Marijanica se prekrižata in tiho molita.

Ko prideta čez nekoliko časa do znamenja na razpotju, poda Marijanica svoji prijateljici roko: »Zbogom, Metka, in pa pozdravi Toneta!« S temi besedami krene na desno. Metka pa gre mimo znamenja dalje po istem potu malo navzdol po prijaznem brezjiču. Komaj pa je storila nekaj stopinj, zavije v stran od poti na zeleno trato, okrog in okrog ograjeno z drevjem in grmovjem. Tu pod drevesom se zgrudi na tla, si pokrije z obema rokama obraz, začne strašno ihteti in nazadnje se zjoka na glas. Potok vročih solz, ki jih je dolgo zadrževala, se ji ulije po bledih licih.

»Moj Bog, moj Bog,« zdihuje, »le enega samega pogleda ni imel zame! Ni me ljubil, o ni me ljubil nikoli! Kako bi me mogel sicer tako hitro pozabiti? In jaz sirota, jaz mislim nanj noč in dan!«

In še huje joka in zdihuje, še obilneje ji lijo solze iz oči.

Čez nekoliko časa, ko so ji solze nekoliko olajšale in ohladile srčno bolečino, vstane naglo, si obriše z belo ruto oči in obraz ter se napoti zopet proti domu.

Pri prelazu, kjer je konec gozda in se začenjajo vrtovi z gredicami in sadnim drevjem, je že čaka zvesti hišni čuvaj, stari Sultan. Ko se prikaže Metka iz gozda, plane kakor blisk kvišku in jo pozdravlja z veselim lajanjem, ki je bilo pa bolj podobno tuljenju, in z neumnim skakanjem.

Ali danes nima mlada gospodinja očesa za njegovo okorno dobrikanje in prilizovanje in skoro nejevoljno se ga brani, ko se vzpenja po njej.

Kaj mora pač to biti? Kaj takega se ni še nikoli zgodilo zvestemu staremu prijatelju! Žalostno pobesi rep in ušesa ter gre ves pobit pred njo, in ko prideta do hiše, pozabi z veselim lajanjem naznaniti njen prihod. Mirno leže pred prag in z milim pogledom zre za mlado gospodinjo, ki stopa v vežo.

»Dober dan!« pozdravi Metka mater, ki za mizo bere iz stare pobožne knjige. — »Bog ga daj!« odgovori mati, sname naočnike, jih položi skrbno v knjigo za znamenje, kje je nehala, zapre knjigo ter jo položi na staro mesto na polico.

»Danes pa dolgo hodiš od maše. Tone je že zdavnaj doma. Le hitro se razpravi, južina bo zdaj na mizi!«

Nato gre mati pred ognjišče in vzame južino iz peči, Metka pa v stransko izbo, kjer sleče lepo praznično obleko in obleče malo bolj delavniško, kakor je spodobno v nedeljo popoldne. V tem pride Tone, Metkin brat, lep mladenič visoke, krepke postave, resnega, pa vendar prijaznega obraza.

Tudi Sultan je že prišel v hišo in maček, ki je ležal ves dopoldan len na peči, se je zbudil, ko je zaslišal žlice in skledo. Napol mežé se plazi, rep kvišku držeč, proti mizi. Leno se gredé podrgne ob stolovo nogo in tiho zamijavka.

Tako je bila zbrana družinica pri južini: mati, Tone in Metka za mizo, Sultan pa pod mizo z mačkom, s katerim sta bila sklenila po dolgem sovraštvu mir in prijaznost.

SODNIKOVI.

(Odlomek.)

Sódnikova hiša se je po velikosti in po vsej vnanjosti odlikovala mimo vseh drugih. Lahko rečemo, da je bila brez primere prva v trgu. Celo župnišče se ni moglo meriti z njo, dasi je stanovalo troje duhovnikov v njej. Okrajno sodišče je pač imelo bolj imenitno, gosposko lice, ali tako prostorno ni bilo, in poleg tega tudi ne smemo pozabiti, da takega poslopja pravzaprav ne moremo vrstiti med kmetske hiše.

Vzemimo gnezdo, v katerem je petero mladičev! Z enako skrbnostjo jih goji in hrani starka vseh petero. Ko se izvale iz jajčec, so vsi enaki, enako veliki, enako krepki. Ali že čez nekaj dni vidimo, da je eden izmed njih v rasti prekosil svoje brate in sestre, debelejši je in močnejši. Ko prileti starka s črvičem v kljunu, ga prestreže on in to tako dolgo, da je do dobrega sit. Kadar že več ne more on, pridejo drugi na vrsto. Slednjič jih vse podse spravi in neusmiljeno jih gazi pravica močnejšega. Tako je v naravi, tako v človeškem

življenju. Po mestih, trgih in vaseh, v najmanjšem selu, ki ima samo dvoje, troje hiš, nadvladuje navadno eden s svojo premožnostjo in veljavnostjo sosede. Negova hiša je nekako središče. Vse druge so, kakor da bi bile samo prizidane. Taka hiša je bila v trgu, o katerem govorimo, Sódnikova. Sredi trga je stala široko in nekako oblastno in ponosno ob veliki cesti. Ne smeli bi reči, da je bila zidana ob cesti. Sodnikova hiša je stala, to je bilo iz vsega razvidno, ko ni bilo še ceste; cesta je bila narejena ob njej.

Ne samo letna številka nad vrati in pa tu pa tam kaka poka v zidovju je pričala o veliki starosti Sodnikove hiše. Zidana je bila tako, kakor dandanašnji več ne zidajo. Trdno, debelo zidovje, primerno majhna okna, pri tleh z železjem prekrižana in zamrežena, visoka vrata, prostorna, obokana veža, velika kuhinja, iz veže na vsako stran dve sobi, ena velika, druga majhna za družino, gori v nadstropju ravno tako za gospodarja in gospodinjo, za odrasle sinove in hčere in če kdo pride — to ni kakega siromaka hiša. Vse je kazalo, da jo je zidal imovit mož, in to ne samo za en rod. In res, odkar se je pametovalo, so v njej prebivali Sódniki. Skoraj samo ob sebi se ume, da je bil vsak gospodar te hiše tudi župan; župan je bil tudi Andrej Sódnik.

Za hišo je bilo prostorno dvorišče, ob straneh razna potrebna poslopja: hlev za govejo živino in za konje posebe, svinjak, kolarnica, drvarnica, žitnica in druge stavbe, potem velik vrt

s sadnim drevjem in z gredami za zelenjavo. Ves ta prostor je bil ograjen z visokim, pobeljenim zidom kakor kakega grajščaka posestvo.

V tem lepem domovju je sedaj gospodaril Andrej Sódnik s svojo ženo Lizo. Imela sta petero otrok, tri sinove, dve hčeri. Najstarejši Valentin je bil na Dunaju, mlajši Matija je že začel gospodariti, kolikor mu je oče dopuščal. Starejša hči Ana je pomagala gospodinjiti materi, najmlajša dva, Andrejček in Zalka, nista še pomagala nikomur. Poslov je bilo v taki veliki hiši tudi petero: dva hlapca, dve dekli in pastir.

Nenavadno gibanje in kretanje je bilo danes pri Sódnikovih. Vse je kazalo, da pričakujejo imenitnega ali ljubega gosta, morebiti pa tudi oboje skupaj. Prijetno je dišalo iz kuhinje, kjer sta imeli mati in Ana dela čez glavo. Andrejče in Zalka, sitna kakor muhe, sta jima bila povsod napoti, nekoliko iz radovednosti, nekoliko pa iz sladkosnednosti. Zlasti Andrejček je bil silno nadležen, vsa kuhinja ga je bila polna, v vsak lonec, v vsako ponev je moral pogledati. Ko ga je mati zavrnila od ognjišča, je iztikal po različnih shrambah, da bi se posladkal. Dolgo mu ni bilo treba iskati. V shrambah Sódnikove matere je bilo mnogokaj, kar se prilega otroškemu grlu. Ko je našel posodo z neko posebno dobro sladkarijo, mu pride še sestrica na pomoč. Tiho sta lizala. Ko ju Ana zagleda, je bila posoda že skoraj prazna. To je bilo pa vendar že preveč! S kuhalnico udari poredneža po prstih, da hitro izmakne roko, kakor

da bi se bil spekel. Mati ni bila tako srečna. Večkrat mu je pretila s tem kuhinjskim orodjem, enekrati je tudi mahnila po njem, ali zadela ga ni nikoli. In vendar ni bilo tako težko. Kuhalnica je bila dolga in Andrejčku se je komaj potrebno zdelo, da bi odskočil nekoliko dalje v stran. Iz tega bi lahko sklepali, da je bila Sodnikova mati silno nerodna. Vendar ne moremo reči, da bi se bila ženi že roka tresla. V najlepših letih je še bila, krepka, polnega života kakor žena, ki ne ve, kaj je hudo. Samo lice ji ni bilo tako zdravo rdeče, kakor je navadno takim premožnim kmetskim ženam. Kdor jo je bolj natanko opazoval, se mu je zdelo, da ji zdajpazdaj že skrb osenčuje lice; morebiti se je celo že skrivna solza nanje prikradla v tihi noči.

Materi podobna je bila Ana. Taka bo pač ona, ko pride v njena leta. Bog ji daj življenje in zdravje, samo skrb naj ne obsenči nikdar tega cvetočega lica in tiha solza naj se nikdar nanje ne prikrade iz tega jasnega očesa, če ne iz veselja!

Dobra gospodinja bo kdaj to dekle. Znala bo otroke prijeti v strah, to se že zdaj vidi. Tako mehka ne bo, kakor je mati.

Andrejček se ji je grdo namrdnil, ko je bil dobil po roki, ali ona se ni zmenila za to. Krepko ga prime za ramo ter ga zasuče proti vratom, rekoč:

»Zdaj pa se le hitro poberi, ti snedež malopridni! In pa tebe ni tudi nič treba, samo za napotje si tukaj. Izgubita se oba!«

Andrejček je vedel, da se z Ano ni norčevati. Vendar tega pa tudi ne, da bi se ji dal kar tako. Obrne se proti njej in ji zapreti s pestjo. Potem vzame sestrico za roko in odide z njo na dvorišče. Tu je bil on gospod. Kar je dosegel, vse je bilo njegovo. S posli je bil zato v vednem prepiru. Kjer je le mogel, je obrnil temu ali onemu kaj narobe, zlasti rad je nagajal malemu hlapcu, ki je imel voli in krave v svoji posebni oblasti. Velikega ni tako rad razdražil, če ni že moralo biti, še prilizoval in dobrikal se mu je včasih, da mu je dovolil z njim konja jezditi na vodo ali pa da ga je vzel k sebi na voz ter mu dal bič in vajeti v roke. Za tako veselje sme človek že nekaj potrpeti.

Ko pride na dvorišče, začne gledati in iskati, kje bi se dalo kaj prav nerodnega napraviti.

»Veš kaj, Zalka?« reče svoji sestrici. »Kaj meniš, ko bi tale dva psa v ta jarem vklenila?«

Psa sta bila priklenjena vsak v enem kotu dvorišča, velika, huda psa, in jarem je visel na zidu.

»Ti ju pojdi odpet, jaz bom pa ta jarem kako sklatil.«

Deklica gre res psa odpenjat, Andrejček se pa jame zaganjati v jarem, ki mu je visel previsoko. Ali hudobni naklep mu je izpodletel. O pravem času priskoči iz hleva hlapec, ki je slišal, kaj deček namerava, in se razjezi nad njim: »Le čakaj, ti nepridiprav, da pride oče iz mesta! Zdaj zdaj bo tukaj!«

Ali to pretenje je pri Andrejčku malo zaleglo. Razkorači se pred njim, kar najširje more, z rokami v žepih ter se mu pogumno odreže: »Očeta se toliko bojim kolikor tebe, veš! Oče mi nič ne stori.«

»Kaj pa tisto, da zopet bos hodiš? Ali ne veš, da te ne more videti bosega?«

»Saj me tudi ne vidi in me ne bo. Preden oče pride, bom že obut.«

Tako se je končala pravda med hlapcem in sinom. Ali brez nasledka vendar ni bilo. Oče ni bil oster s svojim mlajšim sinom, na to se je Andrejček rad zanašal; samo trpeti ni mogel, da bi njegov sin hodil bos kakor drugi otroci. Nespodobno se mu je zdelo. Zaradi tega sta bila oče in sin v vednem prepiru. Andrejčku ni šlo nikakor v glavo, zakaj bi ne smel tudi on hoditi bos kakor drugi otroci, ker je tako prijetno.

Prav sovražil je obuvalo. Iznebil se ga je, kjer je le mogel. Kadar ni bilo očeta doma, klatil se je bos okrog po blatu, a najrajši po lužah. Ali zdaj se je bilo vsak čas nadejati očeta. Mračilo se je že in pred nočjo pride oče, ako se ne zgodi kaj posebnega. Andrejčku pride dobra misel.

»Veš kaj, Zalka?« pravi sestrici. »Pojdiva očetu in Tinetu naproti! Samo malo počakaj, da skočim v tiste neumne čevlje! Precej bom tukaj.«

Nekoliko časa potem sta veselo koračila po cesti očetu in bratu naproti. Gredoč se pogovarjata:

»Kaj praviš, Drejče? Kaj mi prinese Tine z Dunaja? Lani mi je prinesel lepo punčko, prav po gosposko napravljeno.

»Jaz že vem, kaj naj bi mi Tine prinesel. Veš, Drejče, take zlate uhane, kakršne ima komisarjeva Julika. Morda mi jih pa bo. Kaj bi pa ti rad, Drejče?«

»Da bi mi le kakih neumnih knjig ne prinesel, knjig sem že sit v šoli. Ko sva bila z očetom v mestu, sem videl v nekem oknu, kjer prodajajo igrače, majhen hlapon. Prav tak je, kakršen na železnici, samo da je manjši. Zakuri se, pa teče kakor na železnici. Ko bi mi Tine kaj takega prinesel!«

V takih pogovorih sta bila prišla že precej daleč od trga. Deklico je bilo že malo strah, ker se je mračilo; zato se ustavi ter reče: »Pojdiva domov, Drejče! Bog ve, kdaj pridejo. Mati bo huda, da sva šla tako daleč sama.«

Andrejčka sicer ni bilo strah, vendar bi se bil vrnil zaradi deklice. Ali v tem trenutku pridrči voz po cesti. Vesel reče Andrejček sestrici: »Vidiš, tamle so! Jaz poznam voz in konja. Dva sedita na vozu, oče pa Tine.«

In res sta bila oče in Tine. Ker je začelo iti v klanec, je šel voz malo bolj počasi. Otroka mu tečeta naproti. Andrejček maha od daleč s pokrivalom in vpije: »Oče, Tine, dober večer!«

Ko prideta do voza, ustavi oče konja ter jima pravi z voza: »Kaj pa vidva tukaj? Ali vaju ni strah tako pozno?«

Pogumno mu odgovori Andrejček, plezaje na voz: »Mene strah! Do mesta bi šel vam naproti, če ni drugače. Tako si vendar prišel, Tine? Zdaj bo pa veselje!«

»Kaj pa ti, Zalka? Le hitro gori!«

Rekši se pripogne z voza proti deklici ter jo zavihti k sebi na voz. Zalka ni vedela, kaj bi dejala, kam bi se dela. Vesela je bila svojega brata, pa v zadregi je bila tudi.

Ko je bilo vse v redu na vozu, požene oče. Konj zbere svoje moči, šine kakor strela po cesti, po trgu in že stoji pred Sodnikovo hišo. Tu jih je že vse čakalo: mati, Ana, tudi Matija je bil med tem prišel s polja, in posli. Valentin skoči z voza in poda roko najprej materi, ki si je s predpasnikom oči brisala, potem sestri, slednjič bratu, ki je nekoliko bolj v stran stal in čakal, da pride tudi k njemu Govorilo se ni nič. Sodnik vrže vajeti čez konja, ki ga je veliki hlapec že držal za uzdo, stopi z voza in prvi izpregovori: »Kaj se gledate? Hitro na mizo, kar imate!«

Andrejček in Zalka primeta Valentina vsak za eno roko in tako odidejo v hišo.

Ko so bili odšli, stopi mali hlapec k velikemu, ki je konja izprezal, ter mu reče: »Nu, Luka, zdaj bo dela, zdaj! Ko pride ta Valentin, obrne vse narobe. Ta zna, ta!«

»Kaj hočeš?« odgovori Luka ter gladi z roko potnega konja, »gospoda je gospoda!«

ROSANA.

(Odlomek.)

Takega sejma niso pomnili najstarejši ljudje v Zalesju. Ne da bi se ne bilo še nikoli raztržilo toliko blaga in živine; mnog kmetič je gnal pozno zvečer s potrtim srcem svojo neprodano kravico domov in po cesti se je vrstil voz za vozom z blagom, ki ni bilo dobilo kupca. Vendar takega življenja, tako veselega gibanja ni bilo morebiti še nikdar poprej na zaleškem sejmu kakor danes. Zadovoljni s kupčijo so bili zlasti oni, ki so točili vino in drugo pijačo, prodajalci raznih sladčic za nepokvarjena kmetska grla in drobnega blaga, ki se kupuje po nizki ceni za odpustke. Sveta se je bilo sešlo, zlasti na večer toliko, da se je vse trlo. Potrebnik, pošteni sluga deželske gosposke, kateremu je bila izročena skrb za red po sejmu, sam ni vedel, kam bi se dejal. Povsod ga je bilo treba in povsod človek vendar ne more biti. Zalesje, kjer je vendar vedel za vsako hišno številko, da bi jo lahko našel z zavezanimi očmi, kjer je poznal po imenu, po samem glasu vsakega človeka, se mu še nikoli ni zdelo tako neizmerno široko in dolgo. Zdaj je bilo slišati hrup na koncu vasi, zdaj kričanje, prepir na drugem. Ni čuda, da je bil stari mož skoraj iz uma; on sam je bil za vse odgovoren. Res, dobro oko je imel in uho, ali kaj to, ker noge ne morejo biti tu in tam ob istem času in posebno roke, katerih bi bilo more-

biti najbolj potreba. Da bi bilo le že kdaj konec tega nesrečnega dneva! Kaj je bilo pač, kar je tako razburilo mirne Zaleščane, kar je prizadejalo toliko preglavice poštenemu Potrebniku? O, ko bi bilo šlo po njegovi volji, nikoli bi ne bilo te nadloge v vas. Ali gospod komisar je delal po svoji glavi, poslušal ni dobrih nasvetov izkušenega, sivoglavega služabnika.

Že prejšnji večer je bila prišla med drugimi sejmarji iz daljnih krajev čudna družba, kakršne Zaleščani še niso nikoli videli prej, ne mladi ne stari. Bog vedi odkod. Še najbolj podobni so bili ti ljudje ciganom, vendar cigani niso bili. Imeli so velik voz, ki je bil podoben skoraj hišici, vrata je imel in okna, še celo majhen dimnik v zadnjem koncu. Ko so dobili dovoljenje od gosposke, krenejo z vozom s ceste v stran in se ustavijo na trati konec vasi. Voznik izpreže dvoje starih, suhih kljuset ter ju izpusti, pač brez posebnega privoljenja, na pašo. Vrata se odpro in iz voza se usuje kakor skozi uljevo žrelo čudna druhal, moški in ženske, mlado in staro, vse vprek. Zadnji med njimi izstopi mirno, ponosno pravi velikan, za glavo večji mimo drugih, mož krepkih udov, širokih pleč. Lasje so mu bili zadi dolgi, nad čelom kratko pristriženi; bistre, črne oči je imel, dolg, kljukast nos, skrbno obrita, nekoliko upadla bleda lica. Kdor ga je videl, ni mu bilo treba povpraševati, kdo je poveljnik tej družbi, saj tudi taki ljudje ne morejo biti brez poveljnika.

Videti ni bilo tem ljudem, da se jim godi posebno dobro. Rejenega, okrogloličnega človeka ni bilo med njimi; njih obleka je bila zanemarjena in težko da kateremu po životu umerjena. Vendar dobre volje so bili vsi. Eden izmed njih se je celo takoj postavil na glavo, drugi je prevračal kozolce in tretji je zatočil kolo od konca do konca po trati, menda iz samega veselja, da je konec dolgočasni vožnji. Ali strogi poveljnik jim ni dal mnogo odloga. Vsak je moral na svoje delo. Začno se čudne priprave. Dva krepka, visoka stebra zabijejo v tla in ju podkrepe od vseh strani; potem potegnejo debelo vrv od kola do kola, tako da je bila najmanj za pet sežnjev od tal. Drugi postavljajo in pripravljajo drugo skrivnostno orodje.

Strahoma se približuje vaška mladina, med njo pač tudi odrasli ljudje neznani druhali. Srmeč gledajo to nedoumno početje. Vsi vprek ugibljejo in ukrepljejo, kaj so neki ti ljudje, kaj bodo počeli, kaj pomeni to in ono orodje. Najumnejši izmed njih si je zastonj belil glavo. Ko je bilo delo dokončano, migne gospodar. Vsi vro zopet nazaj v voz. Čez nekaj časa se povrnejo čudovito izpremenjeni. To so bili čisto drugi ljudje, vsi so bili tako lepi! Zlasti ženske so imele obličje kakor mleko in kri, stare ni bilo zdaj več med njimi in vse so bile tako lepo oblečene! To je bila vse sama svila ali kdo ve kako drago blago, vse zgolj bleščeče zlato in srebro. To so bili vendar bogati ljudje! Približalo se je že več vaških mladeničev.

Kako so gledali zale ženske! Nikoli prej niso videli tako cvetočih lic, tako drobnih ročic in nožic! In kaj je bilo še videti? Imeli so pse, navadne živali. Prej se ni nihče zmenil zanje, a zdaj so bili po človeško opravljeni, za moške in ženske, in pokonci so hodili, nekoliko časa vsaj, potem pa zopet po vseh štirih, kakor je psom spodobno.

Ko so bili vsi pripravljeni, jih uvrsti glavar kakor procesijo in tako gredo v vas. Odspredaj sta dva dečka bobnala in tretji je trobil. Kadar je utihnila godba, se oglasi eden izmed družbe, posebno smešno opravljen, ter oznanja s krepkim, donečim glasom, kake nove, nezaslišane reči bodo gledali Zaleščani jutri. Tako so prehodili vso vas po dolgem od konca do konca in potem zopet nazaj. Pač smemo reči, da ni bilo hiše v Zalesju, v kateri bi se ne bili po večerji pogovarjali o novi prikazni. Poveljnik je imel izkušeno oko. V svesti si je bil, da se sme prihodnji dan nadejati obilnega zaslužka, samo da bi bilo vreme ugodno.

Veselo se je kadilo iz dimnika na vozu, ko se je vrnila družba. Naglo se preoblečejo, potem posedejo po travi. Ni ga bilo pač med njimi, da bi mu ne bila šla v slast skromna večerja.

Mine noč, napoči dan Zaleščanom v veselje, na preglavico ubogemu Potrebniku. Vreme je bilo lepo, mnogo ljudstva je bilo privrelo od vseh strani. Poveljnik družbe je bil zadovoljen. Zjutraj že so se pričele predstave. Stoli okoli igrališča so bili skoraj posedeni, res, da sedeži niso bili dragi. Največ občinstva je stalo seveda blizu in daleč

okoli. Ali tudi ti niso bili sami zastonjiki. Ženska s torilcem v roki je hodila okrog in tako prijazno je prosila in prigovarjala ljudem, da je vendar ta in oni, čeprav nekaj nerodno, posegel v mošnjo ter položil svoj dar v torilce. In vsakemu se je tako ljubeznivo zahvalila, da je bilo že samo to nekaj vredno.

Ali tudi občinstvo zaleško je bilo lahko zadovoljno z vsem, kar je bilo videti, in razvajeni niso bili Zaleščani. Zdaj se je eden čudovito zvračal, vznak z usti s tal denar pobiral, hodil po samih rokah in delal druge take čudeže; zdaj je drug za njim požiral goreče predivo. Potem je nastopil sam glavar ter izkazoval strmečemu občinstvu svojo silno moč. Vznak ležečemu položita dva na prsi velik kamen ter mu ga s težkim kladivom zdrobita na drobne kosce. Z zobmi je držal železo, ki bi ga bil drug krepak človek iztežka privzdignil z obema rokama. Največ veselja pa je zlasti mladini delal norčav človek, smešno opravljen, z različnimi šalami in burkami, ki mu niso nikdar pošle. Na posebnem mestu je sedela starka, ki je vsakemu, kdor je hotel, prorokovala iz rok ter za malo denarja radodarno delila obilo sreče. Celo stari Jelenko se je bil dal pregovoriti, da je stopil prednjo ter ji podal roko. Ali pri njem starka ni imela sreče. Menda, ker je slišala, da mu pravijo oče, je mislila, da je mož oženjen, in prorokovala mu je, da bo imel mnogo sreče z otroki. Ko se mož zareži in vpraša, s čigavimi otroki, tedaj spozna prorokinja, da ni na pravem

sledu. Sploh je bilo videti, da ni ženica prebrisanega moža prav nič vesela; pametnim ljudem je težko prorokovati.

Ali vse to, kar je bilo videti dosedaj, dasi silno zanimivo, ni bilo še senca proti temu, kar je še čakalo slavnega zaleškega občinstva. Kaj bo z vrvjo, ki je nategnjena od stebra do stebra tako visoko od tal? Nekoliko časa je bilo vse mirno. Videti je bilo iz vsega, da sedaj pride kaj posebnega. Glavar sam se približa ter s krepko roko poizkuša steber za stebrom, ali sta dovolj trdno zabita, in nategne vrv, ki je bila nekoliko odjenjala. Nato pa se prikaže mlada deklica. Nihče ni videl, odkod je prišla, kar stala je pred njimi. Nihče se ni mogel spomniti, da bi jo bil videl poprej. Lepa je bila ta deklica. Zaleščani še niso nikdar videli nič enakega. Kakor angel se jim je zdela, samo brez peruti. Še to jih ni motilo, da ni imela rdečih lic, brez česar si kmet sicer ne more misliti prave lepote. Orjavela je bila, kolikor je bilo videti, šibkega životka. Lahka, tanka obleka brez rokavov ji je segala samo do kolen. Goste, črne lase ji je oklepal zlat ali pozlačen obroček okoli glave. Ali nad vse lepe so bile njene velike, črne oči, ki so se ji tako skrivnostno žarile izpod temnih obrvi z dolgimi vejicami. Te vejice so se ji čudno lesketale kakor bilke v jutranji rosi. Z veseljem je gledalo lepo deklico vse občinstvo. Ali to veselje ni bilo pravo, čisto veselje; mnogim gledalcem se je milo storilo ob

njenem pogledu. Deklica ni bila vesela, otožna je bila videti, tako otožna!

Ko je tako stala nekoliko časa, stopi k njej poveljnik ter ji reče, kolikor mu je bilo moči z mehkim, prijaznim glasom: »Ljudje čakajo. Naprej, Rosana!«

Urno kakor veverica spleza deklica po lestvicah ob stebru kvišku, vrhu stebra postoji, potem začne počasi stopati po vrvi. Gledalcem je od straha utripalo srce. Ko je prišla do srede, zopet nekoliko postoji, potem pa steče urno do drugega konca. Ali to je bil samo začetek. Kar je počela nazaj grede, to je bilo že pregrešno. Zdaj poklekne na vrv, zdaj skače po eni, potem po drugi nogi. Nato leže vznak, skoči kvišku; lovi se, kakor da bi padala, in zdaj — srce je zastalo gledalcem — zdaj je padla zares, ali ujame se z roko ob vrv — vsem je bil kamen od srca. Da bi pa vedeli gledalci, da je vse to na videz, pade zopet na drugo stran in se ujame z drugo roko.

Ko je dovršila svoj posel, spleza zopet doli. Prikloni se na vse strani s prisiljenim nasmehom in potem izgine. In kaj je bilo njeno plačilo? Dobroklici in ploskanje po navadi; neotesani Zaleščani še tega niso znali. Uboga deklica!

In tako so se vršile igre ves dan s kratkimi presledki, kolikor je bilo treba, da so se nekoliko odpočili in okrepčali igralci, posebno pa, da se je zopet nabralo drugo občinstvo. Ravnatelj družbe je bil vesel, dolgo že ni imel tako dobre letine. Zadovoljen je bil s svojimi ljudmi, posebno z Ro-

sano. Že dolgo ni bil tako priljuden z njimi. Rosani je večkrat prijazno pogladil lice, kar pa ni bilo videti deklici nič prav po volji. Vselej se je nejevoljno obrnila v stran in še bolj je bila žalostna. Ali to moža ni motilo, vesela ali žalostna, da mu je le denar služila.

Na večer celo je bilo vse polno ljudi na igrališču. Od vseh strani so prihajali sejmarji, nekateri že dobre volje zaradi dobre kupčije ali pa ker so bili že pogledali v kozarec. Ravnatelj ni imel vsem dovolj prostora. Svojemu sinu, lepemu, krepkemu dečku, ki je bil podoben svojemu očetu, kolikor je mogel s svojimi petnajstimi leti biti podoben že postarnemu možu, izroči nekoliko udov svoje družbe ter mu veli, naj gre z njimi na drugi konec in si tam napravi svoje igrališče. Tako so imeli ta večer Zaleščani kakor velikomeščani dvojno gledališče.

Vse se je vršilo igralcem in gledalcem po volji. Mračilo se je že, ko pride zopet Rosana na vrsto. Sedemkrat je že bila na vrvi. Ko je bilo treba iti osmikrat na delo, ko je že stala poleg stebra, jo obide slabost. Onemogla se zgrudi na tla. Huda vročina in nenavadni trud sta bila premagala šibko dekletce. Ko je ravnatelj to videl, je mislil, da deklica noče, da se samo taji, ali pa ničesar ni mislil. Pohlepnost ga je bila vsega oglušila in oslepila. Morebiti sicer ni bil tako hudoben človek, ali silno nagle jeze je bil in gorje mu, kdor se je ustavljal njegovemu povelju. Hud gospodar je bil in mnogoteri njegovih podložnih je

že čutil težko roko njegovo. Razsrdi se. Dva koraka in stal je pred deklico s kratkim bičem v roki, ki ga je imel za pse in sploh za znamenje svoje oblasti.

»Ali boš ali ne boš?« se zagrozi nad njo. Ves zaripljen je bil v obrazu in strele so mu švigale iz temnih oči.

»Ne morem,« vzdihne deklica.

»Čakaj! Videl bom, ali moreš ali ne moreš, ti nepridiprav!«

»Če me ubijete, ne morem!«

»Pomagal ti bom, če ne moreš. Pokonci!«

Deklica se ne zgane. Sirovež zavihti bič nad njo.

»Še enkrat, vstani!«

Hrup nastane med gledalci, vse je kričalo. Ali toliko poguma vendar ni imel nihče, da bi šel branit ubogo siroto.

V tem hipu plane tuj mož pred srditega človeka. Kakor snope je z obema komolcema razmetal narazen množico pred sabo.

»Človek!« zavpije in stopi med deklico in razkačenega glavarja. »Ali te ni sram, da tako ravnaš z ubogim otrokom?«

Mož nehote nekoliko povesi bič ter gleda svojega nasprotnika napol srdito, napol zaničljivo. Meri ga z očmi od nog do glave, kakor bi mu hotel reči: »Ti nisi, da bi mi branil.« Tako je pač meril Goljat Davida pastirja.

»Bič iz roke! Da se mi ne ganeš, če ne —«

To je bilo glavarju preveč. Take sramote ni smel trpeti pred svojim občinstvom. Bič zavihti nad njim.

V tem trenutku potegne tujec kratko puško iz žepa, napne petelina in pomeri v svojega nasprotnika. Z očesom ni trenil. »Gani se in sprožim!« mu reče z mirnim glasom.

Takega orožja se glavar ni nadejal. Močan je bil za tri take, ali puška ga je prijela v strah. S takim orožjem ni da bi se norčeval, ne z nožem, ki ga je imel v roki. Nehotoma stopi za korak nazaj. Prej ni nič govoril, zdaj pa poizkusi z besedo: »Kdo vam daje pravico, da mi branite kaznovati nepokornega otroka?«

»Tako! Ta je druga. Ker govorite o pravici, izkažite mi najprej vi svojo pravico do tega dekleta! Ali si upate reči mi v lice, da je ta deklica vaša hči? Saj poznamo take stvari!«

Mož ne odgovori. Videti je bilo, da mu je bilo to vprašanje jako neprijetno.

»Poizkusite! Rad bi videl, kako daleč sega pogum takega klateža!«

Ta priimek je bil razžaljiv, ali te vrste ljudje niso preobčutljivi in tudi ne smejo biti. Mož je čutil, da se je prepir zasukal na stran, kjer se ni mogel nadejati dobrega uspeha. Pri oblastvu si ni upal iskati pravice, poizkusil je torej drugače, da bi izbil kolikor mogoče dobička iz te neprijetne pravde.

»Tega tudi nisem rekel,« pravi mirno, »da je moja hči, ali služabnica moja je in več nego to.«

»Sužnja vaša je. Kar naravnost govorite!«

»Vi ste videti pameten mož, gospod! Z vami se da govoriti. Vi poznate svet in veste, kako se po njem godi. Vsak se preživlja, kakor se more. Od nekega tovariša sem jo dobil.«

»Kupil, recimo. Koliko ste dali zanjo, ne vprašujem. Sram me je govoriti o človeku kakor o živali.«

»Iz zadrege sem mu pomagal.«

»Ne govoriva dalje o tem! Odkod je dekle?«

»Ne vem, kje jo je pobral. Vprašal ga nisem, pri nas ni taka navada.«

»In ko bi zdaj jaz, ki stojim tukaj pred vami, vam dejal: Taka sramotna kupčija ne velja pred postavo, vi nimate nikake pravice do tega otroka! Deklica je prosta in lahko gre, kamor hoče. Ko bi vam tako govoril, kaj bi rekli vi?«

»Ne samo pameten, plemenit mož ste, gospod, kakor vidim. Vaša volja ne more biti, da bi postal jaz nesrečen. Rosana je vse moje premoženje, ona me preživlja; brez nje bi bil z vso ostalo družino berač. Pomislite, gospod!«

Blagi branitelj ubogega otroka na to ne odgovori ničesar. Molče potegne listnico, vzame iz nje pest papirjev ter jih pomoli možu.

»Menim, da bi smeli biti zadovoljni.«

Mož je bil res zadovoljen.

»Rosana je vaša, gospod! Kar hočete, storite z njo!« reče in z veselim obrazom spravi denar.

»Ne moja, svoja, prosta je in gre lahko, kamor hoče — če more sirota!«

Po teh besedah se obrne k deklici, ki je čepela ob stebru. Ženske so jo bile obstopile ter jo okrepčale z mrzlo vodo, da se je zopet zavedela. Deklica je bila kakor v omotici, vendar je vedela, kaj se je godilo. Molče poda svojemu dobrotniku bledo ročico in hvaležno ga pogleda s svojimi lepimi, velikimi očmi. Mož je bil obilo poplačan. Za ta pogled bi bil morebiti dal polovico svojega premoženja. Manj ga je veselila splošna pohvala zaleškega občinstva. Šum je bil po zbrani množici, čuli so se posamezni glasovi, ki so odobravali in hvalili njegovo početje. Nejevoljen se obrne k njim, grdo jih pogleda ter se zagrozi nad njimi:

»Sram vas bodi, dvakrat sram vas bodi, ki hlače nosite, kar vas je, stari in mladi! Mož vas ne morem imenovati. Šeme ste, ne možje! Zijaje gledate te vrtoglave, vratolomne igre. Da bi branili ubogo dekle sirovega divjaka, toliko srca nimate vsi skupaj. Sramota!«

Vse je molčalo. Težko je bilo odgovarjati srditemu možu. Samo stari Jelenko, ki je stal blizu, je imel toliko poguma, da se mu počasi približa. Z glavo je majal, a to je bila njegova navada, glava se mu je tresla od starosti. Poda mu roko ter pravi: »Lepo ste govorili, a ravnali ste še lepše, gospod Skalar!«

Gospod Skalar, tako so ljudje sploh imenovali moža po njegovem gradu, zidanem na skali, se obrne zopet k deklici. Kakor zdravnik ji potiplje žilo, potem senca in čelo. Nič ni bil videti

prav zadovoljen. Drobno stekleničico potegne iz žepa ter da iz nje nekoliko kancev deklici na jezik. Torej je bilo morebiti vendar le res, kakor je ugibal Jelenko, da napravlja mož morebiti zdravila.

Ali kaj zdaj začeti z deklico? Izročil bi jo komu v vasi, ali imel je malo zaupanja do Zaleščanov, deklici pa je bilo potreba skrbne strežbe, celo zdravniške pomoči. Po kratkem premišljevanju se mož odloči. Z roko migne staremu Jelenku. Videti je bilo, da ima nekoliko zaupanja do njega.

»Vi ste pameten mož, če se ne motim. Vi poznate ljudi tod okoli, jaz jih ne poznam. Glejte, da mi priskrbite kako žensko, kateri bi se smelo zaupati, ki bi znala streči bolnemu dekletu. In ako jo najdete, pošljite mi jo na dom!«

Pošteni Jelenko mu rad obljubi in takoj začne premišljevati in ugibati, katera Zaleščanka bi utegnila biti najsposobnejša za ta posel.

Nato veli Skalar, naj neso deklico v bližnjo gostilnico. Tam jo položi na klop in ukaže nekoliko krepilne, lahke jedi. Jed sam pokusi, potem jo poda deklici. Zdaj se je pokazalo, da je bilo njeni slabosti krivo tudi stradanje. Ko se je bila deklica okrepčala z jedjo, ji prigovarja, naj zaspi, ako mogoče. Vsem ostro zapove, naj jo puste v miru in naj ne delajo preveč ropota. Čez nekaj časa deklica res zaspi.

ZORIN.

(Odlomki.)

I.

Naš sosed je imel deklico, malo mlajšo od mene. Ni bila njegova hči, bila je rejenka — sladko mi ime! Še zdaj ga ne morem slišati, da bi se mi ne storilo milo. Soseda jo je prinesla iz Trsta in jo je vzrejala kakor svojega otroka. Kar pomnim, sva se imela rada. Skupaj sva bila, kadar in kjer sva mogla.

Pogostoma je hodila k nam v vas, ker so jo moji roditelji posebno radi imeli. Skupaj sva igrala, skupaj se smejala in jokala in skupaj sva hodila v šolo.

Ko je bila pa malo odrasla, so jo pridržali doma, da bi jim pasla malo čredo, ker niso bili premožni. Zgodaj je morala zdaj vstajati in goniti živino na pašo. Jaz pa sem hodil sam v šolo. To je bila žalostna izprememba in pa bolelo me je, ko sem videl, kako so grdo z njo ravnali vaški pastirji — in nisem ji mogel pomagati. Še njeno ime Dela se jim je zdelo čudno, tuje in zasmehovali so jo. In pa njene velike temne oči, gosti in dolgi črni lasje jim niso bili po volji. Dražili so jo in imenovali sploh le ciganko! Posebno pa je bil eden med njimi, najstarejši in najmočnejši, ki je kar videti ni mogel. Bil je trmastega vedenja in zoprnega obraza, tako da ga ni nihče rad videl.

še lastni roditelji njegovi so le ostro govorili z njim.

Ptičem je nastavljal, mlade pobiral iz gnezd in velikokrat neusmiljeno se igral z njimi. Rad je mučil živali in nagajal je, komur je mogel. Očitali so mu pa še hujše reči, pač največ po nedolžnem. Kar se je storilo hudobnega ali poslednega, vsega je bil on kriv. Nikomur ni pogledal v oči nikoli, z nikomer ni izpregovoril prijazne besede. Vse ga je sovražilo, meni pa se je v srce smilil in zagovarjal sem ga, kjer sem mogel. Zato pa mi je bil tudi hvaležen, rad me je imel in storil bi bil zame, kar bi bil jaz hotel.

On je posebno črtil Delo, tem bolj, ker je videl, da jo imam tako rad. Kolikokrat mi je žalosten očital, da ne maram ne zanj ne za druge dečke, da vedno le tičim pri tej ciganki. Nekoč se jame celo togotiti in mi pretiti, da ji bo kaj storil, če je ne pustim. Te besede so me tako prestrašile, da ga začnem prositi za božjo voljo, naj ji nikar ne stori ničesar. In ko se le omečiti ne da, se zajokam, padem predenj na kolena in ga prosim s povzdignjenimi rokami, naj ima usmiljenje z mano. V stran se obrne, mi poda roko, govoreč: »Nič se ne boj!« — in gre. Zdelo se mi je, da je bil ginjen pa da ga je bilo sram. Od tistega časa je ni nadlegoval nikoli več, še branil jo je, in gorje mu, kedor bi jo bil dražil, rad je pa zato vendar ni imel.

Ti dragi moj! ki hočeš vsaki reči do dna, ki iščeš vzroka sleherni prikazni, vprašal boš tudi,

kaka posebna moč me je vlekla do tega otroka. Da ti vsaj nekaj odgovorim na to vprašanje. Veliko je gotovo pripomoglo k temu usmiljenje z ubogo rejenko, ki ni poznala ne roditeljev ne bratov ne sester. Nisem si mogel misliti večje nesreče in kolikokrat sem si dejal: Kaj bi bilo, ko bi bil ti tako! Največjo moč do mene pa je imelo njeno angelsko srce. Angelsko pravim, to je edina beseda, ki vsaj nekoliko izraža njeno dobroto, čistost in nedolžnost. Nikoli nisem slišal iz njenih ust nejevoljne, nikoli žal besede.

Sosedovi so imeli staro, že napol slepo ženico; mislim, da je bila njih mati. S kako ljubeznijo, s kako potrpežljivostjo ji je stregla Dela! Prala ji je in oblačila jo, in kako snažno in lepo napravljena je bila vedno ženica! Za roko jo je vodila po vrtu in prijazno se z njo pogovarjala in ji delala kratek čas. Spomladi, ko je postajalo solnce gorkejše, je vodila ženico pred hišo na klop, kjer je bilo najgorkeje. Prinesla ji je stolček pod noge, popravila ji rutico na glavi, pogladila ji s čela bele lase, sedla ji k nogam ter ji kaj brala iz stare knjige ali pa zvesto poslušala, ko ji je pripovedovala starka. Komaj je potegnila hladnejša sapica, že ji je pomagala na noge ter jo peljala počasi v gorko hišo. Kedo ne bi bil ljubil kakor jaz prisrčnega otroka, ko jo je videl pri takih opravilih! Zato jo je pa tudi ženica rada imela. Pravila ji je lepe pripovedke, ki jih je toliko znala, in učila jo je starih pesmi, kakršnih nikjer drugje nikoli nisem slišal. Čudno je

bilo in lepo ju videti, ko sta včasih, posebno jeseni sedeli pred hišo na vrtu pod košato lipo, kateri je že perje rumenelo in tu pa tam padalo na tla, in sta skupaj peli. Čudno se je zlegal in strinjal mladi pa jasni otrokov glasek s slabim stare mamice, ki se ji je že tresel. Včasih ji je položila na glavo vele, suhe roke, obrnila zatemnele oči proti nebu ter tiho molila. Pogostoma ji je potrkala na ramo ter dejala: »Bog ti povrne obilo kedaj, kar si storila meni.«

Zraven pa je bila umna nad svojo starost. Zdaj še se čudim mnogokateri besedi njeni, ko mi pride na misel. Pri vsem tem pa je bila vendar otročja, živa in vesela, tako da se je moralo srce smejati vsakemu, kedor jo je videl.

Vse to pa pripovedujem tako na drobno za to, ljubi moj, da, ako moči, umeš, zakaj je bila moja ljubezen do tega čudnega otroka tako globoka, tako mogočna, tako ukoreninjena v mojem srcu, tako spojena z vsemi mojimi mislimi, z vsem življenjem mojim.

Da je pripomogla k temu tudi nekoliko njena nenavadna, čudno tuja lepota, ne morem in nočem tajiti. Pa kaj bi dalje modroval in razlagal čuvstvo, ki je nerazumno kakor človeško srce, nedoumno kakor Stvarnik njegov.

Zdaj, ko nisva mogla več biti toliko skupaj, sva se imela le tolikanj rajša. Zjutraj je gonila na trato, po kateri me je vodila pot v šolo, da sva se mogla vsaj za nekaj časa videti in želeti si dobro jutro. Popoldne po šoli pa sem hitel,

kadar je bilo moči, k njej na pašo, in ostajal sem pri njej, da je gnala domov.

II.

Trata, nagnjena proti poldnevu, zadi breg z gostim grmovjem, izmed katerega se dvigujejo tu pa tam ter se prijazno svetijo bela brezova debla; na levi podolgovat hrib, na grebenu mu gleda bela cerkvica izmed temnega smrečja; ob robu njegovem naznanja jelševje potok, ki teče po globokem jarku med gozdom in trato; proti jugu gledaš pred sabo dobravo z redkim leščevjem, z brinjem in s trnjem. Poglej proti večeru! Gorica se vrsti za gorico in daleč, daleč zadi stoje ter zapirajo svet velikanske planine!

Ta podoba — obledela, napol že pozabljena v hrupu življenja, oj, kako jasna, kako živa mi je zopet pred očmi! Vsako drevo mi je znano, vsako drevesce. Zdi se mi, kakor da bi slišal potokovo šumljanje tik sebe, kakor bi videl pred sabo na dobravi živino, ki se mirno pase ter počasi premiče, zdaj skrivajoč se, zdaj prikazujoč se med grmovjem.

Na tej trati sem sedel vsako popoldne proti večeru z Delo. Pogovarjala sva se zdaj žalostne reči, zdaj vesele pa zraven čudno modrovala in sanjarila, kakor sicer nimajo navade otroci. Mnogokatera njenih besed mi je še zdaj živa v spominu.

»O kako bi bilo lepo,« mi pravi nekoč, »ko bi ne bilo hudobnih ljudi na svetu!«

In govorila sva o tem ves večer. Ali pa: »O uboga žival, kako se mi smili! Ona trpi kakor mi, pa naj trpi še tako voljno, vendar ne pride v nebesa!« — »Bog je vseveden, vedel je torej, ko je ustvaril človeka, koliko jih pride v pekel — in vendar, zakaj ga je ustvaril, saj je neskončno dober!«

»Zakaj pa je bolečina na svetu? Kaj bi človek in žival ne mogla živeti, da bi ju nič ne bolelo?« —

Oj človeška modrost! Meriš neba višine, meriš morja globočine, in vendar kaj boš odgovorila otroku?

»Ne vem, kako je to,« mi zopet pravi nekoč, »a včasih se mi zdi, da je žival boljša od človeka. Žival nikoli ne muči živali, človek pa tolikokrat žival in človeka! — To pa zopet ni lepo pri živali. Glej! krava ima tele le rada, dokler se samo ne pase, potem ga pa noče poznati ali ga pa res ne pozna, saj mu še roge nastavi, ko priskače sirota dobrikat se k materi. In kokla ravno tako; prav zares kavsa svoje odraslo pišče, če se ji približa. O kako pa mati! Ona ljubi svojega otroka in skrbi zanj, naj bo še tako velik!« Tako je govorila — rejenka! —

Pa kako je znala praviti pripovedke! Poslušal sem jo in gledal, pa zdela se mi je sama včasih kakor kaka lepa kraljična ali pa rojenica, in bal sem se, da mi kar ne izgine kakor v sanjah izpred oči.

In pela sva domače pesmi, tiste sladkootožne pesmi, ki ti z besedo in melodijo božajo srce. Kakor posamezni zvonovi glasovi, katere nam zdajpazdaj veter donaša iz daljave, tako mi done iz preteklega časa njih melodije v spominu. Te vem še začetek, te konec, druge posamezne vrstice iz srede, in kolikor si prizadevam, ne morem jih zbuditi in oživiti. Popraševal sem pozneje doma pri starih in mladih. Zastonj! Poezija gine bolj in bolj izmed našega ljudstva. Le ena mi je še vsa v spominu, besede in melodija. Čudna pesem! Ne vem, kaj ji porečeš, ali meni je imela že takrat in ima še zdaj nekaj posebnega, nekaj nepopisnega v sebi. Ne smehljaj se, saj veš, da, kake so reči v resnici, same na sebi, ne vemo. Nam so le take, kakršne se nam vidijo, ali meni se zdi, in nekaj enakega sem slutil že otrok, da v tej preprosti pesmi, dejal bi, odmeva nekako jek splošnega pozemeljskega trpljenja.

Sijaj, sijaj, solnce,
oj ti solnce rúmeno!
Káko bom sijalo,
ker sem silno žalostno!
Ako zjutraj zgodaj vstanem,
dekle mene kolnejo,
ako zvéčer pozno zajdem,
se pastirci jokajo. — —

Ko sva pela tako, na trati sedeč, je zahajalo solnce za sinje goré. Za nama se glase taščice in penice v goščavi, pred nama se jim oglašajo strnadi po grmovju in na strani v smrečju nad potokom poje kos večerno pesem svojo. Bolj in bolj

pojemajo glasovi. Zdaj zapoje Avemarijo iz bližnjega zvonika zvon. Mirno plava njegov glas tja pod jasnim večernim nebom in z njim nama plava duh, dalje, dalje čez dobravo in planjavo, čez griče in gorice, dalje, dalje do snežnih vrhov, kjer je ravnokar zamežalo zlato solnce, dneva oko — dalje, dalje, do konca sveta! —

Iz kotov po dolini vstaja mrak, zagrinja grm za grmom, slednjič objame tudi naju. Bliže in bliže se nama primiče čredica, ki se je prej bolj raztresena pasla, saj tudi žival ne ljubi mraka, Prva pa je stara Jagoda, prava mati in gospodinja vsej družini. Ko se pripase do naju, vzdigne težko glavo, iztegne vrat s širokim jermenom okrog, na katerem ji visi velik zvon, ki leno potrkuje. Debelo naju pogleda pa voha in ostro sopiha, kakor bi hotela reči: Kaj sedita tu, čas je gnati domov! —

Tako nama je mirno mineval dan za dnevom. —

III.

Bilo je v nedeljo popoludne. Lepo, gorko jesensko popoludne. Po klopeh pred hišami so počivali vaščani. Jaz sem ležal v travi pod košato jablano na vrtu ter brez posebne misli zrl tja po polju. Kar pridrdra po cesti gosposka kočija; s ceste krene naravnost proti naši vasi. Kakor bi trenil, je bila tu. Voz je zaprt, na strani neznanega voznika sedi župnikov hlapec. Ta da znamenje vozniku, naj ustavi blizu hiše našega soseda. Kočija se odpre. Iz nje se prikaže tuj gospod, za

njim gospa, lepa, belega obraza pa vsa v črno oblečena. Še nikoli nisem videl take, zdela se mi je kakor kraljica. Pa čudno! Skrbno se je ozirala, kakor bi koga iskala. V sosedovo hišo naravnost gredo. Meni je glasno prorokovalo srce, kaj bo, a ni mi bilo moči geniti se z mesta. Kakor pribit sem stal pa čakal, kaj bo iz tega. Vse tiho. Čez nekaj časa zaslišim iz hiše govorjenje, glasnejše in glasnejše. Najbolj pa se je razlegal glas naše sosede. Vmes čudni, tuji glasovi, nato vpitje kakor v prepiru, kričanje, ihtenje, jok!

»Moja je!« vpije soseda. Nikoli je nisem slišal vpiti tako pa govoriti tako lepo, tako meni iz srca. Tu mi je bilo prvič očito, kaj je materino, kaj je žensko srce! »Moja je, jaz sem jo zredila, s svojim mlekom dojila, jaz sem njena mati! Vsaka vlačuga bi lehko prišla zdaj pa dejala: Jaz sem njena mati, z mano pojde. — Kaj? — Jaz ne prodajam za denar svojega otroka, Ná! tu ga imaš, poberi ga pa kupi si zanj zlata, da ga boš še več imela. Kaj meni ti papirji! Tule jih imaš v koscih pred nogami! Piše se, kar se hoče. Tukaj je pisano in to pisanje ne laže, da sem jaz njena mati! Dela, slišiš, Dela! Povej, govori, katera je tvoja mati? Jaz ali ta ženska, pa naj bo še tako lepo po gosposko oblečena! Kedo te je pestoval, kedo rad te imel, jaz ali ta? Ali boš mene zapustila? Pa me, če si taka! Pa pojdeš s to žensko, ki se je zdaj šele spomnila, da ima otroka, prej pa ni hotela vedeti zate. Ni ji bilo mari, ali živiš in kje, ali si zdrava ali bolna, ali si pri poštenih

ali malopridnih ljudeh! Dela! kaj jo gledaš po strani? Sem pojdi, jaz sem tvoja mati, dasi te ne znam tako prilizljivo vabiti, tako milo gledati! O to zna, to, tega se učijo take!«

V tem hipu pridere tujka iz hiše z Delo v naročju, za njo pa kakor divja zver soseda. Na vso moč jo ustavlja tuji gospod. Žena njegova plane z otrokom v kočijo. Dela vsa bleda, objokana — nikoli ne pozabim tega pogleda! — oklepa z eno roko vrat svoji pravi materi, po kateri je tolikanj hrepenela, katero je danes našla, z drugo pa se je poslavljala od žene, katera jo je vzredila, in kakor se je videlo zdaj, ljubila tako, kakor ne ljubi vsaka mati otroka, ki ga je pod srcem nosila. Njej je z mokrimi očmi podajala slovo in — tudi meni? — Mene ni videla, mene! Voz se zapre, voznik udari po konjih, kočija zdrči kakor blisk, soseda pa za njo v tek! A skoraj se spotakne, pade na obraz in obleži. —

Meni se stori črn svet pred očmi. Kaj je bilo po tem z mano, ne vem. V postelji šele se zavem. Hude vročine so me izpreletavale. Vrelo mi je in mešalo se po glavi. Nikogar nisem poznal. Strašne sanje sem imel ponoči in podnevi. Mati mi ni šla od postelje, njena skrb mi je rešila življenje. —

Dele nisem videl več. Nikdar več? O ni mogoče, ni mogoče! Ne vara me oko, in ko bi me oko, ne vara me srce! Videl sem jo, videl in od tega pogleda mi še trepečeta duša in telo!

IV.

Preteklo nedeljo, kakor vsak mesec poleti enkrat, je bilo napovedano, da bodo delali popoludne veliki vodometi v Versaillesu. »*Grandes eaux à Versailles*« vidiš tak dan z velikimi črkami nabito po vseh voglih, in radogleda množica vre, da se vse tare, gledat ta čudesa! Tudi jaz grem, dasi nimam posebnega veselja do takih igrač za majhne in velike otroke. Dejal sem nekoč, da me na mojem potovanju ne motijo ravno zgodovinski spomini. Ali ko gleda človek ta temni, po vsem svetu znani grad, z ne manj znanim vrtom in z okolico, ne more se jih iznebiti. Poln jih je tako rekoč ves zrak. Največje veselje pa jim je, velikim otrokom, kadar jim izpuste kakor danes umetne vodomete, kakršnih ni drugod po svetu. Zijaje gledajo ta čudesa in ni jim na misli, da vse to veselje morajo sami in drago plačevati. Zanimljivo in poučljivo je gledati ljudstvo ob takih prilikah — a ne veselo! In vendar kako življenje in gibanje! Veselje sije na vsakem obrazu. In kedor se je trudil in potíl ves teden, danes je nedelja, vse je pozabljeno. — Vse vprek po travniku sede, čepe in leže, posamezni, po dva, po trije, celo okrožje, vmes prodajalci in prodajalke na glas ponujajo in priporočajo svoje blago. Vpitje, šale, smeh vse vprek! Kaj pa šele, kader pride imenitno trenotje, ko izpusti prvi vodomet veličanski svoj curek visoko proti nebu! Kako z malim je vendar človek zadovoljen! Kako malo potrebuje, da je srečen vsaj nekatera trenotja, potem pa

zopet trpi in trpi, molče, brez godrnjanja, — saj pride zopet nedelja!

Med prvimi, preden je bilo še vsega konec, sem se jaz napotil proti domu. Kakor sem bil prišel, sem hotel iti tudi nazaj po železnici. A ko pridem na velik prostor pred gradom, kjer stoje vozovi v dolgih vrstah, kaj zagledam? Nekoliko korakov pred mano gre s svojim očetom, kaj pa hoče biti drugega? Pred mano gre — ali naj rečem: Dela? — Naj bode, kar hoče, zdaj mora biti očito! Stopita v voz, ki ju je čakal. Jaz mignem bližnjemu vozniku ter mu naročim, naj zapodi za tem vozom ter ga ne izgubi nikakor izpred oči! Kakor blisk šineta vozova drug za drugim. V četrti ure smo bili v Ville d' Avray. Prijeten kraj, kamor hodijo Parižani poleti na kmete. Tu krene moj prednji voz z velike ceste na stranski kolovoz in kmalu se ustavi pred gradičem. Jaz stopim z voza, plačam voznika ter mu pravim, da ga ne potrebujem dalje. Tukaj torej prebiva! Tukaj se mora določiti usoda moja! Vidim jo, ko stopa tenka in visoka lahno in ponosno po stopnicah v grad, in slišim šum njene obleke, ki se vleče dolga po kamenenih stopnicah za njo. Spodnji del grada je bil razsvetljen. Tu pa tam je bila videti kaka človeška podoba, pač posli, ki so stregli svoji gospodi pri večerji; sicer vse tiho in mirno.

Ko obrnem oči od razsvetljenih oken, vidim, da je že temno okrog in okrog. Kaj začeti? Najpametneje bi bilo pač, da se vrnem v mesto ali si

v bližnji vasi poiščem prenočišča. A temu je še čas. In ko bi prenočil tukaj, pod milim nebom, blizu nje? Grem pod visoko, košato platano ter sedem na klop poleg debla. Kaka lepa poletna noč! Po jasnem nebu plava luna med redkimi, belimi oblaki. Zrak topel, mehak, vse tiho, mirno okrog, samo po travi se vnema bolj in bolj skrivnostno gibanje in šepetanje drobne živali. Zdaj-pazdaj prileti z mehkimi krili ponočen metulj iz bližnjega gozdiča na krepko dišeče cvetice na vrtu in od daleč se čuje lajanje vaških psov. V gradu je otemnelo okno za oknom, vse je šlo k pokoju.

Kaj pa delam jaz, kaj iščem tod? In če je res ona, ko bi se res spomnila in ne sramovala svojega prijatelja iz otročjih let, ali je prav, da ji mir kalim? Morebiti je srečna in zakaj bi ne bila? Pusti jo, še je čas, s tabo ni sreče! Gorje ji, če združi svojo s tvojo usodo! Že sem hotel iti, kar zadone strune v gradu, s konca po tiho, potem glasneje. Mehki, sladki glasovi! To more biti samo ženska, to more biti samo njena roka. Do zdaj so si sami prstje zaigravali gori doli brez posebne misli — pa kaj je to? Čuj, glas se vrsti za glasom. Je li mogoče? Ali me ne vara pijano uho? O doni, doni, stara znanka! Božaj mi srce, mehkootožna melodija! Kolikokrat sva te skupaj pela otroka! Tu ni več dvoma. Čuj ženski glas, to je njen glas, ki s strunami poje:

Sijaj, sijaj, solnce,
oj ti solnce rúmeno!

Jasno čujem vsako besedo, kakor nebeška rosa kapljajo mi na hrepeneče srce.

Pesem potihne. Silna moč me vleče do okna, odkoder je donelo petje. Ko pridem dopod balkona, premaga me čut in, skoraj ne vedoč, kaj delam, začnem napol glasno:

Kako bom sijalo,
ker sem silno žalostno!

Vrata balkona se odpro. Prikaže se ženska podoba v dolgi, beli obleki, ozira se na vse strani. Jaz sem stal v senci skrit. Ko jo ugledam, ne morem si kaj, bliže planem ter zavpijem: »Dela! kaj me ne poznaš? Glej, jaz sem, tvoj otročji prijatelj!« — »»Ti si! O saj sem dejala, da te bom videla še enkrat!«« In te besede so se glasile kakor angelsko petje in njeno obličje je sijalo v rajski radosti. Balkon je bil nizek, tako da sem mogel, ko se je naslonila na rob, s svojo doseči njeno roko. To je bila sladka govorica! Nemogoče mi je ponavljati njene besede. Če poskusim, se mi zde trde, okorne, tako da niso njene besede. Kako bi pa mogel človek z debelimi, prstenimi barvami slikati svetlo nebeško mavro!

Preživela sva še enkrat otročja leta dan za dnevom. Kako se je spominjala najmanjše stvarí, ki je bila meni že napol ali čisto iz spomina, vsakega mesta, kjer sve sedela, vsake besede, katero sva govorila! V duhu sva bila daleč, daleč odtod, zamaknjena v sveto deželo, v nedolžna otročja leta!

Glasno petelinovo petje naju siloma zdrami. Plašna pogledava okrog, vse svetlo! Proti jutru se je že žarilo nebo. Zadnji čas, da se ločiva, brez pomude! Kratko, težko slovo: »Z Bogom!«

MIRODOLSKI.

(Odlomek.)

Nastali so lepi, jasni jesenski dnevi. Na Mirodolskega vrtu so cvetle cvetice v vsej jesenski krasoti. Drevje se je šibilo pod obilnim sadjem in grozdje je zorelo gospodu Mirodolskemu v posebno veselje. Pogostoma ga je ogledoval in pretipaval mu jagode, ki so se bolj in bolj mečile od dne do dne. Tu pa tam je bilo tudi že kako zrno črnikasto, dalo se je pokusiti, in mož se ni kislo držal, dasi je bilo gotovo trpko kakor oparnica.

V takih časih je človeku težko tičati pod streho. Pod milim nebom je treba uživati lepe dni, ki tako hitro minejo. V takih časih se polasti tudi meščana hrepenenje po zelenih gorah, po čistem, krepkem zraku, ki veje po njih. Naša družinica je bila malo doma. Včasih so šli za ves dan z doma. Vzeli so s seboj, česar treba. Kosili so in južinali v gozdu v senci, po travi, po mahu ležeč, kakor se je komu ljubilo. Po jedi so brali maline, drenulje, češminje in tu pa tam se je tudi še dobila kaka rdeča jagoda. Lep je gozd v pomladnem zelenju, ko je grmovje posuto z belim,

dišečim cvetjem, a lep je tudi jeseni, ko se je belo cvetje po grmovju izpremenilo v rdeče in črne jagode, ki tako prijazno vabijo ptiča in človeka.

Zvečer, kadar je bil gospod Mirodolski posebno dobre volje, je napravil svoji družbi posebno veselje, veselje, ki je bilo do tedaj čisto neznano Edvinu in njegovi tetki, gospe Jarinovi. Povedel jih je na bližnjo njivo. Tam so nakopali sadeža — ne upamo si ga imenovati po imenu. Ime mu je strašno kmečko, prozajično. Bojimo se, da bi kaka lepa bralka, mestna gospodična, ne nabrala zaničljivo ust, ako ga naravnost imenujemo. Govorimo torej po okoliših. Pesnik, ki nam je pel: »Na žgancih tropine«, ga je imenoval steber kranjske, ali recimo, slovenske dežele. Oj ti ljubi sadež! Svet skoraj živeti ne more brez tebe. Na kmečkih mizah te imajo in na gosposkih, v raznih oblikah, tudi — v oblicah. Uživa te kmet, kateremu si včasih skoraj edina hrana, in uživa te gospod, ki ima vsega dovolj, in vendar nisi imeniten. Skromno je lice tvoje, ne žari se ti kakor tvoji gosposki sestri pomaranči. Pomaranče so imenovali stari zlata jabolka. Ne vem, ali nisi tí morebiti bolj vreden tega lepega imena!

Bistroumni bralci so gotovo že ugenili, o katerem sadežu govorimo. Takega sadeža so nakopali in nabrali na njivi, potem so šli gori v gozd nad hišo. Skoraj bi bili pozabili povedati, da je bil gospod Mirodolski pri tem opravilu silno izbirčen. Ní mu bil vsak po volji, natanko je vedel, kateri

bo dober, kateri ní za rabo. Moral je biti okrogel, ne predrobán, ne predebel. Vedel mu je tudi še druga znamenja, katera so bila njegova skrivnost. V gozdu je bilo pripravno mesto. Star parobek, napol že sežgan, vendar trden še in postaven, je stal na prostem, z drevjem obdanem prostoru. Kupček oglja in pepela je pričal, za kako rabo je stari parobek. Okolo tega ognjišča pod milim nebom se je zbirala družba. Toda gospod Mirodolski ní trpel lenuha pod svojim poveljem, da bi sedel, gledal in jedel. Vsak je imel svoje delo. Treba je bilo po gozdu iskati suhih vej in korenín. Ali to ni bilo lahko, kakor bi morebiti kedo mislil. Gospoda Mirodolskega gozd ni bil zanemarjen. Lepo je bil posnažen in pospravljen, tako da je bilo dobro iskati, da se je dobilo kaj sehljadi. Korenine so bile gospodu Mirodolskemu posebno ljube, ako je kje katera prosta, suha ležala. Bog ne daj, da bi kedo katero živo izrul! In vendar bi si ne upali trditi, da ni kedo, zlasti Edvin, katere malo potegnil in posilil, ki je samo s koncem gledala iz tal. Gotovo je to, da jih je ravno on največ nanesel. Po sreči gospod Mirodolski ni utegnil, da bi jih bil natanko pregledaval. Radovan je splezal na mnogo drevo, kjer je videl kako suho vejico, in Breda je pobirala spodaj, kar je padlo na tla. Gospa Jarinova ni mnogo koristila. Delala je samo bolj na videz, pripogibanje se ji ni videlo posebno prijetno. Ko se je zdelo gospodu Mirodolskemu, da je drv dovolj nanesenih, jim je dal dovoljenje, da smejo

posesti po travi okrog ognjišča ter gledati, kaj bo iz tega. Vse drugo namreč je bila njegova naloga. Najprej je bilo treba ognja. Kako ga je delal gospod Mirodolski? Nabral je za eno pest dobro suhega mahu, potem je vzel kresilo, kamen in gobo ter začel kresati prav tako, kakor tu pa tam še dandanašnji kreše kak kmet, ki tobak zažiga. To zastarelo orodje je zvesto hranil za tako posebno priložnost. Ko se je iskra gobe prijela, je zavil tlečo v pripravljeni mah ter vihtel ga v roki tako dolgo, da se je začel najprej kaditi in zadnjič goreti. Nato dene goreči mah na parobek in nanj poklada suhega drobiža, ko se ta vname, debelejših vejic, in ogenj je bil napravljen.

Gospe Jarinovi, ki ni še prej nikoli enakega videla, se je čudno zdelo to početje gospoda Mirodolskega. Ni si mogla kaj, da bi mu ne bila povedala svojih misli.

»Kaj pa pomenijo te čudne ceremonije, gospod? Kaj bi ne bilo bolj pametno ogenj z žveplenkami narediti? Kaj je treba toliko truda? In pa čemu smo pobirali vejevje po gozdu, kakor bi šivanke iskali? V skladanici imate najlepših drv dovolj, celih in naklanih. Vzeli bi bili naročje polen, to bi bil boljši ogenj!«

»»Vidite, gospa!«« ji mirno, a določno odgovori gospod Mirodolski, »»tega vi ne umete. To mora tako biti, prav tako in nič drugače. Tako so ogenj delali in kurili naši pradedje, stari Slovani!««

»Tako je ogenj delal in kuril tudi vaš Isteklosem, ki ga imate tolikokrat v imenu.«

»»Po pravici; zakaj Isteklosem je bil pošten mož, stare korenine, kakršnih ni več dandanes. Tudi Isteklosem je kuril tako in dobro je kuril.««

»Tako, menim, so ogenj delali že v kameneni dobi.«

»»Prav tako vendar ne, gospa! Kamena je bilo pač dovolj, dobrega kamena in gobe menda tudi, samo če so jo znali strojiti; ali kresila ni bilo, vsaj takega ne, kakršen je to, gospa!««

»Res prav imenitno je videti. Jaz nisem še videla takega orodja.«

»»Zdaj tudi ni tako lahko dobiti takega. S tem kresilom je moj oče kresal. Vidite, gospa, tako smo kurili, ko sem bil še mlad. Lepa staroslovanska šega. Hraniti jo je treba, da se ne pogubi, kakor se jih je že toliko pogubilo. Vidite, tako ogenj delati, tako kuriti, to je tudi kos poezije, gospa! Pa še nekaj je, zakaj rabim, vsaj v gozdu, tako starinsko orodje. Starega moža poznam, ki zna izvrstno gobo strojiti. Nabral je in nastrojil gobe toliko, da zdaj ne ve kam z njo. Mož je menil, da bo delal dobro kupčijo z njo. Blago je res dobro, a kaj je dandanes najboljša kresilna goba? S polnim vozom takega blaga je šel nekoč v mesto. Ljudje so se mu smejali. Prodal ga ni za toliko, kolikor so mu voli potrebovali na potu. Popraševal me je, kako bi bilo na Dunaju s takim blagom. Hudo mi je bilo, a povedati sem

mu moral, da tudi tam kresilna goba ni posebno v čislu.««

»Res!« se nato oglasi Edvin. »Spominjam se, da sem mnogokrat tam videl Slovake, ki so jo poleti po Pratru ponujali ljudem, a ne spominjam se, da bi je bila živa duša kedaj kupila, tako da ne vem, ob čem žive ti ljudje.«

»»Vidite, gospod,«« reče nato gospod Mirodolski, »»prav takega, kakršni so tisti Slovaki, ki prodajajo kresilno gobo po Dunaju, si je misiti mojega Isteklosma, samo da on je bil precej višje in krepkejše postave. A govoriti sem hotel o svojem starem prijatelju, ki je hotel tržiti s kresilno gobo. Kaj hoče z vsem svojim bogastvom? Redkokedaj se oglasi kak star kmetič pri njem, ali kaj se to pozna toliki zalogi, katere bi dovolj imele za pet let vse slovenske dežele! Dobro se mu zdi torej, da včasih tudi jaz katero kupim, samo da jih tako malo potrebujem!««

Med takimi pogovori je bil ogenj napol pogorel. Naredila se je lepa žerjavica, da si je sam gospod Mirodolski ni mogel lepše želeti. Iz nanesenih vej si je izbral dolgo palico, ki je bila že bolj drogu podobna. Z njo razgrebe žerjavico in vanjo pomeče — zlata jabolka. A ne da jim miru, vedno jih preobrača s palico, da se preveč ne obžgo. Ko se jim je naredila črna skorja čez in čez, potem nagrebe izpod ognja, ki je pri strani gorel, nove žerjavice in vanjo jih popolnoma zakoplje.

Vse to, kar smo kolikor mogoče natanko popisali, vse to je delal čestiti mož s tako resnostjo

in dostojnostjo, kakor da bi opravljal Bog ve kako sveto opravilo. Govoril ni besede, tudi družba je molčala in gledala, kakor se spodobi. Ko se mu je zdelo, da je čas, dregne s palico najdrobnejšega iz žerjavice, pobere ga ter ga tehta v roki.

»Zakaj ga pa tako tehtate, gospod sosed?« se oglasi radovedna gospa Jarinova.

»»To je tako,«« ji odgovori gospod Mirodolski. »»Vročina izpremeni močo, ki je bila v njem, v soparo, in kadar ta vsa izpuhti iz njega, postane lažji in pečen je. Ta bo, menim.««

Nato potegne nož ter mu začne ostrgavati črno kožo. Ko je bil lepo osnažen in čez in čez rumen kakor pečen kostanj, ga stisne, da poči in lepo zadiši, potem ga poda galantno in, kakor more, gracijozno gospe sosedi. Strahoma ga prime gospa ter ga premetava iz roke v roko:

»O to peče!«

»»Tako jed treba vročo jesti. Le pihajte malo, gospa!«« jo poučuje gospod Mirodolski.

»Duh ni napačen!«

»»Tudi slast ni slaba. Le pokusite! Kakor kostanj! — Ne tako! Lupiti ga ne smete, skorja je najboljša!««

»Res, kakor kostanj! Nikoli bi ne bila mislila, da je tako dober!«

»»Ker niste še jedli tako dobro pečenega. Vsak ga ne zna tako!««

»To je res, gospod! Hvala, komur hvala gre. Peči ga znate. Ali kaj pa to? Takega noža nisem še videla nikoli!«

»»To ni nož, gospa, to je — pipec!«

»Tudi staroslovansko orodje!« se nasmehne Edvin.

»»Prav pravo staroslovansko orodje,«« pritrjuje gospod Mirodolski. »»Tudi pošteni pipec gine bolj in bolj s sveta kakor vse, kar je poštenega na svetu. Jaz pri taki priložnosti ne rabim nikoli drugega noža.««

Nato se oglasi Radovan:

»Pravili ste nam, gospod Edvin, da ste videli na Dunaju v Pratru Slovake tržiti s kresilno gobo. Ali se ne spominjate, da so imeli naprodaj tudi take nože?«

»»Prav pravite, gospod Radovan. Res, prav take so imeli. Spominjam se, da je včasih res kak Dunajčan, menim, da iz usmiljenja katerega kupil za otroke.««

»»Nekedaj smo jih kupovali otroci,« reče gospod Mirodolski, »na sejmu po starem krajcarju, večje pa po dva krajcarja, in vesel je bil in moški, kdor ga je imel. Zdaj niso otroci več s tako malim zadovoljni. Njega dni je bilo vse drugače!««

Po teh besedah sune zopet drugega iz žerjavice, ga očedi ter poda Edvinu, ki mu je šel tudi prav v slast. Trdil je, da mu ni nikoli nobena jed tako dišala. In tako so dobili po vrsti vsak svojega. Zadnji je bil, kakor se spodobi, sam gospodar na vrsti. Potem pa odloži gospod Mirodolski svoje orodje ter leže v travo, rekoč:

»Moja dolžnost je storjena. Zdaj pa vsak, kakor se mu ljubi!«

To pa vendar ni bilo spodobno, da bi se gospa Jarinova sama trudila. Radovan prevzame njeno postrežbo. Zdaj odkrije Breda košarico, ki jo je s seboj prinesla, ter postreže družbi s plečetom in sirovim maslom, tako da so imeli pravo večerjo. Vsi so bili dobre volje, zlasti gospa Jarinova.

»Še enega, gospod Radovan! A šteti ne smete!«

Tudi mi ne povemo, koliko jih je bila pojedla gospa, da bi se kedo ne pohujševal.

»Za pijačo nisi skrbela, Breda?« vpraša gospod Mirodolski. Breda vstane ter prinese iz košarice steklenico vina, Zora pa vzame vrč in gre po vode k bližnjemu studencu. Prvi kozarec ponudi Breda gospe. Gospa ga pokusi, rekoč:

»Gospod sosed, ta kapljica ni rasla v Mirnem dolu!«

»»Ne zabavljajte, gospa, če hočete, da ostaneva dobra soseda!«« ji odgovori gospod Mirodolski. »»Videli boste, kakšno bo letošnje, če Bog da srečo!««

»Na vaše zdravje, gospod sosed! Da bi čez leto in dan v taki lepi zložnosti in prijaznosti, tako srečni in veseli vaše pili, kakor zdaj to pijemo!«

»Veste gospod,« vpraša gospa Jarinova svojega soseda, »veste, gospod, kako se mi zdi da tu ležimo, kurimo, jemo in pijemo? Kedo ugane?«

Odgovori so se hitro vrstili:

»Kakor ljudje v zlati dobi, *‚ut prisca gens mortalium'*!«

»»Kakor stari Slovani!«« —

»Kakor grški vojaki pred Trojo!« —

»»Kakor pastirji!«« —

»Kakor cigani!« —

»»Vi ste zadeli, gospod sosed, prav kakor cigani!««

»*‚Dulce est dissipere in loco'*, kakor pravimo Latinci, tetka!« pristavi Edvin. »Dobro je, če človek včasih malo iz ojnice stopi. Na tvoje zdravje!«

Solnce je bilo zašlo. Hladno je prihajalo, tolikanj prijetneje se je sedelo in ležalo okolo gorkega ognja. Ko je bil odpel večerni zvon, ko je bilo tako tiho, tako mirno vse po gozdu in dolini, reče gospod Mirodolski:

»Še nekaj pogrešam. Pesem bi se tu tako lepo razlegala. Zora in Breda, zapojta nam tisto, žalostno pesem, ki jo tako rad slišim!«

In deklici zapojeta:

Leži mi rávno poljé, leží,
na polju cveto cvetice tri,
cvetice tri!

Cvetica prva govorí:
Oh, mene glavica boli,
hudo boli!

Hudo me glavica boli,
pomagaj mi, sestrica ti!
sestrica ti!

Kako ti bom, sestrica ti?
Oh, mene srčece boli,
hudo boli!

Pomagaj nama, sestrica ti!
Ne morem, udje so mi težki,
tako težki!

Studenček po polju mimó hiti.
Cveticam tako on govori,
oj govori:

Oj tiho, tiho, cvetice tri!
Saj skoraj zora zazori,
oj zazori!

Prišla bo kosa, sestrice tri,
vsem trem vam glávce pokosi,
oj pokosi!

GRIŠKI GOSPOD.

(Odlomki.)

Gospod Koren se vrne v svoj rojstni kraj.

To vam je bilo lepo drevo, da ni takega daleč okoli! Lipa, visoka in košata, da je bilo veselje; pa deblo je imela, da bi ga ne bilo objelo četvero ali pa tudi petero takih palčkov, kakršni ste vi, ki me poslušate, ko bi se še tako napenjali in iztezali roke. Spodnje veje so ji bile debele, kakor si čez pas ti, ki tako bistro gledaš pa tako zvesto poslušaš. Bog ve, koliko let je že stala tu! Najstarejši ljudje po okolici se niso mogli spomniti, da bi jo bili videli kdaj drugačno; in vendar je bila tudi ona nekdaj mlada in majhna. Morda je videla v svoji mladosti celo grozovitega Turka v deželi. Koliko je doživela v tem dolgem, dolgem času! Vojne in kuge so razsajale po deželi, lakota, draginja in žalostni časi. Viharji so bučali nad njo; zvijali so ji in stresali veje in mladike, da so ječale in stokale in da ji je pokalo osrčje. Ali vse je prebila in pretrpela. Kolikokrat je zelenela in cvetla! In pridne čebelice so rojile po njej in ji brenče obirale dišeče medeno cvetje. Drobni ptički so skakali z veje na vejo po njej in veselo peli; svoja gnezda so imeli v zatišju in zavetju njenih gostih vej. In nato je prišel zopet čas, žalosten čas, za pomladjo zima, ko je uboga lipa zapuščena in gola stala in zmrzovala ter tiho in potrpežljivo čakala nove vesele pomladi. Tako

so se ji — Bog ve kolikokrat! — vrstili žalostni in veseli časi. Otroci so se igrali, zdaj se smejali, zdaj jokali v njeni senci. Minila so leta in leta, iz otrok so postali stari ljudje, ki so se zdaj, s hrbtom naslonjeni na njeno deblo, pogovarjali in modrovali ter se pač spominjali nedolžnih otročjih let in veselih iger pod njo. In tako je videla pod seboj rod za rodom stara, častita lipa. In tako bo menda še nekaj časa. Saj še stoji, toda daleč, daleč odtod nekje v naši slovenski domovini; in še bo stala, kakor je krepka in zdrava, leta in leta, če je ne zadene kaka posebna nesreča ali pa neusmiljena človeška roka!

Posebno veliko izpremembo pa je doživela naša lipa blizu sebe, tako rekoč pod seboj, v zadnjem času. Kjer stoji zdaj, glejte, lična, nova, nekako gosposka hišica, ki s svojimi tremi okni tako prijazno, tako veselo gleda z griča proti južni strani doli po prijetni dolinici, tu je bila videti pred kakima dvema letoma še stara, lesena, napol podrta koča. Neka enako siromaška poslopja za navadne kmetske potrebe so stala tu, kjer vidimo zdaj prijazen vrtič z raznimi zelišči in pisanimi cveticami, čedno ograjen. Za hišo zadi je prizidan majhen hlev za eno kravico ali dve. Marsikateri človek bi bil vesel takega prebivališča. Hišica sama je čedna in prijazna, kakor da bi vabila mimogredočega, naj pride prebivat, čeprav za malo časa, pod njeno mirno streho. In tudi okoli nje je zdaj vse tako čedno in snažno v petek in svetek, kakor ni pri vsaki hiši na veliko nedeljo. Kdo

se je prej menil za lipo? Ljudje so imeli dovolj drugih skrbi. Sedaj je bila pa tudi ona tako skrbno otrebljena in osnažena, da ni bilo videti suhe vejice na njej. Zato je pa še enkrat tako veselo zelenela in oblastno razprostirala veje, kakor da bi hotela reči: Vse moje!

In kdo je vse to tako izpremenil?

Pred dvema letoma, ko je tu še stala ona stara, neprijazna koča na Griču — tako se je dejalo temu kraju — pred dvema letoma torej je prišel v ta kraj nekega pomladnega dne postaren gospod, ki ga ni tukaj poznala živa duša. Čuden mož! Ko je prišel, se je ustavil pred hišo ter začel ogledovati zdaj hišo, zdaj lipo. Nato se je oziral po prijazni dolinici pod gričem in po gorah, ki ločijo proti južni strani dolinico od drugega sveta. Ko je tako stal ter gledal in gledal, je bilo videti, kakor da mu je za nekaj časa temen oblak obsenčil obličje, ki je bilo prej tako jasno kakor vedro nebo. Tako je stal nekaj časa zamišljen. Potem se obrne ter gre počasi proti hiši, potegne ključ iz žepa ter ji odpre vrata, ki so zaškripala kakor nevoljna, da jih zopet kdo nadleguje in moti. Dolgo časa ni bila človeška noga prestopila tega praga. Zapuščeno in pozabljeno je stalo staro poslopje. Prosto so predli pajki mreže po praznem prostoru. Slednjič so se menda naveličali neuspešnega truda in dela; kjer ni žive duše, tam tudi muhe ni. Tudi miške so zapustile naposled neprijazni kraj, kjer ni bilo več najti ne drobtinice ne zrna.

Ko je mož prišel čez nekaj časa zopet iz hiše, je bil žalosten, kakor da se mu je zgodilo Bog ve kaj! Ni čuda! Pod to raztrgano streho, v tej zdaj tako zapuščeni koči je nekdaj — kako dolgo je že! — tekla zibel njegova! In takega kraja človek ne pozabi, tudi ne, ko mu je starost pobelila glavo. Čez ta prag, ki ga je zdaj zopet prestopil čez toliko in toliko let, mu je stopal ljubi oče s tistim resnim, častitljivim obličjem, ki se ni izlepa nasmejalo. In čez ta prag je stopala, oj kolikokrat! draga mati, ki mu je tako rada kaj priboljšala, kjer je mogla. Oba mu ležita zdaj dolgo časa že tam na tistem prostoru za cerkvijo, kjer je vse tako tiho in mirno podnevi kakor ponoči.

Čez ta prag je stopicala — kolikokrat po nepotrebnem! — mlajša sestrica njegova. Tudi ona ne gleda več belega dne. Sušica jo je položila pred očetom in materjo v mladih letih v črno zemljo, kjer leži zdaj v druščini svojih staršev ter čaka vstajenja. Čez ta prag je stopal in skakal tudi on v onih srečnih otroških letih, ko je še mislil, da je konec sveta tam, kjer se ono dolgo, dolgo gorovje dotika nebeškega stropa. To gorovje se mu ne zdi sedaj več tako visoko. In onkraj tega gorovja je videl toliko in toliko sveta! Oj, koliko je doživel in izkusil v teh letih! Ker je imel bistro glavico, so ga dali v mesto. Ko je tu končal latinske šole — bil je vedno prvi — ni mu dalo miru. Šel je na Dunaj učit se za profesorja. Tu se mu je godilo precej trdo, posebno od začetka. Od doma mu niso mogli pošiljati, kolikor je potreboval; moral

si je kruha služiti s poučevanjem po hišah. Zato ni mogel o počitnicah domov kakor drugi srečnejši tovariši njegovi. In tako se je zgodilo, da ni več videl očeta in matere, odkar je bil zapustil dom. Oba sta mu umrla v kratkem času zaporedoma. Tako je bil zdaj sam! Očetova hiša, zdaj njegova, bi bila stala prazna in zapuščena, ko bi ne bil vanjo vzel nekega starega občinskega siromaka. Ko je čez nekaj časa tudi ta zatisnil trudne oči, je hiša ostala samotna, zaprta.

Njemu se ni godilo slabo. Dobil je službo v daljnem, tujem mestu. Vestno je opravljal svoje dolžnosti in ljudje so ga spoštovali in imeli radi. Našel je pridno ženico, ki mu je lajšala življenje. To življenje ni bilo brez težav in bridkosti!

Ko mu je naposled umrla tudi zvesta družica, ni ga več veselila služba. Kar mu je bilo morebiti še odmerjenih dni, jih je hotel preživeti v miru in pokoju. Sam, tako sam! Saj vendar ni bil še tako star; šestdeset le, to ni še Metuzalemova starost — in vendar je moral videti, kako je šlo vse, kar je rad imel, pred njim s tega sveta. Čutil se je tako samega, tako zapuščenega na svetu! Toliko let je živel mirno in zadovoljno v tuji deželi, ne da bi bil pozabil svojo domovino! Ljubil jo je, kakor se spodobi vsakemu poštenemu človeku, in globoko je čutil v srcu vse, kar jo je zadelo veselega ali žalostnega, dasi je živel tako daleč od nje. Vedno je želel videti zopet ljube domače kraje, ali vsako leto o počitnicah mu je prišlo kaj vmes, da je moral svoje potovanje odlo-

žiti na prihodnje leto. Ali zdaj, ko je bil sam v tuji deželi, ko ga tudi služba ni vezala več, se mu je začelo tožiti po domovini tako močno kakor nikdar poprej. Zdaj, ko se mu je že večerilo življenje, ko se mu je solnce bolj in bolj bližalo večnemu zatonu, zdaj ni mogel več čakati. Misliti si ni mogel, da bi svoje zadnje dni preživel daleč od domovine, da bi truplo njegovo tuji ljudje zagrebli v tujo zemljo. Saj pravijo, da celo ptič želi pred smrtjo še enkrat videti kraj, kjer je zagledal beli dan.

In tako je nekega dne čez toliko in toliko let stal zopet pred hišo, katera je pred šestdesetimi leti slišala prvi jok njegov; stal je pod starim, častitljivim drevesom, ki je gledalo nekdaj nedolžne otroške igre njegove. Kaj bi iskal drugega kraja? Kjer je bil začel, tam je hotel tudi končati svoje življenje.

Ali hiša taka, kakršna je zdaj stala pred njim, dasi vsega spoštovanja vredna, ni bila za rabo; tudi popraviti se ni več dala. Vsaka reč ima svoj čas. Še tisto jesen je stala druga prijazna na njenem mestu. Večja soba z dvema oknoma in manjša z enim, to je bilo njemu dovolj prostora. In pa še izbico je bil dal napraviti pod streho za postarno ženico, ki mu je stregla. Takisto je dal potrebiti vse ono starikavo, sključeno in zanemarjeno sadno drevje, kar ga je stalo po vrtu pod hišo ne sebi ne človeku na veselje. Namesto njega je nasadil sama mlada, krepka drevesca plemenitega sadja, da jih je z veseljem gledal, kdor je

imel kaj sodbe o takih rečeh. Sčasoma je izpremenil tudi vse, kar je bilo njiv doli po griču noter do ravnega polja, v sadni vrt. Kaj bi se on na svoje stare dni ukvarjal in ubijal s kmetovanjem ter sključen hodil za plugom! Kaj takega ni bilo videti daleč okrog v tistem kraju. Samo gozdič nad hišo je ostal: brezje, bukovje pa nekaj smrečja.

In prišla je zopet vesela pomlad v deželo.

V tem veselem času se je nekega dne po slabem kolovozu, ki drži z Griča kake pol ure hoda v trg ob cesti, zibal in škripal, kakor nevoljen tako slabega pota, voz visoko naložen, z dvema konjema. Poleg konj je šel mlad voznik in za vozom je korakal novi gospodar. Gori na vozu pa je sedela oblastno kakor kaka kraljica Barba, ki je bila možu za krščenico in za gospodinjo. Hotela je sicer tudi ona peš iti; morda se je malo bala, da bi se voz ne zvrnil, ali voznik nikakor ni pripustil tega.

Nekoga bi bil skoro pozabil, in to bi ne bilo prav; tudi on se je čutil in pa še kako, da je naš. Za gospodom je stopal velik kosmatinec, Čuvaj so mu dejali. Temu imenu je bil pa tudi zvest. Ko je tako korakal za gospodom, se je vedno oziral zdaj na desno, zdaj na levo in vmes je pridno povohaval s svojim črnim nosom. Tujemu človeku bi jaz ne bil svetoval, da bi se dotaknil naloženega voza, kaj pa še gospoda! Zanj bi se bil dal raztrgati na drobne kosce. To je pa tudi vedel gospodar, in zato sta si bila dobra prijatelja.

Glasno je zapokal mladi voznik, ko je krenil z vozom iz brezja in zagledal belo hišico pred seboj. Pred njo ustavi in z voza se skobaca Barba, ki je tako modro sedela na njem. Skobaca, pravim, te besede bi žena ne bila slišala rada. Ko je bila samo še za dober pedenj od tal, se zavihti ter skoči z obema nogama na zemljo kakor kaka deklica, ki se je pripeljala iz mesta k materi domov.

Kake pol ure in voz je stal prazen na mestu. Vse je bilo pospravljeno z njega. Ali nekaj več časa je bilo potreba, da je bila vsaka stvar vsaj za silo v hiši na svojem mestu. In vendar sta pridno delala in se trudila oba, gospodar in Barba, pes ju je pa gledal. Gotovo bi jima bil rad pomagal, samo da ni vedel kako. Precej pozno je bilo že, ko je bilo delo pri kraju in ko je prišel novi gospodar iz hiše. Sedel je na novo klop pod staro lipo — vse je bilo tu novo, samo lipa je bila stara — ter si obrisal pot s čela. Nato se je obrnil ter zamišljen gledal v večerno stran, kjer je bilo solnce še za moža visoko nad goro, za katero je zahajalo v tistem času. Zdaj imamo priliko, da si moža ogledamo malo bolj natanko; to ga pač ne bo motilo v premišljevanju.

Gospod Koren — sosedje in okoličani so ga imenovali sploh Griškega gospoda in tako ga bomo zdajpazdaj imenovali tudi mi — gospod Koren je bil bolj majhne postave in precej drobnega, ali vendar ne šibkega života. Obličje mu je bilo okroglo, gladko in lepo zdravo rdeče kakor mladega človeka; ali gosti in precej dolgi lasje so

mu bili že čisto beli. To je bilo nekako čudno videti, vendar ne neprijetno. Zgodi se včasih, da sneg prezgodaj zapade, že jeseni. Čudno se ti zdi, ko vstaneš zjutraj pa vidiš goro skoro do srede belo, spodaj je pa še lepo zelena. Čudno, pravim, in vendar nekako dobro de ta pogled tvojemu očesu. Tako nekako se je zdelo človeku, ko je videl to mlado lice in čelo, na vrhu pa te bele lase. Ali najbolj čudne pa so bile njegove oči, in kako so gledale te oči! Sama prijaznost, da, neka posebna dobrota je sijala iz njih naravnost v srce človeku. Kdor jih je videl, si je lahko mislil: Divjo zver bi ukrotile te oči. Gotovo pa je to, da je temu možu dobra, blaga duša gledala iz očesa, kakor gleda mati skozi okno otroka, ki se igra pred hišo; duša, ki ne more nič slabega želeti nikomur, pač pa vsakemu vse, kar je dobrega na svetu. Vendar je bilo včasih videti, kakor da bi neka temna senca šinila čez to jasno, prijazno obličje. Zdajpazdaj so se mu bliskoma skrčile ustnice, kakor da ga je kaj zbodlo in zabolelo. Kdor ga je opazoval bolj natanko, si je moral reči, da ta mož, ki ima dovolj vsega, česar potrebuje, ni popolnoma srečen. Vendar tožil ni nikoli nikomur in vzdihoval; natihoma je prenašal, kar ga je težilo. In morebiti prav zato, ker sam ni bil srečen, je bilo največje veselje njegovo tolažiti, pomagati, osrečevati, kjer je mogel.

Gospod Koren ogleduje svoj sadni vrt.

Minilo je leto dni. Gospod Koren se je bil že lepo udomačil na Griču in se privadil kraju in ljudem. Posebno ob nedeljah in praznikih po božji službi je rad zahajal med svoje rojake in se pogovarjal po domače z njimi. V kratkem se je sosedom priljubil in vse ga je čislalo daleč na okrog. Kaj pa je delal ves čas, ko mu vendar ni bilo treba ubijati se za vsakdanji kruh, kakor so se ubijali od zore do mraka sosedje njegovi! Lenobe ni pasel, kakor bi mislil kdo, ki meni, da se dela samo za ljubi kruhek. Ne samo, da se ni dolgočasil, dela je imel čez glavo! Vsak človek, ki ni pravi teleban, ima kaj posebnega, kar ga veseli.

Naš gospod je imel, ko je bil še na Dunaju, največje veselje s sadjarstvom. Imel je tudi pri svojem stanovanju košček vrta, da bi ga bil skoro lahko pogrnil z dobro rjuho; ali to vendar ni zadostovalo. Tolažil se je: ko zapustim službo, potem bom pa vrtnar, samo vrtnar z dušo in s telesom. Ali vrtnariti je hotel blagi mož ne samo sebi na veselje in kratek čas. Vodila ga je še neka druga blaga misel. Nekoliko je videl sam, nekoliko pa je slišal in čital, koliko dobička imajo nekatere dežele od sadjarstva, posebno pa take, ki niso prav ustvarjene za žito ali vino, kako obilo povračuje hvaležno sadno drevo tisto malo dobrote, kar je ima od človeka!

Zato je nasadil večji del svojega zemljišča z zgolj plemenitim sadnim drevjičem; plemenitim,

pravim, ki ima lepo, debelo in slastno sadje, ne kakih lesnik ali drobnic, kislih in trpkih, da dobiva človek dolge ali skominaste zobe, ko jih vidi. Mlada drevesa je bil dobil iz raznih krajev, kjer je vedel, da se dobiva to pa to najboljše. Za lepo drevesce se mu ni smililo denarja že zato ne, ker je vedel, da se že izplača v treh, štirih letih, če ni kake posebne nesreče. To mu je dajalo dovolj dela, toliko, da ga ni zmagoval sam. Za težja dela je imel svojega pomagača, ki ga je dobro plačeval, kakor ni bila navada v tistem kraju. Imel je pa tudi srečo s svojimi drevesci; veselje so mu delala kakor hvaležni otroci svojemu očetu. Ko si drevo vsadil jeseni, prvo pomlad potem pač nima še mnogo zelenja, košato ni, da bi se hladil v njegovi senci, še manj pa ima cvetja ali celo sadu. Vrtnar je vesel, da se je prijelo in ukoreninilo. Ali sedaj, ko je že druga pomlad sijala mlademu nasadu, je bilo v začetku majnika meseca že vse polno zelenja in cvetja. Dosti lepega vidi na zemlji človeško oko, lepa so dela božje roke; ali poglej, prav dobro poglej, rekel bi, z dušo poglej, ne samo z očesom mlado cvetoče drevo, češnjo, jablano ali breskev, ko brenče in šume čebelice in čmrlji po cvetju! Ali si more želeti kaj lepšega tvoje oko? In pa ta duh! Gospoda po mestih ima rada razne in drage umetne dišave, ali tako prijetna ni nobena in tako zdrava kakor ona, ki jo diha cvetje sadnega drevesa.

In pa kako veselje! To leto je bilo že tudi nekoliko pridelka. O lepem binkoštnem času, ko se

raduje po svoje vsaka živa stvar, je razveselilo to mlado češnjevo drevesce pridnega vrtnarja s prgiščem rdečih, drugo celo s košarico črnih češenj. Mož jih je pokusil in je bil zadovoljen, ko je videl, da so dobre. Potem mu je dozorelo, vsako ob svojem času, zaporedoma nekaj breskev, sliv, hrušek in jabolk in naposled tudi nekoliko orehov. Prihodnje leto, če Bog da, bo vsega več. In tako mu je teklo življenje v miru in zadovoljnosti dan za dnevom.

Pa še nekaj si je bil omislil in napravil naš gospod. Čudil bi se, ako bi ne bili že ugenili, kaj menim. Saj poznate drobno živalco, ki

bere med, kjer je mogoče,
deva v male sode ga.
Če ga kdo ji vzeti hoče,
s sulico zabode ga.

Naša slovenska dežela je, kar se tiče čebelarstva, morebiti prva na svetu. Naše čebele in naš med so povsod na dobrem glasu. Pa bi si gospod Koren, ki je bil Slovenec pa tak vrtnar, ne bil napravil uljnjaka! Cvetočega drevesa si človek še prav misliti ne more brez čebel, ki se trudijo ves dan od cveta do cveta ter srkajo sladko pašo, ki vam gre vsem tako v slast. Meni tudi! In tako je imel ves božji dan dovolj dela, zdaj pri čebelah, zdaj na vrtu. Tu je okopaval in prilival, obrezaval in trebil, snažil, cepil in gnojil, vsako delo ob svojem času. Posebna skrb pa mu je bila, da privabi na svoj vrt kar največ tistih pridnih, drob-

nih pomagačev, ki drevje trebijo in snažijo onega malopridnega mrčesa, ki prizadeva toliko preglavice skrbnemu vrtnarju. Pridno delajo ti pomagači, in kar tudi ni karsibodi, še plačevati jih ni treba. Pri delu pa še tako lepo pojo, da jih je veselje poslušati. Napravljal jim je prilične prostore za gnezda, trosil jim živeža ob času potrebe, postavljal jim posode z vodo, da so mogli piti, kadar se jim je ljubilo, in tudi kopati se; saj veste, kako rade se kopljejo ptice, posebno ptice pevke. Sploh jim je storil vse, kar je vedel, da imajo ptiči radi.

Žival je kakor otrok. Hitro čuti in spozna, kdo jo ima rad; njemu se bliža brez strahu, njega se lahko privadi. Tako je bilo sčasoma vse živo po gospoda Korena vrtu ščinkavcev, taščic, penic, kosov in zlasti sinic, ki so posebno pridne. Kakor plevice njivo plevela trebijo drevje mnogovrstne škodljive zalege, v lubju skrite. Gospodarja se ni nič bala ta vesela družba. Med črnimi kosi po tleh je stopal kakor gospodinja med kokošmi na dvorišču.

Ob slabem vremenu in ob zimskem času tudi ni postaval. Vedno je bilo kaj dela v hiši ali pa v hlevu; dve kravici potrebujeta tudi nekoliko truda in skrbi. Ko ni bilo posebnega opravka, je vzel kako knjigo v roko. Lepa, poučna knjiga je človeku najboljša tovarišica. Takih tovarišic je bil gospod Koren prinesel lepo število s seboj, samo časa je imel premalo za njih druščino. Poleti ob lepem vremenu so pozabljene in zapra-

šene ležale po policah. Tem bolj si jih je mož privoščil v dolgih zimskih večerih, Barba je pa pri peči, na klopi sede, pridno sukala kolovrat. Taki večeri so mu bili posebno prijetni. Tudi zima ima svoje prijetnosti, le da so drugačne. Ropotanje kolovratovo ga ni motilo, še prijetno mu je bilo, ker ga je spominjalo srečnih otročjih let. Samo da mu je tedaj ljuba mati sedela za kolovratom in ga urno vrtela!

Skoro bi bil pozabil še enega prebivalca te mirne hiše; in to bi ne bilo prav. Menda se še spominjate velikega kosmatina, ki je spremljal gospoda Korena na potu na novi dom. Čuvaju se je s konca malo čudno zdelo novo prebivališče. Ni mu šlo prav v glavo, zakaj so zapustili staro, ki je bilo tako prijetno in domače. Ker je bil že malo prileten, ni se mogel tako hitro privaditi novemu domu kakor kak mlad psiček, ki je vesel, da ima le kaj jesti in da more skakati, noreti in se valjati, koder se mu ljubi. Jesti je imel kaj Čuvaj, za to je že skrbela Barba, in prostora je bilo tudi dovolj v hiši, pred hišo in po vrtu. Ali vse mu je bilo novo in zato nekako neprijetno. Vendar je skrbno opravljal svojo službo; bil je zvest čuvaj hiši in vrtu in sploh vsemu, kar je imel njegov gospod. Ko je on zalajal, se je razlegalo po vsej dolini, in nihče si ni upal blizu s slabimi nameni v glavi. Še zarežati mu ni bilo treba, da bi pokazal zobe, krepke in ostre, da se ni bilo norčevati z njim.

Nekaj česar niste pričakovali.

Zdaj vam pa moram povedati nekaj žalostnega. Prepričan sem namreč, da se vam je priljubil gospod Koren, da ga imate radi, kakor so ga imeli vsi, ki so ga poznali. To je bilo tisti čas, ko poletje roko podaja jeseni, čas, ki ima lepoto od poletja in od jeseni. Gospod Koren se ni mogel veseliti tega lepega časa. Zapuščen je žaloval mladi sadovnjak, ki ni mogel kazati svojemu gospodarju obilega sadja, ki je zdaj zorelo tako veselo. In zapuščena je žalostno šepetala častljiva lipa in pogrešala svojega ljubega gospoda že toliko časa! On pa je ležal v svoji izbici v hudih vročinah in bolečinah. Pljuča so se mu bila vnela, kakor je dejal zdravnik, ki je prišel vsak dan iz trga k njemu.

Osmi dan se je obrnila bolezen na boljše. Kako vesela je bila Barba, kako goreče je molila in hvalila Boga, ko ji je rekel zdravnik, da je zdaj najhujšega konec! Ta novica se je hitro razširila po vsej okolici. Vse je je bilo veselo.

Nekega dne, ko je bil bolnik že precej okreval, tako da je mogel že kaj malega jesti, pride ob kakih dveh popoldne na Grič mož po gosposko oblečen, srednje velikosti, nekako bledega obličja. Črne, kodraste lase je imel, ali vmes je bil že videti tu pa tam kak siv lasček; vendar je kazalo vse drugo, da mož ne more imeti mnogo čez trideset let. Nekako čudno nemiren je bil videti, ko je vprašal Barbo, kako se godi gospodu. Veliko je bilo veselje njegovo, ko je slišal, da bolje. Hotel je naravnost k njemu, ali žena ga ni hotela

pustiti, češ, da gospod ravno spi, in spanje, je rekel zdravnik, je najboljše zdravilo. Obljubil ji je, da pojde tiho, po prstih, da ga ne zbudi, samo videti ga hoče, videti ga mora! Žena si ni mogla kaj. Ker je prosil tako lepo, ga je peljala k bolniku. Ko mu je odprla vrata, je obstal tuji mož na pragu. Soba je bila nekoliko otemnjena, kakršna dobro de bolniku, posebno kadar želi spati; vendar je bilo dobro videti bledo obličje bolnika, ki je spal tako mirno, pravo spanje pravičnega. Nekaj časa ga je tako gledal, potem pa si ni mogel več kaj, ko bi se tudi prebudil bolnik. Približa se zglavju, zdrsne na kolena ter si pokrije z obema rokama oči, iz katerih so se mu udrle obile solze. Prava podoba skesanega grešnika! Potihoma je ihtel in videti je bilo, kako težko se je branil glasnega joka. Nato mu začne poljubljati roko, ki mu je visela bleda ob postelji. Bolnik se prebudi in izpregovori:

»Moj sin! Moj izgubljeni in zopet najdeni sin! Saj sem vedel, da ne boš pustil svojega očeta iti s tega sveta, da ne bi položil prej roke svoje tebi na glavo. Oh, težko bi mi bilo, ko bi se ločil tako! Zdaj pa, Gospod, če je volja tvoja, ločim se mirno, ker se mi je izpolnila zadnja želja na svetu!«

Ko je tako govoril, mu je pokladal roko na glavo, gladil in božal mu čelo in lice pa gledal mu z neskončno ljubeznijo v obličje. Sina je posilil jok. Glasno jokaje začne poljubljati usta in lica in čelo svojemu očetu:

»Ne, ne, oče! Ne govorite tako! Živeli boste, živeti morate, dolgo, dolgo živeti, da bom mogel vsak dan prositi vas odpuščenja, pred vami delati pokoro za svojo nehvaležnost, za vse, kar sem vam storil hudega. S solzami hočem opirati svojo pregreho, da se slednjič omečite in mi odpustite.«

»Vse poravnano, vse pozabljeno, da te le zopet imam! — Barba, kaj stojiš pa gledaš in se čudiš! Glej, to je moj sin! Za nekaj časa me je bil zapustil, šel je po svetu. Ko je pa zvedel, da je njegov oče bolan, da se mu bliža zadnja ura, je pustil vse pa hitel čez hribe in doline tja na Grič k postelji svojega umirajočega očeta, da bi mu podal roko v slovo, da bi mu prestregel poslednji dih in mu zatisnil trudne oči.«

»Nič umiranja, oče! Živeli boste in jaz bom živel z vami. Na rokah vas bom nosil, izpolnil vam vsako željo, vaš hlapec, vaš suženj, vesel, če me hočete trpeti blizu sebe!«

Barba je bila preprosta, neučena ženska, ali ljubezen do svojega ljubega gospoda ji je nadomeščala, kar je imela morebiti premalo razuma. Saj tudi skrbno materino oko velikokrat več vidi pri bolnem otroku nego zdravnik z vso svojo učenostjo. Stara Barba je torej vedela, da je bolniku najbolj potreba miru, da mu vsak nepokoj lahko škodi, tako škodi, da ni več pomoči. Odmigavala je torej in jima dajala razna znamenja z glavo in z rokami, da bodita mirna. Ali vse ni nič pomagalo. Oče in sin sta se malo menila zanjo, dasi je bila tako poštena ženska, dobra duša in zvesta

kakor čisto zlato. Kri ni voda! In pa tiste besede, ki jih je govoril oče svojemu sinu, ji niso bile nič kaj po volji, dasi so bile tako lepe in ganljive. Ona bi bila drugače govorila s tistim gospodkom, ki se je toliko časa klatil po svetu, pa se ni niti enkrat spomnil, da ima očeta na Griču. Ali stara Barba je lahko mislila tako, saj ni bil njen sin.

»Oj, da ni tvoja mati doživela te sreče!« je zopet začel oče. »Ali iz nebeških višav gleda sedaj srečna doli na naju.«

Kakor bi bil jez odprl, so začele pri teh besedah iznova še huje liti solze skesanemu sinu.

To je bilo pa Barbi že prehudo.

»Gospod,« reče jokajočemu možu, »če imate res tako radi svojega očeta, dajte mu miru, saj vidite, kako je slab! Kar mu imate povedati še, lahko čaka; saj se vam menda ne mudi zopet tako odtod!«

Te besede je govorila z nekako ostrim glasom. To je menda tudi čutil sin, ali mislil si je: nič čuda, če žena ni posebno prijazna z menoj. Oče ji je hotel nekaj reči, ali ni mu pustila govoriti:

»Miru vam je najbolj potreba. Spanje bi vam bolje delo nego vse to razgovarjanje.«

Nato mu je položila roko na čelo, ali se mu ni morebiti preveč razgrelo. To bi bilo slabo znamenje. Zdelo se ji je res, da je malo prevroče, vendar nevarnost ni bila tolika, kakor si je mislila skrbna ženica. Tisto, kar je rekla, da bi spanje bolje delo bolniku nego tisto razgovarjanje s si-

nom, ni bilo tako pametno in resnično, kakor se ji je zdelo. Pokoj, spanje je res dobro zdravilo, ali veselje, ki pride bolniku nepričakovano, ima neko posebno, čudovito moč, kakršne nima nobeno zdravilo, ki ga zapiše zdravnik. Da, včasih je veselje edino zdravilo, ki more še pomagati bolniku, ali takega zdravila ni dobiti v nobeni lekarni! Vendar ne moremo tajiti, da je naš bolnik res nekoliko oslabel po tej dogodbi. Ali ta slabost ni bila nič nevarnega; bila je bolj kakor neka prijetna trudnost in zaspanost. In res, ko se je bil sin poslovil za nekaj časa od očeta, kakor je hotela skrbna Barba, je bolnik zaspal mirno in sladko; sladko, pravim, ker so se mu tako lepo na smeh držala usta.

Iz očetove sobe je šel sin pred hišo pod lipo. Tam je sedel na klop in se nekaj časa oziral po okolici. Njemu ta kraj ni bil znan in domač kakor njegovemu očetu. Očetov rojstni kraj je bil, ali ne njegov; vendar mu je bil svet zato, ker je bil svet očetu.

Seveda je mladi Koren prenočil na Griču pri očetu. Stara Barba, dasi ga je gledala še vedno malo po strani, mu je pripravila dobro posteljo. Poskrbela mu je tudi za večerjo, da se ni mogel pritoževati, če ni bil preveč razvajen, kakor so navadno taki gospodje.

Večerja je bila dobra, gotovo, vendar se je gost komaj dotaknil jedi. Nato je sedel k očetovi postelji. Tako srečnega večera že dolgo, dolgo ni

imel oče Koren in tudi ne sin njegov. Tudi Barba je bila videti zadovoljna. Bolnik se je bil čudovito pokrepčal in poživil. Kar iz postelje bi bil vstal, ko bi mu bila dovolila Barba, ki mu je bila zdaj namesto zdravnika. Zdaj je bil pravi čas, da je mladi Koren vse razložil in povedal, kar je doživel od tistega časa, ko je bil zapustil očetovo hišo. To je bila prava izpoved; rekel bi skoro očitna izpoved, ker mnogo je je slišala tudi Barba.

Radovedni ste gotovo, kaj je izgubljeni sin povedal svojemu očetu, kako se mu je godilo, kaj je izkusil in doživel, odkar je bil zapustil očetovo hišo. To je bila prava izpoved, rekel bi skoro gospodu Korenu, ne pa vam.

Gospod Koren je imel edinega sina — lepo ime Božidar so mu bili dali pri sv. krstu, saj je bil pravi božji dar očetu in materi. Imela sta sicer tudi hčerko, prvorojenko, ali to je bil Bog k sebi vzel med svoje angele, ko ni bila še prav dosegla tretjega leta. Dasi je bilo minilo že toliko let, odkar je zadnjikrat videl njen ljubi obrazek, ni mogel oče nikoli pozabiti svoje Milke. Edini otrok je staršem veselje, podobno blesteči kaplji na veji; veter dihne, pa je ni. Ni čuda torej, da je bil mali Darko očetu in materi edino veselje, edina skrb. In to ni bilo dobro. Darko je bil čeden deček in bistra glavica, ali telesa je bil bolj šibkega in ne prav trdnega zdravja. Tolikanj bolj sta se bala oče in mati za svojega edinega otroka. Živela sta tako rekoč v vednem strahu in trepetu, da ne bi zapustil tudi on svojih staršev ter šel za

sestrico. In to že celo ni bilo dobro. Deček je le predobro vedel, da je on očetu in materi edina sreča na svetu. Vsako željo sta mu izpolnila, še preden jo je izrekel. Nič ni bilo njima zanj prelepo in predrago. Darko je imel sicer dobro srce, rad je imel tudi starše, ali ta njih preobila ljubezen je sčasoma popačila edinega sinka. Postal je prešeren in svojeglaven. Izpolniti se mu je morala vsaka želja, če je bila tudi nespametna. Razvajenemu sinku se je zdelo nemogoče, da bi se mu kaj odreklo. In če je oče kedaj poskusil pokazati mu, da je on oče, on gospod, to so bili že vsi križi doli. Deček, nagle jeze, se je izpozabil, da je rekel očetu kako besedo, ki je v srce pekla ubogega moža, ki si že ni vedel pomagati. Nazadnje se je utrudil in opešal. Pustil ga je, da je delal, kar je hotel. Upal je vedno, da mu pride boljše spoznanje z leti. Ali sramote ni delal svojim staršem; v šoli je bil vedno med prvimi in učitelji so bili z njim zadovoljni. Ali oče ni mogel biti zadovoljen. Skrbelo ga je, kaj bo. Bil je od dne do dne bolj svojeglaven in trmast in nikoli in nikjer ni poslušal dobrega sveta, posebno ne očetovega; mati mu že celo ni smela nič reči. Na morje je hotel po vsej sili, nič drugega ga ni veselilo. Oče, da ne, že zato ne, ker je bil prešibek. Še za vojaka jim ni bil dober.

Nekega dne je prišla huda ura. Oče in sin sta si stala nasproti kakor dva hudourna oblaka, iz katerih se krešejo ognjene strele. Sporekla sta se. Govorila sta v jezi, česar bi ne bila nikdar

v mirnosti, oče in sin. »Pa pojdi, nehvaležnež!« je vpil v jezi in žalosti oče. »Pa pojdi po svetu, pod mojo streho ni prostora zate!« — »Pa pojdem, a nikdar več me ne boste videli!« To so bile zadnje besede razkačenega sina. Zastonj prošnje in solze materine. Šel je in ni ga bilo več pod očetovo streho.

Napotil se je v Trst, kamor si je že zdavnaj želel. Tam ni imel sreče. Iz Trsta je potoval od mesta do mesta ob morju. Kolikokrat se mu je slabo godilo, da ni imel kaj ugrizniti ne kam položiti trudne glave! A čim slabeje se mu je godilo, tem bolj je bil trmast in trdovraten. Da bi zdaj stopil pred očeta, tak berač, nikdar, rajši ne vem kaj! Minila so leta in leta. Bog je imel usmiljenje z njim, ker se je že tako pokoril za svoje grehe. Dal mu je, da je dobil službo pri nekem bogatem morskem trgovcu v francoskem mestu Marselju. Ker je bil umen in priden, je bil gospodar njegov čimdalje bolj zadovoljen z njim. Kjer ni bil kdo drug za rabo, tja je poslal mladega Korena, in nikoli mu ni bilo žal. Sčasoma se mu je priljubil tako, da ni nič imenitnega več začel brez njega. Slednjič mu je dal svojo edino hčer za ženo in ga vzel za družnika v svojo trgovino. Zdaj, ko se mu je dobro godilo, se je spomnil staršev. Po nekem znancu, ki je prebival v istem mestu, je zvedel vse, kar se godi doma. Ko je slišal, da mu je umrla mati, je prelival grenke solze za njo, ki ji je prizadejal toliko bridkosti! Ali ko je pozneje zvedel, da mu je zbolel oče, je pustil vse in hitel

k njemu, da bi ga našel še živega in zadobil odpuščenje njegovo.

To je tisti večer vse povedal, samo mnogo obširneje očetu, ki ga je zvesto poslušal, srečen in vesel, kakor ni upal, da bo še kedaj v življenju.

»Zdaj pa ostanem tukaj pri vas, ljubi oče! Gledal vas bom in gledal, da se vas nagledam, ker vas nisem videl toliko časa. Tu se hočem naseliti. Vaša domovina je moja domovina. Kolikor potrebujem, imam. Denarja nisem bil nikoli lakomen. Moja žena pride skoro za menoj. Vaša hči, žena moja, bo vaša dekla.«

Nato se oglasi Barba:

»To je pa prav, kakor nalašč. Grajščina je tukaj naprodaj, lepo posestvo, kogar veseli.«

»Kake pol ure odtod,« pristavi gospod Koren. »To bi bilo res kaj zate. Upam, da posestvo ne bo predrago.«

»Kar se tega tiče, ne bojte se nič, ljubi oče! Pa vi se preselite k nam, seveda!«

»Tisto bomo šele videli. Saj se bo tako tudi lepo živelo, če si bova soseda. Pa obiščeva se lahko, kadar hočeva.«

»Zdaj pa spat!« se oglasi Barba. »Enajst je že ura!«

Tako sladko ni spal gospod Koren že mnogo let kakor tisto noč in sin njegov tudi ne.

PAVLE.

(Odlomki.)

Drugo nedeljo potem, ko je Pavle nehal hoditi v domačo šolo, mu po maši migne učitelj, naj gre z njim na dom. Vso pot ni besede pregovoril z njim, ali držal se je mož nekako tako skrivnostno in imenitno, da je bil Pavle silno radoveden; to mu je bilo gotovo, da bo kaj posebnega. Ko prideta v sobo, sede učitelj za mizo ter migne Pavletu, naj sede tudi on. Nekaj časa ga gleda molče, kakor bi ne vedel prav, kako bi začel, nato pa izpregovori:

»Pavle, poznam te, da si dober, priden deček, ki se človek lahko nanj zanaša. Poznal sem tudi, poznal in čislal tvojega očeta in tvojo mater. Bog jima daj dobro na onem svetu! Zdaj si sam, nikogar nimaš, da bi skrbel zate. Veselilo bi me, ko bi jaz mogel kaj storiti zate. Povej mi, Pavle, ali bi hotel iti v mesto?«

»Pa še kako rad!« odgovori Pavle hitro z nekim posebnim veseljem.

»Veš, to je tako: jaz imam v mestu znanega gospoda. Trgovec je, premožen in, kar je več vredno, dobra duša. Mislil sem: kaj ko bi ta mož mogel kaj storiti zate? V mestu se laže kaj najde. Ta četrtek sem bil pri njem, pa sem mu razložil, kako in kaj. To si lahko misliš, da sem te toplo priporočil. Mož mi je rekel, da kar takoj pridi k njemu, potem se bo že videlo. Torej kar jutri se napoti!«

Pavletu je kar veselje sijalo z obraza. Samo ko mu je učitelj rekel, naj se takoj drugi dan že pokaže gospodu, mu je šlo malo po glavi, češ, tak, kakršen sem, naj grem v mesto pa stopim pred gospoda? Oči povesi pa ogleduje svojo obleko. Nedeljska obleka njegova je bila res, ali tako kmetska pa precej obnošena tudi.

Učitelj precej spozna, kaj pomeni to ogledovanje, ter mu reče:

»Le pri miru bodi pa tak pojdi, kakršen si! Obleka tvoja je dobra, tudi za mesto. Raztrgana ni in umazana tudi ne, da bi te moralo biti sram. Gospod, ki pojdeš k njemu, je dober mož, kakor sem rekel, in pameten; zato naj te tudi nič ne skrbi, kako se boš vedel z njim, da ne bo zamere. Prav tako kakor z menoj, pa bo dobro.«

Nato vzame iz miznice listič ter mu ga poda:

»Tukaj sem ti zapisal ime in stanovanje gospodovo, da se boš vedel kam obrniti. Pa poprašaš tudi lahko koga, če bo treba, saj v mestu si bil že.«

»Kajpada sem bil že večkrat z rajnim očetom. Nič me ni skrb, da bi zašel.«

»Ko prideš h gospodu, povej, kdo si, in reci, da sem te jaz poslal pa da ga prijazno pozdravljam. Tako, zdaj pojdi lepo v božjem imenu! Pošten in priden bodi, kakor si bil dosedaj, pa bode dobro. Upam, da bom skoro kaj dobrega slišal o tebi. Pa sam mi kmalu piši ali sporoči, kako se ti godi. Zbogom pa srečno pot!«

Pavle je bil ves zmeden od vsega tega, kar je slišal. Zdelo se mu je, kakor da bi se mu sanjalo. Prisrčno se je hotel zahvaliti svojemu dobrotniku, ali najti ni mogel nič pravih besed, dasi sicer ni bil neroden v govoru. Od same hvaležnosti mu je hotel poljubiti roko, ali mož mu jo je odtegnil od ust, položil mu jo prav po očetovsko na glavo ter rekel ginjen: Zbogom!

Ko se je bil poslovil še od učitelja, je šel kakor navadno po maši na pokopališče poleg cerkve molit na očetovem in materinem grobu. Tu je videl tudi svojo prijateljico Manico, ki je klečala in v solzah molila kraj materine gomile. Ko sta odmolila in vstala, sta šla skupaj domov. Pavle jo je spremil blizu do njenega doma. Tu sta imela priliko, da sta se zopet malo pogovarjala kakor prej na paši. Tistega, kar je govoril ta dan učitelj z njim, ji ni povedal vsega, samo toliko, da pojde v mesto službe iskat. To je zabolelo deklico. Žalostno ga pogleda in reče: »Poslej bom torej zopet čisto sama; nikogar ne bom imela, da bi mu potožila svoje trpljenje.« Pavle jo tolaži: ko bi tudi res ostal v mestu, kar ni še gotovo, saj se bosta vendar lahko večkrat videla; kaj pa je njemu to tri ure hodá! »Veš, Manica,« ji reče končno, »naj bom živel kjerkoli na svetu, jaz te ne bom nikoli pozabil, nikoli zapustil.«

Nato sta se ločila.

Lep jesenski dan je bil, ko je Pavle z učiteljevim listkom potoval v mesto. Ta listek mu je bil pravi biser. Prepričan je bil, da mu prinese srečo. Jasne kakor nebo nad njim so mu bile oči in jasno je bilo v njegovem srcu. Tako olajšanega se je čutil kakor popotnik, ki je po dolgi, težavni hoji v vročini odložil težko breme v hladni senci. Še v poznih letih se mu je milo storilo, ko se je domislil tega lepega časa. Kako lepega časa? Sirota je bil, siromak, sam na svetu, res, ali bil je mlad, bil je zdrav in dobro vest je imel pa veselje do dela. Kaj se mu pa more zgoditi?

V mestu mu ni bilo treba dolgo iskati. Lahko je našel gospoda, kateremu ga je bil priporočil učitelj. Hiša gospoda Janeza Plavca, trgovca, ni stala kje sredi mesta na velikem trgu ali v kakih imenitnih ulicah, kjer prebiva velika gospoda. Stala je bolj proti kraju mesta, kjer so hiše nižje in ljudje nižjega stanu. Tudi ni bila visoka; imela je pritličje in eno nadstropje pa eno sobo pod streho. Pri tleh je bila prodajalnica s potrebnimi prostori za različno blago. V prvem nadstropju je stanoval gospodar sam s svojo družino. S svojo družino ni prav dobro rečeno. Gospod Plavec je bil sicer oženjen, ali brez otrok. Edini sinek, ki sta ga imela, jima je umrl v otroških letih. Pod streho v prostorni sobi so imeli trgovski pomočniki ali komiji, kakor se jim pravi po gosposko, svoje stanovanje. Hiša ni bila velika, ne posebno lepa, ali imela je nekako prijazno lice. Videlo se ji je, da se da prijetno prebivati v njej.

Gospod Plavec je imel trgovino na drobno. Pri njem se je dobilo skoro vse za vsakdanjo domačo potrebo. Samo dobro blago, nizka cena pa prijazna postrežba. Ni čudo torej, da prodajalnica »Pri zlati brani«, tako se ji je reklo, ni bila prazna od ranega jutra do poznega večera. Kupec je kupcu podajal vrata. Gospod je bil, kolikor se je dalo, v prodajalnici in ostro je gledal na to, da se je vsakemu kupcu dobro in prijazno postreglo, tako da je bilo vse zadovoljno. Če je bilo veliko ljudi, pomagal je tudi pri opravilu, da ni bilo treba čakati tako dolgo. Če pa že tega ne, imel je za vsakega prijazno obličje in prijazno besedo, posebno pa za otroke. Zato je pa hodilo vse tako rado k njemu kupovat, če je bilo morda tudi malo dalje. Zadovoljen je bil z malim dobičkom že zato, ker so bili njegovi kupci manj premožni ljudje. Vendar si je bil, dasi še ne prestar, s svojo kupčijo pridobil lepo premoženje. Imel je pa tudi pridno, varčno ženo, dobro gospodinjo, ki ni imela druge misli in skrbi kakor lajšati in slajšati življenje svojemu ljubemu možu. To je bil zakon prav po volji božji. Ali kakor že ni popolne sreče na svetu, imela sta tudi onadva željo, ki se jima ni izpolnila: otroka nista več dobila.

Zdaj je imel Pavle prvič pravo priliko pokazati, da se zna z mestno gospodo vesti, kakor se je učil v šoli. Potrkal je rahlo na vrata Plavčeve sobe. Ko je vstopil, kakor se mu je velelo, se je priklonil lepo, se približal gospodu, ki je sedel pri mizici, želel mu dober dan ter mu pomolil listek

gospoda učitelja. Mož pogleda listek ter se prijazno obrne k Pavletu in mu potrka na ramo:

»Ti torej si tisti Pavle Smuk, o katerem mi je moj prijatelj pripovedoval tako lepe reči. Veseli me, da si me obiskal, in rad bi kaj storil zate. Sedi, da se malo pogovoriva!«

Ko sta sedela za mizo, je dalje govoril prijazni gospod:

»Da si bil v šoli priden, to sem slišal; močno te je hvalil moj prijatelj. Vendar bi rad vedel in videl, koliko znaš. Kako je z računanjem?«

»Menda smem reči, da dobro, gospod, ne da bi se sam hvalil,« odgovori Pavle.

»Ali bi rad hotel priti v mesto, ko bi se dobila kaka služba zate?«

»Pa kako rad, gospod!« mu odgovori Pavle hitro.

»Kaka služba, pravim; seveda ne Bog ve kako imenitna in dobro plačana služba. Vsaj iz začetka ne. Mlad človek mora biti z malim zadovoljen, posebno pa, ko se mu je treba šele učiti. Tak učenec navadno ne dobiva nič plače; zadovoljen mora biti, če dobi stanovanje in hrano. Za drugo morajo skrbeti starši ali drugi domači ljudje. Pri tebi seveda je to drugače. Ti nimaš nikogar, da bi skrbel zate, za obleko in druge male potrebe. Tu bo treba kaj posebnega.«

Nato stori mož zopet nekaj korakov po sobi, potem pa stopi blizu Pavleta ter reče z nekako naglostjo, kakor da mu je prišla dobra misel:

»Ali bi te veselila služba v kaki prodajalnici?«

»To bi bilo moje največje veselje, ko bi me zadela taka sreča.«

»Recimo pri nas.«

Pavle kar zazija, ko to sliši, pa prikloni se globoko.

»Seveda za komija ne boš precej, tega ne smeš misliti. Za pomagača boš, četudi ne prav za hlapca.«

»Jaz bom z vsem zadovoljen. Vsako delo mi bo prav, da ga le zmorem, gospod.«

»Pridnih rok ti bo treba pa urnih nog. Pošiljali te bomo zdaj tja, zdaj tja; na pošto po kaj ali da komu kaj poneseš na dom.«

»O to bo veselje!«

»Če se dobro obneseš, potem se bo že skrbelo, da se pomakneš više. Dalo se ti bo, kar bo prav, da boš mogel pošteno živeti in da ti ne bo sile. Mesto bo prazno konec tega tedna. Tvoj prednik, pošten in priden deček, je dobil mesto za komija. Čez nekaj časa, če Bog da srečo, utegne kaj takega doleteti tudi tebe. Prihodnji ponedeljek pridi z vsem, kar imaš. Upam, da boš zadovoljen ti z nami in mi s teboj. Tako, zdaj pa pojdi v božjem imenu!«

S temi besedami mu prijazno poda roko in ga potem še spremi do hišnih vrat. Pavle se je priklanjal in zahvaljeval od samega veselja. Kakor v sanjah je prišel domov.

Prijetnejše službe si Pavle ni mogel misliti in želeti, nego jo je imel pri gospodu Plavcu. Bil je pa tudi srečen in delal je, da je bilo veselje. Vesel je bil dela sam in veselje je bilo gledati ga pri delu. Kakor postrv po potoku je smukal po hiši, tako da mu je nekdaj gospodar šaljivo rekel, da se ne piše zastonj za Smuka. Pa uren je bil pri vsem. Ko so ga kam poslali, so se vselej čudili, kako hitro se je vrnil; pa vse je lepo opravil, kakor so mu rekli, včasih pa še bolje, če je bilo moči. Pa dobre volje je bil vedno in prijazen z vsemi. Kadar je bila sila, je pomagal že tudi pri prodajanju in od njega so ljudje najrajši jemali, posebno pa otroci, ki se je rad malo pošalil z njimi. Vse ga je rado imelo, posebno pa gospodinja. Rada se je pogovarjala z njim ter mu kaj dobrega stisnila v roko. Prav posebno pa se ji je priljubil s svojim petjem. Imel je kaj prijeten glas in peti je znal prav človeku na srce. Kadar je utegnil, posebno pa v nedeljo popoldne, je moral priti v njeno sobo ter ji peti lepe narodne pesmi. Plavčeva žena je bila v mestu rojena in odgojena, vendar je imela posebno veselje do narodnega petja. Kar zamaknjena ga je poslušala, kakor poslušamo kosa v zelenem gozdu.

Ali popolnoma jasno vendar ni bilo nebo nad njim. Siv oblak mu je zdajpazdaj zakril rumeno solnce, da mu je temna senca padla na srce. In kaj je bil ta sivi oblak? Skrb za ubogo Manico, ki ji je bil tako slovesno obljubil, da je nikdar ne pozabi, nikdar zapusti. Zdaj je bila še bolj zapu-

ščena, ker ji je bila smrt vzela tudi še očeta. Ali kako bi ji pomagal? Kaj bi mogel storiti zanjo? Sam seveda ničesar, ali kaj, ko bi se kar naravnost obrnil do svoje dobrotnice? Dobra ženica bo gotovo rada pomagala ubogi siroti in njej to tudi ne bo težko. Znanja ima dovolj po mestu. Sčasoma, čeprav ne precej, se že najde kaj v kaki hiši pridni deklici. za pomoč v kuhinji, za pestunjo ali kaka druga službica. In to je tudi storil, ko je našel pravo priliko. Govoril ji je tako lepo na srce, da je bila žena vsa ganjena in mu je obljubila, da hoče storiti, kar more za njegovo mlado prijateljico. Samo malo potrpljenja je treba. To je bilo Pavletu dovolj; potolažen in vesel se je ločil od nje. Poslej mu je bilo največje veselje misliti, kako lepo bo, ko bo tudi Manica v mestu kje ne predaleč od njega. Povedal pa ni nikomur nič, tudi Manici ne. Tem večje bo veselje, ko ji bo mogel prinesti kaj gotovega.

Ni še prav preteklo leto, ko se je Pavle premaknil za eno stopnjo više, na imenitno mesto drugega komija. Prvi namreč, ki je dolgo časa služil pri gospodu Plavcu, si je ustanovil svojo lastno prodajalnico in na njegovo mesto je stopil drugi. Zdaj je bil naš Pavle na konju. Ne bi bil menjal ne vem s kom! Zdaj je delal s še večjim veseljem. In kako mu je šlo delo izpod rok! V svojem prostem času pa, posebno ob nedeljah in praznikih, ni pasel lenobe in pohajkoval, ampak učil se je iz knjig potrebnih reči, da je bilo skoro, kakor da bi hodil v šolo. To je posebno veselilo

gospoda Plavca in rad je pridnega mladeniča podpiral v tem prizadevanju, kjer je mogel.

Ne dolgo potem se mu je izpolnila še druga želja. Plavčeva gospa ni mirovala prej, da je bila tudi Manica preskrbljena. Dobila ji je mesto pri neki znanki za pestunjo. Kako veselje, ko je mogel Pavle to veselo novico prinesti svoji prijateljici! Manica je bila v tem času lepo odrasla, tako da je bila zdaj dovolj krepka in čedna deklica. Ker je bila tudi pridna in prijazna ter je znala prijeti za delo, je bila njena gospodinja prav zadovoljna z njo. Mačeha jo je pa tudi kaj rada dala iz hiše.

Drugo leto je prineslo vrlemu Pavletu novo, imenitno izpremembo. To je bilo pa tako. Prvi komij, Marinko, ni bil ravno hudoben človek, ali to ga je pa vendar peklo, ko je videl, kako je vse tako rado imelo tolikanj mlajšega, njemu podložnega dečka, veliko raje nego njega samega, posebno pa gospod in gospa. Pisano ga je torej gledal in neprijazen, celo večkrat osoren je bil z njim. Če si je Pavle še tako prizadeval, nikoli mu ni mogel ustreči, ničesar prav storiti. Kjer je le mogel, ga je pograjal, večkrat tudi krivično iz same hudomušnosti. Gospod Plavec je to videl, vendar je molčal dolgo časa. Ko pa le ni bilo bolje, je poklical nekega dne Marinka ter ga ostro posvaril, češ, da kaj takega nikakor ne trpi v svoji hiši: ali mir ali pa —! Marinko je dobro razumel, kaj meni gospod; hotel se je zagovarjati in dolžiti Pavleta. Ali s tem je le še bolj razdražil moža, tako da mu je vrata pokazal.

Čez štirinajst dni je bil Marinko iz hiše in Pavle postavljen na njegovo mesto. Kaka sreča! Ali Pavle je ni mogel biti prav vesel. Veselje mu je grenila misel, da je njegova sreča drugega nesreča.

Veste, kaj je bilo prvo, kar je storil v svoji sreči? Zdaj je bil na konju. Kaj si je pa mogel želeti? Imel je prijetno službo, da si skoro prijetnejše ni misliti mogel, in lepo plačo. Že prej, ko ni še toliko služil, si je bil nekoliko prihranil; več ni mogel, ker mu je bilo treba obleke in drugih stvari v novem stanu. Zdaj je pa že lahko precej denarca na stran dejal vsak mesec. Ne zase; mislil je vedno na Manico. Zanjo skrbeti kakor brat za sestrico, to se mu je zdela prva dolžnost. Saj sirota ni imela žive duše na svetu, da bi bila mislila nanjo.

Preskrbel ji je bil službo. Ona je bila zadovoljna, on pa ne. Meril je više. Zdavnaj že, ko sta se nekdaj pogovarjala po otroško, kaj bi rada, mu je bila razodela svojo gorečo željo, da bi bila najrajša šivilja. Ko bi se mogla tako le v mestu izučiti, da bi znala delati obleko ne samo za kmetice, ampak tudi za mestne gospe, to bi bilo njeno največje veselje. Ali kaj takega še misliti ne gre, nikar upati! To je šlo Pavletu vedno po glavi. In zdaj — kako veselje! — ji je mogel izpolniti to srčno željo.

S popraševanjem je zvedel za žensko, ki je imela nekako šolo, kjer so se mestne deklice učile šivati in obleko delati. Z njo je dogovoril

vse, kar je bilo potrebno. Potem pa k Manici! Seveda se je najprej obrnil do njene gospodinje ter ji vse lepo razložil. Govoril je, kakor bi rožice sadil, in s svojo odkritosrčnostjo in blagostjo se je dobri ženi tako prikupil, da je storila za ubogo siroto veliko več, nego bi se bil Pavle kdaj nadejal. Najeti je hotel svoji mladi prijateljici majhno stanovanje in poskrbeti ji za potrebno hrano, dokler se bo učila; in to bo trajalo, kakor se mu je reklo, blizu leto dni. Ali blaga žena je hotela tudi kaj storiti za siroto, ki se ji je tako smilila, ker ni imela ne staršev ne brata in sestre na svetu. Rekla mu je, naj deklica ostane kakor doslej v njeni hiši, čeprav brez opravka. Če bo hotela v svojem prostem času kje kaj pomagati, prijeti za kako lahko delo, dobro, če ne, pa tudi.

Tako je bila stvar seveda najbolje rešena. »Ženske smo v takih rečeh vse bolj prebrisane, nego ste moški.« S temi besedami in s prijaznim nasmehom je žena končala ta imenitni pogovor. Pavle, ki je prej tako lepo govoril, je bil zdaj v veliki zadregi, kako bi se spodobno zahvalil za tako dobroto. Žena mu je pomogla iz stiske. Poda mu prijazno roko, ali ne pusti, da bi jo poljubil, ter mu reče: »Že dobro. Zdaj pa le hitro k Manici!«

Tega si Pavle ni dal dvakrat reči; saj je sam že komaj čakal, da je mogel svoji prijateljici prinesti to veselo novico.

To je bil Manici najlepši dan, kar jih je bila doživela do tistega časa. Ali nekaj neprijetnega

je pa vendar bilo pri vsem tem. Spala ni prej še nikoli tako malo in slabo kakor tisto noč. Vedno je premišljala in premišljala svoje novo stanje ter ugibala in preudarjala, kako bo to pa to. Ko je slednjič od truda vendarle zaspala, je pa v sanjah merila in rezala ter šivala in vbadala na vse pretege. Pa kakor je pazila, vendar se ji je vedno kaj izkazilo, tako da je že hotela obupati. Nobenega dela ni mogla končati. Prav hudo ji je bilo. Uboga Manica! Ali le čakaj, skoro ti jutranje solnce posije na posteljo; neprijetne sanje ti zbeže in novo, veselo življenje se bo razgrinjalo pred tvojimi očmi.

*

Tako je minilo Pavletu leto za letom brez posebno imenitnih dogodkov. Manica se je izšolala, še preden je preteklo leto, in dobro izšolala in izučila. Česar se človek loti z veseljem, to mu gre tudi dobro od rok. Gospa, ki ji je dajala stanovanje in hrano, ji je tudi skrbela, da je dobivala dela zadosti in dobrega zaslužka. Ko si je bil Pavle dovolj prihranil, kupil ji je tudi za god tisto koristno orodje, brez katerega dandanašnji težko hodi šivilji in krojaču — po slovensko mu pravimo šivalnica. S tem so bile deklici izpolnjene vse želje. Česa bi pa mogla še želeti?

Srečna je bila Manica, ko ji je šlo vse tako po volji. Vesel je bil Pavle, ko jo je videl tako srečno in zadovoljno; ali nekaj mu je vendar kalilo to veselje. Nekaj časa že se mu je zdelo, da

deklica ni več tako krepka in živa, kakor je bila poprej. Z veliko skrbjo je opazoval, da ji od dne do dne bolj upadajo lica. Šivanje sploh ni zdravo opravilo, posebno pa, če je šivilja, kakor je bila Manica, prepridna in si ne privošči dovolj potrebnega počitka. To Pavletu ni dalo miru. Govoril je najprej z njeno gospodinjo. Tudi njej se je zdelo tako. Treba je bilo premembe. Pavle se ni dolgo pomišljal. Govoril je z Manico. Ta se mu je s konca smejala, malo posiljeno smejala in dejala: »Kaj meniš res, da sem že bolna, ker nisem okrogla pa rdeča kakor makov cvet?« — »Saj ne pravim, da si že,« ji odgovori Pavle, »ali treba je za časa skrbeti, da, kar, hvala Bogu, še ni, tudi ne bo.«

»Kako pa to misliš, Pavle?«

»Veš, Manica, mesto, to že vidim, ni zate. Prešibka si. Prišla si s kmetov in na kmete moraš zopet. Čistega, krepkega zraka ti je treba.«

»In ti, Pavle?«

»Tudi jaz nisem hrust, vem, ali krepkega se pa vendar čutim, tako da se mi ni ničesar bati, hvala Bogu! Ti pa si kaplja na veji!«

»No, no, tako hudo pa vendar še ni! Če moram res iz mesta, kam pa?«

»Kam? Kako moreš vprašati? K Starčevim! Vse bom jaz preskrbel. Le mirna bodi!«

»Če meniš, da bo tako prav, pa bodi! Ali kaj pa delo? Odkod bom dobivala dela?«

»Tudi za delo ti bom skrbel jaz pa gospa, ki je do zdaj tako lepo skrbela zate kakor mati za

svojo hčer. To ti pa pravim, Manica, in tudi Starčevim bom naročil, naj gledajo na to. Delati mi, vsaj od začetka, dokler se do dobrega ne okrepčaš, ne smeš preveč, samo tako rekoč za kratek čas.«

»Toliko pa vendar, da si zaslužim, kolikor potrebujem, saj ne veliko, drugače bi me nič ne veselilo vse moje šivanje. Zakaj sem se ga pa učila kakor zato, da si morem pridobivati kruh z delom svojih rok. Veš, Pavle, zdaj ti moram vendar že povedati, kar me že toliko časa teži. Ti si tako dober, toliko si storil zame ubogo siroto, dasi sem ti čisto tuja. Hvaležna sem ti, Bog ve, kako sem ti hvaležna!«

»Hvaležna, hvaležna, svojemu dobrotniku, tujcu!«

»Pa rada te imam, Pavle, tako rada. Sestra menda ne more bratca rajši imeti.«

»No, če me imaš malo rada, potem pa mirno trpi, da malo skrbim zate, saj tako rad. Za koga pa naj skrbim, ker nimam žive duše svoje na svetu.«

»Skrbeti že smeš, ali denarja mi ne pošiljaj, prosim te, Pavle! Zaslužen kruh diši še enkrat tako dobro.«

»No, če si tako moška, da ne rečem prevzetna, pa bodi! Vrival se ti ne bom. Ali Starčevim pa vendar smem malo pomoči ter jim malo polajšati življenje, ko so mi storili toliko dobrega.«

»Tisto pa tisto! Tudi mene bo veselilo, če jim bom mogla zdajpazdaj dati malo kaj priboljška.«

»Lepo, ali najprej skrbi sebi za priboljšek, ki ga tako potrebuješ. Toda dovolj prepira, mir besedí! Le vse meni prepusti! Preskrbel bom vse, kakor gre. Precej jutri pojdem k Starčevim. In kadar bo vse v redu, pa ti pridem povedat, da se hitro odpraviš in odrineš iz tega nezdravega mestnega zidovja.«

»Ti pa ostaneš!«

»Jaz pa ostanem. Zame se nič ne boj! Moje opravilo je zdravo. Ves dan se premičem in gibljem in smučem — pravi Smuk! — kakor postrv v potoku. Jaz ne sedim kakor uboga šivankarica ves čas sključen pri delu, pa dobra pljuča imam; to je poglavitno! Pa to ti še priporočam: kolikor moči bodi na prostem! Kadar le količkaj utegneš, hajdi v gozd! Po smrečju se pridno izprehajaj pa dihaj prav globoko! Pa na oči mi pazi, da si jih ne pokvariš pri šivanju. Tudi za oči je dobro izprehajati se po zelenem. Tako, zdaj imaš dobrih naukov dovolj. Le glej, da jih ne pozabiš in da se boš ravnala po njih!«

Manica prikima ter mu seže krepko v roko. To je bila njena obljuba.

*

Nekoč je gospod Plavec obhajal zopet svoj god. To je pa bil nekak poseben god, kakršnega človek ne obhaja dvakrat v svojem življenju: praznoval je svojo sedemdesetletnico, svoj sedemdeseti rojstni dan. Ta dan navadno, kdor more, obhaja s posebno slavo in bleščobo, gospod

Plavec pa ga je hotel praznovati na tihem brez kakih nepotrebnih priprav. Tem bolj se je čudil Pavle, da pri obedu tisti dan ni bilo razen njega nobenega gosta. Pa vse je bilo tako nekako praznično. Tudi pri obedu se je malo govorilo, ko sta bila sicer gospod in gospa pri mizi kaj zgovorna. Ko so bili lepo použili dobre božje dari, veli gospod prinesti boljšega vina, natoči vsem trem kozarce, povzdigne svojega ter napije najprej svoji ženi, potem Pavletu: »Na zdravje!« Žena ne reče nič, solze ji zaigrajo v očeh ter molče objame svojega moža. In Pavle? Ta si je bil že dolgo prej za to priložnost izmislil in zložil tako lep govor; ali zdaj, ko je bilo treba usta odpreti in s tistim lepim govorom pozdraviti gospoda, katerega je tako čislal in rad imel, mu ni hotela beseda iz grla; tako nekako tesno mu je bilo. Toliko, da ga niso posilile solze, tako ginjen je bil. V svoji zadregi prime kozarec ter možu napije: »Bog vas živi!« Pa glas se mu je tresel pri teh treh besedicah, ki so mu prihajale prav iz globočine srca in so bile morebiti več vredne nego najlepši govor.

Nekaj časa je bilo vse tiho. Potem pa se gospod Plavec obrne proti Pavletu, podpre si z obema rokama glavo in ga gleda s tistimi lepimi, prijaznimi očmi, ki jih je bila sama dobrota. Tu imamo priliko, da si malo bolj natanko ogledamo moža. Gospod Plavec je bil možiček, ki je imel komaj vojaško mero, ali bil je tršat, krepak in gibčnega života. Na širokih plečih lepa glava, okrogla, rdeča lica, gladko čelo pa gosti beli lasje.

Rdeča lica pa beli lasje, to je bilo kakor jablanov cvet. Nikakor se mu ni poznalo, da nosi na hrbtu svojih sedemdeset križev; pešec je bil tak, da ga je malokdo dohajal. Ko je tako nekaj časa molče gledal Pavleta, je kazalo vse, da pride zdaj nekaj imenitnega na vrsto. Ni bilo treba dolgo čakati. Počasi začne: »Pavle, moji dnevi se bližajo koncu — —.«

Pri teh besedah ga žena prijazno pogleda ter ga smehljaje se potreplje po rami: »Oho!«

Tudi Pavle odkimava, da ne odobrava njegovih besed, ali mož se ne da motiti.

»Le pustita! Ko je človek doživel svoje sedemdeseto leto, česa pa naj še pričakuje po pameti? In če mi Bog res še prida nekoliko dni, čas je vendar, da oskrbim svojo hišo, kakor se pravi, da morem potem mirno oditi.«

Pri teh besedah ga žena zopet pogleda, ali zdaj tako milo, da jo je moral malo potolažiti, preden je govoril dalje:

»Bog je blagoslovil moj trud, pa moja Ana mi je pomagala; bila mi je vedno zvesta družica in pomočnica. Pridobila in prihranila sva si z božjo pomočjo toliko, da greva na stare dni lahko v pokoj. To pa lahko rečem: nepoštenega vinarja ni v Plavčevem premoženju. Pa to tudi, ne da bi se hvalil: pomagal sem rad, komur sem mogel. Bližnjih sorodnikov nimava potrebnih ne jaz ne moja žena. Lahko rečem, da je vse preskrbljeno. Edinega otroka, ljubega sinka, ki ga je bil nama

Bog dal, je vzel že v mladih letih zopet k sebi. To je bil hud udarec! — Tiho, tiho, ljuba Ana, saj se bomo skoro zopet videli tam gori, kjer ni ločitve! — Moja Ana pravi, da si mu ti podoben; prav take oči imaš pa tako dober in priden si, kakor je bil on. Zato se te je precej tako oklenila s svojo materinsko ljubeznijo. In kaj sem hotel pa jaz! Saj si menda kmalu zapazil, da njena volja velja v Plavčevi hiši. — No, no, kaj mi boš pretila s prstom, ker je resnica, kar pravim. — Rad sem te moral imeti tudi jaz, kar mi pa, to moram reči, ni bilo pretežko. Pa za rabo si bil tudi. Zdelo se je, kakor da je prava sreča prišla v našo hišo s teboj. Le prevzeti se ne! Toda to ni tisto, kar sem hotel reči. Da govorim naravnost: Zdaj, ko odhajam v pokoj, je moja skrb, da pride moja hiša s trgovino vred v dobre roke in da ostane na dobrem glasu, kakor je bila, to smem reči, do sedaj. Boljših rok za to pa ne najdem, nego so tvoje, ljubi Pavle! Le pri miru bodi pa poslušaj! Veš, to misel mi je pravzaprav vdihnila tale, ki sedi poleg mene. Njena volja moja volja. Če hočeš komu hvaležen biti, bodi hvaležen njej, ne pa meni! Mislila sva nekaj časa, da bi te vzela za svojega otroka, posinovila te, kakor se pravi. Potem sva se pa premislila. Kaj bi ti jemala tvoje in tvojih staršev pošteno ime! Ohrani ga pa delaj mu čast pred Bogom in pred ljudmi! Za naju ti ne bo treba skrbeti. Česar potrebujeva, imava. Na potu ti ne bova. Veš, Pavle, jaz sem kmetskega rodu, kakor si ti; zato me je ves čas mojega življenja v mestu

mikalo in vabilo na kmete. Prav tožilo se mi je po preprostem, mirnem kmetskem življenju. Vsaj svojega življenja večer sem želel preživeti na kmetih s to svojo zvesto družico, ki sicer ni kmetskega, ampak bolj gosposkega stanu, pa ima vendar veliko veselje do selskega življenja. Zdaj je prišel tisti čas, ko bom mogel zapustiti hrupno mesto ter ves čas, kolikor mi ga Bog še da na tem svetu, preživeti v svoji ljubi hišici — ljudje ji pravijo gradič, menda, ker je tako lepo bela pa velika okna ima — saj tebi tudi ugaja. «

»Pa kako!«

»Ravno v pravi daljavi je od mesta, ne preblizu, ne predaleč. Če se nama bo kdaj zljubilo iti v mesto, menda boš tako dober ter nama odkazal kako majhno izbico, da ostaneva v njej tudi čez noč, ako treba.«

Tu se ubogemu Pavletu, ki je prej mirno poslušal moža, ne da bi mogel izpregovoriti besedo, razveže jezik, da reče:

»Vsa hiša je vaša!«

»Nič ni moja, odslej je tvoja!« ga zavrne gospod. »Mož beseda. Za potrebno pismo bomo takoj skrbeli. Veliko skrbi in preglavice, veš Pavle, boš imel v svojem novem stanu. Kar sem sebi odvalil, navalil sem tebi. Ali ti si mlad in krepak, vse boš lahko zmagal. Midva bova pa lepo brez skrbi kmetarila, je li, Anka? Jaz bom kopal, sadil, obrezoval, ti boš pa presajala, plela in zalivala. Jaz moška dela, ti pa ženska! Tako. Zdaj sem pri kraju. Toliko nisem morda še nikoli

govoril zaporedoma. Zdaj pa ti govori, Pavle! Kaj molčiš tako trdovratno? Ali ti ni kaj po volji?«

Pavletu je bilo pač vse po volji, pa kako! Ali bilo je videti, kakor da bi se bal ganiti se, da se ne predrami in prebudi iz tako lepih sanj. To je bilo vse prav tako kakor v tistih ljudskih pripovedkah, ko se siromaški pastir mahoma izpremeni v svetlega kralja! Nazadnje se vendar ojunači, vstane ter se globoko prikloni pred obema, potem jima poljubi roko. Tega se nista mogla ubraniti.

»Bog vama povrni, jaz vama ne morem! Priden hočem biti in za vaju moliti. Bog vama daj srečo!«

To je bilo vse, kar mu je moglo iz ust, dasi mu je bilo srce tako polno.

»Pa tebi tudi, saj si je vreden. Na tvoje zdravje!« reče gospod Plavec, vzdigne kozarec ter ga izpije.

»Na zdravje!« reče tudi ona in stori prav tako. Žena je skoro ves čas molče sedela pa pogledovala zdaj svojega moža, zdaj Pavleta. Sreča ji je sijala iz prijaznih oči in z lepega, še skoro mladega obraza. Tako nekako sedi preprosta kmetska mati v prvi klopi v cerkvi ter zamaknjena gleda svojega sinka, ki prvi sveti dar daruje Gospodu pred oltarjem. Gospod Plavec se ga je bil pa skoro malo nalezel, česar mu pa ne bomo zamerili ob taki priliki! Kaj pa Pavle? Tudi on je bil nekako zmeden, pa ne od vina, ampak od prevelike sreče. Sreča ga je bila obiskala tako nena-

doma, še potrkala ni na duri, kar stala je pred njim kakor jasna prikazen. Nič ni bilo pripravljenega zanjo. V zadregi je bil, kako naj bi se vedel z njo. Vedel ni, kam naj bi se dejal.

JANKO BOŽÉ.

(Odlomki.)

Pika je bila Jankova kavka. Našel jo je v hosti, ko je bila padla iz gnezda, pa jo je pobral ter nesel domov in pridno pital. To ni bilo težko, ker je rada odpirala kljun in v jedi ni bila preveč izbirčna. Ko je bila že malo odrasla, je jedla vedno z njim. Čudno je bilo videti, kako je prežala, on ji je pa podajal, kar je že bilo. Nikoli ji ni bilo dovolj. Ko je bila že sita, pa je vendar še beračila in prežala. Kar je dobila, je hitro kam skrila, da bo za pozneje. Kakor amerikanske papige, ki jih imajo gospoda po mestih za kratek čas, tako imajo tudi pri nas nekateri ptiči to posebno lastnost, da se navadijo izgovarjati nekaj besed: škorci, vrani, srake in zlasti kavke. Pa tudi te niso vse enake. Nekatere so tako trde glave, da se ne nauče najmanjše besede; venomer gonijo svoj: krá, krá! Jankova Pika pa je bila posebno bistroglava, tako da se je vse čudilo njeni zgovornosti. Privajena je bila tako, da je prosto letala po vrtu in tudi po gozdu. Najrajša pa je bila v Jankovi družbi, če je le mogla, tako da ga je bilo malo videti brez nje. Posebno rada mu je

čepela na rami ali pa na roki. Zakaj ji je dal ime Pika, pa res ne vem, menda zato, ker je rada pikala.

*

Kmalu potem je naš Janko s Kožarjevim Jernejem in še z nekimi drugimi mladimi tovariši po železnici drdral proti Dunaju. Nekako težko mu je bilo res s konca pri srcu, ali vesela tovarišija, novi kraji, tuji popotni ljudje — vse to mu je preganjalo žalostne misli. In pa, če je že hotel misliti, bolje je bilo misliti naprej kakor nazaj, ne, kaj je bilo, ampak, kaj bo. In to je pametno. Kaj bi si človek glavo belil s tem, kar se ne da premeniti!

Kaj pa kavka? Pametno vprašanje, saj kavka tudi ni bila, kar si bodi. S kavko pa je bilo tako. Dolgo je premišljal Janko, kaj bi počel z njo. Da bi jo doma pustil, bi bilo najpametnejše, in to bi bil menda storil vsak drug na Jankovem mestu. Ali Janko si je mislil: »Pika me je tako vajena, ves čas doslej je živela v moji druščini. Ko me bo pogrešala, pa me le ne bo, kdo ve, ali ne zleti iskat me po svetu! Na Dunaju pa težko da bi me našla pri vsej svoji bistroumnosti.« In pa, recimo naravnost, težko je bilo tudi njemu ločiti se od svoje ljube Pike. Materi ni bilo toliko zanjo; tudi se ni znala tako pečati z njo. Slednjič se mu je zdelo najboljše, da jo vzame s seboj na Dunaj. Za vožnjo ji ne bo treba nič plačati, stanovanje in hrano bo pa imela z njim skupaj. Hitro torej

zgradi in zbije nekako ptičnico, toliko, da se je mogla Pika obrniti v njej. In ko se je bil lepo poslovil od matere, je hitro vtaknil Piko v pripravljeno ptičnico, jo dejal pod pazduho ter naglo odšel. Kako se je poslavljal od matere, ne bom popisoval, saj si sami lahko mislite. To moram pa vendar reči, kakor je bil možat, pojokal se je vendar malo, ali mati še desetkrat huje. To je bila dolga vožnja! Res je bilo mnogo novega videti, ali človek se sčasoma vsega naveliča. Utrujen je sedel Janko in čakal, da bo vožnje konec.

»Vidiš Dunaj?« ga pokliče Jernej Kožar k oknu. »Tamle!«

Janko ni videl v daljavi drugega kot nekako velikansko iglo, ki je štrlela kvišku.

»To je sv. Štefana zvonik,« ga pouči starejši tovariš. »Sv. Štefana cerkev je največja in najimenitnejša na Dunaju.«

Čez nekaj časa šele so se začele videti posamezne hiše, vedno več in več. Naposled je imel ves Dunaj pred seboj. Kakor daleč je segalo oko, same hiše pa cerkve vmes pa nad hišami vse polno dimnikov. In iz dimnikov se je valil črn dim in iz dima so se delali umazani oblaki, plavajoči nad poslopji. Nič kaj prijazen pogled! Kako se bo dihalo pod tem nebom in dihalo pet dolgih let!

Drugo jutro so bili zgodaj pokoncu pa hitro po opravkih. Kožar je vse vedel, kje se dobi to in ono in kam se je obrniti za potrebno dovoljenje, da smeš peči in prodajati kostanj. Nemščino

je lomil za silo, tako da so ga umeli, včasih pa tudi samo ugenili, kaj hoče. Janko je pa na uho vlekel, da bi si zapomnil, kako se pravi tej pa oni stvari; saj Kožarja pozneje ne bo imel vedno na svoji strani. Pečico si je s pomočjo Kožarjevo kupil ceno pri nekem starinarju s staro železnino. Nato ga je Kožar peljal k tistemu prodajalcu, ki kostanj kupuje na debelo in ga na drobno prodaja kostanjarjem.

Drugi dan je bil Janko že na svojem mestu, ki mu je bilo odkazano. Začetek je bil dober. Z mestom, kamor so ga bili postavili, je bil lahko zadovoljen. To je videl že o prvem pogledu. Bilo je na razpotju, kjer sta se križali dve dolgi in široki cesti, koder je ves dan mrgolelo voz in ljudi. Za vozove mu seveda ni bilo tolikanj. Ljudje, ki vozijo, ne bodo kupovali kostanja, pač pa se bo izmed pešcev ustavil zdaj ta, zdaj oni ter si kupil tako lepo daleč okrog dišečega kostanja, posebno pa, kadar prideta zima in mraz, ko človeku tako dobro de kaj gorkega.

Tu torej je stal naš Janko od jutra do poznega večera s svojo pečico, ki jo je kuril z ogljem, ter pekel in pridno prevračal kostanj, da se mu ni sežgal. »Maroni, maroni!« tako je klical in vabil mimogredoče. Kar je prodajal on, pa ni bil maroni, debeli laški kostanj, ampak navadni, kakršen raste pri nas.

Prve dni kupčija ni bila Bog ve kako imenitna, da bi se bil hvalil z njo. Vendar je bil zadovoljen in je mirno čakal boljših časov. Bo že, bo

že, se je tolažil po svoji stari navadi. Kaj pa Pika? Lahko si mislite, da je ni puščal same doma, ker bi se bila strašno dolgočasila in kričala kakor otrok, ko so ga pustili samega doma. S seboj jo je nosil v tisti temni ječi, katere se je pa bila privadila precej hitro, da je bila le pri njem. To je bilo prve dni. Potem pa si je mislil: »Ej, kaj pa se more zgoditi, če jo izpustim?« In tako je tudi storil. Glasno je kričala od veselja, ko se je čutila prosto, tako da so se ljudje zgledavali. Zletela je najprej na neko drevo, ki je stalo na koščku vrta zadi za Jankovim stališčem, potem pa po stari navadi Janku na ramo. Zdaj so šele gledali ljudje, posebno pa otroci! To jim je bilo kaj novega. Privabilo je marsikakega kupca, ki bi se drugače ne bil zmenil ne za Janka ne za njegov kostanj. Posebno veselje so imeli s Piko otroci, v šolo in iz šole gredé, ko se jih je sčasoma privadila in se jim dala z ročico gladiti po tisti debeli glavi in po hrbtu. Tudi to se jim ni zdela kaka posebna nesreča, če je včasih katerega kavsnila s kljunom, trdim kakor jeklo. Kakor mi ljudje tako je tudi Pika nekatere imela rada, drugih pa ni marala. Tudi to je delalo mnogo zabave otrokom in odraslim ljudem. Če je koga uščipnila v roko ali v uho, da je zakričal, je bil vselej velik smeh. Janko je kmalu čutil, koliko dobička mu nese Pika. Zdaj ni več nosil zvečer napol polne vreče s sirovim kostanjem domov. Navadno je bila prazna, a tem bolj mu je bil žep poln drobiža. Otroku, ki gre v šolo,

stisne mati, če le količkaj more, pri odhodu nekaj drobiža v roko, da si spotoma kupi žemljico ali pa kaj sadja. Otroci, ki so hodili mimo Janka v šolo in iz šole, so mu zvesto nosili vsak dan svoje bogastvo.

*

Lepo življenje je imela Pika na Dunaju. Njej ni bilo treba reči: »Kdor gre na Dunaj, naj pusti trebuh zunaj!« Tako dobro se ji še doma ni godilo. Stradati ji ni bilo treba. S konca si je včasih tudi sama hotela vzeti kak pečen kostanj ali opekla se je vselej, tako da je glasno kričala od bolečine. Potem je mirno čakala, da ji je Janko podaril katerega. Čeprav ni bil najlepši, ga je vzela hvaležno, stisnila med nožice ter ga lepo izkljuvala do zadnje mrvice. Tudi nekateri drugi ptiči so tako prebrisani, da si vedo tako pomagati, kakor šoja, sinica. Čudno, kokoš pa, ki je vedno blizu človeka, se ni še toliko izpametovala in Bog ve, ali se bo kdaj. Pri takem opravku so jo otroci posebno radi gledali in začeli so ji sami podajati kostanja, tako da ga je imela vedno dovolj in ji ni bilo treba prežati, da bi ga dobila od svojega gospodarja. Tako so bili vsi zadovoljni: Janko, ki je prodal več kostanja, Pika, ki je imela hrane do ostanka, in otroci, ki so imeli svoje nedolžno veselje. Pa ne samo s kostanjem, pitali so jo tudi z raznimi slaščicami, ki so jih dobivali doma; slaščice pa je Pika posebno čislala. Ali to je bilo šele veselje, ko je čez nekaj časa Pika začela posnemati Janka ter s svojim hripavim grlom vabiti:

Marrroni, marrroni! Posebno deklice so kar poskakovale in z rokami ploskale od veselja. Pa tudi odrasle ljudi je privabljal ta klic, da so prihajali in kupovali. Sčasoma je Janko razen kostanja začel peči tudi krompir in jabolka, in to mu je tudi privabilo mnogo kupcev. Posebno pozimi v hudem mrazu je kaj prijetno, če ima človek kaj gorkega najprej v rokah, potem pa v želodcu.

Tako je Janku in Piki mineval dan za dnevom. Od dne do dne je bolj videl, kako dobra pomagalka mu je ta ljuba kavka. Bližala se mu je tudi včasih izkušnjava: ponujali so mu lepega denarja za Piko, ali vselej je smehljaje se odkimal, da ne.

*

Tako je našemu Janku poteklo prvo leto na Dunaju. Ne porečem, tudi sam bi ne bil tajil, da se mu je včasih tožilo po domu, po materi. Posebno o Božiču mu je bilo hudo. Božič je poseben čas. Vsaka poštena krščanska duša si želi ta sveti večer obhajati doma med svojimi ljudmi. Božični zvonovi nikjer ne pojo tako milo lepo kakor z domačega zvonika. In vendar je imel Janko, čeprav tako daleč od doma, na božični večer neko posebno veselje. Gorko jopico in rokavice s kožuhovino je bil kupil ter poslal materi, tako da jih je dobila ravno za božični večer. Kako pa more otrok imeti večje veselje, kakor če more kaj dobrega storiti, kako nepričakovano veselje napraviti svoji materi!

Kostanj se seveda peče v zimskem času; poleti bi ga ljudje ne marali, ko bi bil tudi dober. Navadno torej spomladi naši kostanjarji gredo lastovkam naproti. Janko je sklenil, da ostane na Dunaju, dokler ne pridobi, kolikor se mu je zdelo potrebno za svoj namen. Saj se tudi čebela, dasi ji je včasih hudo, ne vrne domov, dokler ni nabrala medu in cvetnega prahu, kolikor ga more nesti. Pridnost je pridnost pri človeku in pri živali. Ali kaj pa je Janko poleti počel na Dunaju? Lenobe gotovo ni pasel. Kaj torej? Da si je izmislil kaj čisto novega, ne morem reči. Vzel je košaro, jo napolnil s pomarančami, smokvami, rožiči in enakim južnim sadjem, kakor sploh imenujejo take reči, ki rasto samo v gorkih južnih krajih, in s to košaro je šel od hiše do hiše, posebno pa je obiskoval zvečer gostilnice, kjer ljudje pri vinu dobre volje ne gledajo tako na denar. Seveda ga je na takih potih spremljala Pika ter mu pomagala prodajati. S svojim žlobudranjem in svojimi burkami je kratkočasila goste. Marsikdo bi bil sicer nevoljen pognal nadležnega ponujalca — posebno če je človek v pogovoru ali pa zamišljen, se ne da rad motiti — ali mladi pomarančar s kavko — tako so ga imenovali — to je bilo kaj posebnega. Če se je pa kdo le predolgo igral s kavko, kupil pa malo ali pa celo nič, pa se Janko tudi ni dal motiti; priporočil se je prijazno pa šel dalje. Mislil si je: Časa nisem ukradel, čas je drag. Rekel pa seveda ni nič. Tako mu je bila kavka pri tej poletni kupčiji krepka pomočnica. Izkupil je

z njo najmanj še enkrat toliko, kakor bi bil brez nje. Vendar bi ne bilo prav, ko bi hvalili in povzdigovali samo žival, njega pa ne. Tudi brez Pike bi bil gotovo prodal več kakor kdor si bodi drug. S svojim lepim, spodobnim vedenjem, tistim poštenim obličjem in tistimi bistrimi očmi se je prikupil vsakemu človeku. Znal je tudi že toliko nemščine, da je za silo odgovarjal, če ga je kdo kaj vprašal tudi o domačih stvareh. In da je bil v govoru še nekoliko okoren, da včasih ni prav izgovoril kake besede ali je napačno rabil katero, ravno to je še posebno ugajalo ljudem in vzbujalo mnogo smeha. Smejal se je pa tudi sam. In kdor ga je videl smejati se, ga je moral imeti rad; tako se more smejati samo poštena, dobra duša.

*

Zopet je prva slana pobelila polje in strehe. Rumeno listje je padalo z drevja ter šumelo pod nogami. Pozno je vstajalo in zgodaj je zahajalo solnce. Kakor trudno in zaspano je gledalo s sivega neba; nič ni bilo pravega veselja. Meščani, ki so poleti prebivali na kmetih, so se počasi vračali v mesto kakor zvečer čreda s paše. Mesto, ki je bilo poleti nekako prazno in zapuščeno, se je zopet polnilo in zopet se je pričelo po ulicah veselo gibanje in šumenje kakor v panju. Zdaj se je začelo tudi za Janka in Piko drugo življenje. Pomarančar se je izpremenil zopet v kostanjarja. Na mestu, kjer je vse poletje samotarila železna pečica, je stala zdaj košara v kotu ter čakala, da

pride zopet ona na vrsto. Janko je bil tako srečen, da so mu odkazali zopet poprejšnje mesto, kakor je prosil. Pika je bila videti posebno vesela te izpremembe. Hitro se je naselila na svojem mestu in vabila ljudi: Marroni, marroni! Vse je kazalo, misli: Zdaj smo zopet v pravem stanu, hvala Bogu!

Rekel sem že, da je Pika posebno rada pobirala bleščeče reči. Neki dan jo vidi Janko, da skriva nekaj kakor kaj zlatega v vrečo s kostanjem, ki je stala poleg pečice. Poseže z roko ter ji potegne iz kljuna — zlat prstan. Piki pa ta oblast ni bila po volji. Kričala in zadirala se je nad svojega gospodarja, kakor da bi se ji godila najhujša krivica. Po vsej sili je hotela nazaj, kar ji je bil vzel. Janko pa ni odjenjal. Začel je ogledovati prstan. Zlato je bilo, gotovo čisto zlato, ali to ni še kaj posebnega. Ali kaj posebnega in Bog ve koliko vreden je bil na prstanu dragi kamen, velik kakor lešnik. Demant je to, gotovo. Kaj pa more biti drugega? Kako se sveti in izpreminja! Rdeče, višnjevo, rumeno, vsa mavrica! In krog in krog demanta drobni rdeči kamenčki, to so pa rubini. Saj je v šoli nekaj slišal o demantu in rubinu. Pa spominjal se je, da je nekaj enakega videl pri birmi na škofovi roki. To je bil torej prstan z demantom in z rubini. Taka sreča! Ali odkod? Kdo ga je izgubil? Vedel je sicer, da njegova Pika včasih tudi malo krade, ali sedaj je ni dolžil tatvine. Ves čas ni bila odletela nikamor. Pobrala ga je torej na potu in to ni nič napačnega; to bi bil

storil tudi on. Moralo je biti blizu njega. Kaj, ko bi bil prstan izgubil kdo, ki je kupoval kostanj? In tu mu je prišlo na misel, da je večkrat že proti večeru neki star gospod mimogrede se ustavil pri njem. Poigral se je malo s kavko, pogovarjal se prijazno z njim, kupil več kostanja, ki ga je potem razdajal otrokom po ulicah, ter odšel s prijaznim pozdravom. Vse je kazalo, da je mož prav bogat. Lahko bi se bil vozil, pa se je rajši peš izprehajal zaradi zdravja. Pa star je bil, da so se mu že tresle roke. Imel je navado, ko je kupoval, prejemal kostanj in plačeval, da si je vselej slekel rokavice: Kaj, ko bi mu bil ob taki priliki zdrsnil prstan s suhega prsta? Tako bo pa nič drugače! Samo, ko bi vedel, kje stanuje gospod. Precej bi tekel k njemu, da bi mu okrajšal neprijetne ure. Bodi še tako bogat, kaj takega človek ne izgubi rad. Kako je bilo njemu hudo, ko je bil nekdaj izgubil nožič, ki ni bil morda vreden dvajset krajcarjev! In kako vesel je bil, ko ga je zopet našel! Pa kaj bi si belil glavo? Če je res tako, kakor kaže vse, si je mislil Janko, pride mož gotovo jutri zopet navsezgodaj, pa bo! Počakajmo torej do jutri! Če ga ne bo, potem pa že vemo, kaj je storiti.

Kako so gledali zvečer njegovi tovariši, ko jim je Janko pokazal, kaj je našel, ali pravzaprav, kaj je našla Pika. Bila sta dva prejšnja tovariša, eden pa je bil nov.

»Veš kaj, Janko? Ko bi bil jaz ti, kar v žep bi vtaknil prstanček pa nikomur ne žugnil besedice. Veš, mi te tudi ne bomo izdali. Kakšna

krivica pa bi bila to? Mož, ki ga je izgubil, si kupi lahko drugega, če hoče, še lepšega, živi pa tudi lahko brez njega. Tebi pa je to celo premoženje. Pameten bodi, Janko!«

Janko ga je hotel zavrniti takoj pri prvih besedah, vendar ga je pustil govoriti do konca. Saj je bilo mogoče, da govori samo v šali ali pa da ga izkuša. Ko je pa slednjič videl, da govori, kakor misli, mu reče ostro:

»Veš, Martinek, ko bi bil jaz ti, pa bi tudi storil tako, ker pa nisem, hvala Bogu, pa že vem, kaj mi je storiti.«

Sram je bilo Martinka. Izgovarjal se je, da se je le šalil, ali nobeden mu ni hotel tega prav verjeti. Vsi so bili nekako poparjeni in dobre volje je bilo konec. Kar jim pride Pika na pomoč. Ko je med pogovorom Janko v roki držal prstan, kar prileti od zadi iz svojega kota tiho kakor sova ponoči pa mu ga odnese, veselo kričeč. Oni pa vsi za njo. Bali so se, posebno Janko, da bi ga kako ne poškodovala s kljunom, ker je tako rada kljuvala in pritrkavala kakor žolna na deblo. Janku se je posrečilo, da jo je hitro prestregel in ji vzel prstan, ki ji potem ni več prišel pred oči. Janko ga je dobro spravil.

Zastonj je Janko čakal naslednjega dne; gospoda ni bilo. Drugi dan čakati se mu ni zdelo prav. Šel je torej s prstanom, pa brez Pike, na redarstveni urad. Redarstvo ali policija je tista gosposka, ki po mestih skrbi za red in varnost. Kdor torej kaj izgubi ali najde, se oglasi pri redarstvu.

Ono stori, kar more, da dobi vsak, kar mu gre. To je bilo Janku znano; vedel je torej, kam se mu je obrniti.

Po sreči je bil v tistem uradu, kjer se je oglasil Janko, neki slovenski gospod za uradnika. Ko je ta gospod zagledal Janka, je vedel takoj, koga ima pred sabo. Nagovoril ga je po domače:

»Kaj pa ti, mladi kostanjar?«

To je kaj dobro delo Janku. Res se je bil že naučil toliko nemščine, da so ga ljudje razumeli za silo; ali s takim gospodom govoriti, pa o taki stvari, ki se človeku ne pripeti vsak dan, to je vendar malo sitno.

Janko je razložil vse, kako in kaj. Nič se ni bal prijaznega gospoda; gladko mu je tekla beseda. Nato je bil gospod še prijaznejši. Zapisal je vse, kar mu je povedal Janko, vzel prstan ter mu izročil potrdilo, da ga je res prejel od njega. Janko mu je moral povedati svoje ime in kje stanuje. To je gospod zapisal. Slednjič mu reče:

»Zdaj pa pojdi mirno domov pa pošten ostani, kakor si bil doslej. Če ti bo kdaj česa treba, le k meni pridi! Vse drugo, kar še pride, se ti bo sporočilo pismeno. Z Bogom!«

In podal mu je roko. Vesel in z lahko vestjo je šel Janko. Z lahko vestjo, pravim; dokler je imel tuje blago pri sebi, ni našel pravega miru. Ko bi ga izgubil! To bi bilo skoro hujše, kakor ko bi bil prstan njegov. Zdaj je zopet lahko mirno spal. Tudi kavke se mu ni bilo treba bati, ki ni mogla hitro pozabiti lepega prstana. Bila je silno

trmasta, in kar si je enkrat vtepla v glavo, je mislila, da mora biti. Olajšanega torej se je čutil naš Janko, ali da je storil kaj posebno lepega in hvale vrednega, to mu ni prišlo na misel. Kako bi pa človek mogel ravnati drugače?

Mislil je, da je že stvar pri kraju. Kar najde neki večer, ko pride domov, veliko pismo na mizi. Bilo je zanj od redarstva. Poklican je bil, naj pride drugi dan ob deveti uri v tisti urad, kjer je bil oddal najdeni prstan. Kaj bo pa to?

Nič hudega ni bilo. Gospod ga je sprejel še prijazneje nego prej. Povedal mu je, da je izgubljeni prstan našel svojega lastnika. Pokaže mu pismeno potrdilo. Nato mu pa pove še nekaj, česar Janko prej ni vedel. Za najdeno in pošteno oddano stvar se dobi deset odstotkov vrednosti najdenine. To je, če je najdena stvar vredna sto kron, gre njemu, ki jo je našel, po postavi deset kron. To je pravično in obema prav, njemu, ki je izgubljeno stvar našel, in onemu, ki je zopet prejel najdeno blago, če ni kak poseben stisnjenec in skopuh. Prstan, kakor je rekel sam mož, ki ga je bil izgubil, je bil vreden tisoč kron, torej gre njemu, ki ga je našel, sto kron najdenine. Gospod uradnik je izročil Janku, ki je stal kakor v sanjah, lep nov kronski stotak. Janko je moral podpisati potrdilo, da je res prejel najdenino. Tako je bila stvar pri kraju. Ne še! Prijazni gospod mu izroči listič, na katerem je bilo zapisano ime tistega gospoda, čigar je bil prstan, in pa kje stanuje. Mož je bil tako vesel in zado-

voljen, da je prosil uradnika, naj mu pošlje na dom tistega poštenega dečka, ki ga ni v pregreho zapeljal blesk zlata in dragega kamenja.

Prihodnjo nedeljo je šel Janko, kolikor moči lepo in snažno opravljen, k tistemu gospodu. Starček ga prijazno pozdravi, ga posadi za mizo ter ukaže prinesti mu jedi in pijače. Nato sede sam za mizo, svojemu mlademu gostu nasproti, ter se začne razgovarjati z njim: Odkod? Kako doma? Kako kupčija? Janko mu je odgovarjal, kakor je vedel in znal v okorni mu nemščini, vendar je gospod vse razumel. Nazadnje mu reče:

»Po postavi ti gre sto kron najdenine, ki si jih že prejel. Ali prstana, ki je cenjen na tisoč kron, jaz ne dam za dvakrat toliko, ker mi je drag spomin; toliko je meni vreden. Gre ti torej še sto kron in še več; toda za zdaj ti dam samo toliko, drugo ti ostanem dolžan, da boš imel tudi ti dolžnika. Pa še nekaj malega za spomin.«

Nato mu izroči najprej lično listnico s kronskim stotakom in potem še srebrno uro z lepo, drobno verižico. Nekaj časa je moral mož držati oboje. Janko je bil res v zadregi, ali iz te zadrege mu je pomagal prijazni gospod. V žep mu vtakne na eno stran listnico, na drugo pa uro ter mu reče:

»Zdaj pa pojdi z Bogom! Pozdravi mi mater, kadar ji boš pisal! Ostani priden in pošten kakor doslej in Bog ti daj srečo! Ko bi kdaj kaj želel od mene, saj veš, kje stanujem. Želel, pravim; reči bi moral: terjal, saj sem tvoj dolžnik, kakor

sem rekel. Torej le pridi! Samo predolgo ne odlašaj, da ti ne odidem in odpotujem v deželo, kjer ni moči terjati ali tožiti dolžnika. Z Bogom!«

Janko se prikloni in se začne zahvaljevati; ali nič ni mogel prav najti prave besede. Premagovati se je moral, da ga niso posilile solze, čeprav po pameti ni imel za kaj se jokati. Poljubiti mu je hotel roko, ali starček mu ni pustil. Poslovil se je torej precej nerodno in šel. Z eno roko je pritiskal na prsi tistega ptiča, ki mu je bil priletel kakor v sanjah, da bi mu ne odletel zopet, drugo pa je imel na uri, ki je tiktakala tako prijetno. Da jo je pogostoma potegnil iz žepa ter pogledal nanjo, koliko je ura, vsak lahko ugane. Samo škoda, da ga ni hotel noben otrok vprašati, koliko je ura, kakor je večkrat sam vprašal kakega gospoda, ki je kupoval kostanj, da bi vedel, kdaj iti domov. Zdaj pa tega ne bo več treba.

*

Tako so Janku na Dunaju med kostanjem in pomarančami brez kakih posebno imenitnih dogodkov pretekla štiri leta. Sreča mu je bila zvesta in premoženje njegovo je raslo in vzhajalo kakor dober kvas. Z veseljem je vsako nedeljo ogledoval knjižico poštne hranilnice, v kateri je bilo čitati tako lepe, okrogle številke, da je bilo veselje. Kolikšno pa je njegovo premoženje, tega ni povedal nikomur, še svoji materi ne.

Tudi doma je šlo vse po sreči. Dom je bil že prvo leto prodan in še precej dobro; za to je

skrbel varuh njegov, tako da je nekaj malega še ostalo, ko je bilo vse poplačano in poravnano. Materi se je dobro godilo kakor nikdar poprej. Živela je brez skrbi in brez težkega dela; zato je bila tudi zopet zdrava in krepka in tudi dobre volje je bila. Seveda ko bi imela še svojega Janka pri sebi! Ali upala je, da ji Bog da doživeti tudi to srečo. Samo malo potrpljenja! Saj se mu ne godi slabo na Dunaju. Pa kako lepo ji piše vsako nedeljo, da se mora kar jokati včasih, ko čita pismo. Zdi se ji, kakor da bi sam govoril z njo, samo da ga ne vidi. Pa za vsak božič ji pošlje kaj lepega in dobrega. Še eno leto pa pride; to bo veselje! Tako se je tolažila in upala žena! Sin pa ji je tisti čas ležal hudo bolan v bolnici v daljnem mestu dunajskem. Mislila je uboga ženica, da je tako blizu svoje sreče, pa je bila tako daleč od nje kakor nikdar poprej.

Janko se je bil prehladil zadnjo zimo, ki je bila posebno huda. To ni nič čudnega; še čuditi se moramo, da si ni že poprej nakopal kake bolezni. Moral je v posteljo. Gospodinja njegova je poslala po zdravnika, da se bo vedelo, kako in kaj. Ležal je v hudih vročinah. Zdravnik ga ogleda pa reče gospodinji: »V bolnico!« In nato pristavi bolj potihoma, da bi ne slišal bolnik: »Pljuča vnela.« — To je huda bolezen, konča se lahko s smrtjo. Bolniku je treba zdravnika pa skrbne strežbe. To je pa mogel imeti samo v bolnici. Janko je v svoji hudi vročini jedva prav vedel, kaj se godi z njim. Ena sama skrb mu je šla po

glavi: mati in pa tista knjižica; deti so mu jo morali pod zglavje.

Ko je bila nevarnost že velika in se je bilo bati najhujšega, ko je čutil, da se mu bliža konec, je imel še edino željo, da bi videl mater. Sporočili so ji. Niti ene ure ni zamudila mati, pa je bila na Dunaju — sama ni prav vedela, kako je prišla — pri svojem sinu. Jokala ni in javkala, ko ga je zagledala v postelji pred seboj. Poljubila mu je čelo, kakor more le mati poljubiti svojega otroka. On jo je pogledal pa nasmehljal se: »Mati!« Od tistega časa mu je odleglo. Ves dan je bila pri njem ter mu je stregla. Ponoči pa, ker ji ni bilo dovoljeno, da bi ostala pri njem, je spala v njegovem stanovanju, ki je bilo zdaj prazno; Jankovi tovariši so bili že odrinili domov.

Materino oko, materina roka najboljše zdravilo za bolnega otroka. Čudovito hitro je Janko okreval. Čez nekaj časa že je smel zapustiti tisto veliko hišo, kjer leži in trpi leto in dan toliko ljudi. Srečen, kdor jo zapusti kakor on živ in zdrav ter gleda zopet čez toliko časa modro nebo nad seboj! Koliko pa jih odneso iz hiše, da ne vidijo nikdar več belega dne!

Z veselim kričanjem ga je pozdravila Pika, ko je prišel z materjo na svoje staro stanovanje. Uboga Pika je morala toliko časa biti sama doma in to ji ni bilo po volji.

Zdaj mu pa mati ni dala miru. Moral ji je obljubiti, da pojde, kakor hitro se dovolj pokrepča, z njo domov. Ko bi ji zopet zbolel in—! Ne, ne

pusti ga in ne pusti! Tudi tega ne, da bi ostala nekaj časa pri njem na Dunaju. Brez truda in dela mora biti več časa, da okreva do dobrega. To se pa da najbolje v domačem kraju, tako sodijo tudi zdravniki.

Kdo se bo upiral materi? Pet let res ni še na Dunaju, kakor je bil sklenil, ali če pogleda v svojo ljubo knjižico, pa mora reči, da bi kaj takega ne bil upal v sanjah. Imel je, kolikor je potreboval za svoj namen, in morda še malo več. Človek ne sme biti lakomen. Samo eno ga je skrbelo, kako bo doma. Pa tudi to skrb je izročil Bogu. Bo že! Prihodnje dni je porabil v to, da je v red spravil vse svoje reči. Pa tistega prijaznega gospoda s prstanom je moral tudi obiskati pred odhodom pa mu pokazati svojo mater, čeprav ni kaka bogata, imenitna gospa, ali mati je njegova. To je še posebno ugajalo gospodu. Lepo ju je pogostil in pri slovesu je ženici stisnil nekaj v roko, da je bilo za vožnjo in še malo čez. Drugi dan potem pa sta po južni železnici med drugimi potniki drdrala dva srečna človeka, mati in sin, proti svojemu domu.

*

Kaj pa Pika? Prej se je toliko govorilo o njej, zdaj pa ne besede več. Ali je bila morda zopet ukradena ali se je kam zaletela, da je ni bilo več nazaj, ali pa še kaj hujšega? Nič takega. Ali svoje domovine Pika res ni več videla. Ostala je na Dunaju, kjer se ji je dobro godilo in se ji še godi. Prodal je pa menda vendar ni! To bi ne bilo lepo.

Ne, prodal je tudi ni. To je pa bilo tako. Seznanil sem se bil tudi jaz z Jankom, ko sem šel mimo njega pa si kupil kostanja. Deček mi je bil posebno všeč, ko sem se pogovarjal z njim, pa Pika je bila z menoj nekako posebno prijazna. Povabil sem ga, naj me obišče kako nedeljo, s svojo kavko seveda. Prišla sta in se tako prikupila nam vsem, da sta morala zopet priti. Posebno pa Pika je delala mnogo veselja mojim ljudem. Pred odhodom se je bil prišel poslovit tudi k nam, s Piko seveda. Videl je, kako težko je mojim ljudem ločiti se od prijaznega ptiča, ki ga ne bodo videli več. Nekaj časa stoji in premišlja, potem pa reče: »Gospod, tako prijazni ste bili z menoj, vi in vaša družina. Kako bi se vam zahvalil? Veste kaj? Vzemite mojo kavko za spomin, jaz je tako zdaj nič več ne potrebujem.« Kaj sem hotel? Razžalil bi ga bil, ko bi se bil branil. In tako je zdaj Jankova Pika naša Pika. Nekaj časa je res kričala po Janku, potem se je pa kmalu privadila novega doma, novih ljudi, ki jo imajo tako radi in ji tudi marsikaj izpregledajo. Razvajena je zdaj še bolj nego prej ter poredna in nagajiva pa krade in uzma, kjer more. Tu ne pomagajo ne dobri nauki ne svarjenje ne kazni. Pa ne samo doma, tudi pri sosedovih krade, kar je posebno neprijetno; zato je zadnje dni navadno v zaporu. Kaj se pa hoče s tatom? Pa nagaja, komur more, posebno kokošim na dvorišču. Koplje se najrajša v njih posodi z vodo, potem jo pa prevrne. Psa, ko leži, vleče zdaj za rep, zdaj za uho, tako da ne more spati revež,

kakor bi rad, pa ker je pameten, vse voljno potrpi. Meni je nekdaj, ko sem pisal na vrtu, prevrnila črnilo, tako da je bila vsa miza črna, potem je pa kričala od samega veselja. Ko sem potlej naredil tako, da ga ni mogla prevrniti, mi pa vzame pero iz roke in ga nese na sosedov vrt. Res velik križ je z njo, vendar imamo potrpljenje; morda se pa še poboljša sčasoma. Če pa tudi ne, radi jo bomo vendar vedno imeli.

SPOMINI.

(Izbor.)

Kdor dolgo živi, marsikaj doživi, ta več, ta manj, eden več veselega, drugi več žalostnega. Sreče solnce nikomur vedno ne sije. Tudi jaz sem mnogo doživel in izkusil v svojem dolgem, čez navadno mero dolgem življenju. Čez navadno mero dolgem, pravim. Ko se zamislim v davno minule mladostne dni ter se vidim tu med svojimi vrstniki in sošolci v Ljubljani in potem na Dunaju, kako lepa, vesela družba! In zdaj, ko gledam okrog sebe, ko mi duša hrepeneč išče starih, ljubih prijateljev in tovarišev — tega in onega ne najde več. In med njimi je bilo toliko vrlih, blagih mož, ki so, žal, le premalo časa živeli in delali v čast in prid svoji domovini. Prave zlate duše, kako se mi toži po njih! Le malo nas je še ostalo in še ti smo raztreseni po svetu!

Nekaj malo tega, kar sem doživel, hočem zapisati. Preden pa začnem, zdi se mi potrebno, da krepko in odločno poudarim, da bodo ti moji zapiski vsi resnični. Vse bom pripovedoval tako, kakor se je godilo, ali recimo rajši, kakor mi je ostalo v spominu. Nič izmišljenega, nič prenarejenega, da bi se lepše slišalo ali čitalo! Samo če je popolnoma resnično, je tako pripovedovanje kaj vredno. In tako bode moje. Pa še moram prositi svoje prijatelje, ki jih tako rekoč vabim na kosilo, naj ne pričakujejo, da jih pogostim s kakimi Bog ve kako dragimi in slastnimi jedili. Kosilo naše bo popolnoma domače, kakršno je navadno v slovenski kmetski hiši. Ali da naravnost govorim: čitatelji moji naj ne pričakujejo, da jim bom pravil kake, ne vem kako mične in čudovite dogodke. Takih nimam, izmišljati si jih pa nočem; to bi ne bilo pošteno. Še to me straši, ko si moram misliti, da bo ta pa oni godrnjaje majal modro glavo, češ, da je vse to tako ničevo, tako otročje! Nič ne de, pa bodi za otroke!

Pikin Jožek.

Človeška družba je sestavljena iz mnogovrstnih stanov. Eni so bolj, drugi manj imenitni, potrebni pa so menda vsi, čeprav ne enako. Za moje mladosti smo imeli razen sedanjih še en stan, ki so ga pa pozneje odpravili, češ, da ga ni potreba, in škoda ga tudi res ni. Ta stan je bil — beraški

stan. Beraškega stanu po postavi ni več, da pa ni več beračev, to se ne more reči. Berači so še, zlasti po mestih, ali le bolj na skrivnem. Beračijo pa tudi taki, ki jim delo mrzi, pa bi vendar radi dobro živeli. Taki niso vredni usmiljenja.

Čudno se bo menda komu zdelo, da govorim o beraškem stanu; jaz pa menim, da se sme res tako govoriti, čeprav nočem reči, da se je mogel beraški meriti z drugimi stanovi, na pr. z gosposkim, s kmetskim ali s kakim rokodelskim. Kdor je bil preslab, da se ni mogel preživljati sam, in ni imel nikogar, da bi mogel ali hotel skrbeti zanj, je vzel beraško palico v roko, malho čez ramo pa je šel po svetu s trebuhom za kruhom. To je bila njegova pravica, ki mu je ni nihče kratil. In kamor je prišel, niso ga gonili od praga; radi so mu dajali po zmožnosti. To si je štel vsak za dolžnost in beraško življenje ni bilo najslabše življenje.

Tu se spominjam nekega dogodka, ki ga pa nisem doživel sam, ampak moj prijatelj Levstik — tudi on biva že dolgo na onem svetu. Neko popoldne sva koračila po cesti iz Lašč, kamor sva nekdaj oba hodila v šolo, on nekoliko pred menoj, v Retje, kjer je bil doma. Ko sva bila nekako sredi pota, pa mi migne z roko na desno stran ceste in reče: »Vidiš, tule doli za sečjo sta ondan, ko sem šel po cesti domov, v senci ležala berača in se pogovarjal. Pa reče eden: ‚Veš, prijatelj, najin stan ni še tako napačen; živi se in ne slabo.‘ Nato tovariš: ‚Napačen ni ravno najin stan, samo ko bi bil malo bolj imeniten!‘ Pa se človek ne smej, ko

kaj takega sliši! Še imeniten bodi beraški stan, drugega nič!«

Ti možje z beraško palico v roki pa niso bili čisto brez koristi ljudem, od katerih so živeli. Potujoč po deželi so, ko ni bilo še toliko časnikov kakor sedaj, prenašali razne novice in izročena jim poročila od kraja do kraja. Pa dobro so poznali svoje hiše, kje so radodarne in kje skope gospodinje, pa molčali tudi niso. One so hvalili, kamor so prišli, te pa so raznašali po deželi. Naša hiša, to smem pač reči, ne da bi jo hvalil, je bila pri njih posebno v číslih. Ustavljali so se radi pri nas in prenočevali. Vedel je vsak, da dobi svojo večerjo, posteljo, čeprav na senu ali slami, zajtrk in še povrh nekaj daru v malho. Jaz sem bil vselej vesel, kadar je prišel kateri. Bilo je zopet kaj novega. Vesel sem jih bil, pravim, ali ne vseh enako. Bili so namreč troji: eni so samo molili, drugi peli in tretji so pripovedovali razne narodne pripovedke. Ti so mi bili najljubši in tudi moji sestrici. Zvesto sva jih poslušala pa zapomnila si vse skoro od besede do besede. Potem sva si pa pripovedovala. Pa Bog ne daj, ko bi bil jaz kaj malo drugače zavil, hitro mi je segla v besedo: Ne tako, tako! Jaz pa njej tudi tako.

Dejal sem, da so možje dobivali svojo večerjo. To je bilo navadno. Eden pa je bil tako moški ali kaj je bilo, da ni hotel večerje; samo lonec pa vode, drugo je vzel iz svoje malhe za žgance. Lonec je pristavil k ognju, kjer se je kuhala nam večerja. Pa mešal je s kuhalnico, kakor gre, jaz

sem pa stal in gledal. Ko je bila jed gotova, jo je dejal v skledo in zabelil. Potem si je pa, sede na klopi pri peči s skledo na kolenih, lepo zadovoljno privoščil božjega daru. Jaz sem pa zopet stal in gledal. Dobro mi je delo, ko je šla možu jed tako v slast. Ali kaj mož stori nekoč? Privoščil je tudi meni kaj dobrega. Prav krepko zajme pa mi pomoli žlico nakopičeno in mi migne z očmi, naj vzamem in jem. Jaz pa, ne da bi posegel po žlici, se obrnem v stran. Dasi otrok, vedel in čutil sem dobro, da to ni lepo. Vzeti je bilo treba pa jesti, čeprav ne s posebnim veseljem. Mož ni rekel nič, ali pogledal me je tako nekako čudno, kakor bi bil hotel reči: Oj ti mali prevzetnež ti, od mene nočeš ničesar, ker sem berač! Le čakaj! — To pa ni bilo prav tako. Ni mi prevzetnost branila, ampak nekaj drugega, njegova malha. Ta ni bila kaj snažna. Ni čudno. »Vanjo je deval moko in mast, vanjo je deval, kar je prejel,« kakor pravi tista Levstikova pesem. In iz te malhe, to sem videl, je bil vzel moko in mast za svojo večerjo. To se mi je gnusilo, da se nisem mogel premagati. Upam torej, da tega mojega dejanja ali nehanja ne bodo drugi tako ostro sodili, kakor ga je tisti starček. In ko bi mu bil tudi povedal, kaj me moti, menim, da bi ga tudi s tem ne bil potolažil; razžaljenje bi bilo ostalo.

Zdaj je pa že zadnji čas, da se spomnimo Pikinega Jožka, ki že dolgo časa čaka, da se zmenimo zanj. Pikin se je imenoval zato, ker so dejali njegovi materi Pika, menda ker je bila pikasta.

Doma je bil v Ribnici, prijaznem trgu ne daleč od Lašč. Kak navaden berač Pikin Jože ni bil. Sam se je ponosno imenoval generala vseh beračev. In tako se je tudi nosil. Trpel ni, da bi kak berač prosil in nadlegoval družbo, v kateri je bil on. Ko je kateri odprl vrata, je hitro skočil, podaril mu krajcar in nato ga je obrnil in porinil skozi vrata: Hodi zbogom! To sem večkrat videl sam. Pohajal je samo po večjih vaseh in trgih, najljubše pa so mu bile naše Lašče. Tu se je pa ustavljal in vselej za več časa samo pri Drakslerici. Drakslerica ali, kakor se ji je sploh dejalo, gospa Drakslerica, je bila vdova po nekdanjem zdravniku v Laščah, prijazna, malo grbasta žena, in je imela gostilnico ob cesti konec vasi. Gostilnica je imela dve sobi, eno večjo za kmete in voznike, ki so se posebno radi ondi ustavljali, in pa eno manjšo za gospodo. V tej so se zvečer zbirali gospodje uradniki, včasih tudi gospod kaplan, učitelj in o počitnicah nekaj študentov iz Ljubljane ali pa z Dunaja. Pa dobra volja je bila vedno v družbi. Pikin Jožek seveda je imel svoj sedež v veliki sobi med navadnimi ljudmi, ki jih je kratkočasil s petjem, piskanjem in raznimi šalami, ki jih je znal uganjati kakor malokateri. Prosil ni darov kakor drugi navadni berači. Jemal je samo denar, pa ne kar tako, vbogajme; vse si je zaslužil. Petje njegovo ni bilo kaj lepo in prijetno. Njegov glas je bil nekoliko podoben glasu starega petelina, ali krepak pa je bil in dosti dober za njegove največ šaljive pesmi. Tudi piskanje njegovo

ni bilo za razvajena ušesa. Piščali je imel dve, eno za navadne, drugo za kake posebne priložnosti. Jaz ne morem reči, da bi bil našel kaj posebnega razločka med njima. Vselej je najprej malo zapiskal, potem košček pesmi, nato zopet piskanje, nazadnje pa je krepkeje zagodel in tudi rad malo poplesal. Pel je po starem krajcarju pesem. Dve pa je imel, ki ju je pel samo po grošu. Zlagal je tudi sam pesmi, besede in napev.

Dejal sem, da je hodil samo po trgih in večjih vaseh, kjer gre ljudem malo laže denar izpod palca; ali v Ribnico, kjer je bil rojen, ni smel, in to ga je hudo bolelo, zlasti zato, ker ni mogel k svoji stari materi. Zložil je bil namreč zabavljivo pesem na svoje rojake in sosede Ribničane, pa so mu ostro prepovedali, da ne sme nikdar več pod ribniški zvon; gorje mu, če se prikaže! To je bila ena tistih dveh pesmi, ki ju je pel samo po višji ceni, pa še ne rad. Prositi ga je bilo trebe vselej. In začel jo je samo, ko se je prej dodobra prepričal, da ni kakega Ribničana blizu. Te zabavljice imam še nekoliko vrstic v spominu, ali zapisal jih ne bom, da se morebiti ne zamerim poštenim Ribničanom, kakor se jim je zameril Pikin Jožek. Druga pa je bila Levstikova, vsaj besede. V tistem času so bili nekako iznova ustanovili občine ali srenje po deželi. Novo izvoljeni župani — kdo bi jim zameril? — so bili nemalo ponosni in oblastni. Čutili so svojo čast in hoteli, da jo čutijo tudi drugi. To je bilo kaj za Levstika. Zložil je zabavljico na te oblastnike, zapisal jo in, kakor je pravil,

izgubil jo je nalašč nekje na potu, naj pride že komurkoli v roke. Kdo jo najde? Pikin Jožek. To je bilo kakor nalašč. Ali je bilo vse res tako, za to bi ne zastavljal svoje besede; vseh muh polna sta bila oba. Naj je prišla zabavljiva pesem kakorkoli že Pikinemu Jožku v roke, gotovo je to, da ji je on zložil napev in da jo je pel, kakor sem že rekel, samo po grošu. Dejal je namreč, da je teden dni popoldne ležal v senci za sečjo, da se jo je naučil iz glave, in potem zopet toliko časa, da ji je izmislil primeren napev, kakršnega je vredna taka pesem.

Neki večer smo sedeli zopet lepo v božjem strahu pri Drakslerici v gosposki sobici, poleg drugih Levstik in jaz in pa še neki imeniten mož — župan iz Škrlavice. V veliki sobi pa je kakor po navadi v kotu za veliko mizo sedel in svoje može kratkočasil Pikin Jožek. Vrata med sobama so bila navadno odprta tako, da smo tudi mi slišali, kar se je vršilo v oni izbi. Kar mi šine neka hudobna misel v glavo. Vstanem pa grem k Pikinemu Jožku ter mu rečem, naj nam zapoje tisto o županih, pa položim predenj na mizo svoj groš. Mož pogleda najprej denar na mizi, potem pa po strani v gosposko sobo, kjer je sedel strašni škrlavski župan. Jaz mu prigovarjam in prigovarjam, naj se nič ne boji. Vse ni nič pomagalo. Nato pa grem in začnem obdelovati samega župana. Dobrikam se mu, kakor gre takemu možu, in mu prigovarjam, naj bo pameten in dovoli, da se poje tista prepovedana pesem. Levstik mi je pa

pomagal. Dolgo se je mož krčil in branil pa grozil se je: »Ko bi v pest dobil tistega, ki je zverižil to neslanost, kar kosti bi mu zdrobil!« Ko bi bil vedel, da tisti hudodelnik sedi poleg njega, lepo govori z njim pa se mu smeje na skrivem! Nazadnje se je vsemu omizju vendar posrečilo, da se omeči mož in je dal, čeprav mrmraje in godrnjaje, svoje privoljenje. Pesem se je pela, in reči moram, nikoli prej tako dobro, nam vsem na veliko veselje.

V tistem času je Pikin Jožek imel kakih šestdeset let, pa stopi neki večer pred ogledalo, ki je viselo na steni. Ogleduje se in ogleduje pa začne javkati in tožiti: »Oj Pikin Jožek, Pikin Jožek, kako si bil ti nekdaj lep!« Pa se mu solze udero po onih še zmeraj rdečih licih, kakor bob debele. Nato se naglo obrne in usta nabere na smeh, tako nekako čudno, kakor je znal samo on. Pri njem se ni nikoli prav vedelo, kaj je resnica, kaj šala. Jok in smeh je imel v enem mehu. »Pol smehá, pol joká.« To je bila nekaka posebnost njegova.

Jaz sem ga imel posebno rad, on pa mene. Kadar sem le mogel, sem bil v njegovi družbi. Na moje zdravje ga je izpil marsikateri kozarček. Saj ga je pa tudi zaslužil. Nekoč me je pa vendar imel pošteno za norca. Ko tako sediva kakor po navadi pri vinu, kar nasloni glavo na mizo pa začne zdihovati in tožiti, da bi se bila skala omečila: »O joj, o joj, kako mi je hudo! Smrtne slabosti me obhajajo. Moja zadnja ura! Smrt, smrt!« Nato me pogleda tako milo, da sem si moral misliti: Ne, to

ne more biti šala. Ali vendar mu tudi nisem mogel prav verjeti, ker sem vedel, kako se zna pačiti in ljudi za nos voditi. Hitro grem in mu prinesem polič najboljšega ter mu ga nalijem poln kozarec, rekoč: »Nate pa pijte še enkrat, preden se ločite odtod!« Mož pogleda vince pa skoči kvišku ter me začne objemati, da so mi kosti pokale: »Oj taki ljudje, taki ljudje, še mirno umreti ne puste ubogega siromaka! Dokler so še take zlate duše na svetu, ga človek ne more zapustiti.« Pa zopet tiste debele solze! Ljudje so pa gledali in strmeli, ker niso tako dobro kakor jaz poznali Pikinega Jožka.

Juntez.

Z nekim posebnim veseljem se spominjam tistih lepih dni, ki sem jih v svoji mladosti preživel s svojim prijateljem Francem Levstikom. To ime je sicer znano in čislano po vsej domovini slovenski. Ali kdor je poznal moža samega, kdor je imel kakor jaz priliko, da je toliko časa preživel v njegovi druščini, si to šteje v posebno srečo. Zdrav in krepak, bistra glava, blago srce, da, zlata duša, je bil samega sebe vesel in vesel lepega božjega stvarjenja in drugi so bili njega veseli. Kako je znal Levstik pisati, to je znano vsakemu pri nas, kdor le zna čitati, ali slišati ga govoriti, to je bil človeku poseben užitek. Kako je mož govoril! Zdaj veselo, šegavo in šaljivo, da ga je vse gledalo in poslušalo, kakor poje sam o sebi:

Kadar želim besede,
vsi naglo obmolče
ter iz vesele srede
neradi me dade.

Potem pa, kadar mu je prišel pravi čas, je govoril zopet pametno, modro in učeno kakor najlepša knjiga učenosti in modrosti. Retenski, tako so ga sploh imenovali, ker je bil rojen v Retjah, je bil znan in visoko spoštovan po vsem laškem okraju kakor neka posebna prikazen, s katero se ne more nič primerjati. Tudi moja mati ga je posebno čislala in meni stavila v zgled, ki naj ga posnemam. To sem si tudi po svoji moči prizadeval storiti v svojem poznejšem življenju.

Neko poletje o počitnicah smo se prav posebno dobro imeli v Levstikovi družbi. To tem bolj, ker smo vedeli, da se zdaj zadnjič z njim vkup veselimo zlate mladosti. Bližal se je čas, ko je moral zapustiti svoje ljube Lašče in nas ter odriniti tja doli na Dolenjsko, kjer je bil dobil službo za domačega učitelja pri grofu Pacetu. Pred ločitvijo smo želeli še en večer posebno lepo preživeti v njegovi druščini, seveda pri Drakslerici. Hoteli smo napraviti kaj posebnega, da bi ta večer še dolgo časa ostal Laščanom v spominu. Ko se tako posvetujemo in ugibljemo, pa sproži ne vem kdo med nami misel, naj igramo kako majhno veselo igro ali komedijo kakor v gledališču. Kaj takega niso še videle Lašče, odkar stoje na tem mestu. Dobra misel! Igro seveda naj spiše Levstik. Hitro je bila gotova. Ime ji je bilo »Juntez«.

Čudno ime, kajne? Tudi meni se je čudno zdelo, ko sem ga prvič slišal, in menda Laščanom tudi, ali čez malo časa je bilo znano po vsem okraju. Levstik je dejal, da je res našel v nekem kotu Kranjske dežele starega kmeta, ki je imel ta priimek; in jaz ne vem, zakaj bi se mu ne verjelo. Tudi v naši igri je bil Juntez, star kmet, glavna oseba. Igral ga je Levstik sam, pa kako! Najprej se je napravil in našemil tako, da bi ga lastna mati ne bila poznala. Primerne obleke je iskal, kakor je sam pravil, po vsem okraju. Posebno pa klobuk, širokokrajnik, ki ga je iztaknil Bog ve kje, je bil vreden, da bi ga prišel človek nalašč gledat. Pa kako se je vedel, govoril in nazadnje še pel, ko ga je imel že v glavi! Mi drugi, ki smo z njim igrali, smo ga 'kar gledali; pa malo prilike smo imeli govoriti kaj vmes. Za Juntezovo hčer Marjeto je bila izprva namenjena moja sestra Marjeta, učiteljeva žena. Ali namesto nje jo je igrala na svojo željo neka gospodična iz Kočevja, ki je bila tisti čas v Laščah pri neki znanki. Za njenega ženina ali snubača, Žefrančka, mladega kmeta, je bil neki študent iz naše družbe. Razen teh sta bili še dve osebi: komisar, zdaj bi menda rekli okrajni sodnik, tega je igral neki uradnik, in pa Zorko, študent z Dunaja, ta sem bi jaz.

Prvi del igre je ta: Komisar in Zorko sedita zvečer pri Drakslerici v veliki sobi za mizo pri vinu. Ko se tako pogovarjata o študentovskem življenju na Dunaju, se odpro počasi vrata in prikaže se Juntez s tisto veliko veho na glavi pa

z debelo gorjačo v roki, za njim Marjeta in Žefranček. Tedaj si pa komisar in Zorko, ki sta dobre volje, pomigneta, češ, da se hočeta malo ponorčevati z znanim starim poštenjakom in z njegovim ne kaj prebrisanim prihodnjim zetom. Hčere njegove se ni bilo bati, da bi jim izpridila in izkazila zabavo. Poznala sta jo, da je živa in šegava deklica, ki se zna sukati in odrezavati, ako treba, tudi v gosposki družbi. Taka so navadno dekleta v našem kraju, kakor sva iz mnoge izkušnje dobro vedela Levstik in jaz. Naslednji kos igre bom zapisal po Levstikovem rokopisu, ki ga kot drag spomin hranim med svojimi pismi.

Juntez: Bog daj dober večer!

Komisar in Zorko: Bog ga daj!

Komisar: Kar semle k nama sedite, oče! Prostora za vse dovolj.

Juntez: Pa bodi! Sedimo sem! *(Marjeti):* Kaj se bojiš, saj gospoda naju ne bosta pojedla. Bog ti meni grehe odpusti! Saj si menda že videla ljudi. Kaj boš! Žefranček, ti se pa sem spravi!

Zorko: Oče, saj ne vem, kako se vam pravi. Pijte! *(Ponudi mu kozarec.)*

Juntez: Juntez sem, kaj me ne poznate? Bog pomagaj! Jaz pa poznam vašega očeta.

Zorko: Juntez, Juntez!

Juntez: I nu, kako pak?

Zorko: Kje ste pa bili?

Juntez: V Ljubljani. Ta se je učila kuhe in tistega, kaj vem kaj vsega. Naj bo, sem dejal. Če se bo kdo ženil, da bo znala kaj čez ponev vreči.

Saj je ni v vsakem kotu zdaj, da bi jo dobil, kakor hočejo taki, ki vedo, kaj je dobro. Ta kmalu zvari kaj, ali kaj bo! Seveda za kmeta je dobro, kakor je, da je le. Pa sem dejal, da bi hodila peš, pa ni hotela; da se morava peljati. Pa naj bo, sem dejal. Pa je ravno Žefranček, ki ima pod Planino malin, laneno seme peljal v mesto; pa sva se usedla. Saj ne bo zastonj, veš, če ti prav nič nisem plačal; saj ti bom dal dekleta. Zakaj pa ne prinesete vina? Ta je mlinar, ni vajen žeje.

Žefranček: Ko bi se vino cedilo po kolesih, to bi bilo še!

Juntez: Ni se treba lementati, ne. Nič ti ni, nič. Veš, ti žanješ vsak dan, mi pa samo enkrat v letu. Marjeta, pij!

Marjeta: Le vi pijte, oče! Jaz nisem žejna.

Juntez: Glej jo, glej, kako se drži! Če si bila v Ljubljani, saj vemo, da te niso imeli ob sami božji besedi. Pri Žefrančku ti ne bo nič, veš! On je dober pa mati tudi tako.

Marjeta: Oče, vsaj tiho bodite! Zdaj se ne menite takih reči! Jaz ne pojdem nikamor. Če me niste mislili doma imeti, pa bi me ne bili jemali domov. Možila se pa ne bom!

Juntez: Kdo te bo vprašal? Lejte si, lejte si! Veš! Jaz sem Juntez! Veš, kaj se pravi Juntez? Sa ga še nisem pil Bog vedi od kedaj kakor nocoj, pa ga spet ne bom do tvoje poroke, ali toliko ti pravim: Tebi se bo še slabo godilo na svetu, ker ne spoštuješ očeta in matere. Kdaj sem si jaz upal reči, da ne bom, kar so mi veleli? A?

Komisar: Ona tega ne ve, ker je ni bilo še na svetu. Če noče Žefrančka, pa je ne silite! Saj se ji ne bo manjkalo mož, ker je lepa.

Juntez: Veste kaj? Vi ste komisar, zato pa tudi ni, da bi človek ne vedel, kaj bo dejal pred vami. Pa vendar, čeprav ne vem, kaj se pravi to in ono, toliko sem pa že moder, da nočem, da bi kaj onegavili. Že veste! Če si kaj domišljujete z mojo hčerjo, vedite, da iz te moke ne bo kruha. Žefranček jo bo imel, pa drug nobeden. Le pijva ga, Janez!

Žefranček: Pri nas, saj pravim, pri nas ji ne bo kdo ve kaj hudega. Malin je, zemlje dosti, travnikov dosti. V dobri letini se pridela ena reč in druga; pa se zredi žival, pa se proda to in ono, da je za usnje, obleko, za sol in, lejte, česar je treba.

Juntez: Saj vem. Pa zato si ti meni kaj všeč, ker ne kadiš. Lej, jaz sem se ga navadil. Vsako leto sem za pet goldinarjev na slabšem. To je zlodej! Pa mi moja stara zmeraj očita, da ga kadim, da ga palim, da ga, kaj vem, kaj vse. Vidiš, pa me tako mori, ker bi ga rad pustil, pa ga ne morem.

Zorko: Oče, vi ste moder mož.

Juntez: Kajpak da sem. Vsakega se ne ustrašim za besedo, ne, pa vendar —

Zorko: Le čakajte, oče! Mene poslušajte! Vi ste moder mož, vaša hči je lepa hči. Žefranček je dober mlinar, ali vaša hči je lepa hči in ni za mlin.

Juntez: Zakaj ne? Kdo bo —

Komisar: Jaz tudi pravim, da ne.

Juntez: O tisto že vem, pa vam nič ne verjamem.

Zorko: Ali se ne bojite gospoda komisarja, če se bo treba kaj tožariti?

Juntez: Kajpak da se ga bojim. Ali vendar, tisto so vse druge reči kakor pri sodbi. Menda vi mislite, kajne?

Zorko: To naj bo, kakor je. Marjetka, le tiho bodi, saj bomo že omečili očeta! Če mene vzameš, pa bomo vse obravnali.

Komisar: Ta je in bo moja, če se stari Juntez na glavo postavi.

Juntez: Kaj? Jaz imam kravo doma, pa jo vzemite! Lahko jo vzamete, ali menda bo še kaj pravice kje. Saj vemo, kako se miši love, če se nam prav oči zavežejo. Naj bo vaša, če jo dobite brez mene. Vzemite jo, če vam jo kdo da, veste, pa brez zamere! Žefranček, ti lahko takole klobuk pomakneš na čelo, ta gospod ga mora pa tako. Ti si prišel k meni, ta gospod pa je oprezoval za mojim hrbtom. Ti kar tiho bodi! — Gospa, koliko bo tukaj naša reč?

Komisar: Kam pa bežite? Počakajte, počakajte, oče!

Zorko: Marjeta, pusti Žefrančka! On ni zate. Pusti komisarja, ti nisi zanj. Mene vzemi! Midva bi bila prav tako vkupaj kakor pomlad pa cvet.

Juntez: Kakor gruden pa grdo vreme. Kaj se bo tak, ki nima toliko svojega kakor polž, ki ima vsaj hišo. Bog ne daj! Kaj bi počela, ko bi Bog dal kaj majhnega? Kam bi šla? I seveda, cesarski kruh je dober kruh, ali kedaj bo še kaj? Le pojdimo, le pojdimo, Žefranček! Kaj se bo kmet s takimi! Seveda, tistega ne vem, kakšno vreme bo čez tri leta; jaz nisem pratikar, ali za pravdo pa se nikogar ne ustrašim v pravični reči. Premožen sem pa tudi tako, da bom že doto dal hčeri, kakor se spodobi. Juntez ni še na zadnji zarezi. Lahko noč!

Komisar: Veste kaj, Juntez! Naj dobi vašo Marjetko Žefranček ali kdor hoče, to bodi, kakor je, ali na njeno zdravje ga bova pa vendar pila!

Juntez: Kmet ni, da bi vedel, kako se pije z gospodo, ali jaz pa vendar nisem tako debel, da bi ne vedel, kako se prime kozarec. Juntez ne hodi slepih kapelj pobirat.

Zorko: Pili ga pa boste vendar z gospodom komisarjem, ker vam ga ponuja.

Juntez: Ne bom ga. Sem že toliko zasuknjen, da ga ne bom!

Marjeta: Zakaj pa ne? Malo bi ga vendar pili, saj ni strupeno.

Žefranček: E, le pijte, le pijte!

Juntez: Vi ste vsi vkup neumni. Preden bo jutri, boste vedeli, zakaj. Ali Juntez tudi ni izmed tistih, ki ga ne smejo povohati. Pa naj bo! Bog daj dobro nam in vam! Bog daj srečen večer!

Komisar: Iz vsega srca: Bog ga daj!

Zorko: Iz vsega srca: Bog mu ga daj, kdor ga je vreden!

Juntez: Ta pa ni bila napak. Če ne bomo vredni, pa nam Bog tudi ne bo dal. Seveda, prositi ga je treba.

Komisar: Gospod Zorko, vam je pošla vaša dobra volja, kakor čutim. Dekle vam ugaja, pa meni tudi. Bodiva pametna! *(Vstane.)* Kdor je hujši, ta je hujši, pravijo, pa pamet je boljša. Kogar izvoli Marjetka, tega naj ima!

Zorko: Marjetek, Marjetka, Marjetišče!

Marjeta: Lepo vas prosim, tu jih je preveč, da bi se to spodobilo.

Juntez: Aha, aha, tega je že v koprive posadila. Žefranček, zdaj pa ti poskusi!

Žefranček: Kako pa je treba?

Juntez: I lejte, jaz te ne bom učil. Zadosti slab, če tega ne veš.

Žefranček: Jaz ne vem drugače, kakor sem slišal gospoda. Pa naj bo no: Marjetek, Marjetka, Marjetišče!

Juntez: Vidiš, vidiš, kako jo žari. Le še, le še!

Žefranček: Marjetek, Marjetka, Marjetišče!

Marjeta: Vsaj vi bi pamet imeli, ker ste že star. Ti pa si zapomni: zdaj si podplate zašij pa pojdi, mene ti ne boš dobil!

Juntez: Kaj? Ne bo dobil! Kdo to pravi? Veš, Janez, ne verjemi vsega babnicam. Jaz jih bolje poznam kakor ti.

Komisar: Veste kaj, oče, še enkrat pijva!

Juntez: Naj bo! Saj človek ne daje vsak dan hčere možu. Bog daj srečen večer!

Komisar: Zdaj bom pa še jaz poizkusil, če ne boste hudi.

Juntez: Vidite, vidite! Ali nisem dejal, da bolje drži ga ko lovi ga? Ne vem, kako je to, glava mi omahuje. Marjeta, veš, spomni se, kaj sem ti pravil!

Komisar: Marjetka, povedi, koga bi vzela najrajša?

Juntez: Žefrančka!

Marjeta: Saj vas ni vprašanje! Kaj odgovarjate?

Juntez: Kdo? Jaz ti le pravim, kako reci!

Marjeta: Ali moram, pravijo, reči tako, kakor hočem sama.

Komisar: Tako, tako!

Juntez: Tako odgovori, da bo prav! Žefrančka, reci!

Marjeta: Ne, siliti se ne dam.

Juntez *(vzdigne palico)*: Lej, ko te bom! Ti negoda negodna ti! Abota neumna, vrtoglava! Le tiho bodi! Pojdi, kamor hočeš! Za plotom pogini, če nočeš poslušati očeta! Dote ne boš imela cepera, če ne vzameš Žefrančka.

Komisar: Meni ni za doto. Maram zanjo! Marjetka, le moja bodi!

Juntez: Žefranček! Le nič ne maraj! Kakor pravim, tako bo. Ne vem, kaj mi nos tako navpik sili! Metka, saj si moje dete! Le očeta poslušaj, pa

ne bo napak! Marjetišče, veš, s tabo me Bog tepe! Ljubo dete! *(Joka.)* Lej, jaz sem star, ti si mlada; jaz bom umrl, ti boš živela. Zase mi ni treba skrbeti. Meni je Bog dal: štiri vrte imam, nakosim deset voz sena, štiri dobre pa otave. Ali to ne bo tvoje; to bo imel tvoj brat, ki je tudi moj otrok. Zato bi te pa rad preskrbel. Pri Žefrančku se ti bo dobro godilo. Ne vem, kako je to, da sem nekako tako gostobeseden, kakor bi bil pijan, pa nisem. Bog daj vsem ljudem, česar želijo, Žefrančku pa Marjeto!

Žefranček: Bog daj!

Komisar in Zorko: Bog ne daj!

Juntez *(poje)*:

Za kmeta so grablje, gospodu pero,
za kmeta je zelje, gospodu meso.

Ta ni prav vedel. Kmet se ti ne bo prepiral z mesom, če ga vidi na mizi. Moram drugo. Marjeta, dregni malo, dregni vmes!

Metličje je z breze
in grozdje je s trte;
pa vince nam leze
v možgane odprte.

Anti še, pa anti bo, to sta dva slaba moža; to je rekel že rajni Boltek. *(Glavo nasloni na mizo in zadremlje.)*

Tu je bil konec naše igre.

Že malo prej se je čul neki nemir med poslušalci, ki jih je bila soba polna, pa glasovi: tiho,

tiho! Pri tej priči pa se siloma prerije skoz množico mož, prilomasti pred nas ter se zagrozi nad nami: »To je pa že vendar prehudo! Jaz tega ne bom trpel! Vi — ne vem, kako bi vam dejal. Upijanili ste tega ubogega starčka pa mu hočete hčer vzeti. Jaz pa tega ne bom trpel, če so že drugi taki!«

Nato se obrne proti gospodinji, ki je bila tudi med poslušalci, ter ji reče srdito: »Gospa, kaj takega pri vas! Do zdaj sem mislil, da je vaša hiša poštena hiša. Kadar sem prišel v ta kraj, vselej sem se ustavil pri vas, zdaj pa nikdar več. Taka sramota!«

Zastonj so ga mirili in pogovarjali od vseh strani, da je to samo igra, komedija. Vse ni nič pomagalo. Te igre seveda je bilo zdaj konec. Mož je bil neki pošten Gorenjec, ki je prišel v Ribnico na semenj, pa se je kakor po navadi ustavil pri Drakslerici. V sobo je vstopil nekoliko prej, preden je bil Juntez zaspal, in kar je slišal in videl, je imel vse za resnico. Da bi ga popolnoma pomiril, je stopil Levstik, ki je imel veliko veselje s poštenjakom, v svoji navadni obleki in podobi predenj ter mu rekel: »Vidite, oče, jaz sem tisti Juntez.« Zdaj je bil pa ogenj v strehi! »Kaj?« se je togotil. »Zdaj bi me radi pa še za norca imeli, neumnega kmeta! Kmet sem, ali tako neumen pa ne, da bi ne vedel, kaj vidim s svojimi očmi. Vi Juntez! Ko bi dejali Juntezov sin, tisto bi vam verjel, ali Juntez, to pojte pravit komu drugemu pa ne meni!«

Vse je bilo bob v steno. Če še živi dandanašnji, kar pa ni prav verjetno, menda je še prepričan, da je bilo vse res, kar je videl tisti večer pri Drakslerici. Ali se je pozneje še kedaj ustavil pri njej, nisem več slišal potem, menim pa, da res ne, kakor se je grozil.

Ko je bilo vse pri kraju, nam je napravila gospodinja, ki drugače ni bila znana za posebno radodarno, Levstiku za odhodnjo in slovo lepo, gosposko večerjo, kjer smo se kaj dobro imeli, Pikin Jožek nam je pa piskal in pel. Tako veselega in norčavega ga nisem videl nikoli prej ne pozneje.

Glas o našem Juntezu se je hitro razširil po vsem okraju; povsod se je govorilo o njem. Vse je želelo, naj bi ponavljali igro ali Junteza poklicali, kakor se je dejalo. Posebno pa nam je prigovarjal in nas prosil višji uradnik Jenko, kaj prijeten mož, ki ga imam v prijaznem spominu. Tisti večer namreč, ko se je igralo, ga ni bilo v Laščah. Odpotoval je v Ljubljano, če se ne motim. Vse ni nič pomagalo. Levstika je klicala dolžnost. Moral je brez odloga odriniti na Dolenjsko v svojo službo. Ali ljudje še niso dali miru s svojim Juntezom. Vsak ga je hotel videti, če ne že pravega, pa vsaj ponarejenega. Še dolgo časa potem so mene, kjer sem bil v veseli druščini, silili, naj pokličem Junteza, čeprav tudi sam. Kaj sem hotel? Poizkusil sem, čeprav je bil moj Juntez Levstikovemu podoben kakor češarek grozdu. Ali ljudje so bili zadovoljni, ko so ga videli.

Naše petje.

Petja dar je poseben božji dar. Vesel ga bodi, kdor ga ima. Lepa pesem, lepo peta, žalostna ali vesela, sega človeku globoko v srce, pesem, s katero zazibava mati dete v spanje, in pesem, ki navdušuje in osrčuje vojake, gredoče v krvav boj.

Kakor posamezni ljudje tako tudi različni narodi niso enako mero prejeli tega božjega darú. Slovenci, to smemo reči, radi in lepo pojo kakor malokateri narod. Lepo in vse hvale vredno je, da se je pri nas v zadnjih letih ustanovilo toliko pevskih društev, tudi po kmetih. Tu se goji posebno umetno petje; lepo res in vse hvale vredno. Ali poleg krasne rože ne prezirajmo skromne vijolice, ki je nekaterim še ljubša od rože. Nič lepšega nego naše narodne pesmi in naše narodno petje. Pa ti ženski glaski! Milo se mi stori v tujem kraju vselej, kadar se spomnim, kako lepo pojo pri nas dekleta in žene skoro pri vsakem delu, zlasti pa na polju. Menda še zdaj, kakor so nekdaj za moje mladosti. Kaj takega ni čuti tukaj med nemškimi kmeti.

Slovenec pa ne poje samo doma. Veselje do petja ga spremlja tudi v daljno deželo. Med tujimi ljudmi mu je slovensko petje nekaka vez, ki ga veže z drago daljno domovino.

V začetku druge polovice minulega stoletja, ko sem jaz študiral na Dunaju, je to veliko mesto imelo eno samo pevsko društvo, in še to se je oglasilo le redkokedaj. Slovenci smo imeli, edini

med dijaki, svoj pevski zbor, s katerim smo se lahko ponašali.

Na Vidnu, tedaj predmestje, zdaj IV. okraj dunajski, nasproti Pavlanski cerkvi je bila ali je pa menda še gostilnica, kamor smo zahajali zvečer. V gostilnico mora hoditi slovenski dijak, ker nima svoje rodbine na Dunaju; to ni nikakršna zapravljivost. Po večerji, ki ni bila kaj imenitna, se je začelo pa petje. To petje nam je bilo nekaka božja služba. Peli smo, da so nas angelci poslušali. Ne, to je malo preveč. Angelci nas niso poslušali, poslušali pa so nas Dunajčanje, ki kaj takega niso bili vajeni. Naša gostilnica je bila kmalu pretesna za toliko hvaležnih poslušalcev. Gostilničar je moral razširiti prostore. Nekaj let potem sem se sešel z njim v Badnu poleg Dunaja. Razveselil se je mož, ko me je zagledal, ter mi je rekel, da je že v pokoju in da je hvaležen Slovencem, ki so ga obogatili ne tolikanj s pitjem kakor s petjem.

Med nami je bil takrat neki Jožef Šavs ali Joža, kakor smo mu sploh rekli. Bil je stare korenine Gorenjec pa poštena duša. Dober pevec je bil pa vedno dobre volje. Vse ga je rado imelo, vse ga je bilo veselo. Ali ne dolgo. Kakor je bil krepak korenjak, lotila se ga je tista nesrečna sušica, ki je pred njim in za njim že v zgodnji grob spravila več, le preveč slovenskih mladeničev na Dunaju. Naš Joža ni dolgo trpel; saj pravijo, da ravno krepke ljudi najprej zlomi ta potuhnjena bolezen. V bolnici, daleč od svoje matere, edine duše, ki jo je imel na svetu, je končal svoje mlado

življenje. Ganljivo je bilo, kako se je vedel pred smrtjo. Ko se mu je bližala zadnja ura, začelo se mu je mešati v glavi. In to je bilo dobro; čutil ni nič bolečin. Toda najboljše bo, če kar sem postavim nekaj vrstic iz svoje pesmi »Bolnik«. Tisti bolnik je bil naš Jože Šavs. Ko mu prijatelj podaja zdravilo, ki mu ga je zapisal zdravnik, pravi:

Zdravnik in pa vi ste čudni ljudje.
ležati vam moram po sili.
Le prsi so mi še malo slabé,
krepki so udje in čili.

In nato ga obide močno hrepenenje po domovini, po materi:

Pripravi mi, česar treba, na pot
in ne pozabi odeje,
da v hladni jesenski noči život
na daljni poti mi greje.

Nato se vidi na potu v belo Ljubljano, in ko v duhu zagleda mater, jo pozdravi:

O zlata mati, sprimi vas Bog,
na prsi stisnite sina!
Oh tu je lepo, tu konec nadlog,
minila je vsa bolečina.

Te so bile njegove zadnje besede. Spremili smo ga — bil je lep, jasen večer — na zadnjem potu vsi Slovenci, kar nas je bilo na Dunaju. In na grobu so mu pevci zapeli tisto lepo, otožno hrvaško pesem: »Oj talasi«, ki smo jo pa takrat peli kakor svoje domače. Posebno pa jo je rad

imel naš pokojni Jože. Kako primerne so se nam zdele besede, s katerimi se končava pesem:

Oj, oj, oj! Put je danas dalek moj.

Malo tako lepega pogreba!

Kaj pa po pogrebu? Šli smo — nobeden ni izpregovoril besede — v svojo navadno gostilnico. Tu pa smo se v pogovoru spominjali svojega pokojnega prijatelja. Vsak je vedel kaj lepega povedati o njem. In potem se je začelo peti njemu v spomin. Pele so se posebno tiste pesmi, katere je on najrajši imel. Meni vsaj se je zdelo, da nisem še slišal takega petja. Zdelo se mi je, da pokojnikov duh plava nad nami in nas veselo posluša.

Zbogom, ljubi Jože!

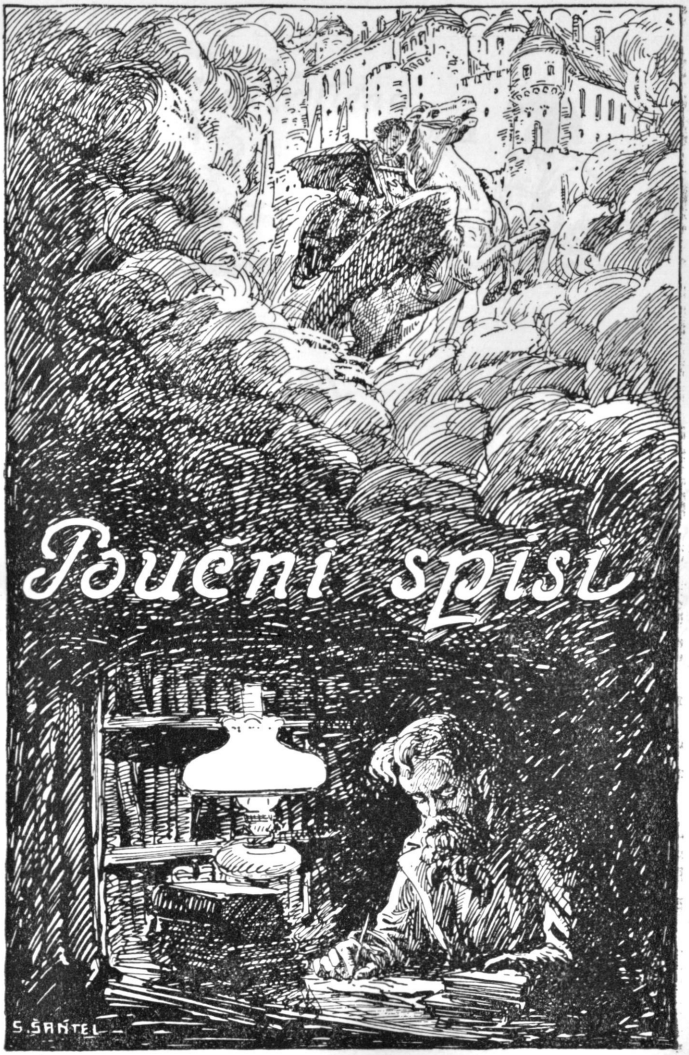
Poučni spisi
S. ŠAŇTEL

KRITIČNA PISMA.

(Odlomki.)

Ali smeš pisma moja pošiljati v natisk v »Glasniku«? Kaj ti je neki vdihnilo to čudno misel? Zdi se mi pač, da krivo sodiš moja obljubljena pisma in pa slovenske bralce. Pa če ti to dela veselje — ti je šlo! Če bo kaj napačnega iz tega — ti glej! Le bojim se, da me bo ta misel malo motila pri pisanju. Zdaj ne bom več smel, kakor pravijo, pisati v rokavih, treba bo bolje pomisliti, kako se postavi ta in ona beseda, da ne bo tu ali tam kake zdražbe in zamere.

Najprej bom moral svojo reč kakor v pridigi lepo razdeliti in govoriti »po vrsti, kakor so hiše v Trsti«. Vprašali bomo torej, ker govorimo o petju: 1. Kdo naj poje? 2. Kaj naj poje? 3. Kako naj poje?

1. Kdo naj poje? — Čudno vprašanje! Poje naj, komur je petje dano, kakor veli nemški pesnik. Ali pa še krajše, poje naj pevec, poet ali

pesnik (kakor imenujemo zdaj po hrvaško take može). To pa je ravno tako, kakor bi kdo na vprašanje: Kaj je pobožnost? odgovoril: Pobožnost je, če je človek pobožen.

Kaj je pesnik, kdo je in kakšen je?

Pesniki so pri vseh narodih, preteklih in sedanjih časov. Iz tega bi se dalo sklepati, da so pesniki nekako potrebne stvari.

V starih časih, ko jih je bilo manj in so bili še boljši, tedaj so jih močno čislali. Pri Izraelcih so bili pesniki tudi proroki in sploh sveti možje. Ljudstvo jih je častilo, tudi kamenalo, kadar mu niso govorili in prorokovali pogodu.

Pri Grkih, ki niso imeli drugega opravka, — kadar se niso ruvali s Perzijani ali pa tudi za kratek čas malo med seboj — nego da saso kopali, po mestu pohajkovaje ogledovali lepe podobe, zijali in modrijane, govornike, pesnike in enake postopače poslušali in pri pojedinah zvečer ogledovali lepe plesalke, pri tem izlahka živečem ljudstvu so imeli pesniki najlepše dni. Bili so imenitni možje. Hvaležno ljudstvo jih je častilo celo s tem, da jih je volilo za vojskovodje in poslance, s kakim uspehom, o tem seveda molči zgodovina.

Rimljan, ki si je moral z mečem v pesti pridobiti ves svet, ni imel ne časa ne volje, da bi se bil veliko pečal s pesniki. Poslušal jih je le tupatam v zabavo in prebavo. Tudi dandanašnji, ko je pesnikov kakor listja in trave, imajo pri raznih narodih različno usodo. Pri Francozih se v svojih kočijah vozarijo po mestu, pri Nemcih pa

umirajo od gladu. Pri nas Slovencih jih časte po čitalnicah in pivnicah, pojejo in pijejo njim na čast, sami pa velikokrat stradajo kruha.

V starih časih so imeli pesniki, vsaj kakor si jih mislim jaz, posebno praznično obleko. Hodili so zamaknjeni po ulicah v beli halji, dolgi do petá, z zlatom zarobljeni, z lavorjevim vencem krog glave in z zlato liro pod pazduho. Dandanašnji pesniki hodijo kakor mi navadni ljudje — profanum vulgus — in o prvem pogledu ne boš ločil Apolonovega od Merkurjevega sina.

Le zlata lira je še ostala našim nade polnim pesnikom. V svojih pesmih nam toliko in tolikrat pripovedujejo, kako jim je »krasna deva«, slovenska modrica, boginja petja, vila, muza in kakor sicer še imenujejo to nebeško dekle — izročila »zlato liro«, ki jo vzemo kakor na dolgu brez kake zahvale. Le eden je bil, kakor nam pravi, tako skromen, da ni hotel zlate, ki se mu je ponujala kakor drugim, nego je hotel pošteno javorovo za domačo rabo s tremi strunami, ki mu bodo pele vsaka svojo pesem.

Zdaj bo pa že čas, da krenem na pravo, resno pot, da mi ne postaneš nejevoljen.

Kdo je torej pesnik?

Ne vem, kateri krivoverci so trdili nekdaj ali pa še trdijo, da je vsak človek sam duhovnik, ki sme pridigovati, učiti in božjo službo opravljati in tudi prorokovati, kedar ga obide božji duh. Tako mislijo zdaj tudi pri nas, da je pesnik vsak, kdor le utegne. V tej misli je pa tudi nekoliko resnice.

Vsak človek, zlasti pa, kadar je zaljubljen, dela pesmi na tihem, po svoje. Šteje zvezde ponoči, gradove zida v oblake, izprehaja se ob potoku, trga rožice ter jih spleta v vence in kar je več takih poetičnih opravkov. Samo, da vse to, kdor je pameten, dela skrivaj in ne pravi nikomur, kaj počenja. Pesniki pa delajo pesmi iz teh opravil. To je razloček. Ali da resno govorim: skoraj vsak človek čuti poezijo. Pri posebnih prazničnih priložnostih dela pesmi v glavi ali v srcu, dasi te pesmi niso umetno ubrane in razdeljene v kitice in verze — nimajo ne rim ne metra, še celo besed ne.

Pesnik ni kaka posebna, tuja prikazen, ravno tiste čute ima kakor mi drugi. Le da je prejel od stvarnika neko stvarilno moč, da ti čuti dobe v njem življenje in obraz — dorasle in žive tako rekoč stopijo te podobe iz njegovega osrčja na dan in razveseljujejo nas druge, ki smo »fruges consumere nati«.

Čebela pobira prah in srče sok iz cveta kakor metulj in drugi enaki mrčesi; ali v njej se izpremeni ta hrana v čist, sladek, dišeč med, ki razveseljuje naša grla.

Prva in poglavitna lastnost pesnikova je torej, da čuti in sicer živeje čuti nego drugi ljudje.

V stekleno cev, ki nam mora kazati ali meriti gorkoto, devajo živo srebro — zakaj ravno to, vemo vsi. Vsaka reč ima sicer ravno tisto lastnost, da se krči v mrazu in razteza v toploti, ali živo srebro ima te splošne lastnosti veliko več, bolj

občutljivo je, kakor pravijo naravoznanci. Tak naj bo tudi pesnik.

Občutljiv mora biti za vse, karkoli zadeva človeštvo, za njegovo bedo in veselje njegovo, za njegove želje in njegovo hrepenenje. Jokati mora z jokajočimi in veseliti se z veselimi. Noben človeški čut ne sme biti tuj njegovemu srcu. Komur ne kipi srce, ko vidi pomlad, kako iz zemeljskih prsi vse kali in klije in raste, kako življenje, mladost in ljubezen prešinjajo vesoljno naravo; komur ne poka srce, ko sliši zapuščenega otroka, kako ihti in se joka na materinem grobu — ta naj pusti petje, in če mu je že radodarna muza podala »zlato liro«, vzame naj jo in nese k zlatarju ter jo proda za gotov denar; kajti naj se kakor slab igralec še tako kremži in kislo drži, ne spravi nas v jok!

Druga ravno tako imenitna lastnost pesnikova pa je ta, da mora in zna dati svojim čuvstvom pripravno podobo. Ta lastnost je kakor prva poseben dar nebeški. Kdor ga ni prejel pri svojem rojstvu, njemu je zastonj vse prizadevanje in hrepenenje — ostane večno nem. Kdor pa ga je prejel, bodi ga vesel in obračaj ga sebi in nam na veselje!

Da mu bo pa to popolnoma mogoče, ne sme držati rok križem in čakati, kaj pride; učiti se mora in vaditi. Nobene zmožnosti ne prejme človek pri rojstvu dovršene, vsako mora šele razvijati z velikim trudom.

Kralj David je ustanovil proroške šole za nadepolne mladeniče. Božjega navdušenja in razrazedenja seveda v njih učitelji niso mogli dajati učencem svojim, učili pa so jih in vadili in pripravljali za njih visoki poklic.

Da! Kdor hoče biti pravi pesnik, se mora učiti. Čudno, da je pri nas ta resnica tako malo spoznana.

Kdor hoče biti slikar, skladatelj ali drug umetnik, koliko se mora učiti, vaditi in truditi, da dospe le do srednje stopnje, kaj pa še, če hoče priti do najvišje! Le pesniku, ki je, rekel bi, najvišji umetnik, ne bi bilo treba nikakršnega uka, nikakršne vaje? In kaj mislimo, da se tisti možje, ki so skladali narodne pesmi, niso tudi učili — če ne v šolah, pa po zgledih?

Jezik je pesniku tvarina in orodje. Mora ga torej imeti v svoji oblasti, tako da mu nikdar ne odreče. Poznati mora njegove lastnosti in moči, najbolj skrite zaklade njegove. Saj ima človek včasih misli in čute, katerim nima najbolj izobraženi, najbogatejši jezik pripravnih imen in podob — kako bo pa še delal, če niti ne pozna izrekov, ki jih ima jezik.

Za čute pa, katerim jezik nima že pripravljenih oblik, bo moral iz starih, navadnih sestavljati in ustvarjati si nove, kakor si slikar mora sam mešati svoje barve. To pa sme in more le po zakonih, ki si jih je posnel iz jezika samega.

Treba je pesniku dalje izkušnje v življenju. Kdor ni ničesar doživel in izkusil, kdor ni zares

trpel in se veselil, kogar le živa domišljija stavi v ta ali oni stan človeškega življenja, ta nas ne bo ganil, naj še tako močno udarja po zlati svoji liri, kakor pravi tista lepa pesem:

David je na plunko bil,
da jo je razbil.

Poznati mora človeško življenje, človeško srce, če hoče, da najde v njegovih pesmih vsak bralec svoje misli in želje svoje, svoj strah in svoj up, težave svoje in svoje veselje.

Nad vse to pa je treba pesniku še — zdrave pameti. Pamet je kolikor toliko potrebna vsakemu človeku, ki se ubija po tej solzni dolini. Treba je je nekoliko celo tistemu, ki tolče kamen ob cesti, pa bi je ne bilo treba pesniku? Naši pesniki pa mislijo kakor tisti slavni minister, ki je dejal: »Glej, sin moj, kako malo pameti je treba, da se vlada svet!« Če je že tako malo pameti treba, da se vlada — veliki svet, je pač nič treba ne bo, da se naredi drobna pesmica. Zdi se mi, da so pesniki naši morda malo preveč za res vzeli tisti Horacijev »furor poeticus« in »amabilis insania«. Ne pomislijo, da je bil ravno Horacij posebno pameten človek, morebiti bolj nego vsi tisti, ki so se izprehajali z njim po »Sveti cesti«, in da je ravno v njegovih pesmih morebiti več zdrave pameti, nego bi je bilo ravno potreba. Da ima res ta in oni o pameti take misli, to ti, kadar pridem do tega, dokažem iz njih lastnih pesmi. Zato bi kakor Mefisto tistemu užaljenemu učencu svetoval: Najprej »collegium logicum«!

Te se mi zde v kratkem poglavitne lastnosti pesnikove. Da me pa krivo ne umeš, moram ti še enkrat opomniti, da govorim tu zmerom le o liričnih poetih. Na misel mi tu ne prihaja, da bi govoril o takih velikanskih prikaznih, kakršne so n. pr. Aeschylus, Dante, Calderon, Shakespeare in Goethe. Ti so pesniki v najvišjem pomenu — pesniki in proroki, po katerih se nam najvišje resnice naravnost razodevajo v najlepši podobi. V njih se strinjajo filozofija in poezija, lepota in resnica v čudovito zvezo. Takih velikanov ne rodi zemlja v vsakem stoletju.

Kako pa človek sam ve, ali ima lastnosti, o katerih smo govorili? Poizkusi naj! — Začne naj delati pesmi, kadar čuti potrebo, in kar jih je naredil, naj jih da v pregled pametnemu in poštenemu sovražniku. Zaboga pa naj jih ne da tiskati prej! Saj slaba pesem je še nedolžna, dokler ni tiskana, pregreha postane le, ko pride iz temne tiskarne na beli dan!

In ta je prva in največja pregreha naših novih pesnikov. Omika gre na široko. Umetnost je postala demokratska — vsi smo enaki, vsi smo duhovni! Vsi smo poetje, kar nas je sklanjalo »ribo« in »raka« v šoli.

*

Čudno se ti zdi, kajne, da se ravno sedaj, v tako viharnem, tako pomenljivem času pečam z rečmi, katere, dasi lepe in koristne, vendar niso potrebne. Ko zunaj divja srdit boj, sedim miren

v tihem hramu in premišljam slovenske pesnike — najnedolžnejše in najkrotkejše stvari za ovcami. Ali ni to genljiva idila? In če kdo stopi predme z bojnimi poročili, kedo je padel, kedo je ujet, kedo leži v žitu in kedo je pokazal hrbet in na katero stran se zmaga nagiblje: zavrnem ga, nejevoljno godrnjaje: Noli turbare circulos meos!

Ali, dragi moj, ne misli, da ravnam tako, ker mi niso mari imenitne reči, ki se zdaj vrše. Kriva mi je tega druga neprijetna prikazen, telesna slabost! Imam namreč, hvala Bogu, krepka pljuča, dobra jetra in zdravo drugo telesno orodje, le želodec mi je od nekdaj že slaboten. Ko mi gre jed najbolj v slast, naj mi pravi kdo kaj ostudnega, in v tistem hipu sem odkosil. Zato nisem bil za medicino in zato nisem zdaj za politiko. Za politiko, posebno dandanašnji, je treba dobrega želodca, takšnega, kakršnega pravijo da ima tista velika ptica, ki jé za prigrižljaj kamenje, črepine in staro železje. Gorje pa še celo njemu, ki ima dobre oči in včasih priliko, da pogleda malo zadi za kulise in vidi igralce, kako se šemarijo in napravljajo pred igro in kako po igri zopet slačijo blesteče cunje! Potem pa človeku preide vse nedolžno veselje! Meni vsaj se je godilo tako.

Pa dovolj in preveč že takih političnih reči, po katerih rada glava boli. Vrniva se zopet k našim mladim poetom! —

Prišla sva do poglavitnega dela svojega pogovora. Govoriti nama je zdaj o vprašanju, kako naj se poje — ali o obliki poezije.

Sila kola lomi, pravi pregovor, pesmi pa sila ne dela. Če sila že nikjer ni dobra, je pa še celo slaba pri pesmarjenju. Tu ni, da bi človek sedel in vzel v roke, česar je treba za pisanje, ter dejal: Dolgo že nisem naredil nobene »pesmice«, zdaj pa moram vendar eno »skovati« za »Glasnik«, za domovino ali pa za lastno slavo — kakor je ravno pri volji. Kar tako naredi, res bo, če ni preneroden, močno podobno pesmi — pesem pa vendar ne bo. Močno, pravim, bo podobno pesmi, tako da bo mož sam mislil, da je naredil pesem, in izmed sto bralcev njegovih jih bo morda mislilo devetindevetdeset, da bero pesem, in vendar se bodo motili.

V vseh razmerah in prikaznih našega življenja je namreč staro nasprotje med resničnim, pravim in med ponarejenim, lažnivim blagom. Kar je dobrega, lepega, poštenega, dragega in zatorej redkega na svetu, vse se ponareja, tako rekoč za delavnik, za vsakdanjo rabo. Kmečki paglavci kade listje namesto tobaka, stare ženice po mestih pijo cikorijo namesto kave in mi vsi nosimo sleparsko pavolo med volno v suknjah in v srajcah med poštenim domačim platnom — tako da ga ni več poštenja na svetu. Ko vidiš zvečer v gledališču ali pa na plesu lepo žensko telo z gostimi, črnimi lasmi, z licem kakor kri in mleko, usta rdeča kakor binkoštna češnja — rad bi hvalil Stvarnika — a spomniš se še o pravem času, da je pri vsem tem imel Stvarnik le malo opraviti. Lepota njena je znesena od vseh strani kakor

sračje gnezdo, in ko bi se ločila laž od resnice, Bog ve, kaj bi ji ostalo! Tako je svet poln laži in sleparije. Ponareja se zlato in srebro, ponarejajo se dragi kameni, ponareja se domoljubje in ponarejajo se — pesmi! Čudno pri tem pa je to: Od daleč seveda je videti ponarejen prstan ravno tak kakor zlat z dragim demantom, od blizu pa se da le malokedo z njim slepiti, tako da bi plačal zanj več, nego je v resnici vreden. Pri pesmih pa je to čisto drugače. Ponarejeno pesem le malokedo loči od prave. In tako se zgodi tolikrat, da ta in oni kupi tisoč in tisoč verzov na lepem papirju v rdečem usnju in z zlato obrezo in misli, da ima veliko pesmi, a nima morebiti le ene. In ko bi vse pesmi, kar jih je do zdaj narejenih na svetu, znesli na en kup in ko bi ločili pleve od zrnja, kako bi se čudil svet, ko bi videl, da ima tako malo dobrih pesmi, ker je mislil, da jih ima toliko!

Odkod pa izvira to? Odtod, ker pesem mora biti rojena, ne pa narejena. Rojena, to je prava beseda. Kakor v tistem naravnem procesu, ki je vir vsega življenja, se ločita tudi v ustvarjeni pesmi dva glavna momenta: spočetje in pa porod. Ne enega ne drugega nima človek v svoji oblasti. Če pa se sili ustvariti pesem »invita Minerva«, pride na dan namesto čvrste, zdrave stvari ubogi Wagnerjev homunculus, ki ne more živeti in ne umreti.

Ko seme pade v rodovitno zemljo, klije nekoliko časa v njej, da požene kal, ki ob svojem času predere zemljo in se prikaže na dan.

Tako naj ima poet svoje rodovitne prsi odprte vsem prikaznim, ki ga obdajajo, pije naj in sreba tako rekoč žalost in radost, up in obup, strah in hrepenenje, ki je razlito po življenju. Česar se je navzel tako, to se mu, če je resničen, rodoviten poet, prime v prsih, jelo bo živeti, rasti in se gibati, pojilo in redilo se bo z njegovo srčno krvjo in ob svojem času se prikaže na dan v podobi, ki jo imenujemo lirično pesem, in ta bo kri od njegove krvi in meso od njegovega mesa. Ali da govorim naravnost, ne v podobah: Ko »pomlad razklada svoja čuda« in se napravlja poet, da zapusti temno zidovje, ne bo jemal s seboj, česar je treba za pisanje, češ, da bi delal zunaj, sredi cvetja, zelenja in ptičjega petja »mične pomladanske pesmice«. Ne tako! Pustil bo doma, karkoli ga teži, in hodil bo ven »z lahkim srcem in lahko nogó« — odprl bo oko in uho in vse svoje počutke in željno pil v srce nebeško lepoto. In kakor pridna čebelica se bo vračal s težkim blagom obložen. In doma zopet v ozkem, tihem hramu, včasih že pozno, morebiti celo ob času, ko bo zunaj žvižgal ostri, zimski sever ob hišnem voglu — takrat se bo začelo buditi in mu rojiti po prsih. Zunaj zima, v njem pomlad z vsem svojim zelenjem, cvetjem in ptičjim petjem! In zdaj bo delal pesmi. — Nespametno seveda bi bilo trditi, da vsi lirični pesniki vselej ravnajo tako. Nekako tako pa, če se čisto Le potem bo pesem objektivna in subjektivna, ne motim, se bodo vendar delale najboljše pesmi. splošna in individualna, realistična in idealistična.

Le tako se bosta njenega ustvarjanja enako udeleževala um in srce, srce pri uživanju, um pri skladanju. Le po tem potu postane pesem dovršena po misli in po obliki!

Nihče ne bo kamenja lomil in zidal ob enem času. Gorski potok, ki se iz silne plohe rodi in naglo naraste, bobni kalán po skalah ter vali s seboj kamenje in korenine in »v zeleno hiti«. Tu pa se umiri in očisti sčasoma in, kakor pravi dalje pesnik:

V valovih solnce in luna miglja,
nad reko se kroži mavra z neba.
Iz vode srečuje te lastni obraz,
v valovih solnce in luna miglja,

PREŠERNOVE POEZIJE.

(Odlomki.)

Če pregledujemo literature raznih narodov, vidimo, da je vsaka le polagoma rasla in s časom se razvijala po zakonih, ki izvirajo iz zgodovine ter iz značaja posameznih ljudstev in njegovih zemljepisnih razmer. Vse so potrebovale po več stoletij, da so dospele na najvišjo stopnjo. Res ugledamo v njih sem ter tja posamezne može, ki se nam zde med drugimi čisto nove, velikanske prikazni, može, ki so vsak sam zase več storili v malo letih nego veliko drugih pred njimi in za

njimi v stoletjih. Ali kakor ni po navadi na zemlji visokih gor, ki bi se samotne dvigale s planjav, temveč je vsaka le del celega pogorja, tako nam bo kmalu očito, ako reč tanje preiskujemo, da so tudi ti možje v naravni zvezi s svojimi predniki in nasledniki, naj se po svoji velikosti in imenitnosti še tako odlikujejo od njih. Vsak je tako rekoč izrastel iz svojega časa, iz svojega naroda. Učil se je od svojih prednikov in od njega so se učili, kateri so prišli za njim.

Shakespeare, do sedaj največji pesnik vseh časov in narodov, stoji med svojimi vrstniki res kakor velikan med pritlikavci. Svojega duha se pač ni navzel od svojih prednikov, bil je njegova last, svojih misli ni podedoval po njih, prejel pa je od njih — in to je imenitno — jezik, ki je bil po mnogovrstnih spisih že tako omikan in uglajen, da je bil pripravna obleka za najvišje misli in najglobočja čuvstva, za nežno boječe šepetanje mlade ljubezni in za strašno kletev kraljevega očeta, ki mu je bila pamet zmedla otroška nehvaležnost.

Ozrimo se pa zdaj na našo mlado literaturo! Vodnik je, kakor je sploh znano, prvi poizkusil naš jezik ubirati po umetnih ritmih. Zato mu slovenski narod ne more biti zadosti hvaležen, ko bi ga še bolj slavil, nego ga je pri vsaki priliki. Ali ne bodimo samo hvaležni, bodimo tudi pravični! Naj bodo te prve Vodnikove poizkušnje še tako dobre, kakršne so v resnici, vendar so in ostanejo le poizkušnje. Velikega pesnika Vodnika ne moremo imenovati.

Kaj pa je prišlo za Vodnikom? — Prešeren. Po prvi poizkušnji v preprostih pesmicah — dovršena lirika, obenem narodna in umetna! Zastonj bi iskali v literarnih zgodovinah enake prikazni.

Veselo se čudi in vprašuje človek, ki bere Prešernove poezije, odkod je dobil pesnik ta jezik, tako preprost in vzvišen, tako naroden in umeten!

Nekako čudno se mu godi, kdor hoče pisati o Prešernu. Njegove posamezne pesmi so tako lahko umevne in jasne, da jim ni treba nikakršnega razlaganja. Kdor hoče brati Prešerna, mu ni treba ne bistroumja ne učenosti — treba mu je le srca. To seveda, kdor ga hoče umeti popolnoma, mora tudi poznati življenje. Kaj je Prešeren, to bo vedel le tisti, kdor pozna »kragulja, ki kljuje srce od zore do mraka, od mraka do dne«.

Teh vrstic pisalec, ki mu je naložena težka naloga, da spodobno piše o prvem slovenskem pesniku, si ne bo prizadeval, da bi o njem povedal kaj čisto izvirnega, kar se ni slišalo, da bi prižgal novo luč, ki bi razsvetljevala temne kote; tudi ne bo izkazoval svojega bistroumja s tem, da bi po pesniku iskal peg in prog — dovolj, če mu bo mogoče poezije, ki so tako različne, zediniti in najti jim vir, iz katerega so lile vse, izkratka. če mu bo mogoče iz pesmi posneti pravo pesnikovo podobo.

Pri tem opravilu se je pa težko ubraniti nekega mladostnega ognja, neke navdušenosti, ki se človeka tako rada polasti, ko govori o svojem ljubljencu.

Vsak omikan narod ima v literaturi moža, katerega ne časti, ne hvali samo, katerega zares ljubi kakor svojega prijatelja. Vse mu je lepo na njem, vse ljubo, še celo njegove napake. Rad se diči in ponaša z njim, in gorje mu tujcu, ki bi se lotil njegovega ljubljenca! Greh se mu zdi vsaka beseda, katera bi ga kolikaj grajala, greh se mu zdi še premrzla hvala. Vsak narod ima moža, katerega si misli s sveto, čisto glorijo okrog glave. Kar je Angležem Shakespaere, Francozom Racine, Italijanom Dante, Nemcem Goethe, Rusom Puškin, Poljakom Mickievič, to je Slovencem Prešeren! Vreden je vsaj, da ga časte in ljubijo ter se ponašajo z njim in hvalijo nebesa, ki so jim že tako zgodaj, tako nenadoma »z domačimi pesmami Orfeja poslale«. Če naslednje vrstice nekoliko pripomorejo, da bodo Slovenci tega pesnika bolj spoznali, častili in posnemali nego do zdaj, bodo dosegle svoj namen in izpolnila se bo pisalcu srčna želja.

*

* *

Učil in izobraževal se je Prešeren po starih grških in latinskih ter po najboljših novih klasikih vseh omikanih narodov, učil in izobraževal se je po svojem narodu, poslušaje ga, kako on misli

in čuti, govori in poje, učil in izobraževal se je tudi po drugih umetnostih. Z Langusom n. pr. se je že seznanil na Dunaju, kjer je bil ta najslavnejši slovenski slikar v akademiji, in ostala sta si vedno prijatelja.

Po vsem tem si je pridobil ali pravzaprav popravil in izobrazil tisto neprecenjeno skrivnostno moč — okus ji pravijo lepoznanci — katera vodi umetnika, da povsod zadene pravo, in sicer tudi brez posebnega premišljevanja in dolgega namerjavanja; katera brani pesniku, da nikoli in nikjer ne prestopi ozkih mej prave lepote, resnicn in spodobnosti; katera ga varuje, da ga domišljija ne odnese v prazne višave, kjer ga ne vidi več zdravo oko, da ne zabrede po temnih, zvitih, težavnih potih, koder noče in ne more zdrava pamet za njim. Ta skrivnostna moč vodi pesnika, da izvoli vselej vsaki misli pripravno in edino pravo obliko.

Tako se je učil Prešeren. Ko bi nam tega tudi ne pričalo njegovo življenje, pričajo nam jasno njegove poezije.

Prešernu poezija ni bila prijetna igrača, s katero si človek, posebno v mladosti krati čas, tem prijetnejša, ker si z njo zraven še — zlasti pri nas Slovencih — lehko tako v dober kup, tako izlahka kakor z nobeno drugo rečjo pridobi hvale in slave, vsaj od danes do jutri, kolikor je želi, ampak bila mu je sveto poslanstvo, katero je on spoznal ter se zvesto in skrbno pripravljal zanje.

Prešeren si je učeč se izbistril oko za lepe, čiste podobe, ugladil si je uho za blagoglasje po Vodnikovi zapovedi, ki pravi:

Naj pesem umetna,
naj merjena bo,
nikdar ni prijetna,
če žali uho.

Ako klasike imenujemo tiste pisalce, v katerih se razodevajo lepe, splošno človeške, nesamo individualne misli in čuvstva v lepi, dovršeni obliki; kateri imajo veljavo za zmeraj, ne samo za svoj čas, za svoje vrstnike; kateri so vredni, da se stavijo za zgled prihodnjim: smemo Prešerna po pravici imenovati klasika. Žal, da se je do zdaj pri nas še tako malo poetov učilo od Prešerna — lahko jih seštejemo na prste ene roke in še nam bo ostajalo prstov! Prešernova poezija ni drago zelišče iz drugega kraja, preneseno in prestavljeno v domačo zemljo, zrasla je sama iz domačih tal, lepo, dišeče je cvetla in obrodila je plemenit sad. Veselimo se ga in uživajmo ga!

Ponosno smemo reči, da je tudi naš Prešern eden tistih izvoljenih organov, po katerih se na zemlji razodeva rajska lepota, nebeška poezija. Ko bi se klicali narodi pred sodnji stol, naj se izkažejo, kako so gospodarili z izročenimi talenti, kako se je vsak po svoje udeležil vesoljne človeške omike, smel bi se mali slovenski narod brez strahu pokazati med drugimi z drobno knjigo, kateri se pravi: P r e š e r n o v e p o e z i j e.

POGOVORI.

(Odlomki).

Med glavne svoje namene šteje »Zvon« tudi tega, da zbuja mlade moči, da bi bil ta list neko središče literarnemu življenju. Z veseljem moremo reči že sedaj, da se nismo motili v svojem upanju. Še preden je prišel prvi list na dan, smo že imeli lep kup poetičnih izdelkov, poslanih nam od vseh strani, in še jih prejemamo dan na dan. Zlasti mladina nam izkazuje mnogo zaupanja. Tolažilno nam je, ko vidimo, da si je vedela tudi v tem viharnem času ohraniti veselje do blage umetnosti.

Res je, da ni vse čisto zlato, kar se nam je poslalo, vendar smemo reči, da smo že do zdaj našli nekoliko lepih talentov, ki so nam bili poprej čisto neznani. Samo če se ti srečno in zdravo razvijejo, potem se nam ni bati, da bi popolnoma zamrlo naše literarno življenje. Ali — in zdaj pride druga manj vesela stran — tudi med najboljšimi pesmimi, ki jih imamo, ni skoraj nobena taka, da bi se dala natisniti, kakršna je. Naši mladi pesniki namreč — o starih tu ne govorimo — preveč zanemarjajo obliko, ali iz nemarnosti ali iz napačnega načela, tega ne moremo razsoditi. Veliko zaslugo bi imel, kedor bi jih mogel prepričati, da je to velika napaka. Nismo tako predrzni, da bi si kaj takega upali, vendar si štejemo v dolžnost, da opominjamo in svarimo, dokler je čas, naše mlade prijatelje, da hodijo po napačni

poti, in jih prosimo, naj krenejo na drugo, dokler ni še prepozno.

Najprej ne pozabimo nikoli, da je poezija umetnost. Pri umetnosti je pa oblika bistvena, z idejo tesno zvezana stvar.

Lepa misel v lepi podobi, ideja in oblika v skladni zvezi, to mora biti pri vsakem umotvoru, to mora biti tudi pri najmanjši lirični pesmi. Da ni pravega umotvora brez lepe ideje, to se ume ob sebi, a tudi, kjer se oblika ne strinja in zlaga v lepi harmoniji z mislijo, bodi ta še tako lepa, tam je nedostatnost, tam ni čistega uživanja, tistega blagega, nekaljenega veselja, katero nam zbuja vsak resnični umotvor.

Pustimo tu druge umetnosti na stran, govorimo samo o poeziji, in sicer o liriki! Kakor mora slikar natanko poznati vse lastnosti barv, katere so mu pripomoček, da utelesi svoje ideje, da mu ne odreko, kadar hoče ustvariti luč ali senco, človeško lice ali zvezdovito nebo, tako mora pesnik imeti v oblasti jezik, edino svoje umetniško orodje, da se prileže vsaki misli, vsakemu čuvstvu, kakor bi bil zrastel z njima. In kakor ne sme lepa podoba nikdar žaliti očesa, nego goditi mu, tako mora biti tudi pesem, zlasti lirična, vedno prijetna očesu.

Da ni oblika v poeziji kakor človeku obleka, tega se prepričamo najbolje, če vzamemo lepo pesem, pa ji damo prozaično obliko. Iste misli ista čuvstva, in vendar to ni več pesem, ni več umotvor. Res je, kar pravi, a ne sega nam tako glo-

boko v srce, ne objema nas s tisto sladko, čarobno močjo.

Res je, naprej je treba poetu misli, krepkih globokih, visokih misli in čuvstev. Teh mu ne more dati najboljši nauk; dajati ali vsaj zbujati mu jih mora življenje. »Primum vivere, dein philosophari«, ta znani velevažni izrek bi se smel tako prenarediti: »Najprej živeti, potem peti«. Učiti pa se moremo in učiti se moramo oblike. Krivo bi bilo misliti, da se veliki pesniki niso učili. Znano je, da ravno Heine, eden izmed najslavnejših lirikov nemških, kateremu nihče ne bo jemal genijalnosti, ni kar tako iz rokava iztresal svojih neumrjočih pesmi. Čim bolj se nam vidijo preproste, naravne, tem bolj jih je obdeloval, predeloval in pilil, več je v njih skrite umetnosti; in da nam ne kažejo dela in truda, to je ravno največja umetnost. Ravno v lirični pesmi, ki je po navadi kratka in jo pregledamo lahko z enim pregledom, najbolj žali izobraženi okus vsaka, tudi najmanjša napaka, katero bi človek čisto prezrl v dolgi epični pesmi ali v drami.

Ne moremo tajiti, da so napake tudi pri velikih liričnih pesnikih. In vse preradi se opiramo nanje, govoreč: Saj ima to še Goethe, Prešeren! Ali pomislimo, kjer je veliko luči, tam sme biti tudi nekoliko sence. »Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis offendar maculis.« Ne posnemajmo na velikih možeh nedostatnosti, slabosti, ampak to, kar imajo lepega dobrega, kar jih edino dela velike može. Smešen bi bil,

kdor bi mislil, da posnema Napoleona, če hodi sključeno, drži roke na hrbtu pa gleda srepo, kakor bi hotel prebosti zemljo. In ne pozabimo dalje, da se čisti okus, da se jezik gladi, da se nam zdi nedostatno, neprijetno marsikaj, ob čemer se niso naši očaki nikakor spotikali. Kak jezik ima n. pr. naš Prešeren in kaj je dosegel z njim! Pomislimo dobro, koliko laže je delati pesmi za njim, ker je on toliko storil pred nami in za nas! Mi se torej ne moremo izgovarjati z njim; njemu se moramo samo čuditi in ne moremo se mu prečuditi, da je njegovih pesmi oblika (jezik, verzi, rime) tako lepa, gladka in blagoglasna.

Oblika je dvojna, v širšem in ožjem pomenu. Najprej hočemo govoriti o obliki v ožjem pomenu, o jeziku, prozodiji, verzih in rimah. Bog daj, da ne bi zastonj!

*

O jeziku v pesmih pač ni treba obširneje govoriti. Da mora biti po slovnici pravilen kakor v prozi, to se umeje samo ob sebi. Nespametno je misliti, da se genijalnemu pesniku ni treba ravnati po suhoparnih slovniških pravilih. Marsikak pesnik pri nas daje svojemu pegazu oblast:

Karkoli moreš z mano skakati,
nastav in pasti se nimaš bati.

In tako moramo marsikateremu, ko beremo njegove kesmi, pomilujoč reči:

Tvoje pisarije so ko v gnoju Job,
duh je nekaj vreden, truplo polno gob!

Res, da nam tak mož prerad odgovori, če ga izkušamo poučiti:

Kdor ima razum, sam zna se vesti,
kdor ima izvirnost, vprašal ne bo,
kaj vaša vodila mu zapovedo!

Slovnica kakor logika, njena sestra, je res suha, dolgočasna stvar, ali potrebna kakor vsakdanji kruh. Tu pa bi mi utegnil kdo odgovoriti: Jezik mora biti pravilen, dobro! Ali kaj pa je pri nas pravilno? Saj ne pišeta dva časnika, v enem časniku dva pisatelja enako. Slovničar slovničarja pobija. »Kaj mi je, kaj ne verjeti?«

Res je, da naš jezik ni še utrjen; vedno se izpreminja. Zdaj se kaže v teh, zdaj v teh oblikah. Abecedna vojska je pri nas že daljša od trideseteletne, in kakor kaže, se bo mogla v dolgosti meriti z križarskimi vojnami, Ravno v naših dnevih se vrši velik prevrat v jeziku. Možje namreč, ki so si priborili sicer za zbujanje narodnega duha pri nas veliko zaslug, so imeli več dobre volje nego moči. Jezika niso poznali; z narodom so bili samo v površni dotiki, zato niso vedeli, kako on misli in govori. Neznana so jim bila druga slovanska narečja, bili niso splošno jezikoslovno izobraženi. Tako so dali našemu jeziku napačno, neslovensko obliko. Treba je bilo tukaj mnogo v književnem jeziku utrjenega podreti, preden se je moglo postaviti na njegovo mesto novo, boljše. Podiranje pa je truda polno in nehvaležno delo. Ljudje, ki gledajo, majo z glavami, mrmrajo, grajajo, ali pa še celo branijo, ko bi bilo

treba pomagati, da se delo hitreje in bolje izvrši. Kdor se loti tega dela, mu je treba najprej dobro poznati slovenski jezik, ne samo kakršnega govore v Ljubljani ali v Kranju ali tudi v Metliki.

Da pa more presoditi, kaj je slovensko, kaj ne, mora korenito znati staro slovenščino in druga narečja slovanska in biti mora sploh jezikoslovno izobražen. Takega moža imamo. Če hočemo, da pride torej naš jezik malo k pokoju, moramo, vse nič ne pomaga, iti za njim. Pisalec teh vrstic bi imel sicer osebno mnogokaj opomniti: zdelo se mu je in zdi se mu še, da mož tu pa tam malo preglobokо reže; a saj je bolje orati globoko nego plitvo. Zato pojde polagoma tudi on za njim, kakor gre že večina naših pisateljev. Že, ko smo ustanavljali »Zvon«, je bila naša želja, da bi bil ta list mlajšim, kateri se hočejo učiti, zgled dobrega slovenskega jezika. Upamo, da se nam bo ta želja izpolnjevala bolj in bolj od dne do dne.

*

Lirična pesem je ustvarjena, da se poje; to je njena lastnost. In če ne najde napeva, bodi taka, da se sama poje, kakor govorimo. Zato mora biti verz lepoglasen. Kako so stari Grki in Rimljani gledali na lepoto svojih verzov! V laškem jeziku je težko delati grdoglasne. Večjo preglavico imajo že Francozi s svojim jezikom. Zatorej tako zelo cenijo lepe verze. Nemški jezik ní posebno lepoglasen, tem teže se delajo v njem lepi verzi, tem

bolj iz čisla, kedor ga zna ukrotiti, ubrati, da prijetno poje.

V našem jeziku se da lepo peti, gladke verze je moči delati, a tudi zelo okorne in robate. Treba je pesniku nekoliko muzikalnega sluha. Meni se zdi, da se pri nas vse premalo gleda na lepoglasje. Lep, gladek verz res ni še vse, a mnogo! Brez lepega verza ni zares popolnoma lepe pesmi. Bodi misel tem lepša, kaj pomaga, ko se človek spotika v čitanju, kakor bi se pobijal po slabem poti! Svetovati bi bilo pri nas vsakemu pesniku, naj se seznani malo z italijansko poezijo — saj nimamo daleč na Laško! Tu je visoka šola lepoglasja, tu se ga je učil nemški Goethe, tu se ga je napil naš Prešeren! Kaki so Goethejevi verzi, če jih primerjamo s Schillerjevimi! In kedo si more misliti, da bi bili Prešernovi verzi taki, ako bi ne bil imel za učitelja Petrarke? Velika sreča vsej naši poeziji, da se je naš prvi pesnik, stvarnik našega pesniškega jezika, obrnil naravnost k prvemu, čistemu viru jezikovne lepote! Zakaj ga ne posnemljemo bolje?

Do bo verz lepoglasen, ne sme biti trd. To je prvo. Trdost izvira največ iz nakopičenih soglasnikov. Samoglasnik je duša besedi; brez njega je beseda suha veja, mrtva stvar. Lepoglasen je jezik, v katrem se samoglasniki prijetno, v pravem razmerju vrste s soglasniki. To vidimo najlepše v italijanščini.

Kaj dalje ovira lepoglasje, to najbolje pokažejo zgledi. Kako se vam na pr. glasí ta verz:

Nezveste si sreče nič več ne želim?

Tudi takih se je ogibati kalikor moči:

Kar bil poprej nesrečno sem že zgubil,
sem s strasjo večjo zdaj na nji spet ljubil.

Prvi teh verzov ima še drugo napako, o kateri nam je tu govoriti. Namreč, da je verz lepoglasen, mora tudi prav merjen biti. Dolg zlog naj se ne stavi za kratkega in narobe. »Že« ima tu močnejši naglas nego »sem«. Če hočem torej iz teh dveh besed narediti trohej, moram ju postaviti narobe: že sem.

Zoper to pravilo se pri nas pogosto greší. Tu govorimo samo o »natisnjenih« poetih. Kako na primer je merjeno to:

Čuj, kaj se zglaša? kliče te rog?

Kedo bi tu prve tri besede čital daktilsko: »Čuj kaj je?« Posebno se mora paziti v daktilskih merah, da se ne rabijo dolgi zlogi za kratke, zlasti drugi zlog, ki mora biti zares kratek, na pr. v verzu:

Kar vaš mi govor skrbno veleva.

Tu so prve tri besede slab daktil; bolje bi bilo: Kar mi vaš govor itd.

Že celo nemogoče je meriti tako, kar se vendar čita:

Sercá celi rane skeleče.

Tu je beseda: »céli« pošten trohej, a rabljena za pirihij! Včasih je samo treba malo prestaviti besede in vse je bolje.

List za listom ná nji rumení se, pada,
ga odnaša mrmrajoči glas.

»Ná nji« je slab trohej. Zakaj se ni pisalo:

List na nji za listom rumení se, pada,
mrmrajoči ga odnaša glas.

Zakaj smo prestavili besede v drugem verzu, to je lehko umeti. Ni namreč dobro začenjati pri nas verzov z brezglasnimi besedami.

Naš jezik si je ohranil veliko vredno lastnost, namreč, da sme besede, zlasti v poetičnem govoru nekako svobodno staviti. Koliko je vredna taka prostost, čutijo najbolj francoski pesniki, ker je imajo tako malo. To se ve, da so tej svobodi tudi svoje meje. Malo preveč je vendar besede staviti tako:

K tebi v tihem mraku ki hiti.

Med napake in grehe zoper lepoto spada še neka čudna spaka, ki pogostoma straši po naših pesmih, in zato smo se je nekako privadili. Ta grdoba, do katere imam jaz, ne tajim, neko posebno, morebiti premočno antipatijo, je — apostrof! Da ga ne morem trpeti, to je čisto naravno, ker sem prijatelj samoglasnikom, a on seda baš na njih mesto. Vsak poluglasnik, ki je sam na mestu polnega samoglasnika, se mu mora umekniti, kadar ga je volja.

In tako jih je vse polno po pesmih kakor rozin v dobri potici. Slaba primera, prevelika čast temu neprijetnemu gostu! Rajši bi ga primerjal s sitno muho, ki človeka nadleguje med čitanjem in

se ne da odgnati. Muh ne strelja pameten človek. Tudi apostrofom ne bomo napovedali smrtne vojne. Samo to: posebna lepota, to nam pač vsak pritegne, apostrofi niso, a smrtni greh tudi ne. Ogibljimo se jih torej, kjer in dokler se jih moremo! A če vidimo, da v svoji slabosti greši naš bližnji, ne kamenajmo ga; poleg vsega tega utegne biti pošten človek.

*

»Rime« je imenoval Petrarka svoje pesmi in italijanski pesniki so tudi v tem radi posnemali »očeta nove lirike«. Redki so v italijanski poeziji verzi brez rime. Francoz si v svojem jeziku nerimanega verza skoraj misliti ne more. On rabi rimo še v drami, kar je čisto nasprotno našemu okusu. Narod poje povsod v rimah ali vsaj v asonancah.

Nemci so bili rimi sicer nekdaj napovedali vojno. Zaman! Naglo si je pridobila zopet prejšnjo oblast. Zdaj kraljuje brez ugovora po vseh omikanih jezikih. To nam kaže dovolj očitno, da je rima res imeniten del poetične oblike, ne samo ušesu prijetna igrača. Njen sled je že pri starih narodih, zlasti pri Rimljanih, kjer je bila brez dvoma v narodni pesmi navadna. Vendar njim ni bila tako potrebna kakor nam, ker so imeli svojo umetelno, tako mnogovrstno metriko.

Rima je pa tudi estetično opravičena, da, celo potrebna. Vezan se imenuje poetični govor. Pri Grkih in pri Rimljanih je bila umetelna mera

tista potrebna vez, pri nas jo mora nadomestovati rima. Rima je verzom muzikalna vez.

Da je rima dobra, mora biti najprej čista. Čisto imenujemo rimo, v kateri se samoglasniki v besedi popolnoma strinjamo s samoglasniki druge besede in tako tudi soglasniki med sabo.

Pri nas se pogosto greši zoper to pravilo. Zgledov ni treba navajati, polno jih je skoraj v vsaki pesmi. Ne sklicujemo se tu na Prešerna. Pomislimo, da si je on moral šele ustvariti poetični jezik. Čudimo se, da je njegova oblika še tako čista. Tudi nemški klasiki niso tako skrbno pazili na čistoto rim kakor novejši.

Zlasti je pri nas gledati, da se ne rimajo samo glasniki, ki se sicer enako pišejo, a različno izgovarjajo. »Vrême« in »séme«, »vôda« in »posóda«, »vrát« in »brát« bi bile slabe rime, »šumi« in »gledati«, »srcé« in »déklice« se niti celo rime ne morejo imenovati, a vendar so tako pogoste. Sme se pa rimati »jéz in lés, ród in plót, okróg in jók«, ker se v izgovoru na koncu pri nas čisto nič ne loči trdi od mehkega soglasnika. Posebno ostri sodniki pa celo ne pripuščajo takih rim, n. pr. »iméla in veséla«, ker *e* v prvi besedi izgovarjajo skoraj kakor *ej* in v drugi kakor *je*. Ravno tako jim je gnusoba rimati: »lepó in pojó«, ker ima prvi *o* drugačen, samoglasniku *u* podoben glas, a drugi se glasi skoraj kakor *ô*. Ker se pa ta razloček v izgovoru ne dela povsod — Gorenjec n. pr. nima celo sluha zanj — mislimo, da bi se smelo

tu vendar malo odjenjati in taki pregreški izpregledati pesniku, ako se sicer pošteno vede.

Prerado se zgodi, da »v mlako zagazi, kedor preskrbno ogiblje se blata«. Če se preveč ogibljemo takih in enakih rim, lehko zaidemo v večjo napako. Ni namreč dobro, ker je enakomerno, če rimamo vedno samo enake besede: imena z imeni, priloge s prilogi, glagole z glagoli, a zasti participije s participiji. Kolikor moremo, glejmo, da v rimah mešamo besede: »hvala in bala; tuje, zdihuje; lepo in pojo« (a tu nam je že ušla rima, ki ne najde milosti pri ostrem sodniku). Kdor se more ogibati obeh napak, tak ima večjo zaslugo. »Omne tulit punctum«.

Popolnoma čistim rimam se tudi ne prištevajo tiste, v katerih se ujemata soglasnika pred samoglasnikoma, n. pr. »hu*d*oba in gr*d*oba, i*m*é in sa*m*é«, vendar se jih ni ogibati povsod. Italijani in Francozi rimajo celo, kar pri nas ne gre, enake besede, ki imajo različen pomen, n. pr. volto in volto, pas in pas.

Dalje glejmo, kolikor je moči, da rime ne segajo vedno v končnice, nego v deblo besede. Lehko je umeti, da je krepkejša rima »dôba in zlôba« nego »nebésa in telésa« ali pa »sedijo in medlijo, gorkó in svetló«.

Naš jezik nima toliko debelnih rim kakor n. pr. nemški, zlasti pa smo ubožni v krepkih, moških debelnih rimah, kakor: »rast in past, sád in mlád«, zato se je človek zveseli, če jo kje najde.

Dalje je dobro presoditi, katero besedo stavimo za rimo. Zadnje mesto v verzu je namreč posebno imenitno, rekel bi, častno mesto.

Rimajmo torej, kolikor je moči, samo take besede, katere imajo poseben pomen, a ne brezglasnih, zlasti ne partikul, kakor: »je in se«. Kako važno je, katero besedo postavimo za rimo, to se vidi najbolj v komičnih ali satiričnih pesmih, kjer posebno lastno ime, za rimo postavljeno, nikoli ni brez posebne moči:

Zavrne ga obraznik imenitni
in tebe z njim, kdor napčen si očitar,
rekoč: Le čevlje sodi naj — Kopitar!

Ali pa:

Tvoje pisarije so ko v gnoju Job,
duh je nekaj vreden, truplo polno gob.

Posebno važno je še to, na kar se pri nas tudi premalo pazi, da rime ne bodo preenolične. Ne sukajmo se vedno med: »ile in ale, ije in uje«! Bodimo malo pogumnejši in poizkusimo včasih kako novo, to se ve, da ne sme biti za lase privlečena. Posebno bi priporočali našim mladim pesnikom, naj vržejo semtertja kako daktilsko rimo »čakala, plakala; vriskajo, bliskajo«.

Zadnjič naj pazijo, kolikor se da, da se tudi n. pr. v sonetih rime: »ala, ava, aje, ače« ali pa samoglasniki v rimah prijetno vrste. Slabe bi bile celo: »ice, ije, ila, ina«. Sploh je mnogo imenitnejše, nego se po navadi misli, kak samoglasnik

je v rimi. Kdo bi tega ne čutil, ko čita veličastne verze:

Ko brez miru okrog divjam,
prijatli vprašajo me: Kam?
Vprašajte raji val morja,
vprašajte raji oblak neba,
kadar mogočni gospodar
drevi jih sem ter tja, vihar!
Oblak ne ve in val ne kam,
kam nese me obup, ne znam.

Da se tu vedno ponavlja temni a, to ni samo naključje, to je pesnik dobro vedel, zakaj je tako delal.

Tu smo podali našim mladim pesnikom, ki se hočejo učiti, nekoliko »dobrih svetov«. Store naj z njimi, kar se jim zdi. Prisiljeni smo bili pisati o stvareh, ki jih bo večina čitateljev z nevoljo ali celo ne brala. Poslalo se nam je namreč v kratkem času mnogo pesmi, ki niso brez poetične vrednosti, vendar jih ne moremo natisniti, kakor bi jih radi, zaradi nedostatne oblike. Nikakor pa ne moremo reči, da mora biti res vsak verz do zadnje pičice ves tak, kakor smo dejali, sicer ni nič vreden; to bi bilo smešno. Paziti se je glavnih napak in gledati tudi, da drobnih ni prepolno, sicer pa mora človeka prirojeni in izobraženi okus voditi v umetelnosti kakor v življenju.

*

Zdaj šele nam je prilika dana, da izrečemo željo, ki nam je dolgo težila srce.

Pri vseh izobraženih ljudstvih vidimo, kako skrbno se zbira in vestno hrani vse, kar je v zvezi z narodovim življenjem. Narodne pesmi, pripovedke, vraže, navade, pregovore, šale, uganke, igre, vse se pobira kakor drage svetinje. Največji učenjaki so posvetili vse svoje življenje takemu nabiranju in s tem si pridobili slavo in hvalo narodovo. O prvem pogledu se bo to morebiti zdelo kateremu čudno, nekako otročje. A če stvar malo tanje pregledujemo, kmalu vidimo, da ima to nabiranje veliko in sicer dvojno veljavo. Nabrano blago nam kaže najzvestejšo podobo narodovo, življenje njegovo, mišljenje in govorjenje. A pripovedke in zlasti pesmi imajo še drugo vrednost, ki smo jo pri nas do zdaj vse premalo spoznali. Slovstvo kakor vsa omika mora imeti korenine svoje v narodu, da ne zvene in se ne posuši kakor rastlina, iz tujih tal prisajena. V zgled nam bodita tu samo grški in latinski narod! Kako moč je imela umetelnost, poezija pri Grkih! Vse njih življenje, občinsko in družinsko, je bilo z njo napojeno, polepšano, poblaženo. Rimljan je prinesel umetnost olepšano iz tuje dežele domov, da bi jo imel za kratek čas. Ker mu ni zrasla iz naroda, ni dobila nikdar tako vseobsežne moči kakor v svoji materini deželi. Pri novejših narodih je vedel zlasti Nemec postaviti svoje slovstvo na narodno podlago. Dovolj bodi, da omenimo, kako so proslavili nemško liriko s tem, da so zajemali iz narodnega vira zlasti Goethe, Uhland, Heine.

Ni čudo! Ljudstvo ima v vsem svojem mišljenju, v vsem svojem čuvstvovanju in govoru nekaj naravnega, nepokvarjenega, nekaj zdravega, dobrodejno naivnega, po čemer človek najbolj hrepeni, ko se je najdalje z izobraževanjem ločil od prvotnega stanja.

Ne moremo reči, da se pri nas ni nič na to stran storilo do zdaj. Nabranih imamo precej narodnih pesmi in tudi nekoliko pripovedk, a vendar je vsakemu znano, da večja polovica blaga čaka še pridnega nabiralca. Čaka še, pravimo, a dolgo ne bo čakala. Strašno hitro ginejo pri nas lepe stare pesmi iz naroda. Od dne do dne jih je manj, in če se ne podvizamo, skoraj ne bo kaj pobirati.

Naše ljudstvo ima svojstvo, ki more z žalostjo navdajati vsakega rodoljuba, da tako rado, tako lahko popusti, kar ima zares dobrega, veljavnega, ter se poprime novega, kar mu prineseš, zlasti če je tuje, bodi slabo, prazno, puhlo, samo da je novo. Kake lepe pesmi so se razlegale pri nas še za naših dni pri vinu, na polju, na njivi, pri preji, pri teriški jami! Kako čiste, nežne, zares poetiške! Spominjaš se jih, njih napevi ti done po ušesih, poizkušaš jih peti — zastonj! Te pesmi, katere si tolikokrat slišal, tolikokrat sam pel, ti je ostal v spominu začetek, druge veš kako strofo iz srede, tretje konec ali posamezne besede. Pojdi domov, poprašuj! Kaj boš slišal? Doma se jim enako godi. Dejalo se ti bo: »Ta in ta stara ženica je znala več sto pesmi, a nesla jih je s seboj

v grob. Zdaj takih več ne pojo. Mladi svet ima zdaj drugo nošo, druge navade, druge pesmi.« tiste »štirivrstnice«, ki nam prihajajo po voznikih,

A kake pesmi! Med našo moško kmetsko mladino se širijo bolj in bolj tiste poskočnice, vojakih in drugih enakih kulturonoscih z nemških planin. Večina teh pesmi je brez vse poetične vrednosti. Mnoge, le premnoge so take, da jih človek ne more peti v izobraženem društvu. To je kuga, to je smrt vse poezije. Kar pojo dekleta, res ni nesnažno, a vendar je plitvo, površno. Namesto globokega, krepkega čuvstva se širi prazna sentimentalnost ali pusta šaljivost, a poezije boš v taki pesmi zaman iskal. Žalostno, da je okus pri nas že tako pokvarjen, pri ljudstvu in pri omikancih, da visoko cenijo stvari, ki nimajo nikake vrednosti. Pesmi, kakor »Mila, mila lunica«, »Venček na glavici«, »Karkol' pod milim, milim« in druge take so se prikupile tudi izobražencem tako, da bi se jih mnogo pohujševalo, ako bi mi trdili, da take pesmi po besedah in po napevih samo kvarijo dobri, zdravi okus našega ljudstva.

Kam merimo s temi besedami? Zbirajmo, zadnji čas je, kar je še ostalo narodnega blaga! Zbirajmo posebno pesmi, besede in kolikor je moči tudi napeve! Zapisovali naj bi pesmi, kakor jih čujemo! Nabrano blago naj bi se izročilo možu, sposobnemu temu težavnemu delu, ki bi ločil zrnje od plev, popravil in prenaredil, kar je neogibno potrebno, in potem v pripravni obliki

dal na svetlo. Samo ob sebi se umeje, da bi se porabile zbirke, katere že imamo. To bi bilo narodno delo, koristnejše nego vsi »naučni slovarji«. Tako izbrano, očiščeno in poblaženo dalo bi se to blago v roke zopet ljudstvu, odkoder je prišlo. To mu bo budilo narodno zavest in čistilo pokvarjeni okus.

A druga korist, katero bi imelo tako delo, je ta, da bi se iz njih učil mladi pesnik, kako narod čuti, kako izraža svoja čuvstva. Čudeč se, bo videl, kako krepko, kako globoko ljudstvo čuti in kako lepo, naravnost, brez okolišev, od srca do srca izražuje, kar čuti. Pravo zdravilo bi bilo nekateremu pri nas to branje. Lepo priliko bi imeli posebno slovenski dijaki, ki so raztreseni po vseh krajih naše domovine, ker so v najtesnejši dotiki z ljudstvom, da bi pospeševali to delo. A kdor se čuti poklicanega, naj se oglasi, da se mu zbrano blago pošlje, da ga kritično pregleda, uredi in da na svetlo. Hvala vsakega pravega rodoljuba mu bo gotova!

TOLMAČ.

Josip Stritar. Življenjepis.*

1. **Mladostna in dijaška leta** (str. VII.). — Velike Lašče (str. VII.) so trg in ne vas, kakor je spredaj pomotoma navedeno. — Fran Levstik (1831—1887) je bil slovenski pesnik, pisatelj, jezikoslovec in politik. Glej knjigo: Fran Levstik, Izbrani spisi za mladino. Priredila F. Erjavec in P. Flere. V Ljubljani 1920. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. — Rojstna hiša pesnikova ne stoji več, ker jo je dal Stritarjev nečak, sedanji gospodar na pesnikovem domu, podreti in sezidati novo. Prej je bila lesena. Pomagal mu je pri tem tudi naš Stritar z denarno podporo. Pri hiši se je reklo »pri Rihtarjevih«. Sedaj ima h. št. 4. — Andrej Stritar, pesnikov oče, je bil rojen 26. XI. l. 1797. in je umrl 17. VIII. 1864. Imel je četrt »grunta«. — Uršula Stritar, pesnikova mati, je bila doma iz Podstrmca št. 2. Njeno dekliško ime je bilo Jaklič. Rojena je bila 15. X. l. 1797., umrla je pa 11. IX. l. 1855. Poročila se je z Andrejem

---

* Podatke za ta življenjepis sva zajela predvsem iz življenjepisa, ki ga je napisal dr. Ivan Prijatelj kot uvod v „Stritarjevo antologijo“, dalje iz dr. Grafenauerjeve „Kratke zgodovine slovenskega slovstva“; Glaserjeve „Zgodovine slovenskega slovstva“, (IV. del); dr. Ivan Prijateljeve „Istorije najnovije slovenačke književnosti“ (Letopis Mat. Srb. 1907); dr. A. Mahniča „Dvanajstih večerov“; iz Vošnjakovih „Spominov“; iz Bleiweisovega zbornika“; Stritarjevih „Zbranih spisov“ in „Lešnikov“; ter „Ljubljanskega Zvona“ (l. 1883, 1886, 1889, 1906), „Doma in sveta“. (l. 1918), „Časopisa za zgodov. in narodopisje“ (l. 1907), „Slovana“ (l. 1887, 1906, 1916), „Naših zapiskov“ (l. 1907), „Časa“ (1914) in iz „Slov. Naroda“ (1875, št. 283 — 286).

Za mnogo zanimivih podatkov se zahvaljujeva g. nadučitelju F. Štefančiču v Vel. Laščah, Stritarjevi gospe soprogi, g. univ. profesorju dr. Iv. Prijatelju in g. učitelju F. Juvancu. Posebno se zahvaljujeva še „Tiskovni zadrugi“ v Ljubljani, lastnici Stritarjevih spisov, ki je dovolila to izdajo.

„Zbrane spise“ svoje je uredil Jos. Stritar sam ter jih izdal (l. 1887 — 1899) v sedmih zvezkih v založbi Ig. pl. Kleinmayrja in F. Bamberga v Ljubljani, „Tiskovna zadruga“ v Ljubljani je izdala l. 1919. „Stritarjevo antologijo“, ki jo je uredil dr. I. Prijatelj. Isto založništvo namerava izdati tudi novo izdajo Stritarjevih „Zbranih spisov“ pod uredništvom dr. I. Prijatelja. Glede drugih njegovih del so razvidni podatki iz življenjepisa samega. F. E. in P. F.

Stritarjem 26. II. l. 1821. Oba, oče in mati, sta imela po enega brata duhovnika, ki sta tudi pomagala J. Stritarju, da se je izšolal. — Brate in sestre je imel naš Stritar naslednje: Andreja (1823—1903), Marijo (1828—1909), Marjeto (1830—1892), Frančiško (1833—1899) in Ano (1840—1918). Zadnja, Ana, je tudi prevzela Stritarjev rojstni dom ter se omožila l. 1860. z Matevžem Prijateljem iz Vel. Slevnice. Sedanji gospodar domačije je sin teh dveh, Matevž Prijatelj. — Podsmreka spada v občino Lužarje in v župnijo Velike Lašče.

Ivan Juvanc (str. VIII.), prvi Stritarjev učitelj, je bil rojen l. 1816. na Hrustovem pri Vel. Laščah, ne daleč od Podsmreke. L. 1835. je dovršil glavno šolo v Ljubljani in je bil nastavljen za šolskega pomočnika na Vrhniki, kjer je služboval do l. 1838. Tega leta ga je imenoval ljubljanski škofijski konsistorij za učitelja na enorazredno osnovno šolo v Vel. Lašče, kjer je ostal do l. 1861. L. 1851. se je poročil s Stritarjevo sestro Marjeto. Imela sta 7 sinov in 5 hčera. Ta blagi mož je pregovoril Levstikove ter tudi Stritarjeve starše, da so poslali oba velika rojaka v ljubljanske šole. Sam ju je peljal v Ljubljano in jima izprva plačeval tudi stanovanje ter prispeval k stroškom za hrano. V poznejših letih je mož služboval še na Uncu pri Rakeku, pri Sv. Vidu nad Cerknico, v Planini pri Rakeku in v Logatcu. Po 43 letnem službovanju je šel l. 1878. v pokoj. Po upokojitvi se je preselil v Planino, kjer je opravljal posle občinskega tajnika, dokler ni l. 1894. umrl. Kako vnet učitelj je bil, nam kaže že to, da je izšlo iz njegove šole 21 duhovnikov. — Velikolaška šola je l. 1857. obenem z vso vasjo pogorela, zato kakih natančnejših podatkov o tamošnjem Stritarjevem šolanju ni ohranjenih. — Pokrajina, ki jo opisuje Stritar v »Zorinu«, leži tik pod pesnikovim rojstnim domom.

O »rejenki« (str. IX.) ni ohranjenih nobenih natančnejših podatkov razen tistih, ki jih navaja Stritar v prvih poglavjih »Zorina«. Kar pa popisuje Stritar v »Zorinu« o poznejšem snidenju z »rejenko« v Parizu, je seveda izmišljeno. — Andrej Stritar, pesnikov brat, je umrl kot

upokojen župnik l. 1903. v Mostah pri Ljubljani. — Alojzijevišče (str. XIV.) je bil zavod v Ljubljani, kjer so imeli ubožni in pridni gimnazijci po znižani ceni hrano in stanovanje. Svoje ime je dobilo po ustanovitelju škofu A. Alojziju Wolfu. — »Zgodnja Danica« je bil cerkven list, ki ga je ustanovil leta 1848. dr. J. Z. Pogačar in je izhajal do leta 1905. V Stritarjevih časih sta ga urejevala duhovnika Luka Jeran in Andrej Zamejc. Dne 26. maja leta 1853. so bile objavljene na uvodnem mestu »Zgodnje Danice« Stritarjeve pesmi »Luna«, »Danica«, »Zora« in »Marii«. Te pesmi so vzbudile med Daničnimi čitatelji mnogo pohvale in urednik A. Zamejc je že tedaj pisal enemu svojih prijateljev (3. VI. 1853 M. Hladniku): »... Stritar ... šesto-šolec in alojzijanec v Ljubljani, mladenič, ki ga je Bog s posebnimi darovi oblagodaril....«. Ko je odšel tega leta L. Jeran v Afriko za misijonarja, je izkušal pridobiti A. Zamejc za sourednika mladega Stritarja, toda ta je to častno ponudbo odklonil. — »Novice« (izhajale od l. 1843. do l. 1903.) so bile v Stritarjevih časih najveljavnejši slovenski list. Urejeval jih je dr. J. Bleiweis. — Josipina Turnograjska (1833—1854) je bila prva slovenska pisateljica. Ob njeni prezgodnji smrti je zložil Stritar v 51. številki »Novic« l. 1854. pesem »Josipini Turnogradski na prerani grob«. — Fran Erjavec (str. XVII.) je bil profesor v Zagrebu in Gorici ter slovenski pisatelj. Glej knjigo: Fran Erjavec, Izbrani spisi za mladino. Priredila Fr. Erjavec in P. Flere. V Ljubljani 1921. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. — Jovan Vesel - Koseski (1798 — 1884), finančni uradnik v Trstu, je bil sredi preteklega stoletja najbolj proslavljani slovenski pesnik, a mož niti dobro slovensko ni znal. Povzdigovale so ga posebno »Novice«. — Stara Drakslerica je imela gostilnico v Velikih Laščah. — Viljem Shakespeare (izgovori: Šekspir) je živel od l. 1564.—1616. Bil je gledališki igralec na Angleškem in eden najodličnejših dramatičnih pisateljev vseh časov. — J. W. Goethe (1749—1832) je največji nemški pesnik. — Orijentalska akademija je bila visoka šola na Dunaju,

kjer so se pripravljali diplomati za svoj poklic. — H. Bonitz (1814—1888) je bil profesor na dunajskem vseučilišču, znamenit poznavalec starih jezikov. Znan je tudi kot sodelavec pri preurejanju avstrijskega šolstva. — Dr. Ivan Prijatelj (roj. l. 1875.) je profesor slovstvene zgodovine na ljubljanski univerzi. V svojih dunajskih letih je mnogo občeval s Stritarjem in izdal je tudi »Stritarjevo antologijo«. — V seminarju dijaki skupno s svojimi profesorji razpravljajo o raznih predmetih svojih strok. V seminarjih dajejo profesorji svojim dijakom tudi naloge, ki jih potem skupno obravnavajo. — Sofoklej (živel v petem stoletju pred Kr. r.) je največji grški dramatični pisatelj in sploh največji starega veka. Med drugimi je napisal tudi žaloigro »Elektra«, v kateri je opisal burno usodo grške kraljične Elektre. — Konvolut (XXI.) = zvezek spisov. — Retardirati = zavirati. — Pasiven = nedelaven. — Debata = razgovor. — Opponent — nasprotnik, kdor izkuša ovreči mnenje koga drugega. — Končal je študije Stritar pravočasno in s prav dobrim uspehom, čeprav so mu nasprotniki pozneje radi, seveda po krivici, oponašali, da je »izprijen študent«, to pa zato, ker ni hotel oditi takoj v kako javno službo.

2. **Domač učitelj in prvi nastop v javnosti** (str. XXIII.). — Fran Levec je bil profesor v Ljubljani ter ustanovitelj in dolgoleten urednik »Ljublj. Zvona«. Kot vseučiliščnik na Dunaju je bil stalen Stritarjev drug. — V Stritarjevi družbi (str. XXV.) je bil večkrat tudi že tedaj priznani pesnik, vseučiliščnik Simon Jenko (1835—1869). Kako je tudi ta cenil Stritarja, nam dokazuje dejstvo, da mu je izročil nekoč tudi rokopis svojih pesmi v pregled s prošnjo, naj izreče svoje mnenje, katere bi sprejel v tiskano zbirko svojih pesmi in katerih ne. — »Slovenski Glasnik« (izhajal od l. 1858.—1868. v Celovcu) je bil prvi leposlovni slovenski list. Izdajal ga je koroški rodoljub, profesor Anton Janežič. — Matija Valjavec (1831—1897) je bil profesor v Varaždinu in Zagrebu ter pesnik in nabiralec narodnega blaga.. Glej knjigo: Matija Valjavec. Izbrani spisi za mladino. Priredila F. Erjavec in P. Flere. V Ljubljani 1922. Natisnila in

založila Učiteljska tiskarna. — Josip Jurčič (1844—1881) je bil urednik »Slovenskega Naroda« in naš najboljši romanopisec tedanje dobe. — Izdaji Prešernovih pesmi je žal precej škodil Levstik, ki jih je presamovoljno »popravljal«. Te »poprave« so šteli nekateri Stritarjevi nasprotniki po krivici na rovaš Stritarju. — »Novice« so v oceni Stritar-Levstikove izdaje Prešernovih poezij precej neugodno pisale zlasti o Stritarjevem življenjepisu Prešerna ter se hudovale, da je popolnoma prezrl Koseskega, češ, da je temu »svet izvedencev že davno ves navdušen priznal, da je prvi v pesništvu odprl nam pred njim neznane, čuda polne zaklade jezika slovenskega...« (Novice, l. 1866., št. 18. in 19.). —

G. N. G. Byron (izgovori: Bajron) je poleg Shakespeareja največji angleški pesnik. Živel je v začetku preteklega stoletja (1788—1824). Poleg drugih velikih pesnitev je zložil tudi spev »Mazepa«, v katerem popisuje čudovite doživljaje kozaškega vojskovodje Mazepe. — »Slovenski Narod« je političen list, ki je začel izhajati l. 1868. v Mariboru in se je preselil l. 1872. v Ljubljano. Jurčič je bil z majhnim presledkom do svoje smrti njegov urednik. — Janko Kersnik (1852—1897) je bil notar na Brdu in slovenski romanopisec. Bil je dober Stritarjev in Levčev prijatelj in zlasti s tem sta si mnogo dopisovala. — Stritarjeve »Pesmi« so izšle l. 1869. na Dunaju. Tiskal in založil jih je F. B. Geitler. Obsegajo 155 strani male lične oblike s 84 pesmimi, razdeljenimi v šest oddelkov.

3. **Urednik in izdajatelj »Zvona«** (str. XXXV.). — »Kolokol« je bil ruski leposloven in političen list, ki ga je izdajal v petdesetih in šestdesetih letih v Švici in Londonu ruski pisatelj in revolucijonar Aleks. Herceh. — »Zvon« je tiskala na Dunaju tiskarna oo. mehitaristov. Izhajal je po dvakrat na mesec na 16 straneh v obliki velike osmerke. Poznejše letnike (1876—1880) je tiskala na Dunaju tiskarna A. Keissa. Lastnik, urednik in upravnik je bil Stritar sam. Leta 1878. je pričel priobčevati tudi podobe. Leta 1870. je

imel izprva nad tisoč plačujočih naročnikov, toliko tudi potem, ko je začel drugič izhajati. To je bilo za tiste čase izredno mnogo. — »Pavliha« (str. XXXVIII.), zabavljivo-šaljiv list, je izhajal na Dunaju po dvakrat na mesec od 30. IV.—31. VII. l. 1970. in ne do 1. IX., kakor je na strani XXXVIII. pomotoma navedeno. Tega dne je le Levstik v »Zvonu« objavil, da ne izide »Pavliha« več. — Očitali so nasprotniki Stritarju in Levstiku zlasti, da dobivata za svoje liste podpore od vlade, to pa seveda ni bilo res. — Efialt (str. XXXIX.) je bil grški izdajalec. — »Prešernova pisma iz Elizije« so izšla meseca maja l. 1872. na Dunaju. Založil jih je Stritar sam, tiskala pa jih je tiskarna oo. mehitaristov. Drobni zveščič v obliki male osmerke ima 16 strani ter obsega tri pisma v stihih ter tri strani »Dostavka« v nevezani besedi, kjer je brezobzirno obračunal s svojim klevetnikom Boletom. — »Dunajski soneti« so izšli istega leta kmalu za pismi v isti tiskarni in v isti obliki v treh zveščičih po 16 strani s po 15 soneti. Zbudili so tako pozornost, da so morali iziti naslednje leto v ponatisku skupno v enem zvezku.

Terezija Hochreiter (str. XLI.), Stritarjeva soproga, je bila rojena l. 1849. v Aspangu pri Dunaju, seznanil se je pa pesnik z njo v Badnu, kjer je tedaj služboval. — Hernals in Josefstadt sta dva mestna dela na Dunaju. — Nemška pesniška zbirka (st. XLIII.) Stritarjeva ima naslov: Boris Miran's Gedichte, Auswahl aus dem Slovenischen, übersetzt von J. S. Wien. Druck und Verlag von A. Keiß & P. Horn 1877. Oblika je mala osmerka in obsega 43 pesmi na 80 straneh.

4. **Profesor na Dunaju** (str. XLIV.). — »Dvanajst večerov«. Pogovori doktorja Junija z mladim prijateljem. Izdal in založil l. 1887. Dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja v Gorici. To je bila zbirka razprav, v katerih je dr. Mahnič s strogo katoliškega stališča brezobzirno, tesnosrčno in deloma celo krivično razpravljal o naših prvih pesnikih, zlasti o Stritarju, Gregorčiču, Aškercu in Prešernu, očitajoč vsem pohujšljivost in celo protiversko mišljenje. —

»Ljubljanski list« je bil vladi prijazen dnevnik, ki ga je izdajal v Ljubljani prof. Fr. Šuklje l. 1884. in 1885. — »Matici Slovenski« je l. 1886. predsedoval hud Stritarjev nasprotnik, prof. J. Marn. O odklonitvi Stritarjevih spisov pravi poročilo o 72. odborovi seji z dne 17. III. 1886. naslednje: »Nameri zaradi nakupa pisateljskega lastništva (umrlega M. Vilharja in prof. Stritarja spisi) se pri glasovanju po dolgi, vsestranski debati odbijeta z veliko večino, bodisi zaradi previsoke cene..., bodisi zaradi pretežavnega razbiranja tvarine, bodisi zaradi vsebine spisov.« O tej odklonitvi se je potem razpravljalo iznova dne 28. IV. 1886 na XXI. rednem občnem zboru Matice, kjer je utemeljeval odbor svoj korak takole: *a)* zaradi previsoke cene 2000 gold.; *b)* zaradi duha, ki veje v spisih in ki bi ne ugajal večini matičnih družbenikov; *c)* zaradi težave izbrati iz spisov le tvarino primerno. Temu odborovemu sklepu so nekateri ugovarjali, vendar je bil pa potrjen s 34 proti 13 glasovom. — »Slovenija« (str. XLV.) je izvolila Stritarja v priznanje zaslug za častnega člana. — »Drobiž« je majhna, 48 strani obsegajoča knjižica, ki jo je založil in natisnil A. Keiss na Dunaju l. 1891. in obsega 135 štirivrstnih pesmic. L. 1882. je objavil tudi v »Ljublj. Zvonu« 10 takih pesmic, ki so dale potem Levstiku povod, da je napisal prav toliko strupenih zabavljic na Stritarja.

5. **Poslednja leta** (str. XLVII.). — Hčerka Kamila mu je bila rojena l. 1874. in je še istega leta umrla, sin Milan je bil pa rojen l. 1875. Tega je pošiljal Stritar večkrat tudi na Slovensko na počitnice. — Svojo hišico si je zgradil Stritar l. 1888. in v njej je dal urediti tudi posebno podstrešno sobico za Levstika, približno tako, kakršno je imel ta v Retjah pri »sosedu Iliji«, toda stanoval ni v njej Levstik nikdar. — Banket = pojedina. — Ko je bil pesnikov življenjepis v začetku te izdaje že natisnjen, smo nenadoma zvedeli, da se namerava Stritar vkljub vsem oviram vendarle preseliti v domovino ter leči tu k večnemu počitku. Častilci njegovi so mu priskrbeli udobno bivališče v Rogaški Slatini (ob tej priliki so prekrstili dotično hišo v »Stritarjev dom«) in tja se je dne 26. januarja l. 1923. sedeminosemdesetletni

starček tudi res preselil. Na vsej poti v domovino so ga slovesno sprejemali.

6. **Stritar kot pesnik, pisatelj in preroditelj slovenske književnosti** (str. LI.). — Svetožalje (str. LIV.) je bilo v Stritarjevih časih jako razširjeno tudi po francoski in nemški književnosti. — Stihi so se delali Stritarju vedno kar sami od sebe in se ni nikdar trudil z njimi. V poslednjih časih je začel govoriti še v zasebnem pogovoru pogosto nehote kar v stihih. — Apostrof (str. LV.) se imenuje znak ('), ki označuje odpad kakega samoglasnika v besedi. Pesniki so se ga včasih radi posluževali, če so hoteli z njim skrajšati stih za en zlog. Stritar je smatral tako olajševanje pesnjenja za nedopustno in za znak slabega pesnika, zato je tudi ostro nastopal proti njemu. Napisal je celo zbadljiv prizor z naslovom »Apostrof«. — Terminologija (str. LXII.) = imenoslovje. — Tu nenavedeni večji spisi Stritarjevi so še »Gedächtnisverse zur lateinischen Casuslehre«. (V latinskih šestomerih.) Dunaj l. 1898. Poleg tega je izdal proti koncu preteklega stoletja v samostojnih natiskih še pesnitve: Ivanu Navratilu za sedemdeseti god (Dunaj, 1895.), Jurčiču v spomin (Dunaj, 1884.), Prešernu spomenik v Ljubljani (Dunaj, 1898.), Rojakom (na Dunaju, 1886.) in Vseučilišče v Ljubljani (Dunaj, 1898.). L. 1900. je izšla v Ljubljani tudi zbirka Stritarjevih pesmi »Mladinski glasi«, ki jih je uglasbil p. Angelik Hribar.

7. **Stritar kot mladinski pesnik in pisatelj** (str. LXIV.). Zbirko »Pod lipo« je okrasil s podobami dunajski risar Fric Gareis.

8. **Stritar kot človek** (str. LXVI.). — Kavalir je človek z uglajenim vedenjem. — Pesimist = črnogledec. — Idealist je, kdor gleda vse od lepe in vzvišene strani.

Pesmi za mladino.

Bolni tovariš (str. 9). — Torilce = lesena skledica.

Na počitnice (str. 12). — Biti svinjsko = posebna otroška igra.

Kokla (str. 20). — Seč = živa meja.

Kravica prodana (str. 22). — Mala maša = Mali Šmaren (8. septembra).

Martin Kopač (str. 31). — Jarem volov = dva vola. — Petica = star srebrn denar, ki je bil vreden pet grošev ali petnajst krajcarjev.

Uganke (str. 39). — Rešitev: 1. = ogenj; 2. = rimska cesta; 3. = list; 4. = konj; 5. = želod; 6. = grah v stroku; 7. = jajce; 8. = češnja; 9. = krava; 10. = gos; 11. = vrabec; 12. = rak; 13. = usta; 14. — brada; 15. = spanec; 16. = plug; 17. = peč; 18. = dimnik; 19. = zvon; 20. = klobasa; 21. = sebi enakega; 22. = dva para; 23. = jezik; 24. = krava - trava; 25. = brana - vrana; 26. = blato - zlato; 27. = riba - šiba; 28. = past - pest - post - pust; 29. = živo srebro; 30. = uganka.

Razne pesmi.

Prirodi (str. 47). — Melodija = napev.

Delavcu (str. 50). — Šampanja = pokrajina v severni Francoski, kjer pridelujejo znamenito vino »šampanjec«.

Popotne pesmi (str. 53). — Rena = reka na zapadni nemški meji, teče po eni najlepših in najbogatejših nemških pokrajin. — Hispanka = Španka. — Gvineja = angleški denar. — Frank = francoski denar.

Turki na Slevici (str. 70). — Slevica (ali Slivica, Velika) je vas, ležeča pičle pol ure hoda jugovzhodno od Podsmreke, ob deželni cesti, ki vodi iz Vel. Lašč v Cerknico. Med Podsmreko in Slevico, dober streljaj od prve, stoji stara cerkev, pri kateri se je baje dogodil v turških časih opisani dogodek. Tam še sedaj kažejo v nekem kamenu vdolbino, baje odtisk kopita turškega konja. Snov za to pesem je zajel torej Stritar iz narodovih ust.

Raja (str. 73). Te pesmi je priobčil Stritar l. 1876. v svojem »Zvonu«. Snovi zanje mu je dalo neizmerno trpljenje, ki so ga morali še tedaj prenašati bosenski kristjani pod težkim turškim jarmom in ki je vzbujalo sočutje po vsej Evropi. Ravno v tistih letih so najbolj delali na to, da se rešijo bosenski kristjani izpod tega jarma, dokler ni končno res l. 1878. zasedla Bosne Avstrija. — R a j a je arabska beseda, ki označuje vse Turkom podložne narode, ki niso sprejeli muslimanske vere in so bili zato brezpravni. — N a m e j i (str. 80). Vsled krutega preganjanja je zlasti zadnja leta pred l. 1878. zapuščalo na tisoče bosenskih krščanskih družin svojo rodno grudo ter se selilo v sosednjo Srbijo, še več pa v Avstrijo, možje pa so bežali navadno v gore med hajduke, ki so se bojevali s turškimi oblastniki. — O t r o k u. Nemci in nemški časopisi so dolgo zelo nasprotovali temu, da bi zasedla Avstrija Bosno in s tem rešila tamkajšnje Slovane turškega jarma, ker so se bali, da se ne bi s tem slovansko prebivalstvo Avstrije še bolj pomnožilo ter ogrožala nemška nadvlada. Avstrijski Slovani so se seveda zavzemali za zasedbo.

Strunam slovo (str. 101). Tri pod tem zaglavjem objavljene pesmice so vzete iz zadnje pesnikove zbirčice, ki jo je izdal l. 1922. Stritarjev prijatelj, župnik F. S. Šegula, pod naslovom: »Boris Miran. Strunam slovo!« »Najlepše« je bila zložena l. 1915., »Srce in glava« l. 1913., »Srečni dan« pa l. 1918.

Prešernova pisma iz Elizija (str. 101.). E l i z i j je kraj, kamor so odhajale po mišljenju starih Grkov duše pravičnih, torej nekaka nebesa. — Za to pesem je dal Stritarju pobudo Bleiweis. Ta je namreč v svojih »Novicah« nekoč hudomušno vprašal, sta li dobila Jurčič in Stritar od Prešerna »z onega« sveta pooblastilo, da sta ga prekrstila iz »Prešerin« (kakor se je podpisaval Prešeren sam) v »Preširen«. To obliko je uvedel Levstik, oprijela sta se je pa tudi Jurčič in Stritar, napačni pa sta bili obe, ker pravilna je samo »Prešeren«. To je izpodbodlo Stritarja, da je spesnil tri »Prešernova pisma iz Elizija« in v njih ostro zgrabil starokopitneže okrog »Novic«. Pisma so mišljena tako, da piše Prešeren

»iz Elizija« Stritarju, obsoja v njih postopanje »Novičarjev« ter odobrava nastop Levstika, Jurčiča in Stritarja. — »Še češ, da je ta »prvi« slovenski pesnik. — Perijoha = letno poročilo. — Epoha = doba. — Lesar Anton (str. 103.) je bil učitelj veronauka in slovenščine na ljubljanski realki ter sotrudnik »Zg. Danice« in »Novic«. — Marn Jos. je bil profesor veronauka in slovenščine na ljubljanski gimnaziji ter sotrudnik »Zg. Danice«, »Novic« in »Slovenca«. — Praprotnik Andrej je bil učitelj v Ljubljani ter pesnik in pisatelj. — E. H. Costa je bil odvetnik in nekaj časa tudi župan v Ljubljani. Bil je nemškega rodu, a slavohlepje ga je privedlo v slovenski tabor, kjer je nastopal skupno z Bleiweisom. — »Tovariš« t. j. »Učiteljski tovariš«, list, ki je začel izhajati l. 1861. v Ljubljani. Urejeval ga je izprva Andrej Praprotnik, pozneje Martin Močnik, I. Tomšič i. dr. — »Nocturna versa manu, diurna!« = Jemljite ponoči in podnevi v roko. — Nezmotnik« (str. 104.), s tem meni Stritar Bleiweisa. — »Post factum« = po dejanju, po toči.

Dunajski soneti (str. 106.). Na noviške napade je odgovarjal izprva Levstik v »Slov. Narodu«. Ker »Novice« na to niso vedele drugega odvrniti, so opozorile zopet na nekdanje Boletove klevete, češ, da so te »prizadetim vso sapo zaprle«. To je Stritarja naravnost razkačilo in napisal je svoje znamenite »Dunajske sonete« ter jih izdal l. 1872. v treh zveščičih (v vsakem zveščiču po 15 sonetov). V njih je brezobzirno bičal vse nezdrave književne in politiške razmere v domovini ter do dobrega obračunal zlasti s starokopitneži okrog »Novic«. — Sonet je navadno lirična pesem s štirimi kiticami; prvi dve imata po štiri stihe, drugi dve po tri. — Quos ego = Ali jih bom! — »Naučni slovnik«, t. j. znanstven slovar po vzoru leksikonov. V tistih časih so pripravljali slovensko-nemški slovar (ki ga je potem izdal l. 1894. in 1895. Maks Pleteršnik) in »Novice« so zahtevale, naj izide po vzoru leksikona, toda vsi preudarni možje so vedeli, da bi takega dela Slovenci tedaj še ne zmogli. — Prvaki = tedanji voditelji Slovencev, ki so se zbirali okrog »Novic« (Bleiweis,

Costa, Toman, Svetec, Marn i. dr.). — Germovnik — Bleiweis. — Abderiti — meščani mesta Abdere, ki je stalo v starem veku na Balkanu. Stari Grki so jih imeli za omejene malomeščane, zato označujemo še dandanes s tem imenom puhleže. — Ab Jove! (str. 107) — Od Jova! Jupiter je bil starim Rimljanom bog neba, torej najvišji bog. Tu pomeni najvišjega »prvaka«, t. j. Bleiweisa, ki ga nazivlje dalje tudi »sveti Oče!«. Bleiweis je urejal tudi »Pratiko«. — »Sin« (str. 108.) — to je najvernejši Bleiweisov pomagač, E. H. Costa, rodom Nemec (glej zgoraj str. 393.). »Z blagom si ... po hišah hodil« pomeni, da je bil eden Costovih prednikov krošnjar. — »Pisatelji slovenski, časnikarji...«. V tem sonetu biča grobo pisanje tedanjih časnikov. — »Nemčurje« (str. 109.) so imenovali Slovence, ki so zavrgli slovenščino in delali za Nemce. — »Mavtarji« — prostozidarji, framasoni. — »Liberaluhi« ali liberalci. Tako so nazivale »Novice« vse one, ki niso trobili slepo v njih rog. Liberalec je pristaš liberalnih nazorov, to je takih nazorov, ki zahtevajo svobodo v vsem, zlasti pa v gospodarskem življenju. — Prvaško krdelo — »Novičarji« (glej zgoraj.).

Janežiču v spomin (str. 110.). Anton Janežič (1828 do 1869) je bil profesor v Celovcu in eden najzaslužnejših naših prosvetnih delavcev. Rojen je bil v Lešah pri Sv. Jakobu v Rožni dolini na Koroškem. Izdajal je slovenske knjige in časopise. — Vrtnik — vrtnar.

Basni.

Basni imenujemo take pripovedke, v katerih nastopajo samo govoreče živali ali rastline in iz katerih je navadno posneti kak lep nauk. Vse tu objavljene basni razen štirih (2., 3., 9. in 15.) so prosto poslovenjene po starih grških basnih, ki jih pripisujejo grškemu sužnju Ezopu.

Volk in žerjav (str. 122.). Izpraviti — odstraniti.

Prizori in igrokazi.

Na senožeti (str. 129.). — Pikin Jože, ki nastopa v tem prizoru, je bil hudomušen, samozavesten berač, doma iz Ribnice. Živel je najraje okrog Velikih Lašč. Stritar ga opisuje tudi v svojih »Spominih« (glej str. 320.). — Lahkokruhar (str. 134.) je človek, ki neče za vsakdanji kruh trdo delati. — Luknja = zapor.

Logarjevi (str. 138.), igra v petih dejanjih, je bila objavljena prvič v VII. zvezku Stritarjevih »Zbranih spisov«, igrali so jo pa prvič dne 10. oktobra l. 1899. v ljubljanskem gledališču. Kratka vsebina je tale: Prvo dejanje: Zimskega večera sedita Matija, sin Andreja Logarja, in Polona, ki so jo vzeli pri Logarjevih za svojo, v domači sobi in se razgovarjata o Matijevem bratu Janku, ki obiskuje že več let dunajske visoke šole. Zaslepljeni oče mu pošilja stotak za stotakom, tako da propada kmetija, Janko pa po Dunaju veseljači. To grize zlasti marljivega Matijo, a tudi mater Lizo skrbi bodočnost. Oba odkrito povesta svoje mnenje Andreju Logarju. Iz tega nastane prepir in Andrej zapodi sina Matijo od hiše, obenem pa tudi Polono, Matijevo izvoljenko. — Drugo dejanje: V dunajski gostilnici sedi družba veselih dijakov ter popiva. Med njimi je tudi Janko, ki plačuje. Nenadoma vstopi Jankov brat Matija, ki prodaja gostom pomaranče. Brata se spoznata, toda v zadregi se niti ne ogovorita, tako da ne opazi nihče tega snidenja. Matija počasi zopet odide, v Janku se pa oglasi vest. — Tretje dejanje: Mrzlega zimskega večera peče Matija na dunajski ulici kostanj in ga ponuja mimo idočim. Pozno prikolovrati po cesti tudi pijani — Janko, ki se je bil namenil skočiti v svojem obupu v Dunav. Matija ga za enkrat še odvrne od te namere in ga spremi domov. — Četrto dejanje: Ves bolan in zanemarjen pride v domačo gostilnico Janko, ki se je pravkar vrnil z Dunaja. Začne se razgovarjati s točajko Lenko o lepih časih, ki sta jih preživela v mladosti. V gostilnico se primaje tudi stari Andrej Logar, ki je izgubil v tem že vse. Žena Liza,

Jankova mati, je umrla, kmetijo so prodali, sam se pa odpravlja v Ameriko. Pikin Jože, ki je tudi vstopil, razdraži dva ribniška pivca, da odideta, nato pa začne Janko otožno peti, hipoma pa utihne, se zgrudi in umrje. — Peto dejanje je objavljeno v tej knjigi. — Vsa igra močno spominja na »Janka Božeta« in »Sodnikove«. »Pri Logarjevih« se pravi pri neki hiši v Stritarjevem domačem kraju. Enako je jemal Stritar tudi druga imena navadno iz domačih krajev, n. pr. »Griški« gospod, »Svetinova« Metka itd. Tudi v povestih in prizorih opisani dogodki se nanašajo na resnične zgodbe, ki jih je doživel pesnik. — Minezota (str. 150.) = pokrajina v Združenih državah ameriških.

Oderuh (str. 155.). Pred kakimi tridesetimi, štiridesetimi leti, ko pri nas ni še bilo toliko hranilnic, so posojali kmetom, ki so prišli v zadrego, denar bogatejši domačini. Jemali so pogostoma oderuške obresti (20—50%), in ker jih dolžniki niso zmagovali, so jih poganjali brez usmiljenja na boben. Tako je propadlo pri nas v tistih časih na tisoče kmetij v korist posameznih bogatašev. Teh nesrečnih razmer so rešile slovenskega kmetiča šele zadruge, zlasti hranilnice, ki so se začele ustanavljati konec preteklega stoletja. Take zgodbe kakršno opisuje ta igrokaz, so se zato ponavljale včasih pri nas dan za dnem, le da je redkokje prišel v hišo kak — Kalan. — Protokol = zapisnik. — Vatel = stara mera, sedanjih 78 cm. — Ranjš, rajniš = stari goldinar; tako so ga včasih nazivali. Beseda je iz nemške »rheinisch«, a ta iz »Rhein« = reka Rena.

Pravdarja (str. 172.). Včasih, ko zemljiške knjige niso še bile tako urejene in posamezni kosi zemlje tako točno izmerjeni, so bile pri nas vsakdanje pravde za meje in tudi za cele kose zemlje, ki so spravile pogostoma oba pravdarja na beraško palico. Dandanes so take tožbe že redke.

Povest.

Svetinova Metka (str. 203.). Ta povest je bila objavljena prvič v »Mladiki« (l. 1868.). Njena vsebina je tale: Svetinova Metka, »lepo zrasla in čedna dovolj«, je stara sedemnajst let, ko se začenja povest. Petletni je umrl oče in mati jo je sama vzgajala. Ker je bila šibka, jo je dala v mesto, da bi se kaj izučila. Med tem ji je namenila doma ženina, grajskega gozdarja Tineta. Metka pa si je že izza mladega dobra z grajskim Dorčetom, ki je hodil v mestne šole. Dorče pride na počitnice in se shaja z Metko. To gozdar Tine kmalu opazi. Edina oseba, ki se zavzema za Metko, je stara Maruša, »ljudem čudna in skrivnostna prikazen«. Ta ji pripoveduje tudi zgodbo iz svojega življenja, enakega Metkinemu. — Štiri leta minejo od počitnic, ko je bil Dorče zadnjič doma. Metka ga je ves čas zvesto čakala, pri tem pa bolehala in hirala. Čez štiri leta se Dorče povrne z imenitno nevesto. Tedaj stopi k njemu Metkin brat Tone in ga pozove s seboj k umirajoči Metki. Na Metkinem grobu so ljudje večkrat videli ponoči klečati moško podobo. »Ugibali so nekateri, da je bil Valentin, a drugi so trdili, da so dobro spoznali Dorčeta. Midva pa, dragi bralec, hočeva verjeti, da se niso motili ne ti ne oni«, — tako se končuje povest. Odlomek, priobčen v naši knjigi, je začetek povesti.

Sodnikovi (str. 209.). Ta povest je izhajala v Stritarjevem »Zvonu« (l. 1876.). Njena vsebina je tale: Andrej Sodnik je kmetski bogataš in bahač. Rad nastopa oblastno, rad se druži z gospodo, s katero igra karte in zapravlja. Ljudje so ga imeli za bogatega, a njegova skrbna žena Liza že vidi, kako poka Sodnikovina, toda Sodnik tega ni hotel kazati. Svojega sina Valentina, ki je študiral na Dunaju, sam navaja k zapravljivosti, češ, »če gospoda kade drage cigare, pa bi ta kadil navadne!« Drugačen nego Valentin je drugi sin Sodnikov, Matija. Tudi on vidi, da se dom ruši, a ko v razburjenosti omeni to očetu, ga ta napodi z doma. Le od matere in od Jerice, hčerke ubožnega drvarja Seljana, se Matija poslovi in odide v svet. — S pomočjo ženinih prihrankov se Sodnik za silo odkriža najhujših dolgov in se začne brigati za

gospodarstvo. Kmalu nato začno v trgu meriti železnico, kopati rudo in staviti tvornico. Sodnik vstopi v družbo s podjetniki ter služi zopet lepe denarje. Pa zopet se pojavi njegov »zli duh«, potepuh Nosán. Njegova sreča je na vrhuncu, ko zasnubi Klinger, ravnatelj novega podjetja, njegovo hčer Ano. Ta ga odbija, ker je zmenjena z mladim, domačim posestnikom, Brezarjevim Antonom. A preden se poroči s Klingerjem, se podjetje, »zidano na pesek«, zruši. Najhuje zadene polom Sodnika, ki ga je Nosán pripravil, da je podpisal za podjetje velike vsote. Prav takrat mu sina Valentina pripeljejo z Dunaja kot potepuha po odgonu. — Sodnikovina se pogreza čimdalje globlje in Sodnik sam ter Valentin opravljata vsa hlapčevska dela. — A zopet nastopi Nosán, ki se je sešel z Zaplotnikom, pobeglim ponarejalcem denarja, ter zaplete tudi Sodnika v te posle. To slučajno zve iz Zaplotnikovega in Nosánovega razgovora drvar Seljan, ki pove Sodniku samemu, da ve za skrivnost. Ko sodišče izsledi Zaplotnika in ga na pobegu obstreli žandar, se begunec zateče v Seljanovo kočo, kjer umre. Isti večer se usmrti Sodnik, ki ga izropa Nosán. Nosán izgine, na Seljana pa pade sumnja, da je umoril Sodnika. Seljana zapro, a on ne izpove, da se je Sodnik usmrtil sam, ker noče spraviti sramote nad Sodnikovo hišo. Šele Sodnikov Matija, ki je našel v svetu srečo in se je ravno vrnil domov, ga pregovori, da pove sodniku resnico. — Dve leti za tem. Sodnikova Ana se je poročila z Brezarjevim Antonom. Sodnikov Matija pa je vzel Seljanovo Jerico, prevzel gospodarstvo in se lotil kupčije, pri kateri mu je pomagal izpametovani brat Valentin. — V naši knjigi priobčeni odlomek je vzet iz III. poglavja, ki opisuje Sodnikovo domačijo in Valentinov prihod na počitnice.

Rosana (str. 217.). »Rosano« je objavil Stritar prvič v svojem »Zvonu« (l. 1877.). Njena vsebina je tale: V zaleškem gradu »Na skali« živi sam zase mož, ki ga ljudstvo imenuje Skalarja. Ne poznajo njegovega življenja ter imajo samotarja za hudobnega človeka, le stari Jelenko noče pritegniti tem govoricam ter ima Skalarja za bivšega zdravnika. Prizor na semnju v Zalesju res pokaže Skalarja ljudem v

dobri luči. Tu Skalar odvzame glavarju igralcev najboljšo moč, Rosano, plesalko na vrvi, ko je pri igri onemogla, in jo spravi na svoj grad. Kot bivši zdravnik jo vešče zdravi. Ko Rosana ozdravi, se izkaže, da je Skalarjeva hči. Skalar jo je pred leti zapustil z materjo vred, ki jo je neopravičeno sumničil, da mu je nezvesta. Srečno živi poslej Skalar z najdeno hčerko ter ji izpolni vsako željo. — Zaradi Rosane se odcepi od igralske družbe glavarjev sin Marko ter se napoti, da poišče Rosano. Ko jo najde, vstopi ne daleč od Skalarjevega gradu pri kmetu v službo. Tu ga kmetski fantje dražijo, a on se ne zmeni za njih zabavljanje, dokler eden ne imenuje Rosane »ciganke«. Marko vrže zbadljivca ob tla, zbadljivec pa se mu osveti in nekega dne najdejo Marka krvavega za potokom. Rosana preprosi svojega očeta, da vzame ranjenca v svoje varstvo. V Skalarjevi oskrbi Marko ozdravi. Skalar med tem spozna, da se mlada dva ljubita. Ker noče ovirati sreče svoje hčerke, jo da Marku za ženo. Tudi starega Jelenka, ki mu je bil vedno na pomoč, vzame Skalar v grad, kjer ostane za »strica«. — Naš odlomek je vzet iz II. poglavja.

Zorin (str. 230.). Tudi »Zorina« je objavil Stritar prvič v »Zvonu« (l. 1870.). Ta povest je pisana v obliki pisem »nesrečnega prijatelja Zorina«, čigar »srce je bilo za vesoljno človeštvo. Kakor svoje je čutil njegove bolečine. Čutil je nepopolnost človeške narave, čutil neizmerno trpljenje, po vsej zemlji razlito. Bolečine vsega človeštva ali bolje: vsega stvarstva so mu bile lastne bolečine, ki jih je prenašal, dokler ga ni zapustila moč.« — Ta »nesrečni prijatelj« je Stritar sam, pisana so pa pisma v Parizu, kamor je pesnik potoval in kjer je tudi nekoliko obolel in je bil zato prisiljen, da je ostal v njem dalje časa (gl. življenjepis!). V pismih opisuje vobče svoje duševno življenje, opazovanje v Parizu in njega znamenitosti. Vmes prijetno vpleta ljubko prijateljstvo z Evelino, devetletno hčerko svoje gospodinje. Nenadoma pa najde Zorin v Parizu Delo Duval, ono »rejenko« iz domačega kraja, na katero se Stritar tolikokrat povrača v svojih spisih. Sešla sta se v Parizu v zrelejših letih, a tedaj je Dela že

»obljubljena možu«, o katerem je njen oče prepričan, »da jo osreči«. Zorin se vda volji njenega očeta, dasi pozneje zve, da proti njeni volji, in odide na Bled, kjer »plava Prešernov duh«. Ko semkaj zve, da je Dela od žalosti za njegovim odhodom umrla, se tudi sam poslovi od prijatelja in življenja. — Stritar pravi, da Zorina ne stavi »mladini v posnemanje, ravno nasprotno. V zgled vam bodi njegovo blago srce, njegova goreča ljubezen, s katero je obsegal vse trpeče človeštvo; a pazimo se njegovih zmot, izvirajočih iz prečutečega srca: Zorin nam je pokazal, kam vodijo... Um in srce bodita v lepi zvezi. Vsak naj si izvoli svoje področje ne preozko, ne preširoko; v njem naj dela zase, za svoje brate po svoji moči, po svojem prepričanju in gotovo dopolni svojo dolžnost. Posameznemu ni nikomur dano, da bi prestavil svet.« — Spredaj objavljeni odlomki so vzeti iz IV., V., VI. in VIII. poglavja. — Rejenec je tuj otrok, ki ga imajo v kaki hiši »na reji«. Včasih so hodili zakonci, ki niso imeli svojih otrok, zlasti radi v tržaške sirotinske in najdenške zavode po otroke brez staršev, ki so jih potem vzgojili in obdržali za svoje. — »Sijaj, sijaj, solnce...« je bila Stritarju vse življenje najljubša pesmica. — Versailles (izgovori: Verzaj) je velik in prekrasen grad blizu Pariza, v katerem so nekoč prebivali francoski kralji. — »Grandes eaux à Versailles« (izgovori: Granzo a Verzaj) = umetno napeljana voda v Verzajskem parku. — Ville d' Avray (izgovori: Vil d' avré) = zapadno pariško predmestje.

Gospod Mirodolski (str. 244.) je povest (objavljena prvič v »Zvonu« l. 1876.), polna lepih opisov in prijetnih razmotrivanj o slovenskih političnih in slovstvenih zadevah, o ženskem vprašanju in o življenju med možem in ženo, o svetovnem pesništvu i. pod. Glavna oseba povesti pa je gospod Mirodolski (Stritar sam), ki si je kot upokojen srednješolski profesor priredil lepo domačijo na kmetih. Tja se je preselil s svojima hčerkama Zoro in Bredo ter še krepak možak opravljal razne kmetiške in vrtnarske posle. Z njegovo hčerko se zaroči Radovan iz Tihega dola, ki je ravno

dovršil svoje nauke in je postal profesor v latinskih šolah. — V tistem času pride na sosednji gradič k vdovi gospe Jarinovi njen sestranec, lepi, duhoviti, a lahkomiselni Edvin, ki premoti Zoro, da pobegne z njim z očetovega doma. A Zora izpregleda, kaj je storila, ter ponoči zapusti Edvina. Napoti se nevede kam. Zapuščeno in onemoglo najde v gozdu Zaboj, študiran, a izgubljen človek, ki je spričo svojih izkušenj sovražil vse ljudi, bil je pa vendar dober človek. Gospod Mirodolski ga je nekoč napol mrtvega pobral in v njem izpreobrnil pijanca žganjarja v poštenega delavca. Zaboj spremi Zoro najprej v kolibo ogljarja Petra, kjer Zora okreva. Ko mu Zora razkrije svoje gorje, jo spravi nazaj v očetovo hišo. — Zorinega ženina Radovana njen beg hudo zadene. Celo zbolel je. S svojo naravno krepkostjo in pod Bredinim varstvom zopet okreva. V svojem dobrem srcu odpusti Zori njeno ravnanje. Zora se sama odpove Radovanu, ki vzame Bredo za ženo. Zora gospodinji svojemu očetu, Zaboj pa ostane pri hiši za »strica«. Edvin je padel na Francoskem v dvoboju. — Tu objavljeni odlomek je vzet iz X. poglavja. — Prater = nedeljsko zabavišče in izletišče Dunajčanov. — Gracijozno = dražestno. — Ut prisca gens mortalium! = kot prvotni človeški rod. — Troja = mesto v Mali Aziji, ki so jo stari Grki, kakor pripoveduje grška pripovedka, po dolgoletnem obleganju zavzeli in razrušili. — Dulce est dessipere in loco = Prijetno je razigrati se na pravem kraju.

Griški gospod (str. 255.). Griški gospod, t. j. upokojeni srednješolski profesor gospod Koren (Stritar sam), ki se je naselil v svojem rojstnem kraju na Griču. Lep dom si ustvari Griški gospod. V njem zbira vaško mladino ter jo uči vsega lepega in zanimivega. Razne prigodbe med Griškim gospodom in mladino nam pripoveduje Stritar v dvanajstih poglavjih, druga so posvečena opisu doma na Griču, vrnitvi sina Griškega gospoda, ki je, sprt s svojim očetom, živel na tujem, in njuni spravi. Ves spis močno spominja na »Gospoda Mirodolskega«. — Tu objavljeni odlomki so vzeti iz I., II. in XVI. poglavja. — Grič je majhen hribček, dober streljaj od Podsmreke.

Pavle (str. 278.). Vsebina te povesti, objavljene prvič v »Lešnikih« (l. 1906.), je na kratko tale: Pavle Smuk je bil star trinajst let, ko je ostal sirota brez očeta in matere. Bil je siromak, kajti očetova in materina bolezen je pojedla vse malo imetje, ostal mu je edino še njegov pes Čič. — Starčeva strina izprosi Pavletu službo pri bogatem mokarju. Tu se Pavle pobliže seznani s sosedovo Kotnikovo Manico, ki je imela pisano mater. Dobro sta se umela Pavle in Manica. To pa ni bilo po volji Mokarjevemu Tinetu, dečaku istih let, in gledal je, kje bi Pavletu nagajal. Ko mu ubije psa Čiča, ga Pavle pretepe, zato pa mora od hiše. — Prav tedaj je Pavle s prav dobrim uspehom dovršil domačo šolo in njegov učitelj Brezovar ga je spravil v hišo trgovca Plavca, da se pri njem izuči. Pavle spravi tudi Manico v mesto. Sčasoma je Plavec spoznal Pavletovo marljivost in njegove zmožnosti, in ko se sam postara, prepusti Pavletu svojo trgovino. V svoj lastni dom si je Pavle pripeljal Manico za ženo. Mokarjev Tine pa je hodil v latinske in visoke šole. Na Dunaju je spričo nerednega in zapravljivega življenja, ki je tudi njegove starše spravilo na beraško palico, dobil bolezen, ki ji je podlegel. Mrtvega spravi Pavle v domovino. Na domu svojega očeta postavi Pavle novo hišo, ki je v njej na svoja stara leta gospodaril njegov dobrotnik, učitelj Brezovar. — Podobno snov kakor za to povest najdemo pri Stritarju večkrat, tako v »Sodnikovih«, »Logarjevih« i. dr. — Odlomki, priobčeni v tej knjigi, so vzeti iz IV., V., VI. in VII. poglavja.

Janko Božé (str. 299.). To povest je objavil Stritar prvič v »Jagodah« (l. 1899.). Janko Božé je povest mladega Slovenca, sina ubožne vdove, ki je na Dunaju pekel kostanj in prodajal pomaranče. Po tem opravku so hodili včasih radi na Dunaj zlasti naši Dolenjci. Pisal se je pravzaprav Janez Košir, a vsi so ga imeli za Božéta, ker je imel navado, da se je vedno tolažil z besedami: »Bo že, bo že!« Kako se je godilo na Dunaju njemu in njegovi kavki Piki, nam pripovedujejo odlomki povesti »Janko Božé« v naši knjigi. Vzeti so iz II., IV., VI., VII., VIII. in X. poglavja.

Spomini (str. 319.). Ti »Spomini« so vzeti iz zadnje Stritarjeve knjige, to je iz »Lešnikov«, s katerimi se je sedemdesetletni starček poslovil od slovenskega čitajočega občinstva. Poleg tu priobčenih je objavil med »Spomini« še devet drugih takih prisrčnih in zanimivih črtic. — Retje so vasica pol ure hoda od Velikih Lašč. Tam je bil Levstik doma. — Junteza so igrali v Laščah l. 1855. Žal, da se nam ni ohranila vsa igra. — Baden je mestece blizu Dunaja in prijazno letovišče ter izletišče Dunajčanov.

Poučni spisi.

Kritična pisma (str. 347.). Tu priobčena odlomka sta vzeta iz II. in IV. poglavja Stritarjevih »Kritičnih pisem«, ki jih je objavljal (prva tri poglavja z naslovom »Česa je posebno treba našim pesnikom«) l. 1867. in l. 1868. v »Slov. Glasniku« in potem nadaljeval v svojem »Zvonu« l. 1870. pod naslovom »Literarni pogovori«. — Perzijani so bili v starem veku mogočen azijski narod, ki se je večkrat vojskoval tudi s starimi Grki. — Lira je bila v starih časih priljubljeno godalo. Podobna je bila nekoliko današnji kitari. Imela je sedem strun in nanjo so spremljali pevci pri petju svoje pesmi, zato je lira še dandanes znak pevcem in pesnikom. — Profanum vulgus = preprosto ljudstvo, sodrga. — Apolo je bil grški bog petja. Apolonov sin = pevec. — Merkur je bil bog trgovine. Merkurjev sin = trgovec. — Muze so bile starim Grkom nekako to, kar so bile starim Slovanom vile. Častili so jih kot zaščitnice znanosti in umetnosti. — Verz = stih, ena vrstica v pesmi. — Rima = stik. V pesmih se glasijo zadnji zlogi po dveh in dveh (ali tudi po več) stihov slično in tej sličnosti pravimo rima. — Metrum = mera, v kakršni so zloženi stihi. — Fruges consumere nati = rojeni za to, da uživamo sadove. — Plunka = harfi podobno godalo. — Furor poeticus = pesniška besnost. — Amabilis insania = ljubka nespamet. — Horacij (* l. 65. pr. Kr. r.) je bil največji rimljanski pesnik. — Mefisto = v človeka izpre-

menjen vrag, ki je zapeljal učenjaka Fausta, da mu je prodal dušo, kakor pripoveduje pravljica. — »Collegium logicum« = najprej se učimo misliti. — Aeschylus = največji grški dramatik. — Dante = največji italijanski pesnik. — Calderon = največji španski pesnik in dramatik. — Filozofija = modroslovje. — Idila (str. 355.) = pesniški opis mirnega selskega življenja. — Noli turbare circulos meos! = Ne razdiraj mojih krogov! — Medicina = zdravilstvo. — Kulise = poslikane deske, ki jih rabijo na gledaliških odrih, da sestavljajo iz njih različne sobe, pokrajine itd. — Minerva = rimljanska boginja modrosti. Invita Minerva = brez sposobnosti, brez poklica, pesnik proti volji Minerve. — R. Wagner = znameniti nemški skladatelj. — Homunculus = majhen človek, tudi umetno narejen človek. — Objektiven = stvaren. — Subjektiven = oseben.

Prešernove poezije (str. 355.). Ti odlomki so vzeti iz uvoda, ki ga je napisal l. 1868. Stritar k novi (Stritar-Jurčič-Levstikovi) izdaji Prešernovih pesmi in o katerem smo govorili obširno že v življenjepisu. — Literatura = književnost. — Shakespeare, glej str. 385. — Ritem = način sestave kratkih in dolgih ali naglašenih in nenaglašenih zlogov. Z ritmom hoče pesnik še posebno ponazoriti svoje občutje. — Orfej = znameniti grški pevec. — Klasiki so bili v starem Rimu najodličnejši meščani, pozneje so pa začeli tako nazivati tudi najodličnejše pesnike in umetnike. — Matej Langus je bil odličen slovenski slikar, Prešernov sodobnik. On je narisal tudi edino Prešernovo podobo, ki nam je ohranjena. — Akademija = visoka šola. — Individualne = svojstvene, posebne. — Organ = orodje. — Talent = nadarjenost.

Pogovori (str. 360.). »Pogovori« so bili nadaljevanje »Kritičnih pisem«. Priobčeval jih je Stritar najprej v svojem »Zvonu« (l. 1870., 1876., 1877. in 1879.), končal pa v »Ljublj. Zvonu« (l. 1885.). Naši odlomki so vzeti iz »Zvona« l. 1870. — Ideja = misel. — Harmonija = skladnost, soglasje. — Primum vivere, dein philosophari = najprej

živeti, potem modrovati. — Genijalnost = veleumnost. — Epična pesem = pripovedna pesem. — Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis offendar maculis = Nikakor mi ne bo škodilo malo peg, če je v pesmi mnogo bleska. — Prozodija = zlogomerje, nauk o dolžini in kratčini zlogov. — Pegaz = po grški pripovedki konj s perutnicami. Smatrali so ga za konja muz in pozneje za konja pesnikov sploh. — Logika = nauk o mišljenju, umoslovje.

F. Schiller = nemški pesnik in dramatik. — Petrarka = znamenit italijanski pesnik, ki je živel v XIV. stol. Pri njem se je učil tudi naš Prešeren. — Trohej = stopica v stihu, ki sestoji iz enega dolgega in enega kratkega zloga (—∪). — Daktil = stopica v stihu, ki sestoji iz enega dolgega in dveh kratkih zlogov (—∪∪). — Pirihij = stopica v stihu s samimi kratkimi zlogi. — Antipatija = mržnja. — Apostrof = glej str. 390.

Asonanca = nepolna rima, pri kateri so enaki le samoglasniki. — Metrika = nauk o ritmičnih oblikah pesništva. — Estetičen = krasosloven, lep. — Participip = deležnik (v slovnici!). — Omne tulit punctum = dosegel je vse. — Moške rime so tiste, pri katerih se rimajo samo enozložne besede. — Partikula = členica (v slovnici). — Komičen = smešen. — Satiričen = zbadljiv. — Sonet = glej str. 393. — Naivno = preprosto. —

Narodne pesmi. Ko je pisal Stritar te vrstice, Slovenci nismo še imeli znamenite Štrekljeve izdaje »Slov. nar. pesmi«, katerih je izdala »Slov. Matica« doslej že 15 debelih snopičev. Nimamo pa žal še do danes zbranih in izdanih naših narodnih pripovedk. — Strofa = kitica. — Sentimentalnost = solzavost.

KAZALO:

Stran

JOSIP STRITAR, ŽIVLJENJEPIS . . . . . VII. — LXX.
1. Mladostna in dijaška leta . . . . . VII.
2. Domač učitelj in prvi nastopi v javnosti XXIII.
3. Urednik in izdajatelj „Zvona“ . . . XXXV
4. Profesor na Dunaju . . . . . XLIV.
5. Poslednja leta . . . . . XLVII.
6. Stritar kot pesnik, pisatelj in preroditelj slovenske književnosti . . . . . LI.
7. Stritar kot mladinski pesnik in pisatelj LXIV.
8. Stritar kot človek . . . . . LXVI.

PESMI ZA MLADINO . . . . . 1 — 44
Jutro 3
Večer 4
Sveti Miklavž 4
Tepežni dan 5
Prva laž 6
Tožba po materi 6
Tolažba 7
Bolno dete 8
Bolni tovariš 8
Prvič v šolo 9
Na poti v šolo 10
V šoli 10
Pozimi iz šole 11
Na počitnice 12
Mladi vojaki 12
Oba junaka 13
Pomlad je prišla 14
Prva vijolica 14
Deklica in cvetice 15

Stran

Deček in penica 15
Ptičje gnezdo 17
Mačku 17
Pes in mačka 18
Moj psiček 19
Petelin junak 19
Kokla 20
Kravica prodana 22
Surovež 23
Žabja svatba 23
Orač 24
Božji volek 25
Ženjice 26
Kosec 26
Mlatiči 27
Jablana 28
Zima 28
Smreka 29
Siromak 29
Predice 30
Snežak 30
Martin Kopač 31
Drobnice 35
Uganke 30

RAZNE PESMI . . . . . 45 — 113
Prirodi 47
Tolažba 48
Jesen 48
Lastovki 49
Spomladi v gozdu 49
Delavcu 50
Pri pastirskem ognju 52
Popotne pesmi (1 — 6) 53
Doma (1 — 8) 56
Mojemu narodu 61

Stran

Po smrti 62
Mladini 62
Kres 64
Rojakom 66
Pesem brez imena 69
Turki na Slevici 70
Raja:
1. Gost 73
2. Vdova 75
3. Begun 77
4. Prisega 79
5. Na meji 80
6. Bojna pesem 82
7. Junak in dete 84
8. Poslanec 85
9. Junak in lastovka 87
10. Otroku 89
Glavan 91
Drobiž 96
Strunam slovo 101
Prešernova pisma iz Elizija 101
Solncu 105
Le solnce, solnce 105
Dunajski soneti (I. — VIII.) 106
Janežiču v spomin 110
Jurčiču v spomin 111

BASNI . . . . . 115 — 126
Petelinčka 117
Krokar in lisjak 117
Sraka in pav 118
Netopir 119
Konj in osel 119
Osel in psiček 120
Lev, osel in lisica 120
Volk in medved 121

Stran

Lev in zajec 121
Lisica levinji 122
Volk in žerjav 122
Zajci in žabe 123
Oče in hčeri 123
Popotnik in Resnica 124
Klen in rak 124
Dve malhi 125

PRIZORI IN IGROKAZI . . . . . 127 — 200
Na senožeti 129
Logarjevi 138
Oderuh 155
Pravdarja 172
„In na zemlji mir ljudem“ 179
Živalski pogovori:
1. Krta 187
2. Vrabci ponoči 189
3. Mlada in stara lastavica 195
4. Mici in muca 197

POVESTI . . . . . 201 — 344
Svetinova Metka 203
Sodnikovi 209
Rosana 217
Zorin 230
Gospod Mirodolski 244
Griški gospod 255
Pavle 278
Janko Božé 299
Spomini: 319
1. Pikin Jožek 320
2. Juntez 328
3. Naše petje 341

	Stran
POUČNI SPISI	345 — 383
Kritična pisma	347
Prešernove poezije	361
Pogovori	366
TOLMAČ	383 — 405
KAZALO	407 — 411

Biblioteca della R. Università
di Lubiana
v Ljubljani
Knjižnica kr. univerze

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
00000373466